

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΓ'

• ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1964 • ΤΕΥΧΟΣ 148ον—149ον

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΡΑΚΟΝΗΣΙΑΣ

Α'. ΓΕΝΙΚΑ

Πηγή γιά τή μελέτη τῶν μοναστηριῶν τῆς χώρας μας ἀποτελεῖ ἡ σειρά τῶν φακέλλων τοῦ κλάδου Μοναστηριακά τῶν «Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους». Καί εἶναι βέβαια τὸ ὑλικὸ αὐτὸ κυρίως μενεπαναστατικὸ, τῆς Ὀθωνικῆς ἐποχῆς, καί περιστρέφεται γύρω ἀπὸ οἰκονομικῆς φύσεως ζητήματα καί ἐκκρεμότητες τῶν μονῶν, ἀπὸ δύστροπους ἐνοικιαστάς τους, ἀπὸ πλειστηριασμούς, ἀπὸ καταπατήσεις τῶν κτημάτων τους, ἀπὸ δανεισμούς καί ἄλλα παρόμοια ὅχι σπάνια ὅμως ὁ ἀναδιφητῆς τῶν φακέλλων αὐτῶν πέφτει καί πάνω σὲ παλαιότερης ἐποχῆς ἐγγραφα ἱστορικῆς ἀξίας, πού ἀποζημιώνουν τὸ ἄσκοπο ἄλλως ξεφύλλισμα τῶν φακέλλων μὲ τὸ πεζὸ καί μονότονο, ὄλο γιά χρήματα, περιεχόμενον τῶν ἐγγράφων τους.

Μιά τέτοια εὐχάριστη ἐκπλήξη προσφέρει καί ὁ ἀπὸ 43 ἐν ὄλω ἐγγραφα τῆς περιόδου 1834—1842 φάκελλος 158 τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἢ Μυρτάρι, διαλελυμένης μονῆς τοῦ τέως δήμου Ἀνακτορίων, τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καί Ξηρομέρου, τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας. Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ φακέλλου αὐτοῦ ἔχει διασωθῆ καί ἓνας σημαντικὸς ἀριθμὸς τουρκικῶν ἐγγράφων «ἐν μεταφράσει» καί «ἐν περιλήψει», πού ἔχουν σχέσει μὲ τὴν «ἐπὶ τῆς χερσονηζούσης νήσου» Κορακονησιᾶς ἢ Κορωνησιᾶς, στὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο, μονὴ τῆς Θεοτόκου (1).

Παλαιὸ πιστεύεται τὸ κτίσιμο τῆς μονῆς. Μιά παράδοση τὸ ἀνάγει στὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνα (2), χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ βεβαιώνεται καί μὲ γραπτὲς μαρτυρίες. Ὅπως δὴποτε ὅμως εἶναι ἀρχαιότατη, ἀφοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνα ἦταν σὲ ἀκμῆ. Ἡ ἀρχαιότερη γνωστὴ μνεία τῆς βραίσκεται σὲ βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ ὑπ' ἀριθ. 20 κώδικα τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ὅπου ἀναφέρεται καθηγούμενός τῆς ὁ ἱερομόναχος Μελέτιος. Λέει τὸ σημείωμα αὐτό: «ἡ παροῦσα βίβλος τῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κορακονησιᾶς». Καί: «ἐπληρώθη ἡ παροῦσα βίβλος τῆς μονῆς τῆς Ἀγίας Θεοτόκου τῆς Κορακονησιᾶς ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ β', ἡμέρα β', ἰνδικτιῶνος α', ἔτος ζψα' (=1193)». Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1436 τὴν ἐπισκέφθηκε ὁ Ἴταλὸς ἀρχαιολόγος καί περιηγητῆς Κυριακὸς ὁ Ἀγκωνίτης καί ἄφησε λίγες γραπτὲς εἰδήσεις του (3). Σ' ἓνα ἄλλο βιβλιογραφικὸ σημείωμα κώδικα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀθῆ-

νας αναφέρεται ἡ μονὴ στὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰώνα: «† ἐκοιμήθη δὲ καὶ ὁ τούτου [τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου] ὑποτακτικὸς καὶ ἡγούμενος τῆς Θεοτόκου τῆς Κορακωνησίας καὶ πατὴρ ἡμῶν κῦρις Γερόντιος, μηνὶ Ἰουλίῳ ἐνδεκάτῃ τοῦ, ς^οξε' (=1455) ἔτους τῆς νῦν τρεχούσης ἰνδικτιῶνος ι'» (4). Στὸ κατὰ τὸ 1521 γραμμένο Χρονικὸν τῶν Μετεώρων μνημονεύεται ἐπίσης ἔτσι. «ὥσπερ νῦν (=1521) ὁρᾶται τυμπανιαῖος, φρικτὸν θέαμα, ἐν τοῖς τόποις τῆς Ἄρτης, εἰς τὸ Κορακονήσιον» (5), ὅπου πρόκειται γιὰ τὸν ἡγούμενο Μετεώρων Γαλακτίωνα, ἐξωσμένον ἐκεῖθεν ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην τῆς Λάρισσας Διονύσιον. Καὶ συνεχίζονται οἱ γραπτὲς μαρτυρίαι γιὰ τὴν Κορακονησιά. Σὲ γράμμα του, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1530 (:), ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Α' προτρέπει, μὲ ἀπειλὴ ἀφορισμοῦ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Βόνιτσας νὰ σταματήσουν νὰ παρενοχλοῦν τοὺς μοναχοὺς τῆς Κορονησίας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπαιτοῦσαν αὐθenticὸν τέλος γιὰ τὰ κατεχόμενα ἀπὸ αὐτοὺς χελκοκοφινοβίβαρα (=εἶδος βιβαριῶν, ἰχθυοτροφείων) (6). Τρίτο, τέλος, βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα ἄλλου κώδικα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀθήνας ἔχει ἰδιαίτερη σημασίαι γιὰ τὴν Παναγία τῆς Κορακονησιᾶς. Λέει κ' αὐτό: «ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ, αχο' (=1670) τὸν μῆναν τὸν Ὀκτώβριον ἦλθεν ὁ Εὐγένιος ἱερομόναχος ἀπὸ τοὺς Κωστακέους εἰς τὸ μοναστήριον εἰς τὴν Κορακονησιᾶν καὶ ἀνήγειρεν αὐτὴν καὶ ἔκτισε τὰ κελλία καὶ ἐσυμμάζωξε μοναχοὺς καὶ ἱερομονάχους· τὸ αὐτὸ ἔτος ἔκαμε καὶ τὴν Φανερομένην μετόχιον εἰς τὸ μοναστήριον, ὅπου κεῖται ἄνωθεν τοῦ Ὀφρυνί.....ους» (7).

* Ἄλλες ἱστορικὲς εἰδήσεις γιὰ τὴν μονὴ μᾶλλον δὲν ὑπάρχουν. Τὰ τουρκικὰ ὁμως ἔγγραφα, ποὺ θ' ἀκολουθήσουν, ἀρχίζουν μὲν ἀπὸ μαρτυρημένη γιὰ τὴν Παναγία τῆς Κορακονησιᾶς ἐποχὴ (1555), ἀλλὰ φθάνουν μέχρι τοῦ 1749, προχωροῦν δηλαδὴ κάπου ὀγδόοντα χρόνια παρακάτω ἀπὸ τοῦ 1670 τῆς παραπάνω τελευταίας μαρτυρίας. Μετὰ τὸ 1749 φαίνεται νὰ μεταφέρθηκαν, ποῖος ξέρει ἀπὸ τί λόγους ἀνάγκης ἢ ἀσφάλειας, στὴν Ἁγία Παρασκευὴ ἢ Μυρτάρι τῆς Βόνιτσας (8).

Τὰ μεταφρασμένα αὐτὰ ἔγγραφα, καταχωρημένα σὲ πρόχειρα σταχωμένο ἐξάφυλλο, μεγάλου σχήματος (0,30X0,21 μ.) τετράδιο μὲ λευκὸ τὸ τελευταῖο του φύλλο, εἶναι ὄλα-ὄλα 31, κατανέμονται δὲ κατὰ τὴν ὕλη τους ἔτσι:

ταπιὰ 4· ὄρισμοὶ 12· χοτζέτια 8· γραμμάτια 2· ἀναφορὰ 1· ἐξωφλητικὰ 2· ἔγγραφα διάφορα 2. Προτάσεται ὄλων τὸ ἐξῆς κυβερνητικὸ ἔγγραφο:

Ἄριθ. 800.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ ἐπὶ τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου καὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν σχέσεων

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κ.τ.λ.

Μεταφρασθέντων ἤδη τῶν Τουρκικῶν ἐγγράφων, ὄσα διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 97 ἐγγράφου Σας μᾶς διευθύνετε, παρὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἀσιατικῶν γλωσσῶν διεργμῆνός νέως τῆς Κυβερνήσεως, Σας τὰ ἐπιστρέφομεν ἐσώκλειστα.

Ἀθῆναι, τὴν 2 Ἀπριλίου 1840

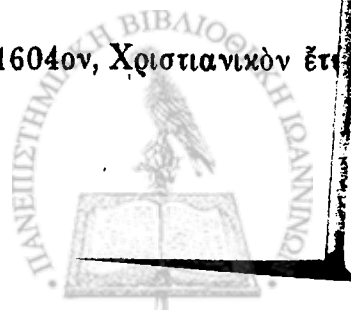
Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

Κ. Ζωγράφος.

«περὶ μεταφράσεως Τουρκικῶν ἐγγράφων».

Β'. Τ Α Ε Γ Γ Ρ Α Φ Α

Αὐτὸν Ταπὶ γεγραμ(μένον) κατὰ 1013ον Ὀθωμανικόν, 1604ον, Χριστιανικὸν ἔτι

δι' οὐ Χαμζὰς Τζαβούσης τις, ὦν εἰς τὴν δούλευσιν τοῦ ναυάρχου Σινὰν πασαῖ, παραχωρεῖ εἰς δλους κοινῶς τοὺς καλογήρους τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια τοὺς δημευθέντας (ὡς φαίνεται) ἀγροὺς Διζδὰρ Χασάν τινος, κειμένους εἰς τὴν θέσιν Ἅγιος Πέτρος καὶ ἔχοντας ὄριον εἰς τὰς δύο πλευράς των τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας δύο τοὺς ἀγροὺς τοῦ εἰρημένου μοναστηρίου ἐπὶ ἀνταλλάγματι 900: ἄσπρων καὶ ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει τοῦ νὰ πληρώνουν τὰ δέκατα κ.τ.λ.

Βον Γραμμάτιον τοῦ ρηθ(έντος) Χαμζᾶ Τζαβούση γεγραμμ(ένον) κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, δι' οὐ ὁμολογεῖ ὅτι ἔλαβε διὰ λογαριασμὸν τοῦ εἰρημένου ναυάρχου 150: ἄσπρα, ἀντίτιμον δεκάτου τῶν χωραφίων, ὅπερ κατέχει τὸ διαληφθὲν μοναστήριον εἰς θέσιν καλουμ(ένην) Μυρτάρι.

Γον Ταπὶ γεγραμμ(ένον) κατὰ τὸ 1007ον Ὀθωμανικὸν ἔτος, δι' οὐ Παπαστάμαινά τις χριστιανὴ παραχωρεῖ τὸν ἐν τῇ κωμοπόλει τῆς Βόνιτζας ἀγρὸν τῆς, ἔχοντα ὄριον εἰς τὴν μίαν πλευράν του τὸν ἀγρὸν τῆς Λαδοκλόπισσας, εἰς τὴν δευτέραν τὸν ἀγρὸν τοῦ Ἀντώνη Ὀρινάση, καὶ εἰς τὰς ἄλλας δύο τὸν κοινὸν δρόμον, εἰς τοὺς καλογήρους τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια ἐπὶ ἀνταλλάγματι 500: ἄσπρων. Οἱ καλόγηροι λαμβάνουν τὸ ταπὶ τοῦ παρὰ Ἀχμὲδ Τζαβούση, ὑπαλλήλου τοῦ ναυάρχου. (Ἡ Βόνιτσα ὑπῆρχε τότε σιτηρέσιον τῶν κατὰ καιροὺς ναυάρχων).

Δον Χοτζέτι γεγραμμ(ένον) κατὰ τὸ 963ον ἔτος Ὀθωμανικόν, ἦτοι 1555ον Χριστιανικόν, δι' οὐ Εἰρήνη τις χριστιανὴ πωλεῖ ἄμπελὸν τῆς περιέχουσαν ἑπτὰ ἐλαιόδενδρα καὶ τέσσαρα ἀχλαδόδενδρα, κειμένην εἰς θ(έσιν) κ(αλουμένην) Σπασαρά, καὶ ἔχουσαν ὄριον εἰς τὰς τρεῖς πλευράς τῆς τὰς ἀμπελοὺς τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια καὶ εἰς τὴν τετάρτην τὴν ἄμπελον τοῦ οὐστᾶ Μανόλη, εἰς τὸν παπα-Ἰωσήφ, ἡγούμενον τοῦ ρηθ(έντος) μοναστηρίου, ἐπὶ ἀντιτίμῳ 300: ἄσπρων καὶ ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ μὲνη ἡ ἄμπελος αὐτῇ ἀφιέρωμα εἰς τὸ ρηθ(έν) μοναστήρι: (Τὸ χοτζέτι γεγραμμ(ένον) παρὰ τοῦ καθῆ τῆς ἐπ(αρχίας) Ἄρτης).

Εον Συστατικὸν γραμμάτιον, χωρὶς ἔτος, ἀπὸ μέρους Χουσεῖν τινος πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς Βόνιτζας ἐνταλτικὸν τοῦ νὰ μὴν ἐπιτρέψη τὸ νὰ ἐπηρεάζωνται τὰ κτήματα τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια, ὄντα ὑπὸ τὴν κυριότητά του ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἤδη ἔτη.

ΣΤον Ὀρισμὸς τοῦ Σουλτᾶν Μουράτ, γεγραμμ(ένος) κατὰ τὸ 1012ον ἔτος, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς σημαίας τῆς Ἀκαρνανίας καὶ πρὸς τοὺς καθῆδες τῆς Ἄρτης, Ἁγίας Μαύρας, Βόνιτζας, δηλωτικὸς τοῦ ὅτι οἱ καλόγηροι τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια ἔστειλαν εἰς τὸ Β(ασιλικὸν) Προπύλαιον ἄνθρωπον καὶ ἀναφορὰν προσκλαιόμενοι ὅτι καίτοι ἔκπαλαι διὰ Β(ασιλικοῦ) ὀρισμοῦ κατέχοντες καὶ νεμόμενοι τὸ χειμάδιον Μυρτάρι, τὰς γαίας τὰς κειμένας εἰς τὰς θέσεις τὰς καλουμένας Καλαμίτζα, Τιρδέρι, Ἅγιος Δημήτριος καὶ Παλιάμπελα, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Παρασκευῇ τζιφλίκια των, ἤδη ἐπηρεάζονται παρὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν κυβερνητικῶν αἰσχροκερδούντων καὶ χείρας ἄρπαγας ἐπιτιθεμένων εἰς τὰ κτήματά των. Καὶ ἐνταλτικὸν τοῦ νὰ ἀποκρουσθῇ ἡ ἐπήρεια αὕτη καὶ τὸ μοναστήριον νὰ νέμῃται τὰ κτήματα αὐτὰ ἀνενοχλήτως κ.τ.λ.

Ζον Ὀρισμὸς τοῦ Σουλτᾶν Ἰπραχὴμ γεγραμμ(ένος) κατὰ τὸ 1050ον ἔτος, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν καθῆν τῆς Ἄρτης, δηλωτικὸς τοῦ ὅτι οἱ καλόγηροι τοῦ ἄνωθεν μοναστηρίου ἐγκαλοῦσιν ἄλλον τινὰ καλόγηρον ἀντιποιοῦμενον τὰ ρηθέντα κτήματά των. Καὶ ἐνταλτικὸν τοῦ νὰ ἐξετασθῇ ἡ ὑπόθεσις καὶ νὰ ἀποδοθῇ ἀνυπερθέτως τὸ δίκαιον, ὅτινι ἀνήκει.

Θον Ὀρισμὸς τοῦ Σουλτᾶν Μεχμὲδ γεγραμμ(ένος) κατὰ τὸ 1090ον ἔτος, ἀπο-

τεινόμενος εἰς τὸν καθῆν τῆς Βόνιτζας καὶ εἰς τὸν ἀναδειχθέντα τὴν σημαίαν τῆς Ἀκαρνανίας, δηλωτικὸς τοῦ ὅτι στρατιωτικὸς τις, Κιλίτζ τοῦνομα, ἀνέφερον ὅτι λαβὼν ὑπὸ τὴν κατοχὴν του, διὰ ταπίου παρὰ τοῦ βοεβόδα τῆς Βόνιτζας, τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτῇ καλλιεργείας δεκτικὸν δάσος πρὸ χρόνων πολλῶν χερσεῦον καὶ χερσωθὲν Μυρτάρι καλούμενον, ἐνῶ ἔμελλε νὰ τὸ καλλιεργήσῃ καλόγηρός τις τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια Εὐγένιος ἀνεφάνη, ἀντιποιούμενος αὐτὸ ὡς ἀφιέρωμα εἰς τὸ μοναστήρι. Καὶ ἐνταλτικὸς τοῦ νὰ λάβῃ ὁ καθῆς ὑπ' ὄψιν τὸν νέον κατάλογον, ἂν τὸ ρηθὲν Μυρτάρι ἦν πρὸ τῆς κατακτήσεως ἀφιέρωμα εἰς τὸ μοναστήρι καὶ μετὰ τὴν κατάκτησιν πάλιν ἔμεινεν ἀφιέρωμα· ἂν μὴ ὢν τοιοῦτον, ἀλλ' ἐκ τῶν γαιῶν τῶν λαμβανομένων διὰ ταπίου, ἔμεινε πέντε χρόνους ἀκαλλιέργητον, καὶ ἂν ὁ ρηθεὶς Κιλίτζ οὕτω τὸ ἔλαβεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν του διὰ ταπίου, ἐν ἐνὶ ἂν οὕτως ἔχουν τὰ παρὰ τοῦ Κιλίτζ ἀναφερόμενα, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν καλόγηρον ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπεμβαίῃ ἀδίκως.

Θον Ὁρισμὸς τοῦ αὐτοῦ Σουλτάν Μεχμέδ πρὸς τὸν καθῆν τῆς Βόνιτζας καὶ τὸν ἀνάδοχον τῆς σημαίας τῆς Ἀκαρνανίας, δηλωτικὸς τοῦ ὅτι στρατιωτικὸς τις, Κιλίτζ καλούμενος, μετὰ τινος ἄλλου Ἀχμέδ Χότζα λεγομένου ἀνέφερον τὰ ἐξῆς: Ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ προαστείου τῆς Βόνιτζας ἐδραπέτευσαν ὅτι ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας αἱ ἀμπελοὶ τῶν ἠρημώθησαν καὶ ἐχερσώθησαν, ὥστε πρὸ τεσσαράκοντα ἤδη χρόνων νὰ μένωσι χέρσοι· ὅτι ἐκτὸς τῶν ἀμπελώνων αὐτῶν καὶ ἄλλαι γαῖαι τοῦ τζιφλικίου τοῦ Κιοσέ Μεχμέδ πασᾶ, τοῦ ἐπιλεγόμενου Βιριλὸς, ἔμειναν χέρσοι καὶ ἀκαλλιέργητοι· ὅτι ὄλας αὐτὰς τὰς γαίας, θελήσαντες αὐτοὶ νὰ τὰς λάβωσιν ὑπὸ τὴν κατοχὴν των διὰ νὰ τὰς καλλιεργήσωσι, κατὰ τὸ 1090ον ἔτος ἔλαβον τὸ περὶ τούτων ταπὶ παρὰ τοῦ βοεβόδα τῆς Ἀγίας Μαύρας Μεχμέδ· ἀλλ' ὅτι ὁ καλόγηρος τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια παπα-Εὐγένιος, ἐνῶ προλαβόντως εἶχε λάβει τὰς γαίας αὐτὰς ὑπὸ τὴν κατοχὴν του διὰ ταπίου παρὰ τῶν τότε βοεβοδάδων καὶ κατὰ τὸ 1083ον ἔτος παρὰ τοῦ βοεβόδα τῆς Ἀγίας Μαύρας Χουσεῖν καὶ μόνον δύο χρόνους ἐκαλλιέργησε καὶ ἔπειτα τὰς ἀφήκεν ἐρήμους καὶ ἀκαλλιέργητους, πάλιν τοὺς ἀντιποιεῖται καὶ ἐμποδίζει τὴν κατοχὴν αὐτῶν. Ἐνταλτικὸς τοῦ νὰ θεωρηθῶσιν οἱ νέοι κατάλογοι καὶ τὰ ταπία, νὰ ἀνιχνευθῇ ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ τὸ δίκαιον καὶ νὰ ἀποδοθῇ, ὅτινι ἀνήκει.

Ιον Ἀναφορὰ πρὸς τὸν Σουλτάνον τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ φρουρίου τῆς Πρεβέζης καὶ λέγουσα οὕτω: «Τὸ ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βόνιτζας Μυρτάρι ἐπιλεγόμενον χειμάδιον καὶ αἱ γαῖαι εἰσὶν ἐννόμως ὑπὸ τὴν κατοχὴν καὶ χρῆσιν τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀρτης γείτονός μας μοναστηρίου Κρακονήσια διὰ ταπίου τοῦ κυρίου τῆς γῆς. Ὁ ἀπὸ ἀδελφῆς ἀνεψιδῶν τῶν Ἰωαννίτων παίδων τοῦ Ἀρσλάν πασᾶ, ὁ νεμόμενος εἴκοσι χιλιάδων ἄσπρων ζιαμέτι ἐν τῇ σημαίᾳ τῆς Ἀκαρνανίας Κιλίτζ ὁ ἀσυνειδήτος, ἀδίκως, παραλόγως καὶ βία καὶ δυναστεία ζητεῖ νὰ ἀρπάσῃ καὶ νὰ κατακρατήσῃ τὰ κτήματα τοῦ μοναστηρίου. Ἴδου ἡ ἀλήθεια καὶ ὅπως ἂν ἡ ὀρισμὸς τοῦ Βασιλέως σου».

ΙΑον Ὁρισμὸς τοῦ Σουλτάν Μεχμέδ γεγραμ(μένος) κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἔτος. Ὁ καλόγηρος Εὐγένιος ἀπέθανε καὶ εὐγῆκεν ἄλλος καλόγηρος Ἰωνάς, ὅστις ἀντιποιεῖται τὴν ἐν τῇ Βόνιτζα δασώδη γῆν Μυρτάρι, τὰ παλαιάμπελα τῆς Βόνιτζας, καὶ τοὺς Βιριλὸς ἐπιλεγόμενους τόπους τζιφλικίου, ἐναντίον τοῦ εἰρημένου Κιλίτζ, ὅστις προσκλαίεται διὰ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Καλογήρου καὶ ὁ Σουλτάνος προσταττει μὲ τὸ εἰ οὕτως ἔχει.

ΙΒον Ἐτερος ὀρισμὸς τοῦ Σουλτάν Μεχμέδ γεγραμ(μένος) τὸ αὐτὸ ἔτος. Ὁ δὲ ληφθεὶς Κιλίτζ πάλιν προσκλαίεται ἐναντίον τῶν καλογήρων τοῦ μον.

στηρίου, δισχυριζομένων ἐπὶ τῷ ὅτι, ἄπερ αὐτὸς ἐσχάτως ἔλαβε διὰ ταπίου κτήματα, εἰσὶν ἀνέκαθεν διὰ ταπίου κατεχόμενα καὶ ἀφιερώματα τοῦ μοναστηρίου, καὶ ἐξαιτεῖται τὴν ἀπόκρουσιν τῶν καλογήρων· ἀλλ' ὁ ὄρισμός ἐντέλλεται μὲ τὸ εἰ οὕτως ἔχει, καὶ ἀπαιτεῖ τὸ νὰ ἀποδοθῇ τὸ δίκαιον, ὅτινι ἀνήκει.

ΙΓον Ἐτερος ὄρισμός τοῦ Σουλτάν Μεχμέδ γεγραμ(μένος) κατὰ τὸ 1091 ἔτος. Ἐνταῦθα οἱ καλόγηροι προσκλαίονται ἀπὸ τὰς ἐπεμβάσεις τοῦ Κιλίτζ εἰς κτήματα πρὸ τοσοῦτων χρόνων κατεχόμενα παρὰ τοῦ μοναστηρίου καὶ γνωστὰ ἀφιερώματα αὐτοῦ, καὶ ὁ Σουλτάνος, προοιμιάζων μὲ τὸ εἰ οὕτως ἔχει, ἐντέλλεται τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ Κιλίτζ.

ΙΔον Ἐτερος ὄρισμός γεγραμ(μένος) κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἐν αὐτῷ οἱ καλόγηροι προσκλαιόμενοι λέγουσιν ὅτι τὸ χειμάδιον Μυρτάρι καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ μετὰ τὴν ἀλωσιν ἦν πάντοτε ἀφιέρωμα εἰς τὸ μοναστήρι καὶ ζητοῦν νὰ ἀποκρουσθῇ ὁ ἀντιπιοιούμενος αὐτὸ Κιλίτζ· ὁ Σουλτάνος ἐντέλλεται νὰ θεωρηθῇ ὁ νέος Β(ασιλικὸς) κατάλογος καί, εἰ οὕτως ἔχει, νὰ ἀποκρουσθῇ ὁ Κιλίτζ κ.τ.λ.

ΙΕον Ἐτερος ὄρισμός γεγραμ(μένος) κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐν ᾧ οἱ καλόγηροι τοῦ μοναστηρίου λέγοντες ὅτι τὸ ἐπὶ τῶν ὀρίων τῆς ἐπαρχίας τῆς Βόνιτζας Μυρτάρι ἕως εἰς τὰ Ἀμπέλια καὶ ἕως εἰς τὴν νῆσον Κέφαλος καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἀγροὶ καὶ χειμάδια, χηρεύοντα καὶ ἔρημα ὄντα πρὸ τεσσαράκοντα καὶ πενήκοντα χρόνων, ἐλήφθησαν διὰ ταπίου ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ μοναστηρίου, καλλιεργοῦντες καὶ πληρώνοντες τὰ δέκατα· καὶ ὅτι ἤδη ὁ Κιλίτζ ἀδίκως καὶ παρὰ πάντα λόγον ζητεῖ νὰ τὰ κατακρατήσῃ καὶ ἀναφέρονται ὅτι ἔχουσι καὶ χοτζέτια, ἀπονέμοντα αὐτοῖς τὴν κυριότητα ἐπὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν, ἐξαιτοῦνται τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ Κιλίτζ. Ὁ Σουλτάνος ἐντέλλεται, εἰ οὕτως ἔχει, νὰ ἀποκρουσθῇ ὁ Κιλίτζ.

ΙΣΤον Ἐτερος ὄρισμός γεγραμ(μένος) κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Οἱ καλόγηροι προσκλαίονται, λέγοντες ὅτι εἶχον ὑπὸ τὴν κατοχὴν των διὰ ταπίου τὰς γνωστῶν ὀρίων γαίας, τὰς κειμένας ἐπὶ τῆς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βόνιτζας θέσεως, τῆς ἐπιλεγομένης Παλαιάμπελα, τὰς ὁποίας καὶ δουλεύουσι καὶ πληρώνουσι τὰ δέκατα καὶ δικαιώματά των. Ἀλλ' ὅτι ὁ Κιλίτζ δὲν παύει ἐπεμβαίνων καὶ ἐπηρεάζων, ἐξαιτοῦνται τὴν ἀπόκρουσιν αὐτοῦ. Ἐντέλλεται ὁ Σουλτάνος τὴν ἀποσόβησιν τοῦ Κιλίτζ, ὀνομάζων αὐτὸν ἀντάρτην, καὶ τὸ νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ τοῦ νὰ κτίσῃ οἰκίαν καὶ στέγας ἐπὶ τῶν εἰρημένων γαιῶν.

ΙΖον Ὁρισμός τοῦ αὐτοῦ Σουλτάνου γεγραμ(μένος) κατὰ τὸ 1092ον ἔτος, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὁ Κιλίτζ δὲν παύει τοῦ νὰ ἐνοχλῇ τὰ κτήματα τοῦ μοναστηρίου· προσκλαίονται ἕκ νέου οἱ καλόγηροι καὶ ὁ Σουλτάνος ἐντέλλεται ἐντόνως τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ Κιλίτζ.

ΙΗον Ἐτερος ὄρισμός γεγραμ(μένος) κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐν ᾧ οἱ καλόγηροι λέγουσιν ὅτι πρὸ πενήκοντα ἤδη χρόνων ἔχουν ὑπὸ τὴν κατοχὴν των διὰ ταπίου τὰς εἰς τὴν θέσιν Παλαιάμπελα κειμένας γαίας καὶ ὅτι τὰς καλλιεργοῦσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ μέρος τῶν γαιῶν αὐτῶν ὑπάρχει λιθῶδες, ἀφήνουν τὸ μέρος αὐτὸ τρεῖς ἢ τέσσαρας χρόνους, ἕως νὰ κατασταθῇ καλλιεργητόν, καὶ τότε τὸ καλλιεργοῦσι, καὶ ἐν τούτοις ὅτι πληρώνουσι τὰ δίκαια καὶ τὰ δικαιώματα· καὶ ὅτι ὁ Κιλίτζ λαμβάνει ἕκ τούτου αἰτίαν καὶ ὀνομάζων τὸ ἐπίτηδες ἐγκαταλειπόμενον αὐτὸ μέρος χηρεῦον, λέγει ὅτι ὡς τοιοῦτο τὸ ἔλαβεν αὐτὸς ὑπὸ τὴν κατοχὴν του διὰ ταπίου, καὶ ἐπομένως ἐξαιτεῖται ἔκδοσιν Βασιλικοῦ ὀρισμοῦ πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ἀθεμίτων πράξεων τοῦ Κιλίτζ. Ὁ Σουλτάνος εὗρισκει δικαίαν τὴν αἴτησίν των καὶ ἐντέλλεται τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ Κιλίτζ.

ΙΘον Χοιζέτι του καθῆ τῆς Ναυπάκτου καὶ Βόνιτζας, γεγραμ(ένον) κατὰ τὸ 1090ον ἔτος. Ὁ Ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια ἐνήξεν εἰς τὸ Ἱερὸν Κριτήριον τὸν Κιλίτζ πέγην καὶ Ἀγμέδ Χότζα καὶ ἐπέφερε δίκην κατ' αὐτῶν, λέγων οὕτω: «Ἀπὸ τῆς ἐν τῇ περιχώρῳ τῆς Βόνιτζας θέσεως, τῆς ἐπιλεγομένης Μυρτάρι, μέχρι τῶν ἀμπέλων καὶ τοῦ Κεφάλου καὶ τοῦ Κατακόλου, καὶ ἀπὸ τῆς νήσου Λίσας μέχρι τῆς θαλάσσης, ὅλους τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ χειμάρδια κατὰ τὸ 1083ον ἔτος, ὄντα γηρεύοντα καὶ ἔρημα, τὰ ἔλαβον ἐγὼ ὑπὸ τὴν κατοχὴν μου διὰ ταπίου παρὰ τοῦ τότε κυρίου τῆς γῆς Χουσεῖν ἀγᾶ, ἐπιστάτου τῶν γασιῶν, καὶ ἔκτοτε τὰ ἔχω ὑπὸ τὴν κατοχὴν μου διὰ τούτου τοῦ Β(ασιλικοῦ) ὀρισμοῦ καὶ τούτου τοῦ ταπίου. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν Κιλίτζ πέγην καὶ Ἀγμέδ Χότζα ψευδόμενοι καὶ λέγοντες ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔχον ταπί, ζητοῦν νὰ κατακρατήσουν τὰ κτήματα αὐτά, διὸ καὶ ζητῶ νὰ προσταχθῶσι νὰ ἀπέχωσι». Τὸ Κριτήριον, θεωρήσαν τὸν Β(ασιλικὸν) ὀρισμὸν καὶ τὸ ταπίον ἐπεκύρωσε τὴν κυριότητα τοῦ μοναστηρίου καὶ ἀπέβαλε τοὺς ἐναγομένους.

Κον Χοιζέτι τοῦ καθῆ τῆς Ἁγίας Μαύρας καὶ Βόνιτζας γεγραμ(ένον) κατὰ τὸ 1092ον ἔτος. Παρίσταται εἰς τὸ κριτήριον ὁ Κιλίτζ πέγης, κάτοικος τοῦ Φρουρίου τῆς Ἁγίας Μαύρας, καὶ παραχωρεῖ εἰς τοὺς παρευρεθέντας καλογήρους τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια παπα-Ραφαήλ, παπα-Ἰωανᾶν καὶ παπα-Θεόκλητον τοὺς ἐπὶ τῶν ὄριων τῆς Βόνιτζας κειμένους καὶ ἔχοντας ὄριον εἰς μίαν πλευρὰν τὸ τσιφλικί τοῦ Χασᾶν πέγην καὶ τὰς ἄλλας τρεῖς τὴν θάλασσαν ἐν τῷ τσιφλικίῳ Μυρτάρι κειμένους καλλιεργησίμους ἀγρούς του καὶ τὰ χειμάρδια του μὲ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἐπὶ ἀνταλλάγματι ἑκατὸν ἐνενήκοντα γροσίων. Πρὸς τούτοις πωλεῖ εἰς τοὺς αὐτοὺς καλογήρους τὰ ἐν τῷ ρηθέντι τσιφλικίῳ τέσσαρα δωμάτια του ἐπὶ ἀντιτίμῳ τριάκοντα γροσίων. Οἱ καλόγηροι πληρώνουσι τὰ ἀνωτέρω χρήματα καὶ οὕτω διαλύεται τὸ μεταξὺ αὐτῶν.

ΚΑον Χοιζέτι γεγραμ(ένον) κατὰ τὸ 1092ον ἔτος καὶ ἐσφραγισμένον παρὰ τῶν δύο καθῆδων, τοῦ τῆς Ἁγίας Μαύρας καὶ Βόνιτζας, καὶ τοῦ τῆς Ἄρτης, προστεταγμένων νὰ ἐρευνήσωσι τὰ μεταξὺ τοῦ μοναστηρίου καὶ τοῦ Κιλίτζ πέγην. Παρίστανται ὁ παπα-Ἀρσένιος, ὁ παπα-Ραφαήλ καὶ παπα-Ἰωανᾶς καὶ ἐγκαλοῦσι τὸν Κιλίτζ πέγην, λέγοντες οὕτω: «Αἱ γαῖαι καὶ αἱ σπόριμοι γῶραι, αἱ κείμεναι ἐπὶ τῆς ὑπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βόνιτζας θέσεως τῆς καλουμένης Μυρτάρι, καὶ αἱ ἔχουσαι ὄριον τὴν γραμμὴν τοῦ τείχους ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Πέτρου μέχρι τοῦ Κατακόλου, καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ πηγαδίου Βεργιόλο, καὶ ἐκεῖθεν τὴν γραμμὴν τῆς λίμνης, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν ὄδαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Καλαμίτζαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Καρατζᾶ λιμάνι, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μωρομίλι, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Παναγίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν Κεφάλον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ρηθείσαν θέσιν, εἰσὶν πρὸς τριάκοντα χρόνων ὑπὸ τὴν κατοχὴν καὶ χρῆσιν μας μὲ ταπί, καὶ ἡμεῖς τὰς καλλιεργοῦμεν ἐτησίως καὶ πληρώνομεν τὰ νόμιμα δέκατα. Ἄλλ' ὁ παρὼν Κιλίτζ πέγης ἀπὸ δύο ἡδὴ χρόνων ἐπεμβαίνει καὶ ἐμποδίζει τὴν κατοχὴν μας. Ζητοῦμεν λοιπὸν νὰ ἐρωτηθῆ καὶ νὰ προσταχθῆ παρὰ τοῦ Ἱεροῦ Κριτηρίου νὰ ἀπέχη». Ἡρωτήθη ὁ Κιλίτζ, ὅστις εἶπεν οὕτω: «Αἱ ὡς ἄνω ὀριζόμεναι γαῖαι ἦσαν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ Ἰωαννίτου Ἀρσίαν πέγην, καὶ ἔπειτα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ ἔπειτα τοῦ ἐγγονοῦ Καπλᾶν πασᾶ ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ εὐρίσκονται μακρὰν τῆς πατρίδος των, δὲν ἠδύναντο νὰ τὰς καλλιεργήσωσι, διὸ καὶ ἔμενον ἔρημοι. Καὶ ἐγὼ πρὸς δύο χρόνων τὰς ἔλαβον ὑπὸ τὴν κατοχὴν μου μετὰ ταπίου παρὰ τοῦ κυρίου τῆς γῆς. Καὶ δὲν γνωρίζω τὰς γαίας αὐτὰς ὡς κατεχομένης νομίμως μὲ ταπί παρὰ τῶν ἐναγόντων τούτων». Ταῦτα

ἀποκριναμένου αὐτοῦ, ἐζητήθησαν μάρτυρες παρὰ τῶν ἐναγόντων καὶ παρέστησαν δύο ἀξιόπιστοι Μουσουλμᾶνοι, οἵτινες ὡμολόγησαν ἐπιμαρτυροῦντες ὅτι αἱ γαῖαι αὗται εἰσὶν τῶν καλογήρων, οἵτινες δὲν ἔπαυσαν καλλιεργοῦντες ἐκείνους καὶ πληρώνοντες τὰ δέκατα· καὶ οὕτως ἐγένετο ἡ ψῆφος ὑπὲρ τῶν καλογήρων καὶ ἀποβληθεὶς ὁ Κιλιτζ πέγης παρηγγέλθη νομικῶς νὰ ἀπέχη τῶν γαιῶν αὐτῶν.

ΚΒον Ἐτερον χοτζέτι τοῦ κριτοῦ τῆς Ἄριης γεγραμμένον κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Παρεστάθησαν οἱ καλόγηροι καὶ εἰς τοῦτο τὸ κριτήριον καὶ ἐνήξαν τὸν Κιλιτζ πέγην, παρουσιάσαντες τὰ δικαιώματά των ἐπὶ τῶν γαιῶν, καταγραφομένων ἀπαραλλάκτως ὡς ἐν τῷ παραλαβόντι χοτζετίῳ, καὶ ἐζήτησαν τὴν ἀποβολὴν τοῦ Κιλιτζ πέγης. Προσεκλήθησαν μάρτυρες καὶ τῇ μαρτυρίᾳ αὐτῶν ἐξεδόθη ἡ ψῆφος καὶ τοῦ Κριτηρίου τούτου ὑπὲρ τῶν καλογήρων καὶ παρηγγέλθη τῷ Κιλιτζ πέγῃ τὸ νὰ ἀπέχη παρανόμων πράξεων.

ΚΓον Χοτζέτι τοῦ καδῆ τῆς Πρεβέζης γεγραμ(μένον) κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐν ᾧ ὁ παπα-Ἰωνᾶς ἐνάγει τὸν Κιλιτζ πέγην ὡς ἀντιποιούμενον τὰ κτήματα τοῦ μοναστηρίου. Ὁ Κιλιτζ πέγης ἀπολογεῖται τὰ αὐτὰ ὡς ἀνωτέρω. Τέλος παρίστανται δύο Ὀθωμανοί, οἵτινες μαρτυροῦσιν ἐν συνειδήσει ὅτι οἱ ἐπὶ τῆς θέσεως Μυρτάρι ἀγροί, ὀλίγοι-πολλοί, εἶναι ὅλοι ἀφιερῶματα τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια καὶ ὅτι πῶποτε οἱ καλόγηροι δὲν ἔπαυσαν γεωργοῦντες καὶ καλλιεργοῦντες αὐτούς. Ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ αὐτῇ ἐξεδόθη καὶ ἡ ψῆφος τοῦ Κριτηρίου τούτου ὑπὲρ τῶν καλογήρων, καὶ ἀπεβλήθη ὁ Κιλιτζ πέγης.

ΚΔον Χοτζέτι τοῦ καδῆ τῆς Ἁγίας Μαύρας καὶ Βόνιτζας γεγραμ(μένον) κατὰ τὸ 1094ον ἔτος. Οἱ καλόγηροι τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια παπα-Ἰωνᾶς, παπα-Ραφαὴλ καὶ παπα-Ἀρσένιος παρίστανται καὶ ἐγκαλοῦσι τὸν Κιλιτζ πέγην ὡς λαβόντα παρ' αὐτῶν ἀδίκως 225 γρόσια. Ὁ Κιλιτζ δὲν ἀρνεῖται, ἀλλὰ λέγει ὅτι τὰ ἔλαβεν ἀντάλλαγμα διὰ τὰς γαῖας καὶ τὰ χεϊμάδια τῶν θέσεων Μυρτάρι καὶ Παλαιάμπελα, ἅπερ, ἔχων ὑπὸ τὴν κατοχὴν του με ταπίον, διὰ μεσολαβήσεως Μουσουλμάνων εἰρηνοποιῶν τὰ παρεχώρησεν εἰς τοὺς καλόγηρους. Οἱ καλόγηροι ἀποκρίνονται ὅτι αἱ γαῖαι αὗται καὶ τὰ χεϊμάδια ἦσαν ἀνέκαθεν δικὰ μας με ταπίον μέχρι τῆς σήμερον· αὐτὸς βία καὶ δυναστεία τὰ κατεκράτησεν, ὅπερ ἐφανερῶσαμεν εἰς τὸ Β(ασιλικὸν) προπύλαιον. Ὅθεν ἐξεδόθη Βασιλικὸς ὀρισμὸς πρὸς τὸν καδῆν τῆς Πρεβέζης ἐνταλτικὸς τοῦ νὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον, ᾧτινι ἀνήκει. Καὶ ταῦτα λέγοντες ἐμφανίζουσι τὸ χοτζέτι τοῦ ρηθέντος καδῆ. Ἀνεγνώσθη τὸ χοτζέτι, ἀλλ' ὁ Κιλιτζ τὸ ἠρνήθη· ὅθεν οἱ καλόγηροι ἐπαρουσίασαν δύο ἀξιόπιστους Μουσουλμάνους μάρτυρας, οἵτινες ἐμαρτύρησαν ἐναργῆ τὴν ἀλήθειαν καὶ οὕτως ἐψήφισε τὸ Κριτήριον ὑπὲρ τῶν καλογήρων καὶ προσέταξε τὸν Κιλιτζ νὰ τοῖς ἐπιστρέψῃ τὰ ὄσα παρ' αὐτῶν ἀδίκως ἔλαβε χρήματα.

ΚΕον Ταπὶ γεγραμ(μένον) τὸ 1007ον ἔτος, δι' οὗ Ἄντωνίος τῆς Σελανίνης παραχωρεῖ εἰς τοὺς καλόγηρους τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια παπα καὶ παπα-Γαβριὴλ τὸν ὄν εἶχεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν του ἀγρόν, κείμενον εἰς θ(έ-σιν) κ(αλουμένην) Καλαμίτζι ἐπὶ τῶν ὄριων τῆς Βόνιτσας καὶ ἔχοντα ὄριον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν του τὸ Ἄλῶνι τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια, εἰς τὴν δευτέραν τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας δύο πάλιν τοὺς ἀγροὺς τοῦ μοναστηρίου, καὶ ἐπὶ ἀνταλλάγματι χιλίων ἕσπρων παρέδωκε τὸ δικαίωμα του.

ΚΣΤον Ἐγγραφὸν Δερβίς Χουσεῖν τινος, διοικητοῦ τῆς Ἁγίας Μαύρας καὶ εἰσπράκτορος τῶν προσόδων τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ ἐκ τῆς Ἁγίας Μαύρας, Βόνιτζας καὶ τῶν πέριξ μερῶν διωρισμένον σιτηρέσιον τοῦ ναυάρχου καὶ κατὰ συνέπειαν κυρίου τῆς γῆς. Οὗτος λέγει οὕτω: Ἐπειδὴ οἱ τὸ φρούριον τῆς Βόνιτζας κατοικοῦντες χριστιανοί, οἱ καὶ κύριοι τῶν ἀμπέλων, (φαίνε-

ται μετὰ τὴν ἄλωσιν) ἄλλοι ἔφυγαν καὶ ἄλλοι ἀπέθανον καὶ ἐξ αἰτίας τοῦτου αἱ ἄμπελοι ἠρημώθησαν ἐξ ὀλοκλήρου καὶ ἐχερσώθησαν, διὰ τοῦτο εἶχον δοθῆ μετὰ τὴν κατοχὴν τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια. Ἐν τούτοις, ἀποθανόντος τοῦ παπα-Εὐγενίου, ὁ Κιλίτζ πέγης, νομίσας ὅτι ἰδιαιτέρως ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτοῦ ἦσαν οἱ ἔρημοι τόποι καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ μοναστηρίου, ἠθέλησε νὰ τοὺς λάβῃ ὑπὸ τὴν κατοχὴν του ὡς χηρεύοντας. Ἄλλ' οἱ ἄλλοι καλόγηροι τοῦ μοναστηρίου ἐγερόντες καὶ ἀποδείξαντες τὴν ἔκπαικα κατοχὴν των, κατώρθωσαν ἕκδοσιν ὑψηλοῦ ὄρισμοῦ ὑπὲρ αὐτῶν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ ὑποφαινόμενος τοὺς δίδει τὸ παρόν, δι' οὗ θέλουν ἐξουσιάζει ἐλευθέρως τοὺς ρηθέντας τόπους, ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ τοῦ νὰ πληρῶνται διὰ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ χειμαδίου πεντήκοντα ἄσπρα κατ' ἔτος, καὶ διὰ τὴν ἀποκοπὴν τῆς Παλαμῆλας ἑκατὸν ἄσπρα εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς κυρίους τῆς γῆς. Ἐν ἔτει 1092ω.

ΚΖον Δικαστικὸν ἐγγραφὸν τοῦ καθῆ τῆς Βόνιτζας γεγραμ(μένον) κατὰ τὸ 1112ον ἔτος, δηλωτικὸν τοῦ ὅτι ἐκτὸς τῶν δσων γαιῶν ἠγοράσθησαν παρὰ τοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐπὶ τούτῳ διωρισθέντος Χουσεῖν ἐφένδη οἱ καλόγηροι τοῦ μοναστηρίου Κρακονήσια καὶ ὄλα τὰ ἄλλα κτήματα, αἱ γαῖαι, τὰ χειμάδια, αἱ ἄμπελοι, οἱ κῆποι, τὰ δένδρα κάρπιμα καὶ ἄκαρπα, ὄλα χωρὶς ἐξαιρέσεις εἶναι τοῦ μοναστηρίου. Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο ἀνεφάνη μετὰ τὰς κρισολογίας καὶ λογομαχίας, ἃς εἶχον μετὰ τοῦ Κιλίτζ πέγη κατὰ τὸ 1094ον ἔτος, ὅτε ἐξεδόθη καὶ ὁ Ὑψηλὸς Ὅρισμὸς καὶ τὸ χοτζέτι τὸ ψηφίζον ὑπὲρ τῶν καλογήρων, καὶ ἐπειδὴ, ὑποτιθεμένου τοῦ χειμαδίου χηρεύοντος, κατὰ λάθος εἶχε δοθῆ ταπὶ παρὰ τοῦ ζαλίτου τῆς Βόνιτζας Χασάν Τζελεπῆ, ἤδη εἰδοποιοῦνται οἱ ἐργαζόμενοι διὰ τοῦ παρόντος ὅτι τὸ ρηθὲν ταπὶ ἔμεινεν ἄκυρον καὶ ὅτι τὸ ρηθὲν χειμάδιον μὲ ὄλα τὰ παραρτήματά του καὶ τὰ προϊόντα του ἔμειναν ὡς καὶ πρότερον ὑπὸ τὴν κυριότητα τοῦ μοναστηρίου, διὸ καὶ θέλουσι συμμορφωθῆ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ παρόντος δικαστικοῦ ἐγγράφου.

ΚΗον Ταπὶ γεγραμ(μένον) κατὰ τὸ 1112ον ἔτος, δι' οὗ Φατμέ τις, θυγάτηρ Χασάν, παραχωρεῖ μερικὸς ἀγρούς τῆς κειμένους εἰς θ(έσιν) κ(αλουμένην) Γεροσταμάτη Δερμολάλικα, ἐν τῷ χωρίῳ Ἄνινος, καὶ ἔχοντας ὄριον τοὺς ἀγρούς τοῦ Χασάν πέγη, τοῦ Ἰπραχὴμ ἀγά, τοῦ Νουρη πέγη, τὸ δάσος καὶ τὸν ἀγρὸν τῆς μεγάλης τάφρου, εἰς τὸν χριστιανὸν Γρηγόρη.

ΚΘον Ἐξωφλητικὸν Χουσεῖν τινος σπαχῆ, ὅστις ἔλαβε παρὰ δύο φυγάδων τοῦ χωρίου Κανδήλα, Ἀνδρέου καὶ Γιάννη, τὸ ἀντίτιμον τῆς σπένιζας τοῦ 1156 καὶ 1157 ἔτους.

Λον Ἐξωφλητικὸν δοθὲν εἰς χεῖρας τῶν κληρονόμων τοῦ ἀποθανόντος Πάνου Πούγα, δηλωτικὸν τοῦ ὅτι ἐλήφθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιστάσια τοῦ Κριτηρίου διαμερισμοῦ.

ΛΑον Χοτζέτι τοῦ καθῆ τοῦ Ἀη-Δονάτ(ου), γεγραμ(μένον) κατὰ τὸ 1084ον ἔτος. Ἀναστάσις τις, ἐνήλιξ υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος Νούτζου Τζάλτα καὶ ἐπίτροπος διωρισμένος παρὰ τοῦ Κριτηρίου τῶν τριῶν ἀνηλικῶν ἀδελφῶν του, δι' εἰδήσεως τοῦ Κριτηρίου πωλεῖ τὴν ἐκ κληρονομίας οἰκίαν του εἰς τὸν Θάνον Γιάννη.

Ἐπικυροῖ τὸ πιστὸν καὶ ἀκριβὲς τῶν ἐν περιλήψει μεταφράσεων τῶν ἀνωτέρω τριάκοντα καὶ ἐνὸς τουρκικῶν ἐγγράφων.

Ἐν τῇ Β(ασιλ.κῆ) Καθέδρᾳ τῶν Ἀθηνῶν τῇ 24ῃ Μαρτίου τοῦ α.μ. (=1840)

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἀνατολ(ικῶν) Γλωσσῶν Βασιλικὸς Διερμηνεὺς

(Τ.Σ.)

(ὑπογραφή).

Γ'. ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ (9)

Κατὰ χρονολογικὴ σειρά:			Κατὰ τὸ χειρόγραφο:		
1.	Χοτζέτι	Χριστ. ἔτος: 1555	Δον	᾽Οθωμ. ἔτος	935
2.	Ταπὶ	» » 1559	Γον	» »	1007
3.	Ταπὶ	» » 1559	ΚΕον	» »	1007
4.	᾽Ορισμὸς	» » 1603	ΣΤον	» »	1012
5.	Ταπὶ	» » 1604	Αον	» »	1013
6.	Γραμμάτιον	» » 1604	Βον	» »	1013
7.	᾽Ορισμὸς	» » 1642	Ζον	» »	1050
8.	Χοτζέτι	» » 1676	ΛΑον	» »	1084
9.	᾽Ορισμὸς	» » 1682	Ηον	» »	1090
10.	᾽Ορισμὸς	» » 1682	Θον	» »	1090
11.	᾽Αναφορὰ	» » 1682	Ιον	» »	1090
12.	᾽Ορισμὸς	» » 1682	ΙΑον	» »	1090
13.	᾽Ορισμὸς	» » 1682	ΙΒον	» »	1090
14.	Χοτζέτι	» » 1682	ΙΘον	» »	1090
15.	᾽Ορισμὸς	» » 1683	ΙΓον	» »	1091
16.	᾽Ορισμὸς	» » 1683	ΙΔον	» »	1091
17.	᾽Ορισμὸς	» » 1683	ΙΕον	» »	1091
18.	᾽Ορισμὸς	» » 1683	ΙΣΤον	» »	1091
19.	᾽Ορισμὸς	» » 1684	ΙΖον	» »	1092
20.	᾽Ορισμὸς	» » 1684	ΙΗον	» »	1092
21.	Χοτζέτι	» » 1684	Κον	» »	1092
22.	Χοτζέτι	» » 1684	ΚΑον	» »	1092
23.	Χοτζέτι	» » 1684	ΚΒον	» »	1092
24.	Χοτζέτι	» » 1684	ΚΓον	» »	1092
25.	᾽Εγγραφον	» » 1684	ΚΣΤον	» »	1092
26.	Χοτζέτι	» » 1686	ΚΔον	» »	1094
27.	᾽Εγγραφον	» » 1704	ΚΖον	» »	1112
28.	Ταπὶ	» » 1704	ΚΗον	» »	1112
29.	᾽Εξωφλητικὸν	» » 1748, 1749	ΚΘον	» »	1156, 1157
30.	᾽Εξωφλητικὸν) ἀχρονολόγητα	Λον) ἀχρονολόγητα	
31.	Γραμμάτιον)		Εον

Δ'. Λ Ε Ξ Ε Ι Σ

᾽Α γ ί α Μ α ύ ρ α, ἡ ἔτσι λέγονταν ἡ Λευκάδα τότε.

᾽ᾶ σ π ρ ο, τό (τουρκ. akçe) τουρκικὸ νόμισμα, ἰσοδύναμο μὲ τὸ 1/3 τοῦ πα-
 ρᾶ, ἀσημένιο παλαιότερα—ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ ᾽ᾶσπρο. Στὸν πληθυντικὸ:
 ᾽ᾶσπρα=χρήματα γενικῶς.

γ ρ ὀ σ ι, τό τουρκικὸ νόμισμα, 1/100 τῆς λίρας.

ζ α μ π ί τ η ς καὶ ζ α π ί τ η ς, ὀ (ἀραβοπερσ.) ἀξιωματικὸς, ἀντιστοιχῶν πρὸς
 τὸν ᾽ᾶστυνόμο.

ζ ι α μ ἔ τ ι, τό (τουρκ. ziyamet) μεγάλη ἔκταση γῆς, χορηγούμενη σὲ δια-
 κριθέντα στρατιωτικὸ, ὀνομαζόμενον γι' αὐτὸ ζ α τ μ η ν.

κ α δ ἦ ς καὶ κ α τ ἦ ς, ὀ (τουρκ.) ἱεροδίκης.

ο ὕ σ τ ᾶ ς, ὀ (usta) ἐπιδέξιος τεχνίτης, ἀρχιμάστορας.

σ π α χ ἦ ς καὶ σ π α ἦ ς, ὀ (τουρκ.) τίτλος τῶν Τούρκων φεουδαρχῶν τοῦ
 μεσαίωνα, βραδύτερα δὲ ὀνομασία τῶν ἱππέων ἀτάκτων στρατιωτικοῦ σώματος.

σ πέντζα, ἢ ὁ λαχανευόμενος καρπὸς τῆς πιπεριάς.
ταπί(ον), τό' ἐπίσημος τουρκικὸς τίτλος, μὲ τὸν ὁποῖον παραχωροῦνταν ἡ νομὴ ἑνὸς κτήματος.

χοντζέτι, τό' πιστοποίηση, ἐκδιδόμενη ἀπὸ τὸν καδὴ, βεβαιώνουσα τὴν ἐγκυρότητα ἑνὸς τίτλου ἰδιοκτησίας.

Ε'. ΕΝΑ ΝΕΩΤΕΡΟ ΕΓΓΡΑΦΟ

Πλούσιος ἦταν ὁ ρόλος, ποὺ ἐπαίξε ἡ Κορακονησιὰ ἢ Κορωνησιὰ, τὸ μεγαλύτερο τοῦ συμπλέγματος ἐννιὰ νησιῶν τοῦ βόρειου Ἀμβρακικοῦ κόλπου, στὶς τελευταῖες φάσεις τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα (10). Τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφο (11) μᾶς μεταφέρει στὸ νησί καὶ στὴν Παναγία τὴν ἐποχὴ ἐκείνη:

Ἐκλαμπρότατε, προσκυνῶ!

Μὲ τὸ δουλικόν μου ἀναφέρομαι πρὸς τὴν ἡμετέραν αὐτοῦ Ἐκλαμπρότητα, ἐπειδὴ κατὰ τὸν νέον Ὄργανισμὸν ἕκαστον Τάγμα ἔχει δίκαιον νὰ ἔχη καὶ ἕναν Ἱερέα, καὶ ἐπειδὴ ἕως τώρα τὸ ἡμέτερον Τάγμα ὑστερεῖται Ἱερέα, μάλιστα ὅπου ἐνταῦθα εἶναι καὶ Ἐκκλησιὰ καὶ δὲν ἔχομεν ποῖος νὰ ἐκτελῇ τὴν πρέπουσαν ὑπηρεσίαν. Καὶ ἐπειδὴ εὐρέθη ἕνας Ἱερεὺς Ἱερομόναχος, ὀνόματι Νεόφυτος, ἀπὸ τὴν Καμαρίναν, ὅστις εἶναι καὶ γνώριμος διὰ τὴν ἀρετὴν του.

Ὅθεν περικαλῶ θερμῶς νὰ διατάξετε νὰ καταγραφῇ ὁ ἄνωθεν Ἱερεὺς εἰς τὸ Τάγμα.

Τῆ 10 Ἰουνίου 1830
Κορωνησιὰ

Μὲ δουλικώτατον σέβας ὑποσημειοῦμαι
ὁ εὐπειθὴς τῶν προσταγῶν της
γηρογῆ μαλαμος

Πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον Πληρεξούσιον
Τοποτηρητὴν τῆς Κυβερνήσεως Κον Κον Αὐ-
γουστίνον Καποδίστριαν κ.τ.λ.—κ.τ.λ.—κ.τ.λ.

Εἰς Ναύπλιον

1. Σερραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου: «Δοκίμιον ἱστορικῆς τινος περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου Ἡπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης καὶ τῆς ὡσαύτως νεωτέρας πόλεως Πρεβέζης», Ἀθῆναι 1884, σελ. 170.

2. Τοῦ ἴδιου, ὅπ. παρ., σελ. 170.

3. Διον. Α. Ζακυθνοῦ: «Ἀνέκδοτον γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Α' περὶ τῆς Μονῆς τῆς Κορακονησιᾶς», περιοδ. «Ἐπετ. Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. 13, 1937, σελ. 192—196.

4. Ι. Σακκελίωτος: «Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος», Ἀθῆναι 1892, σελ. 36. Πρβλ. Σπυρ. Λάμπρου «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. 7, 1910, σελ. 156.

5. Σύγγραμμα Ἱστορικόν, παρὰ I. Henzey—H. Daumer: «Mission archéologique de Macédoine», Παρίσιον 1876, σελ. 443. Πρβλ. I. Βογιατζίδου: «Τὸ Χρονικὸν τῶν Μετεώρων», περιοδ. «Ἐπετ. Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. 2, 1925, σελ. 182.

6. Διον. Α. Ζακυθνοῦ, ὅπ. παρ., σελ. 195.

7. Ι. Σακκελίωτος, ὅπ. παρ., σελ. 37.

8. Ἀπὸ τὴν ἴδια μονὴ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς προέρχονται καὶ οἱ δύο κώδικες τῶν σημειώσεων 4 καὶ 7. Εἶναι σήμερα τὰ 194 καὶ 195 χειρόγραφα (Εὐαγγέλια) τῆς Ε. Β. Ε. Στὴ σελ. 8 τοῦ πρώτου ἔχει καταχωρισθῆ ἡ νεώτερη μαρτυρία: «Τὸ παρὸν εὐαγγέλιον, ὁπερ ἀνῆκε πρῶην εἰς τὸ ἐν Ἀκαρνανίᾳ διαλυθὲν μονήδριον τοῦ Μυρταρίου, ἀπεστάλη εἰς τὴν Δημοσίαν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην διὰ τοῦ ὅπ' ἀριθ. πρωτοκ. 8015, 8016, 11229

Διεκπ. 2773

ἔγγραφου, μηνολογουμένου τῆ 23 Ὀκτωβρίου 1848». Στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου διαβάζομε:

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, Διδ(δ)λου

ΜΕΛΕΤΙΟΣ Ο ΓΕΩΓΡΑΦΟΣ

Ἡ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

1661-1714

(Ἡ ζώῃ καὶ τὸ ἔργο του)

«Πρὸς τοῦτοις εὐφημίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Μελέτιός τις τὸ πρῶτον Ἀρχιεπίσκοπος Ἄρτης καὶ ἔπειτα Ἀθηνῶν, ὅστις ἦτον ἕξαιρέτος εἰς πάσας τὰς ἐπιστήμας».

(Δημ. ὁ Καντεμίζο: Ἱστορ. Ὁθωμανῶν, σελ. 144)

Β'.—ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ὁ μέγας Ρῶσος ποιητὴς Πούσκιν θαυμάζοντας τὴν ὥραία διάνοια τοῦ διαπρεπῆ ὁμοεθνῆ του σοφοῦ Λομονόσωφ, ποὺ κατὰ σύμπτωση γεννήθηκε τὸ χρῶνο (1714) ποὺ πέθανε ὁ Μελέτιος, τὸν χαρακτήρισε «πρῶτο ρωσικὸ Πανεπιστήμιο». Κατὰ παρόμοιο, τηρημένων βέβαια τῶν ἀναλογιῶν, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ὅχι μονάχα σὲ ἡπειρωτικὴ ἀλλὰ σὲ πανελλήνια ἴσως κλίμακα, γιὰ τὸ Μελέτιό μας. Γιατὶ ὁ Μελέτιος δὲν ἔμεινε γνωστὸς σὺ δάσκαλος ἢ ἀρχιερέας, παρὰ τὶς ἀντίστοιχες μεγάλες του ἱκανότητες, ἀλλὰ σὰν μελετητὴς καὶ ἐπιστήμονας, ποὺ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 522.

ἐπίσης: «Τὸ παρὸν ὥραϊον χειρόγραφον τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἀνήκον πρῶτον εἰς τὸ ἐν Ἀκαρνανίᾳ διαλυθὲν μονῆριον τοῦ Μυρταρίου, διηρθύνθη πρὸς τὴν Δημοσίαν τῶν Ἑλλήνων Βιβλιοθήκην τῇ 2 Ὀκτωβρίου τοῦ 1848 ἔτους διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7702, 8015, 8016, 11229

Διεκλ. 2773

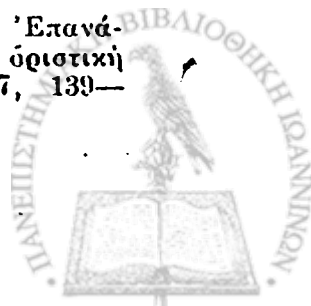
ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου. Ὁ ὑποβιβλιοθηκῆριος: Γ. Ἀποστολίδης, Κοσμητὴς».

9. Τὰ ἔγγραφα δὲν καταχωρίζονται στὸ χειρόγραφο κατὰ χρονολογικὴ τάξη καὶ χρονολογοῦνται σ' αὐτὸ κατὰ τὸ Ὁθωμανικὸ ἔτος, πλὴν τοῦ πρώτου, ὅπου παρατίθεται καὶ ἡ χριστιανικὴ. Τὴν ἀντίστοιχον χριστιανικὴν χρονολογίαν τὴν δίνει ὁ τύπος:

Χριστ. = Ὁθωμ. — $\frac{\text{Ὁθωμ.}}{33} + 622$

10. Σὲ πρόσφατη καὶ πολὺ ἀξιόλογη ἐργασία (Στεφ. Παπαδοπούλου: «Ἡ Ἐπανάστασις ἐν τῇ Δυτικῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι». Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ὡς τὴν ὀριστικὴν ἀπελευθέρωσίν της 1826—1832. Θεσσαλονίκη 1962, σελ. 101, 110—111, 113, 137, 139—140, 148, 177) πολλὰ βρῖσκει ὁ μελετητὴς.

11. Γ. Α. Κ. Πληρεξούσιος Τοποτηρητὴς, Φάκ. 17.

ανάλωσε τὴ σχετικὰ σύντομη ζωὴ του στὴν κατάκτηση καὶ προαγωγή τῶν ποικίλων ἐπιστημονικῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς γιὰ τὸ φωτισμὸ καὶ τὴν προκοπὴ τοῦ σκλαβωμένου Γένους. Ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του ἀκόμα ἢ φήμη γιὰ τὶς ἐξαιρετικὲς σ' ὅλες τὶς ἐπιστῆμες ἐπιδόσεις του εἶχε ἐδραιωθῆ στοὺς κύκλους τῆς Βασιλεύουσας, πρᾶγμα ποὺ δὲν παρέλειψε νὰ σημειώσῃ στὴν ἀξιόλογη μεταφρασθεῖσα σὲ πολλὰς γλώσσας ἱστορία του τῆς Ὀθ. Αυτοκρατορίας ὁ Καντεμίρης «ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας πεπαιδευμένος ἐν τῇ Φιλοσοφίᾳ, πολιτικῇ τέχνῃ καὶ ἱστορίᾳ» (τὰ λόγια του ἐθέσαμε ἀρχὴ-ἀρχὴ σὰν μὶτο αὐτῆς τῆς ἐργασίας μας). Ὑπῆρξε ὁ θεμελιωτὴς καὶ ἀφοσιωμένος ἱερέας τοῦ ναοῦ τῶν Νεοελληνικῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ μάλιστα τῆς Γεωγραφίας, ὁ πρῶτος συστηματικὸς μας Γεωγράφος, προσωνυμία χαρακτηριστικὴ αὐτῆ μετὰ τὴν ὁποία τὸν διέσωσε πάνω ἀπ' ἄλλες ἢ ἀδέκαστη ἱστορικὴ μνήμη.

Ἰδιαίτερα, καθὼς παρατηρεῖ καὶ ὁ Κ. Δημαράς, εἶναι ἄξια προσοχῆς ἡ θέλησή του γιὰ μιὰ προσωπικὴ προσφορὰ μετὰ τὴ συλλογὴ καὶ μελέτη ἀρχαίων ἐπιγραφῶν, πρᾶγμα ποὺ μαρτυρεῖ ἓνα πνεῦμα ἐπιστημονικὸ καὶ ἐκφράζει τὴ συνείδηση τῆς ἱστορικῆς ἐνότητος τοῦ ἑλληνισμοῦ» (Ἱστορία Νεολ. Λογ., σελ: 139). Στὸν τομέα μάλιστα τῆς ἐπιμελοῦς συλλογῆς καὶ ἐκδοσης τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν προέτρεξε πολὺ τῆς ἐποχῆς του ὁ Μελέτιος, ὅταν ἡ ἐπιγραφικὴ καὶ σ' αὐτὴ ἀκόμα τὴ Δύση μόλις τότε ἀρχίζε νὰ ἐμφανίζεται. Σὲ περισπούδαστη μετὰ τὸν τίτλο: «Ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν ὡς ἀρχαιοδίφης καὶ στηλοκόπας» μελέτη του ὁ Σπ. Λάμπρος, δημοσιευθεῖσα στὸν Νέον Ἑλληνομνήμονα (Τ. Γ', σελ. 59—105), ἀναφέρει ὅτι ὁ Μελέτιος μνημονεύει στὸ Γεωγραφικὸ του 86 συνολικὰ ἀρχαῖες ἐπιγραφές, ἀνίστα κατανεμημένες στὶς διάφορες ἑλληνικὲς χῶρες. Τὶς ἐπιγραφές αὐτὲς ὁ Λάμπρος παραθέτει σὲ συνέχεια αὐτούσιες μετὰ τὶς ἐπιβαλλόμενες διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις τελειώνει δὲ μετὰ τὶς ἐξῆς περὶ τοῦ ἐπιγραφικοῦ ἔργου τοῦ Μελετίου παρατηρήσεις: «Ὅτι αὐτὸς (ὁ Μελέτιος) προέβη σὲ ἀπλὴ ἀντιγραφή τους χωρὶς σχόλια ἢ ἐρμηνεῖα ὁποιαδήποτε. Ἀντέγραψε τὶς πιδὸ πολλὰς μετὰ γράμματα μικρὰ ἀφοῦ προσέθεσε τὰ ἀναγκαῖα πνεύματα καὶ τόνους, ἐνῶ καθὼς ὁ ἴδιος (ὁ Μελέτιος) παρατηρεῖ σὲ καμμιά ἐπιγραφή δὲν εἶδε τόνον ἢ πνεῦμα ἢ ὑπογεγραμμένη. Τὰ ἀντίγραφα τοῦ Μελετίου δὲν ἀνταποκρίνονται στοὺς αὐστηροὺς κανόνες ἐκδοσης ἐπιγραφῶν τῶν ὁποίων γίνεται σήμερον χρῆσις. Ἀπέφυγε ἢ δὲν μπόρεσε νὰ συμπληρώσῃ τὰ χωρία, ποὺ ἢ συμπλήρωσή τους ἦταν εὐκόλῃ κἀνοντας ἀφειδῆ χρῆσις τῶν ἀποσιωπητικῶν πρᾶγμα ποὺ δημιουργεῖ ἀνυπέβλητες δυσχέρειες γιὰ τὴν ἀποκατάστασή τους ἐπειδὴ τὰ λιθάρια τους (στύλοι, πλάκες) δὲν σώζονται τῶν πιδὸ πολλῶν. Κάνει τέλος ἐσφαλμένο τονισμὸ τῶν λέξεων μαζὶ δὲ μετὰ τὸν τρόπο τῆς ἀντιγραφῆς δείχνῃ ἀνεπαρκῆ γνώση τοῦ ἀρχαίου λόγου καὶ τῶν διαφόρων διαλέκτων. Ἔτσι, συμπεραίνει ὁ Λάμπρος, τὸ ἔργο τοῦ Μελετίου σὰν ἀρχαιοδίφης καὶ στηλοκόπας δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς σημερινὲς ἐπιστημονικὲς ἀπαιτήσεις. Ἐν ὅμως, συνεχίζει, λάβωμε ὑπ' ὄψει τοὺς χρόνους καὶ τὰς περιστάσεις ὑφ' ἃς ἔζη, εἶναι μάλιστα ἀξιέπαινος ὁ ζῆλος αὐτοῦ. Τὸ ὑλικὸν ὅπερ συναπεκόμισεν ὑπῆρξεν ἄξιον λόγου. Οἱ νεώτεροι ἀρχαιολόγοι ὑπ' αὐτοῦ ὀδηγηθέντες ἠδυνήθησαν νὰ ἀνεύρωσι πλεῖστας ἀρχαῖας ἐπιγραφὰς καὶ διὰ νέων ἀντιγράφων ἢ ἀντιβολῶν νὰ ἐξακριβώσωσι τὰς ὀρθὰς γραφὰς τῶν ὑπὸ τοῦ Μελετίου παρατηρηθεισῶν καὶ ἐγγραφεισῶν ἐπιγραφῶν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἄξια λόγου εἶναι ἡ ὑψηροῦς ἢν παρέχει εἰς τὴν ἐπιστῆμην διὰ τῆς σημειώσεως τῶν ἐπιγραφῶν ἀπωλεσθεισῶν ἔκτοτε περὶ ὧν μόνον ἐκείνου ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν. Εἶναι δὲ ἡ μαρτυρία αὕτη κατὰ πάντα ἀξιόπιστος διότι ὁ Μελέτιος εἰς μόνον ἀντιγραφικὰ λάθη ὑπέπεσεν οὐδὲν οὐδέποτε ἀνέγραψε πλαστὸν ὡς τοῦτο ἔπραξαν ἄλλοι τινὲς τῶν κατὰ τοὺς πρὸ ἡμῶν χρόνους ἀρχαιολογησάντων, ὧν διὰ τοῦτο τὸ κῦρος εἶναι κεκλονημένον ἐν τῇ ἐπιστῆμῃ. Μεγάλῃν δὲ χρησιμότητα δύναται νὰ ἔχει ἀκομῆ καὶ σήμερον ἡ χρῆσις

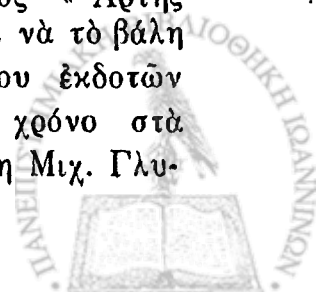
της Γεωγραφίας του Μελετίου διὰ τὰς τοπογραφικὰς σημειώσεις, αἵτινες συνδέονται πρὸς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν του καὶ ἰδιαιτέρως αὐτῶν αἰ ὁποῖαι ἔχουν χαθῆ. Αἱ τοιαῦται αὐτοῦ μαρτυρίαι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ἔτι καὶ σήμερον ὡς ἀσφαλῆς ὁδηγὸς εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους: Γι' αὐτὰ ὅλα εἶναι λυπηρὸν, τελειώνει ὁ Λάμπρος, ποὺ δὲν σώθηκε καὶ τὸ ὑπόλοιπο ἐπιγραφικὸ ὕλικόν, ποὺ εἶχε συλλέξει ὁ Μελέτιος. Γιατὶ μέρος μόνον αὐτοῦ ποὺ μάζεψε στὶς περιοδείες του περιέλαβε στὴ Γεωγραφία, ἐπιφυλασσόμενος νὰ τὸ δημοσιέψῃ ἄλλοῦ, καθὼς φανερώνει ἡ φράση «καὶ ἄλλας πλείστας (ἐπιγραφὰς) ὡς ἐν ἄλλοις ἐκθέσωμεν». Πρέπει λοιπὸν νὰ εὑρεθοῦν τὰ πρωτόγραφα τῆς Γεωγραφίας του, ποὺ δὲν κάνει γι' αὐτὰ λόγο ὁ ἐπιμεληθεὶς τῆ Β' ἔκδοσίν τῆς Ἀνθιμος ὁ Γαζῆς, καθὼς καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀρχαιολογικὰ του σημειώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ ἔχει νὰ ὠφεληθῆ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστῆμη, ὅσον ἀφορᾷ κυρίως ἐκεῖνες τὶς ἐπιγραφὰς ποὺ χάθηκαν.

Εἶναι γεγονός πως ὁ πρόωρος θάνατός του ὑπῆρξε ἀναντίρρητα πλῆγμα σοβαρὸ γιὰ τὴν ἀναγεννώμενη νεοελληνικὴ ἐπιστημονικὴ σκέψη καὶ ἀφῆκε κενὸ δυσαναπλήρωτο στὶς τάξεις, ἀραιὰς πολὺ ἄλλωστε, τῶν φωτεινῶν προδρομῶν τῆς. Ὁ τελευταῖος ἐκδότης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Κ. Εὐθυβούλης πλέκοντας τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἐξόχου ἀνδρὸς γράφει: «Λαμπρῶς καταφαίνεται ἡλικὸς ἦν ὁ Μελέτιος τὸ σεμνὸν τοῦτο γέννημα καὶ προπαίδευμα τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀξιάγαστον ἐγκαλλώπισμα τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἀνὴρ οὐ μόνον σεβάσιμος τὸ πολίτευμα καὶ ἱκανὸς πράγμασι χρῆσθαι ἐν ταῖς μετὰ τῶν πολιτικῶν συναναστροφαῖς οὐδὲ μόνον ἱεροκῆρυξ εὐγλωττος τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροωμένων σαγηνεύων καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἰσχυρῶς ἐπαγόμενος ἀλλὰ καὶ τῆς θύραθεν παιδείσεως ἐπιστῆμης τε ποικίλης καὶ πολυμαθείας κάτοχος καὶ πρὸ πάντων τῆς κατὰ Χριστὸν Φιλοσοφίας μύστης δόκιμος καὶ ἀρίγνωτος εὐεργετήσας τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τε τῆς διδ)κῆς καθέδρας καὶ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ὀκρίβαντος καὶ ἀπὸ τῆς ποιμαντικῆς βακτηρίας καὶ ἀπὸ τοῦ μουσοκοσμῆτου αὐτοῦ σπουδαστηρίου ἢ συγγραφείου τὴν ἐν Χριστῷ εὐλογημένην καὶ θεοδόξαστον Ἑλληνικὴν σοφίαν (27) τὸν παρ' ἄλλοδαποῖς μετακλαδευθεῖσαν διαπύρῳ ἔρωτι καὶ αὐτὸς φιλοτιμούμενος ἐγκεντρίσαι τῇ παλαιφάτῳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καλλιελαίῳ..» (Σάθα Νεολ. Φιλ., σελ. 390—93).

Ἄλλὰ μὲ τί δὲν ἀσχολήθηκε ζώντας ὁ Μελέτιος! Ἡ ποικιλία τῶν θεμάτων στὰ ὁποῖα ἀφιέρωσε ξεχωριστὲς ὀγκώδεις συχνὰ πραγματεῖες προξενοῦν καὶ στὸ σημερινὸ ἀκόμα μελετητὴ τὸν ἀνυπόκριτο θαυμασμὸν καὶ τὴν κατάπληξιν. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὶς γνωστὰς τετράτομη Γεωγραφία καὶ τρίτομη Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἔνα πλῆθος ἱατρικῆς, φιλοσοφικῆς, ἱστορικῆς, ἀστρονομικῆς ἐργασίης, λόγοι καὶ ἐπιγράμματα συνθέτουν τὸ πολύμορφον ἔργον τοῦ δαιμόνιου Ἡπειρώτη, ποὺ ἔξακοθεῖ παρὰ ταῦτα νὰ παραμένει ἀπρόσιτον. Γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καὶ τὴ Γεωγραφία, ποὺ τυλῶθηκαν μετὰ τὸ θάνατό του—ὁ ἴδιος δὲν εὐτύχησε τίποτε σχεδὸν νὰ ἰδῆ δικό του τυπωμένο—θὰ μιλήσωμε πιδ κάτω διεξοδικώτερα, εὐθὺς δὲ κατόπι θὰ ἀναφέρουμε ἀπλῶς καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἀνέκδοτον καὶ γι' αὐτὸ ἐλάχιστον γνωστὸ ἔργον του.

1.—Γεωγραφία

Τὴ Γεωγραφία του τὸ πλέον περισπούδαστον ἀπὸ τὰ συγγράμματά του καὶ τὸ μόνον ἴσως πλῆρες ἄρχισε, καθὼς εἶδαμε, νὰ ὑφαίνει ὁ Μελέτιος «Ἄρτης ὦν» (28). Ἦδη δὲ ἀπὸ τοῦ 1707 προῆλθε στὶς σχετικὰς ἐνέργειες διὰ νὰ τὸ βάλῃ εἰς τύπον ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖον τῶν γνωρίμων καὶ συμπατριωτῶν του ἐκδοτῶν τῆς Βενετίας Γλυκῆδων. Γιὰ τὸ σκοπὸν αὐτὸ ἔρχεται τὸν πιδ πάνω χρόνον στὰ Γιάννινα ἀπ' ὅπου, ὕστερον ἀπὸ τὴν σχετικὴν μὲ τὸν πατέρα τοῦ ἐκδότη Μιχ. Γλυ-

κῆ συνεννόησι, γράφει τὸ σὲ συνέχεια γράμμα του πρὸς τὸ Δημ. Γλυκῆ τὸ Διευθυντὴ τότε καὶ ἰδιοκτήτη αὐτοῦ τοῦ τυπογραφείου. Μὲ τὸ γράμμα του αὐτὸ ὁ Μελέτιος τὸ ὁποῖο παραθέτω, ὅπως ἀκριβῶς τὸ δημοσίεψε παλαιότερα (Ἡπ. Χρ. ΙΑ', σελ. 322—24) ὁ Κ. Μέρτζιος, ἀφοῦ ζητᾷ νὰ τὸν πληροφορήσῃ ὁ Γλυκῆς, ἂν δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἔκδοσιν τῆς Γεωγραφίας, τοῦ δίνει σὲ συνέχεια ὁδηγίες καὶ συστάσεις λεπτομερεῖς γιὰ τὴν ἀριωτέραν ἐκτύπωσιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἔκδοσιν τοῦ ἔργου. Γράφει λοιπὸν: « Ἐντιμότητε καὶ εὐγενέστατε κὺρ Δημήτριε εἴης θεόθεν ὑγιαίνων καὶ εὐδαιμονῶν. Προέγραφα εἰς τὴν ἐντιμότητά σου καὶ ἐξ Ἀθηνῶν ὅπου διὰ τὸ βιβλίον διὰ ἰδίων τῆς ἐπιστολῶν μου ἐσημείωνεν διὰ νὰ τῆς πέμψω νὰ βάλῃ εἰς τύπον ἰδοὺ τὰ νῦν ὅπου χάριτι θεοῦ ἔλθὼν εἰς τὴν πατρίδα συνωμίλησα καὶ μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου τῆς πατρὸς περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως τὸ ὁποῖον βιβλίον μὲ τὸ νὰ μὴν ἤρῃα τὰ νῦν ἄνθρωπον ὅπου νὰ ἔλθῃ κατ' εὐθεΐαν αὐτοῦ τὸ ἀφῆσα εἰς χεῖρας τοῦ λογιωτάτου παπὰ κυρ ἀναστασίου ὥστε νὰ εὐρεθῇ ἄνθρωπος εἰς τοῦ ὁποῖου τὰς χεῖρας νὰ τὸ παραδώσῃ διὰ νὰ μὴν ἤθελε περιπέσει καὶ ὑστερηθῶμε δεκαετοῦς κόπου ὅπου κατηναλώσαμεν δι' αὐτὸ χάριν τοῦ ἡμετέρου Γένους. Μένει λοιπὸν εἰς τὴν ἐνδοξότητά του νὰ τὸ κρίνῃς ἂν ἴσως καὶ ὀρίζετε νὰ κάμητε τὰ ἔξοδα εἰς τοὺς τύπους δι' αὐτὸ εἴστε νοικοκυραῖοι νὰ ἀποτελέσητε ὅ,τι ὀρίζετε εἰδὲ ἄλλως καὶ ἠθέλατε ἀναβάλλει καιρὸν ἴσως νὰ ὑποπτεύσητε πῶς δὲν πωλεῖται καὶ νὰ ἔχητε τὴν προσήκουσαν ὠφέλειαν, γράφω θετικῶς εἰς τὴν ἐντιμότητά σας ὅτι κάνω τὸν λογαριασμὸν πόσα ρεάλια τρέχουν καὶ ὅλα τὰ ἔξοδα ὅπου νὰ τυπωθῶν ἓνα λαβόρο ἦτοι χίλια πεντακόσια βιβλία ἢ δυὸ χιλιάδες καὶ γράφε μου μὲ πρώτην ὀκαζιὸν διὰ νὰ ἐγχειρίσω τὰ ἔξοδα ἐκεῖ ὅπου ὀρίσητε καὶ νὰ ἔχω τὰ βιβλία ὡσάν ὅπου εἶμαι βέβαιος ὅτι τὸ βιβλίον μὲ τὸ νὰ εἶναι ὠφέλιμον καὶ εἰς κάθε ἄνθρωπον συμβάλλον θέλουσι πωληθῆ μὲ ὠφέλειαν ὅλα τὰ βιβλία τὸ συντομότερον τοῦτο τῆς τὸ σημειῶ πρὸς ἀσφάλειαν διὰ νὰ βαλθῇ εἰς τοὺς τύπους καὶ νὰ μὴν παραπέσῃ καὶ ὅποιον κρίνετε εὐλογον ἀπὸ τὰ δύο ἀποτελέσατε καὶ νὰ ἔχω τὴν εἶδησιν. ἠξεύρω τὴν ἐνδοξότητά σας ὅτι εἴσθε ἀρκετοὶ νὰ συλλογισθῆτε τὴν κάθε περιστάσιν ὅπου χρειάζεται αὐτὸ τὸ βιβλίον ἀλλὰ νὰ δώσω καὶ ἐγὼ ὀλίγον ἐνθούμησιν σημειῶ ὅτι πρῶτον ἀναγκαῖον ὅτι πρέπει νὰ πάρετε ἓνα προφιλέγιον ἐκ τῆς Γαληνοτάτης Ἀριστοκρατίας διὰ τὸ ὁποῖον κανεὶς ἄλλος ἄδειαν νὰ μὴν ἔχη εἰς δέκα ἢ δέκα πέντε χρόνους νὰ τυπώσῃ καὶ πωλῆ τὴν προσήκουσαν ὡσάν ὅπου εἶναι πρῶτον καὶ τοιαύτη συνήθεια εἶναι. β' οἱ χαρακτῆρες νὰ εἶναι φιλοὶ αὐτοὺς ὅπου ἐχαράζοντο ὄντας ὁ κυρ Μιχῆλης αὐτοῦ ἐπειδὴ καὶ μοῦ τοὺς ἔδειξε καὶ εἶναι ὀραιότατοι καὶ καθαροί, γ' ὁ διορθωτὴς νὰ εἶναι ἀρκετὰ νὰ βάλῃ ἐπιμέλειαν καὶ νὰ παραβάλλῃ κάθε φύλλον τυπωμένον μὲ τὸ πρωτότυπον διὰ νὰ μὴ συμβαίνον σφάλματα ὡσάν ὅπου δύναται εὐκόλως ὁ τυπογράφος νὰ λανθάνεται εἰς τὴν σύνθεσιν μὲ τὸ χειρόγραφον, διὰ τοῦτο χρειάζεται μεγάλη ἐπιμέλεια εἰς τὸν διορθωτὴν νὰ τὸ θεωρήσῃ μιὰ καὶ δυὸ διὰ τε τὴν ὀρθογραφίαν καὶ διὰ νὰ σημειώσῃ καὶ τὸν πίνακα τῶν ὀνομάτων ὅτι εἰς αὐτὸν στέκεται ὅλον. "Ὅθεν λογιάζω ἂν εἶναι ὁ κὺρ Μεθόδιος αὐτοῦ θέλετε τὸν συντύχη νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν ἐπιστάσιν καὶ τὴν φροντίδα καὶ δι' ἀγάπην μας καὶ διὰ χάριν τοῦ Γένους καὶ εἰς τὸν ὁποῖον γράφω καὶ ἐγὼ περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως καὶ σὰς πέμψω τὸ γράμμα ἀβούλωτον καὶ ἂν σὰς φανῆ εὐλογον δῶστε του ἢ ὅπως ἄλλως ὀρίσητε μόνον νὰ γίνῃ μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν ἢ διορθώσεις περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἦτοι διὰ τὸ χαρτὶ καὶ εἴτι ἄλλο συστατικόν του ἢ ἀγγινοιά σας εἶναι ἀρκετὴ νὰ τὰ προσδιορίσῃ. Ἐγὼ λοιπὸν ἄλλο δὲν τῆς σημειῶ παρὰ τὴν παρακαλῶ νὰ τὴν πολυετήσῃ ὁ θεὸς δι' ἀγάπην καὶ διὰ τὴν χάριν τοῦ Γένους διὰ τὸ ὁποῖον ἐκοπίασα τόσον χρόνον νὰ μὴν τὸ ἀφήσετε νὰ περιπέσῃ. Διὰ τὸν πίνακα ἀφῆσα λόγον εἰς τὸν ἄνωθι παπα κυρ Ἀναστάσιον νὰ τὸν τελειώσῃ ἀλλὰ ἂν τύχη νὰ εὐρεθῇ ἄνθρωπος ὅπου νὰ ἔλθῃ αὐτοῦ ὡς τὸ πέμψῃ καὶ ὡς εἶναι ἀτελής καὶ ὁ πίναξ ἐπειδὴ

καὶ ὁ διορθωτὴς ἔχει τὴν ἐπιμέλειαν νὰ τὸν τελειώσῃ ὡσὰν ὅπου οἱ ἀριθμοὶ τοῦ χειρογράφου δὲν συστοιχοῦσι μὲ τὰ τυπωμένα.

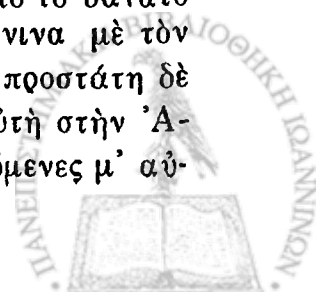
Ταῦτα ἐπὶ τοσοῦτον ὁ δὲ πανοικτίρμων θεὸς διαφυλάξειεν τὴν σὴν ἐντιμότητα εἰς βίον ἐπιμήκιστον καὶ εὐδαίμονα.

Ἀπὸ Ἰωαννίνων 1707 Σεπτεμβρίου 22

† Ὁ Ἀθηῶν Μελέτιος».

Ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτὸ μαθαίνουμε διὰ μὴ εὐρῶν ὁ Μελέτιος κατὰ τὴν ὀλιγόχρονη ἀσφαλῶς ἐπίσκεψή του ἐκεῖνη στὰ Γιάννινα, τὴν τελευταία ἴσως, ἀνθρωποσίγουρο νὰ στείλῃ τὰ χειρόγραφα στὴ Βενετία, τὰ παρέδωσε στὸ διαπρεπῆ Διδάσκαλο Ἀναστάσιο Ἱερέα Παπαβασιλόπουλο ἀνεψιὸ του μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ συμπληρώσῃ αὐτὸς τὸν ἀτελῆ στὸ τέλος τοῦ ἔργου τοῦ πίνακα τῶν ὀνομάτων καὶ μὲ πρώτη εὐκαιρία νὰ τὸ διαβιβάσῃ στὸν Γλυκῆ. Ὅτι ἡ συγγραφὴ τοῦ βιβλίου διήρκεσε, καθὼς ὁ ἴδιος βεβαιώνει, δέκα χρόνια συντελέστηκε δηλ. μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1692 — 1702 καὶ πέρα, ἂν ἐξαιρέσουμε ὠρισμένες περιόδους αὐτοῦ τοῦ διαστήματος, πού ὁ συγγραφέας ἀπὸ τὶς γνωστὲς περιπέτειές του ἦταν ἀδύνατο ν' ἀσχολεῖται μ' αὐτό. Πάντως τὸ ἔργο ἦταν ἔτοιμο γιὰ τύπωμα τὸ 1707, ἴσως καὶ γρηγορώτερα, ἐπειδὴ, καθὼς προείπαμε ἀπὸ τὴν πρώτη τριετία (1703—1706) τῆς ἀρχιερατείας του στὴν Ἀθήνα εἶχε κίβλας καταπιαστῆ μὲ τὴ συγγραφὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς του Ἱστορίας. Ἀπόλυτα βέβαιος ὁ Μελέτιος γιὰ τὴν ὀφελιμότητα καὶ τὴν εὐκολία διάθεσης τοῦ βιβλίου ἀναλαμβάνει αὐτὸς τὰ ἔξοδα τῆς ἐκτύπωσης σὲ περίπτωση πού ἐξ αἰτίας τους διστάσει ὁ ἐκδότης. Γιατὶ ὅμως δὲν ἐγίνε τότες ἡ ἐκδοσις τοῦ Γεωγραφικοῦ, καθὼς λαχταροῦσε ὁ συγγραφέας του, δὲν μποροῦμε νὰ ξέρουμε (29). Θὰ περάσουν ἄλλα ἑπτὰ περίπου χρόνια ὡς τὸν ἀδόκητο θάνατό του χωρὶς τὸ ὠραῖο ὄνειρο τῆς ἐκτύπωσης δηλ. τοῦ πολύμοχθου ἔργου νὰ γίνῃ πραγματικότητα. Φαίνεται πὼς τὰ ἔξοδα ἦταν πολὺ πιδ πέρα ἀπὸ τὶς προβλέψεις τοῦ Μελετίου καὶ τὶς δυνατότητες τοῦ Οἴκου Γλυκῆδων γιὰ τὸν ὁποῖον ἔχουμε σαφεῖς μαρτυρίες, πὼς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ σὰν ἐπιχείρησις ἐκδοτικὴ δὲν πῆγαινε διόλου καλὰ (30). Ἐντύπωση τέλος προξενεῖ ἡ πολλαπλῶς ἐκδηλούμενη στὸ πιδ πάνω γράμμα συγκινητικὴ φιλογένεια τοῦ ἀνδρὸς τονίζοντος κατ' ἐπανάληψιν τὸν ὑψηλὸ ἐθνωφελῆ σκοπὸ τῆς συγγραφῆς του. «...ἂν εἶναι ὁ κύριος Μεθόδιος αὐτοῦ (ἐννοεῖ τὸ Μεθόδιο Ἀνθρακίτη) (31) θέλετε τὸν συντύχει νὰ λάβῃ αὐτὴν τὴν ἐπιστάσιαν καὶ τὴν φροντίδα καὶ δι' ἀγάπην μας καὶ διὰ χάριν τοῦ Γένους» γράφει, καὶ παρακάτω «δι' ἀγάπην καὶ διὰ χάριν τοῦ Γένους διὰ τὸ ὁποῖον ἐκοπίασα τόσον χρόνον νὰ μὴν τὸ ἀφήσετε νὰ περιπέσει...» καὶ στὴν ἀρχὴ «...μὴν ἤθελε περιπέσει καὶ ὑστερηθοῦμε δεκαετῆ κόπον ὅπου κατηναλώσαμεν δι' αὐτὸ χάριν τοῦ ἡμετέρου Γένους...». Γιὰ τὸ Γένος λοιπὸν πονοῦσε καὶ ἰδρῶνε «ἐν τοῖς δυστυχεστάτοις ἐκείνοις χρόνοις» ὁ Μελέτιος, γι' αὐτὸ χτυποῦσε ἡ καρδιά του καὶ συμβολὴ θετικὴ στὸ σωτικὸ φωτισμὸ του θεωροῦσε τὴ Γεωγραφίαν του, πού δὲν ἦταν γραφτὸ νὰ τὴ χαρῆ ὁ ἴδιος, παρὰ τὸ διακαῆ του πόθο καὶ τὶς ἄοκνες σχετικὲς προσπάθειες, τυπωμένη στὰ χέρια του...

Ὁ Διδάσκαλος Ἀναστάσιος Παπαβασιλόπουλος καὶ ὁ Ἀλέξιος Σπανός (32) ἐξάδελφοι, ἀνεψιοὶ ἀπ' ἀδελφὲς τοῦ Μελετίου, κληρονόμοι τοῦ φυσικοῦ δέ, θ' ἀναλάβουν ὀλίγο μετὰ τὸ θάνατό του καὶ μάλιστα ὁ πρῶτος ὄλο τὸ βάρος τῆς προσπάθειας, προκειμένου νὰ φέρουν τὴν ἐκδοσις τοῦ Γεωγραφικοῦ σὲ πέρασ χωρὶς νὰ φεισθοῦν θυσιῆς καὶ κόπου. Ἦδη ἀπὸ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ σοφοῦ θεοῦ τους ἔτος ἀρχίζουν ν' ἀλληλογραφοῦν ἀπὸ τὰ Γιάννινα μὲ τὸν Χρῦσανθο Νοταρᾶ τὸ φιλόμουσο καὶ σοφὸ Πατριάρχην Ἱεροσολύμων προστάτη δὲ καὶ θαυμαστὴ καθὼς εἶδαμε τοῦ Μελετίου εὐρισκόμενον τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴν Ἀδριανούπολη (33). Ἐχω ὑπ' ὄψει μου πέντε ἐν ὄλῳ ἐπιστολὰς σχετιζόμενες μ' αὐ-

τὸ τὸ θέμα δημοσιευμένες στὰ «Μνημεῖα Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων» τοῦ Δ. Καμπόρογλου (Τ. Β', σελ. 365—371) τίς ὁποῖες θ' ἀναφέρω στὰ πλέον ἐνδιαφέροντα σημεῖα τους. Στὴν πρώτη ἀπ' αὐτὲς τίς ἐπιστολές, γραμμένη ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὶς 28)10)1715, οἱ Παπαβασιλόπουλος καὶ Σπανὸς ἀπαντῶντας σὲ προγενέστερη τοῦ Χρῦσανθου, μὲ τὴν ὁποία αὐτὸς τοὺς ζητοῦσε τὰ εἰς χεῖρας τους χειρόγραφα ἔργα τοῦ Μελετίου μὲ σκοπὸ νὰ γνωρίσει, διαφυλάξει ἢ ἐκδόσει, ἀναφερόμενοι στὴ Γεωγραφία τοῦ γράφουν: «...τὰ μὲν ἄλλα ἂ συνεγράφατο βιβλία (ὁ Μελέτιος) τότε Ἀστρονομικὸν δηλονότι καὶ Γεωγραφίαν σώζεται παρ' ἡμῖν ἄτινα καὶ ἀντιγραφῆς ἀξιώσαντες ἀποστελοῦμεν τῇ σοφωτάτῃ ἡμῶν Μακαριότητι εἶγε αὐτὰ δι ἐφέσεως ἔχει...» Ἀπὸ τὴν πῦδ πάνω περιεχόμενη στὴν ὑπ' ὄψιν ἐπιστολὴ εἶδηση συνάγουμε ὅτι ἡ Γεωγραφία τοῦλάχιστον ἐξακολούθησε ἀπὸ τοῦ 1707 ἀκόμα, χρόνον ἐπίσκεψης τοῦ Μελετίου στὰ Γιάννινα καὶ παράδοσής της στὸν Παπαβασιλόπουλο, νὰ βρισκεται χειρόγραφη στὰ χεῖρα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου.

Σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ ἴδιου Ἀναστασίου πρὸς Χρῦσανθον ὑπὸ ἡμερομηνία 1)1)1716 ὁ πρῶτος γνωρίζει στὸ δεύτερο ὅτι τοῦ στέλλει πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ εἰς χεῖρας του πρωτοτύπου χειρογράφου τῆς Γεωγραφίας μὲ τὸν κατευθυνόμενον εἰς Ἀδριανούπολη Γιαννιώτη πρᾶματευτὴ Ἀναστ. Μάρκον, γαμπρὸ ἀπ' ἀνεψιὰ τοῦ Μελετίου μαζί δὲ μ' αὐτὸ τὴν ἀφιέρωση τοῦ ἔργου στὸ Χρῦσανθο συνθεμένη ἀπὸ τὸν Παπαβασιλόπουλο, καθὼς καὶ μερικὰ ἐπιγράμματα ἐπίσης δικὰ του ἀναφερόμενα στὸ Χρῦσανθο καὶ Μελέτιο.

Τρίτη ἐπιστολὴ τῶν Παπαβασιλοπούλου καὶ Σπανοῦ πρὸς τὸν ἴδιον ἀποδέκτη μὲ χρονολογία 1)11)1716, ἀναφερόμενη ἐξ ὀλοκλήρου στὴ Γεωγραφία, περιέχει μετὰ τίς συνήθεις διὰ πρόσωπο τοῦ ὕψους τοῦ Πατριάρχου προσφωνήσεις καὶ εὐχὲς μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς:

«...Κατὰ μίμησιν λοιπὸν τῶν παλαιῶν τούτων καὶ νέων Γεωγράφων, γράφουν, ἠθέλησε καὶ ὁ μακαρίτης κὺρ Μελέτιος ἀνὴρ φιλόπονος ὡς εἶτις ἄλλος καὶ πολυμαθὴς νὰ συνθέσῃ γεωγραφικὸν βιβλίον εἰς ὠφέλειαν καὶ τιμὴν τοῦ ἡμετέρου γένους τῶν ὀρθοδόξων ἵνα μὴ ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ πᾶσα ἐπιστήμη καὶ μάθησις εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ παρόντος κόσμου ἐξηπλώθῃ ἄμοιρον ἐκ τῆς τοιαύτης χρηστομαθείας καὶ γνώσεως. Καὶ δὴ εἰς τέλος ἦλθε τῆς ἐφέσεως Γεωγραφίαν ἐκπολυπέυσας ἀπάσης τῆς περιγείου λήξεως ἢ ὁποία διὰ νὰ εἶναι χρήσιμος εἰς ὅλους τοῦ ἡμετέρου γένους σοφοὺς τε καὶ ἀσόφους δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ κατὰ τὴν κοινὴν τοῦ ἡμετέρου γένους διάλεκτον αὐτὴν συνεγράφατο. Ἄλλ' ἐπειδὴ μακαριώτατε καὶ σοφώτατε δέσποτα ἐν μόνον οὐκ ἠξιώθη ἀποπληρῶσαι νὰ τὴν ἀφιέρωσῃ δηλ. εἰς τὸ ὄψος τῆς ἡμετέρας πανσόφου μακαριότητος, ὅπερ ἡμῖν συνοῦσιν αὐτῷ πολλὰ λάκις ἔλεγεν, ἔστοντας καὶ νὰ ἀνέβῃ θεοῦ καλέσαντος ἀπὸ τὰ φθαρτὰ εἰς τὰ ἀφθαρτὰ ἡμεῖς οἱ σοὶ δοῦλοι τῷ λόγῳ τῆς κληρονομίας ἀνεψιοὶ ἐκείνου τυγχάνοντες ἀποπληροῦμεν καὶ ἀφιερώνομεν αὐτὴν τῇ ἡμετέρᾳ πανσόφῳ μακαριότητι τίνι γὰρ ἄλλῳ ἔπρεπε ἀφιερωθῆναι τὰ τοῦ σοφοῦ Μελετίου συγγράμματα εἰμὴ τῷ σοφωτάτῳ Πατριάρχῃ κ.κ. Χρῦσανθῳ; τὰ τῶν μουσῶν τῇ χαριστάτῃ μούσῃ τὰ τοῦ λογίου τῷ λογιωτάτῳ τὰ τῆς ἐμπειρίας τῷ ἐμπειρικωτάτῳ τὰ τῶν σπουδαίων τῷ σπουδαιοτάτῳ τὰ τῶν πόλεων τῷ περὶ πάσης πόλεως φροντίζοντι;..

Ἐπὶ τὴν πατριαρχικὴν λοιπὸν πορφύραν τῆς ὑμετέρας πανσόφου μακαριότητος καταφεύγουσα ἢ παροῦσα γεωγραφικὴ βίβλος δὲν φοβᾶται οὔτε τὴν ὑλακὴν τῶν ἐχθρῶν οὔτε τὰ δῆγματα τῶν συκοφαντῶν. Ἄλλὰ εἶτις ἕτερος Ζωτῆλος (34) ἀναστῆ ὅς δὴ ὀμηρομάστιξ λέγεται ἐπισκώπτων τὰ τοῦ μακαρίτου Μελετίου τῇ πατριαρχικῇ ράβδῳ τῆς ὑμετέρας μακαριότητος ἐκδιωχθεὶς εἰς κενὸν κοπιᾷσει.....

Ἐπὶ τὸν Ἰωαννῖνον κατὰ τὸ ἀπιστ' ἔτος τὸ σωτήριον Νοεμβρίου α'

Τῆς ὑμετέρας μεγαλοπρεπεστάτης καὶ σοφωτάτης μακαριότητος ἐλάχιστοι δοῦλοι

Ἀλέξιος Σπανός

ὁ ἐξ Ἰωαννίνων»

Κι ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦτο διατρανόνονται ἀκόμα μιὰ φορὰ οἱ κατὰ πάντα ἀγαθὲς προθέσεις καὶ οἱ φιλογενεῖς σκοποὶ τοῦ ἐξόχου ἀνδρὸς ἐπιχειρήσαντος τῆ συγγραφῆ τῆς Γεωγραφίας του «ἢ ὅποια διὰ νὰ εἶναι χρήσιμος εἰς ὅλους τοῦ ἡμετέρου γένους σοφούς τε καὶ ἀσόφους δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ κατὰ τὴν κοινὴν τοῦ ἡμετέρου γένους διάλεκτον αὐτὴν συνεγράψατο» καὶ πρὸς τὴν μύχια ἐπιθυμία του τὴν ὅποια «οὐκ ἤξιώθη ἀποπληρῶσαι» νὰ ἀφιερῶσει δηλ. τὸ πολύμοχθο ἔργο στὸν προστάτη του Πατριάρχῃ, ἐλάχιστο δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνης του, πρᾶγμα ποῦ εἶχε κατὰ τὶς συναναστροφές του ἐπανελημμένα ἐκμυστηρευθῆ στους λογιώτατους ἀνεψιούς του «ὄπερ ἡμῖν, καὶ ὡς γράφουν, συνοῦσιν αὐτῷ πολλάκις ἔλεγε...».

Μὲ ἄλλο τέλος γράμμα του ὁ Ἀναστάσιος μόνος ὑπὸ ἡμερομηνία 7)11)1716 σταλμένο ἐπίσης ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὸ Χρῦσανθο «περιερχόμενον τοὺς θετταλικούς κάμπους καὶ εἰς Λάρισσαν παραγενόμενον» τὸν κατατοπίζει πάνω στὴν πορεία τῆς ἀντιγραφῆς τῶν ἔργων τοῦ Μελετίου (Γεωγραφίας καὶ Ἐκκλ. Ἱστορίας) τὸν πληροφορεῖ δὲ ὅλος χαρὰ, πὼς ἔλαβε καὶ τὰ εἴκοσι φλωριά βενέτικα διὰ χειρὸς τοῦ κῆρ Πάνου Καραϊωάννου (35) «καὶ εἶμαι, γράφει, τώρα πλούσιος εἰς τὸ νὰ ξοδιάζω εἰς τὰ προτιγμάτα της (τοῦ Χρυσάνθου) καὶ νὰ κυβερνηθῶ καὶ ἐγώ». Παρ' ὅλα ταῦτα ὁμοίως ἡ Γεωγραφία δὲν ἐπρόκειτο οὔτε αὐτὴ τῆ φορὰ νὰ ἰδῆ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ οἱ κόποι καὶ οἱ ἀγρῦπνιες τοῦ ἐξόχου Δασκάλου, ποῦ εἶχε καθὼς φαίνεται τάξει σκοπὸ τῆς ζωῆς του τὴν ἐκδοσὴ της, ἐκπληρώνοντας ρητὴ παραγγελία τοῦ νεκροῦ θείου του, ἔπασαν στὸ κενὸ (36). Γιατὶ ἐξ περιπου χρόνια κατόπι, ἴσως καὶ νωρίτερα, κατευθύνει τὶς ἐνεργειές του γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει μητροπολίτη Ἄρτας Νεόφυτο τὸν Ἀ' τὸν ἐπιλεγόμενο Μαυρομάτη ἀπὸ τοὺς πλέον εὐπαιδεύτους καὶ φιλομούσους ἱεράρχες τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ Μελετίου γνώριμον. Τεκμήριο ἀδιάψευστο τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν τοῦ Παπαβασιλοπούλου ἀποτελεῖ γράμμα του πρὸς τὸν Νεόφυτο αὐτὸν μὲ ἡμερομηνία 25)8)1722, ποῦ περιέλαβε σὲ σχετικὴ περὶ τοῦ Διδασκάλου αὐτοῦ ἐργασία ὁ ἀείμνηστος Εὐλόγιος Κουρίλας (Ἠπειρ. Ἀνάλεκτα σελ. 31—32) καὶ τὸ ὅποιο καταχωροῦμε ἀμέσως παρακάτω αὐτοῦσιο. «Τὸ ἔνθεον ὕψος τῆς ὑμετέρας πανιερότητος δουλικῶς προσκυνῶ ἀσπαζόμενος πανευλαβῶς τὴν πανίερρον καὶ ἀγίαν της δεξιάν. Χθὲς ἐδεξάμην προσκυνητὸν καὶ σεβάσμιον γράμμα τῆς πανιέρρου ὑμῶν καὶ ἀγίας δεξιᾶς ἔχον τὰ χαρακτηρισματα τοῦ ὁποῖον λαμπρῶς ἐφάνερωσεν ὃν ἔχετε περὶ τὰ καλὰ ἔνθεον ζῆλον οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς τὸν μακαρίτην κῆρ Μελέτιον φιλόστοργον καὶ φιλάδελφον ἀξιῶσαντες συνδραμεῖν καὶ συμβοηθῆσαι ἵνα διὰ τῶν τύπων πολλαπλάσιον γίνηται ὄπερ ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος οὐκ ἄνευ μεγάλων πόνων καὶ νυκτογραφίας ἐνδελεχοῦς ἐτολπεύσατο ἔνθεν τοι καὶ τῷ Θεοφιλεστάτῳ ὑμῶν ἐπισκόπῳ ἐγράψατε ἵνα φροντίσει περὶ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα φλωρίων, ἅπαντα ἐμφαίνουσιν, ὡς εἴρηται, τὸν ἔνθεον ὑμῶν περὶ τὰ καλὰ ζῆλον καὶ τὸ πρὸς τὸν μακαρίτην κῆρ Μελέτιον φιλάδελφον ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ τὴν πολυετῆ καὶ νὰ τὴν διαφυλάτῃ ἀνωτέραν παντὸς ἀνιαροῦ ἀμήν. Δεσπότη ὁ Θεοφιλέστατος ὑμῶν ἐπίσκοπος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς πανηγύρεως Ἐλασσῶνος ἐκίνησεν ὁμοῦ μὲ ἄλλους Ἰωαννιώτας νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι ἐδῶ ὅπου νὰ ἐνεργήσῃ τὰ προστάττομενα. Λοιπὸν, ἀθθέντη Δεσπότη, εὐρίσκεται αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινουπόλιν κάποιος Ἰωαννιώτης Ἰωάννης Δήμου Στάνου ὀνομαζόμενος πραγματευτῆς πιστὸς καὶ βέβαιος εἰς τὸν ὁποῖον ἂν εἶναι ὀρισμός σας ἐγχειρίσατε τὰ ἑκατὸν

πεντήκοντα βενέτικα φλωριά να στέκονται έως οὐ να ἔλθωσιν ἀπὸ Βενετίας τυπωμένα καὶ δεμένα τὰ ἑκατὸν γεωγραφικὰ βιβλία κατὰ τὴν συμφωνίαν εἰ δὲ καὶ διστάζετε εἰς τὴν πίστωσιν τοῦ ἠθέντος πραγματευτοῦ Ἰωάννου θέλετε τοῦ ζητήσῃ ἐγγυητὴν ὅπου να ἀρέσῃ τῆς πανιερότητός σας καὶ θέλει σὰς δώσῃ ὅπου να εὐχαριστηθῆτε διὰ να γράφῃ ἐδῶ πὼς εἶναι εἰς χεῖρας του τὰ 150 φλωριά βενέτικα, να γράφωμεν εἰς Βενετίαν διὰ να ἀρχίσῃ ἢ τύπωσις τοῦ βιβλίου ἢ ὅποια θέλει ἔχει καὶ τὸν πρόλογον καὶ τὴν ἀφιέρωσιν εἰς τὸ ὄψος τῆς πανιερότητός σας καθὼς προεγράφαμεν, ὁμοῦ καὶ τὴν περίστασιν ὅπου ἐσημειώνετε ἔναγχος εἰς τὴν ἐπιστολήν, ὅτι δηλαδή ὁ μακαρίτης κὺρ Μελέτιος Ἄρτης ὄν ἐσύνθεσε τὸ Γεωγραφικὸν καὶ οὕτως ἔχει ἢ ἀλήθεια. ἢ δὲ ὑμετέρα πανιερότης διαδεξαμένη τὸν θρόνον δέχεται καὶ τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ συναδελφοῦ αὐτῆς ὑπὲρ ἧς καὶ ἐξόδων οὐκ ἐφείσατο. Τὸ σχέδιον τῆς ἀφιέρωσεως ἀρχομαι να ὑφαίνω ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ με δεύτερον τὸ στέλνω να τὸ θεωρήσῃ καὶ ἢ ὑμετέρα πανιερότης τὴν ὅποιαν αὐθις προσκυνῶ ὁ κὺρ Ἀλέξιος ὁ ἐξάδελφός μου προσκυνεῖ τὴν ὑμετέραν πανιερότητα, ἧς αἱ ἄγιοι καὶ θεοπειθεῖς εὐχαὶ εἶψαν ἡμῖν ποδηγῆται εἰς ἔργα σωτηριώδη.

Ἀπὸ Ἰωαννίνων κατὰ τὸ ἀρκβ' Αὐγούστου κε'

Τῆς ὑμετέρας σεβασμιωτάτης πανιερότητος μικρὸς δοῦλος

Ἀναστάσιος Ἱερεὺς Βασιλείου ἱερέως».

Σχολιάζοντας πρὸς κάτω (δ.π. σελ. 75) τὸ γράμμα τοῦτο ὁ Κουρίλας εἰκάζει ὅτι τὰ μνημονευόμενα σ' αὐτὸ 150 φλωριά, τὰ ὅποια ὁ Νεόφυτος δέχεται να καταβάλλει γιὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Γεωγραφικοῦ ὄχι ἀπ' εὐθείας στὸν ἐκδότη ἀλλὰ σὲ τρίτο πρόσωπο μέχρις οὗτου τοῦ παραδοθῶν 100 ἀντίτυπα, «εἶπεν ἀφήσει πρὸς τὸν Ἄρτης ὁ ἀποθανὼν Μελέτιος» πρᾶγμα ἀπίθανον, διότι ἂν τὰ χρήματα ἦσαν τοῦ Μελετίου δὲν θὰ ἔθετε ὁ Νεόφυτος τὸν παραπάνω ἀπαράβατον ὄρο τῆς παράδοσης δηλ. τῶν 100 ἀντιτύπων, ποὺ ἰσοφάριζαν τὸ κατατεθὲν ποσὸν ἀλλὰ καὶ διότι ἐντολοδόχους του, ἀπ' ὅσα εἶδαμε, ὁ Μελέτιος εἶπεν ὀρίσει, γιὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Γεωγραφικοῦ βέβαια, τοὺς στὰ Γιάννινα ἀνεψιούς του Παπαβασιλοπούλου καὶ Σπανὸ καὶ ἰδιαίτερα τὸν πρῶτον. Πιστεύουμε, πὼς τὰ 150 φλωριά τοῦ Νεοφύτου ἀποτελοῦσαν τὸ πρῶτον κεφάλαιον, τὸ ὅποιο μετὰ πολλὰς παρακλήσεις τοῦ Ἀναστασίου ἐδέχθηκε να καταβάλλῃ, με τὸ ἀζημιώτον βέβαια ὁ Μητροπολίτης, γιὰ ν' ἀρχίσῃ ἢ ἔκδοσιν τῆς Γεωγραφίας. Ἄλλωστε σαφηνίζει τὸ πρόβλημα ὁ Ἰωαννίτης Καμαράδος Ἰωάννου, ποὺ ἀναμείχθηκε στὴν ὑπόθεσιν ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τοῦ Ἀναστασίου γράφοντας πρὸς τὸ Νεόφυτο πὼς, «ὁ κὺρ Ἰωάννης Στάνος ἀπὸ Βενετίας μᾶς ἐματάγραψε πάλιν ὅτι ἐπιθυμεῖ να τυπώσῃ αὐτὸ τὸ Γεωγραφικὸν βιβλίον ἀνίσως καὶ ἔχει 500 ρεάλια βοήθειαν ἀπὸ τινος καὶ να δώσῃ δι' αὐτὰ βιβλία ἑκατό...» (Κουρίλα δ.π. σελ. 76). Καὶ τέτοιος βρέθηκε ὁ Νεόφυτος με τὰ 150 φλωριά, τὰ ὅποια παρέδωσε στὸν ἐπισκοπὸν τοῦ Βελῆος Ἰωαννίκιο σὰν ἐγγυητὴ «ὑποσχόμενον διὰ γράμματος ἐμμαρτύρου, πὼς δταν λάβετε 100 βιβλία να μετρῶ τὰ 150 (φλωριά)». Στὶς φράσεις τοῦ παραπάνω γράμματος «ὁ μακαρίτης κὺρ Μελέτιος Ἄρτης ὄν ἐσύνθεσε τὸ Γεωγραφικὸν καὶ οὕτως ἔχει ἢ ἀλήθεια, ἢ δὲ ὑμετέρα πανιερότης διαδεξαμένη τὸν θρόνον δέχεται καὶ τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ συναδελφοῦ αὐτῆς ὑπὲρ ἧς καὶ ἐξόδων οὐκ ἐφείσατο» δὲν μπορεῖ να μὴ διδῆται κανεὶς αἰχμὴ τοῦ Παπαβασιλοπούλου πρὸς τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Νεοφύτου γιὰ ν' ἀποφασίσει τέλος πάντων να λύσει τὸν σφιχτοδεμένο καλογερικὸν του κοῦμπο, καθὼς καὶ ὑπόμνησιν παλαιῶν σοβαρῶν ὑποχρεώσεων τοῦ μητροπολίτη πρὸς τὸ Μελέτιο, ποὺ συντέλεσε ὄχι λίγο στὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδιωκόμενου σκοποῦ.

Μετὰ λοιπὸν τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν τοῦ Νεοφύτου να συμβάλῃ πρῶτος στὴν ἔκδοσιν τοῦ Γεωγραφικοῦ ἔγιναν οἱ σχετικὲς ἐνέργειες στὴν Ἀριστοκρατίαν, ἢ ὅποια στὶς 5)10)1724 χορήγησε τὴν ἄδεια ἐκτύπωσιν καὶ μόλις τὸ 1727 ἀρχι-

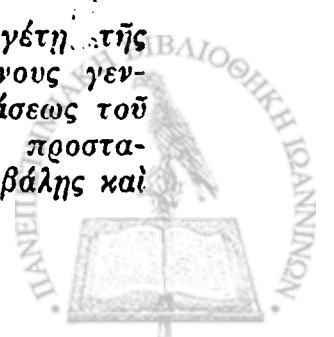

σε η έκδοσή του έργου. Δεν είχε καλά-καλά προχωρήσει η εργασία και ο Οίκος Γλυκή βρέθηκε σε αδυναμία προστά στις τεράστιες δαπάνες που απαιτούσε η έκδοση να τη συνεχίσει εξ αιτίας αμαρτημάτων των προκατόχων του (Δημ. Γλυκή) αναγκάστηκε δε ο ιδιοκτήτης του Νικ. Γλυκής ύστερα απ' αυτά να συμπήξει εταιρεία με τον Ιωαννίτη έμπορο στη Βενετία Ιω. Σιάνο, γνωστό από το προαναφερθέν γράμμα του Παπαβασιλοπούλου, καταθέσαντα 5600 δουκάτα και αναλαβόντα τη διεύθυνση της εταιρείας με την επωνυμία «Γλυκής και Σιάνος» και τη γενναία μαζί άρωγή για την έκδοση της Γεωγραφίας τουλάχιστον του πενθερού του Ν. Γλυκή Παναγιώτου Σαράφη Ιωαννίτου επίσης. (Δες και 'Ηπ. Χρ. σελ. 42-43). Έτσι συνεχίστηκε απόδοκτα η έκτύπωση του έργου περατωθείσα κατά το επόμενο έτος (1728). Μόνο όμως 100 αντίτυπα τα προοριζόμενα για το Νεόφυτο φέρουν τη φιλοτεχνηθείσα για αυτόν αφιέρωση του Παπαβασιλοπούλου ενώ τα υπόλοιπα όλα φέρουν την προς το Σαράφη, κύριο συντελεστή της έκδοσης, αφιέρωση, που υπογράφει ο τυπογράφος Γλυκής. Έτσι με την έκδοση δηλ. της Γεωγραφίας του Μελετίου ο Παπαβασιλόπουλος εκπλήρωσε μετά πολυετείς αγώνες και θυσίες όχι άλλες το χρέος του προς το μεγάλο θείο του, αγνοούμε δε αν την εποχή αυτή εύρισκονταν στη ζωή ο ίδιος για να χαρή καθώς άξιζε.

Ο πλήρης τίτλος αυτής της έκδοσης την οποία δεν κατόρθωσα να ιδώ έχει ως εξής: «Μελετίου Γεωγραφία παλαιά και νέα συλλεχθείσα εκ διαφόρων συγγραφέων παλαιών και νέων και εκ διαφόρων επιγραφών των εν λίθοις και εις κοινήν διάλεκτον έκτεθεισα χάριν των πολλών του ήμετέρου Γένους προσφωνηθείσα δε τῷ έντιμωτάτῳ και εύγενεστάτῳ Κυρίῳ Κυρίῳ Παναγιώτῃ Σαράφῃ. Τὰ νῦν πρῶτον έκδοθεισα τύποις και μετ' επιμελείας διορθωθείσα. Ένετίησι αψκῆ». Τοῦ κειμένου προτάσσεται αφιέρωση του τυπογράφου «τῷ έντιμωτάτῳ και εύγενεστάτῳ κυρίῳ κυρίῳ Παναγιώτῃ Σαράφῃ πενθερῷ παμφιλτάτῳ...» με την οποία ο Ν. Γλυκής ἐγκωμιάζει τον εύγενή χορηγό ἐπαινῶντας του «τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν ὅπου τρέφει πρὸς τὰ μαθήματα» και «τὴν λαμπρὰν διάθεσιν ὅπου ἔχει πρὸς τοὺς ἐπιστήμονας». Μετὰ τὴν ἀφιέρωση ἀκολουθεῖ ὁ προλογισμὸς τοῦ Μελετίου «Τοῖς έντευξομένοις» και κατόπι «ὁ βίος τοῦ μακαρίτου και ἀοιδίμου Μελετίου συγγραφέως τῆς παρούσης βίβλου», ἀμέσως δὲ παρακάτω ὀκτῶ συνολικά ἐπιγράμματα στο Μελέτιο και τὸ βιβλίο ἀπὸ τὰ ὁποῖα δύο τοῦ Παπαβασιλοπούλου ἓνα τοῦ Γιαννιώτη ἰατροφιλόσοφου Σταύρου Μωλαίμου, τρία τοῦ καθηγητῆ τῆς τῶν Ἰωαννίνων Δευτέρας Σχολῆς (Έπιφανείου) Μπαλάνου Ρίζου και δύο τοῦ Ἄλεξιου Σπανοῦ, ἀνεπιου τοῦ Μελετίου, τὰ ὁποῖα θὰ παραθέσω πὸ κάτω με τὴ σειρά τους καθὼς ἔχουν. (Δες 'Ηπ. Χρ. Γ', σελ. 75). Ἐχω ὑπ' ὄψει μου τὴ δεύτερη και τελευταία σὲ τέσσερες τόμους έκδοση τῆς Γεωγραφίας, πὸ ἔγινε τὸ 1807 ἀπὸ τὸ Διδάσκαλο τοῦ Γένους Ἄνθιμο τὸ Γαζῆ διὰ τοῦ εἰς Βενετία τυπογράφου τοῦ Πάνου Θεοδοσίου και τῆς ὁποίας ὁ τίτλος εἶναι αὐτὸς ἐδῶ. «Μελετίου Γεωγραφία παλαιά και νέα συλλεχθείσα εκ διαφόρων συγγραφέων παλαιῶν τε και νέων εκ διαφόρων ἐπιγραφῶν τῶν εν τοῖς λίθοις και εις κοινήν διάλεκτον έκτεθεισα χάριν των πολλών του ήμετέρου Γένους. Πλεστοις δὲ σημειώμασιν μετὰ και τινων παραρτημάτων και πέντε γεωγραφικῶν πινάκων και επιδιωρθωθείσα ἐξεδόθη ἤδη τὸ δεύτερον ὑπὸ Ἄνθιμου Γαζῆ τοῦ Μηλιώτου.

Ἐν Βενετία τύποις Πάνου Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων (1807)».

Ο ἐκδότης αφιερώνει τὴν έκδοση: «Τῷ φιλογενεστάτῳ και εὐεργέτῃ τῆς πατρίδος ἡμῶν κυρίῳ Ζῶῃ Καπλάνῃ.....διὰ τὴν πρὸς τὰ καλά τοῦ Γένους γενναίαν και ἑλληνικὴν προθυμίαν σου τὴν ὁποῖαν ἀπέδειξες διὰ τῆς συστάσεως τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις τῆς πατρίδος σου Σχολείου, διὰ τὴν εἰς αὐτὸ πατρικὴν προστασίαν σου διὰ τῆς ἀδραῆς δαπάνης τὴν ὁποῖαν κατ' ἔτος περὶ αὐτοῦ καταβάλλης και

διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν διδασκάλων καὶ διὰ τὰ χρειώδη τῶν ἐνδεῶν μαθητῶν καὶ διὰ τὴν συλλογὴν τῶν ἀναγκαίων αὐτοῦ βιβλίων...».

Ἀκολουθεῖ ὁ προλογισμὸς «Τοῖς ἐντευξομένοις» τοῦ ἐκδότου, ὁ βίος τοῦ μακαρίτου καὶ αἰοιδίμου Μελετίου συγγραφέως τῆς παρούσης βίβλου, τὰ ἐπιγράμματα καὶ ὁ πρόλογος τοῦ συγγραφέως «Τοῖς ἐντευξομένοις» τὰ ἴδια καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν μὲ τὴν πρώτην, τάξιν. Εἰς τὸν πρόλογο τοῦ Γαζῆ διαβάσαμε καὶ τὰ ἐξῆς κοντὰ στ' ἄλλα ἐνδιαφέροντα ἀναφερόμενα δὲ στὰ μαθήματα καὶ τὴν τότε μέθοδο διδασκαλίας τους. «Ἄλλ' ἢ σπουδῆ, λέγει, τούτων τῶν δύο (Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας) ἀναγκαιοτάτων μαθημάτων εἶναι ἀμελημένη παντάπασιν μεταξὺ εἰς τοὺς νέους τοῦ Γένους μας καὶ τὸ σφάλμα τῆς ἀμεθοδίας ἣτις πρὸ χρόνων τίς οἶδεν ἐπεκράτησεν εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα μας. Οἱ δυστυχεῖς νέοι χάνουσι τὸν πολύτιμον καιρὸν τῆς νεότητος αὐτῶν κατατροιβόμενοι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ὀκτωήχου καὶ Ψαλτῆρος χωρὶς νὰ ἐννοῶσι τί ἀναγιγνώσκουσι καὶ ἐπομένως χωρὶς νὰ μαθάνουσι τίποτε καὶ μήτε κἂν τὸ ἀναγκαϊότερον τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως· καὶ τὸ χεῖριστον οἱ νέοι μὴ καταλαμβάνοντες τὰ ἀναγιγνωσκόμενα ἀηδιάζουσι σχεδὸν καὶ δὲν ἔχουσι καμμίαν ὄρεξιν πρὸς μάθησιν. Ἡ μέθοδος πρέπει νὰ βαλθῆ εἰς τὰ Σχολεῖα καὶ πρέπει νὰ ταχύνῃ ἂν θέλετε ὅσοι εἴσθε γονεῖς διὰ νὰ ἔχετε πεπαιδευμένους καὶ προκομμένους υἱούς. Μὴ ὑποφέρετε πλέον νὰ εἴμεθα ὑπὸ τὸν ζόφον τῆς ἀμαθείας καὶ ὑπὸ τὴν παρὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν καταφρόνησιν ἐμεῖς οἱ ἀπόγονοι τῶν πατέρων ἐκείνων τῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθήσεων. Ἀυπεῖσθε τοὺς υἱούς σας διὰ νὰ μὴ ἀκούετε ἀρὰς καὶ κατάρας ὑπ' αὐτῶν ὅποταν αὐτοὶ ἔλθουσι εἰς ἡλικίαν καὶ δὲν ἔχουσι πλέον τὸν χρυσοῦν ἐκείνον καιρὸν τὸν πρὸς μάθησιν ἐπιτήδειον. Ἡ μέθοδος τὴν ὁποίαν ἐγὼ στοχάζομαι ἐπιτήδειον διὰ νὰ βαλθῆ εἰς τὰ κοινὰ Σχολεῖα εἶναι αὕτη! Πρῶτον νὰ γυμνάζωνται οἱ νέοι εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσι καλῶς τὰ γράμματα καὶ νὰ ἀναγιγνώσκωσι ἐλευθέρως πρέπει νὰ διαβάζουσι τοὺς ἀπλοὺς ἠθικοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγνωσις προξενεῖ εἰς τοὺς νέους καὶ ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν. Ἐνῶ ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους ἡ ἀνάγνωσις τῆς Ὀκταήχου καὶ Ψαλτῆρος προξενεῖ ἀηδίαν καὶ ἀτέχθειαν.

Μετὰ τοὺς μύθους οἱ παῖδες πρέπει νὰ σπουδάζουσι τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν διὰ νὰ μάθωσι τὰ ἄρθρα τῆς πίστεως καὶ τὴν προσευχὴν των. Ἐπειτα νὰ γυμνάζωνται εἰς τὸ βιβλίον καλούμενον «Ἀποθήκη τῶν παίδων» τὸ ὁποῖον ἐν ταυτῷ περιέχει καὶ μύθους καὶ Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίαν καὶ ἄλλα τινὰ ἀναγκαῖα διὰ τοὺς νέους ἐπὶ τούτῳ συνθεμένον καθ' ὃν καιρὸν οἱ νέοι πρέπει νὰ γυμνάζωνται εἰς τὸ γράφειν καὶ ἀριθμεῖν. Καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ἐμβαίνοσι εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Γεωγραφίας καὶ Ἱστορίας καὶ οὕτω νὰ τελειώγῃ ὁ δρόμος τῶν κοινῶν λεγομένων γραμμάτων. Πόσῃν χαρὰν ἤθελε αἰσθάνωνται οἱ γονεῖς ὅταν ὁ τίς των ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ Σχολεῖον ἤθελε τοὺς διηγήται πάντοτε τώρα ἠθικοὺς μύθους, τώρα Γεωγραφίαν, τώρα Ἱστορίαν τινὰ καὶ ἄλλοτε ἄλλα. Ἡ πρᾶξις τῆς μεθόδου ταύτης θέλει ἐπικυρώσει τὸν λόγον μου...».

Σὲ συνέχεια πληροφορεῖ ὅτι τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως καὶ τῆ διανομῆ τοῦ βιβλίου ἀνέλαβε ἡ ἐν Βενετία ἐμπορικὴ εἰσαγωγὴ τῶν κυρίων Γεωργίου Τουρτοῦρη Μαρίνογλου καὶ Συντροφία τῶν ἐξ Ἰωαννίνων. Εὐθύς ἀμέσως ἀκολουθοῦν τὰ προμνησθέντα ἐπιγράμματα: ἦτοι δυὸ τοῦ «εὐλαβεστάτου καὶ λογιωτάτου Κυρίου Κυρίου Ἀναστασίου ἱερέως Βασιλείου ἱερέως» τοῦ Παπαβασιλοπούλου δηλ. τὰ ἀκόλουθα:

- α') ἄντυγος αἰθερίας ὑπερήμενος εἰς τις ὄραειν
κόσμον τ' ἠδὲ πόλεις, ἥλιος δσα ὄρα,
Δέλτον γ' ἐσομένως λαβέτω ταύτην πολυεργῆ.
Ἄντυξ γὰρ τελέθει ἰδυμοσύνης πινυτῆς.
Ἡ ρὰ δσαι ἐποχοὶ Φαέθοντος ἀρείονα παιδός

Ἡελίοιο δρᾶν ὑψινεφῶς δυνατοί
Μελλεῖτω κῦδος μέγα ἡελίοιο δίκην φῶς
Παντοίης σοφίης, πᾶσιν δς ἄρτι νέμει».

β') Πείρατα ἠδὲ πόλεις γαίης καπειροῖσι ἄλλα
Φίλα τε γηγενέων κόσμον ἔχοντα μέγαν
Ρεῖεθρα τῶν ποταμῶν δρέων κορυφᾶς σποράδων τε
Νήσων εὐπύργων εἶπερ δρᾶν ἀπόνως
Κλησιᾶς ἠδὲ θέσεις ἐθέλη τις τὴν δὲ ἀρίστην
Βίβλον προυθύμως χεῖρεσι προσλαβέτω
Μελλεῖτω μουσῶν τροφίμῳ χάρις, δς ρὰ πονητὶ
Σύνθετ' ἐπισταμένως ἐξόμενος καθέδρη
Ναυπάκτῳ ἰδίῃ λόγος εἰμὶ Ἀναστασίοιο
Μικροῦ σοι δούλου βαῶν ἐνηνοχότος».

Αὐτὸ ἐδῶ «Τοῦ ἐξοχωτάτου καὶ λογιωτάτου Ἱατροφιλοσόφου Κυρίου Σταύρου Μουλαῖμου εἰς τὸν Μακαρίτην κύριον Μελέτιον»:

«Καλλιόπη δρόωσα βίβλον γαιογράφου ἤδη
Μελετίοιο ἔφη. ἄρα τίς οὗτος ἐνι;
Οἶδεν δς ἄστεα ἠδὲ πόλεις, μέτρα γῆς; ἔθορ' Ὀρφεὺς
Μῶν γε Ὀμηρος ἄδου; Θρηξ δ μὲν δς δ' ἀπολις
Στραβῶν ἐκ νεκάδων ἠγέρθη γράψε τε βίβλον;
Οὐκ ἠπειρώτης κείνος, Ἰωαννίνων
Οὗτος θρέμμ' ἄγνωστον δς ἦ γνωστὴν χθόνα γράψας
Καλλιόπης τὸ πάλαι εἶχος ἀνείλατο νῦν
Ζη θᾶνε κᾶν κἀγὼ ζῶ βίβλῳ πάση βοώσῃ
Καλλιόπης Θάλλος Μελλέτιος τελέθει».

Τὸ παρακάτω τοῦ λογιωτάτου Μπαλάνου Ρίζου στὸ Μελέτιο:

«Ἐέρξης μὲν κατάγην στρατὸν εὐρὺν Περσίδος αἴης
Ἑλλάδος εἶσο δρων ἦκε μέγα φρονέων
καὶ κρατεροῖς διέβη Ἑλλήσποντον πλατὺν ἵπποις
Θρηκίον τ' ἄθω νήεσι ποντοπόροις.
Μελλέτιος δὲ μάκαρ' ἐν Ἄρτῃ ἱερατεύων
οὐ στρατὸν ὀπλίτην οὐδὲ μάχην τε ἔχων
Γῆν ᾧδευσε βατὴν ἄβατόν τε ποδοῖν ἀτρεμήτοιον
Πλεῦσέ τε μὴ πλεύσας τὰς τε θαλάσσας ἔτι
Αὐτὰρ γράψε βίβλον γῆν ἠδὲ θάλασσαν ἔχουσαν
Ἄς ποθέων γνῶναι ἔρχεο τῆς Μελέτης».

Καὶ τοῦτο τοῦ ἰδιοῦ ἀφιερωμένο στὴ Γεωγραφία:

«Γῆν μὲν ἐπεὶ κόλποις πάντ' ἔπλετο ἠδ' ἀνέθαλλε
γῆ οὖν καὶ μείζον ὥσπερ ὄλου γε μέρους
Γῆν δὲ ἐπεὶ σελίδες τῆς δ' ἱστοροῦσι βίβλοιο
Γῆς οὖν καὶ πάντων μείζονα βίβλον ἔχεις
Γῆ ἔτι σῶμα τρέφει νοῦν δὲ πτεροῖε βίβλος αὐτῆ
Γῆς βίβλος οὖν κρείττων σώματος δς γε νόοι».

Ἄκολουθεῖ λαμβικὸ τοῦ αὐτοῦ Ρίξου στὸν ἀναγνώστη καὶ τέλος δυὸ ἐπιγράμματα τοῦ Ἀλεξίου Σπανοῦ:

«Μελλετίου μέμνησθε βιβλίον με χερσὶν κρατέοντες
Καλλιόπης γλαφυρᾶς πολυμαθοῦς μελέτης.
Ὡς περσεὺς γὰρ ἀνὰ πτόλις ἦδ' ἄβαρις τε δίστιῳ
Ἴπτασθ' ὕμει ἐνὶ γυιογράφῳ πτέρυγι.
Ἐς σκύλλαν κύκλωπά τε σειρήνας θ' ὀδυσῆος
Ἄθλους κιμμερίων θρηϊκίην ἀνὰ γῆν ἦδ' Ἀσίην
Λιβύην στηλῶν πέρα Ἡρακλέους τε
εἰς κόσμον τε νέον χωρὶς ὁδοιπορίας».

Καὶ τὸ δεύτερο:

«Κοσμοπόλιτης ὦν φῶς μήποτε σεις ἀδαήμων
ἦς πόλεως, βίβλον Μελλετίου μελέτα».

Ὁ δὲ προλογισμὸς τοῦ συγγραφέα στὴ Γεωγραφία εἶναι ὁ ἀκόλουθος:

Ἐπιλογισμὸς Μελλετίου εἰς τὴν Γεωγραφίαν

Τοῖς ἐντευξομένοις

Φανερόν εἶναι ὡ φίλτατε ἀναγνώστα ὅτι τὸν ἄνθρωπον οὐδὲν ἄλλο κοσμεῖ καὶ εὐφραίνει ὅσον ἢ γνῶσις τῶν ὄντων ἢ ὅποια διὰ πολλῶν ἐπιστημῶν τοῖς ἐθέλουσι ποιεῖν προσπορίζεται ἀλλ' ἀπασῶν τούτων οὐδεμία ἄλλη περισσοτέραν γνῶσιν χαρίζει ἀπὸ τὴν Γεωγραφίαν καὶ μάλιστα τὴν ἱστορικὴν. Καθὼς καὶ ἐκεῖνος ὁ πολυμαθέστατος Γρηγορᾶς ἐν τῷ προοίμῳ τῆς κατ' αὐτὸν Ἱστορίας ἀποφαίνεται λέγων: «Τὸ γε μὴν βραχὺ τι καὶ ὠρισμένῳ τῆς οἰκουμένης οἰκοῦντα τινὰ πέρατα γινώσκειν γῆς καὶ ἄκρα οἰκουμένης μήκη τε καὶ πλάτη θαλατῶν καὶ ὅσοι ποταμοὶ καὶ λίμναι εἰσὶ καὶ ἰδιοτροπία ἔθνων καὶ τόπων καὶ διαφόρων ὠρῶν τε δὲ καὶ χρόνων τοῖς ἐν διαφόροις γενομένων μέρεσι τῆς γῆς καὶ ὅσα ἕτερα τῶν ἀγαθῶν μυρία ἢ τῆς Γεωγραφίας γνῶσις τοῖς ἀνθρώποις χαρίζεται». Ἐῷ λέγειν ἐνταῦθα τοὺς ἐπαίνους καὶ τὰ ἐγκώμια ὑπὸ τε τῶν ἀρχόντων καὶ μεταγενεστέρων σοφῶν ἀνθρώπων λεγομένους καὶ ὅσα ἄλλα τὸ χρήσιμον τὸ ἐπωφελες καὶ τὸ ἀναγκαῖον αὐτοῖς ἐμφαίνουσι. Ἐπειδὴ ὡ χαριέστατοι φιλοθέαμονες τοῦδε τοῦ παντὸς ποῖον ἄλλο εὐφραίνει τοσοῦτον τὸν κοσμοπολίτην ἄνθρωπον ὅσον ἢ Γεωγραφία; Δι' αὐτῆς ἀνευ κινδύνων καὶ ἐξόδων ἐν τε γῆ καὶ θαλάσῃ ὁ φιλόλογος περιέρχεται ἅπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. Θεωρεῖ τὴν ἔκτασιν διακρίνοντις ὅτι ἐκεῖνος μὲν εἶναι ἀτλαντικὸς οὗτος δὲ ὑπερβόρειος καὶ περὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ μερῶν ἄλλως: διαβαίνει τὰς ἐπαρχίας τῶν αὐτοκρατοριῶν· στοχάζεται τὰ πέρατα καὶ τὴν ὄρουσ αὐτῶν· γινώσκει τὰ ἀκρωτήρια καὶ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς θαλάσσης· διακρίνει τὰς πηγὰς καὶ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν περιπολεῖ τὰς πόλεις τὰς ἀρχαίας τε καὶ τὰς μεταγενεστέρων· βλέπει τὰς κωμοπόλεις τὰ πόλιν τὰ κάστρα καὶ ἔτι ἄλλο εἶναι καὶ ἀκούεται ἐκτίθεσι τοὺς λιμένας καὶ πορθμῶν τοὺς κόλπους καὶ πάντα τὰ περὶ τὴν θάλατταν ἕκαστος εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον· Ἄνέρχεται εἰς τὰ ὄρη καὶ κατοπιεῖ τὰς κοιλιάδας, τοὺς δρυμοὺς τὰς ὑψηλοὺς καὶ τὰ παραπλήσια εἰς τὰ ὅποια ἐντυγχάνων ταῖς Μούσαις συγχορεύει αὐταῖς κινουμένην τὸν ἑαυτῶν Πατέρα ἐξ οὗ πᾶν δῶρημα τέλειον τοῖς ἀνθρώποις πορίζεται. Ταῦτα ἄρα εἰσὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς Γεωγραφίας. Ἄνισως λοιπὸν οὐτὸς ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία μεγάλη πόλις τοῦ ἀνθρώπου τί ἄλλο ἀχρεῖον στερον καὶ οὐτιδανότερον εἶθ' εἰστε εἰς τὸν πολίτην ταύτης τὸν ἄνθρωπον αἰ

του να μην ήξεύρη μήτε τινα είδησιν να έχη περι αὐτῆς και να μη γινώσκει μήτε τὰς πύλας τῆς πόλεως μήτε τὰς ὁδοὺς μήτε τὰς πλατείας μήτε τοὺς στενωποὺς ἀλλὰ μήτε τὰ περίφημα και διάσημα παλάτια ταύτης και τὰ παραπλήσια; Δὲν εἶναι μεγάλη αἰσχὺνη εἰς ἓναν ἄνθρωπον ὅστις να ὀνομάζεται οἰκοδεσπότης και να μη γινώσκει τὰς εἰσόδους και ἐξόδους τοῦ ἰδίου οἴκου; Ἀληθῶς ὅτι και συμβεβηκὸς ἔχει τὸ τοιοῦτον ὄνομα ἀλλὰ εὐήθης και πάντῃ ἀνόητος κρίνεται ἀγνοῶντας τὰ ἀνώγεια και κατώγεια αὐτοῦ τὰς πηγὰς τοὺς κήπους και εἴτι ἄλλο εἶναι περι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. Διὰ ταῦτα ἄρα πολλοὺς ἰδὼν ἐγὼ τοῦ ἡμετέρου Γένους ὀλοτελῶς ἐστερημένους ἀπὸ τὸ τοιοῦτον καλὸν τῆς Γεωγραφίας και μάλιστα τινὰς ἔχοντας ὄνομα Διδασκάλου οἵτινες ἀναγινώσκοντες ἱστορίας και παλαιὰς πόλεις ἀγνοοῦσι οὐ μόνον τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀλλὰ και εἰς ποίας ἐπαρχίας εὐρίσκονται, ἀφοῦ συμβαίνει να τυφλώττουσιν ὀλοτελῶς εἰς τὰς ἱστορίας και εἰς ἄλλα ἀναγκαῖαι τοῦ ἀνθρωπίνου βίου δὲν εὐάρκησα εἰς τὴν συνεχῆ μελέτην και ἀνάγνωσιν τῶν ἀξιολογωτέρων παλαιῶν τε και νέων Γεωγράφων οὔτε ἡμέλησα να ἐρευνῶ μετὰ τῆς δυνατῆς παρατηρήσεως λίθους και πλάκας τὰ λίψανα τῆς Ἀρχαιότητος διὰ να ἐξάγω ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐπιγραφὰς ἐν αἷς τὰ ὀνόματα εἰσαν τῶν παλαιῶν πόλεων. Καὶ οὕτω κοπιᾶσας ἐπέκεινα τῆς ὀκταετηρίδος ἐν κοινῇ διαλέκτῳ τὴν παροῦσαν γεωγραφικὴν βίβλον χάριν τῆς λυσιτελείας τῶν πολλῶν οἵτινες ἀναγινώσκοντες αὐτὴν οὐ μόνον ἀπάσας τὰς ἐπαρχίας και Σατραπείας τοῦ παλαιοῦ και νέου κόσμου θέλετε εὐρεῖ ὁμοίαις και τὰς παλαιὰς και νέας πόλεις τῆς περιγείου λήξεως ἀλλὰ και ἄλλα ἀξιομνημόνευτα λήμματα διαφόρων και πολλῶν ἱστοριῶν και τὰς ἐκθέσεις ἐκάστου Βασιλείου και τὰ πλείιστα ὅσα ἔθνη ἐστάθησαν εἰς αὐτάς. Προσέτι και τινες ἀξιόλογοι ἄνδρες ἐπ' ἀρετῆ και ἀνδρείᾳ ἀφ' ἐκάστης τῶν πόλεων ἐξανέτειλαν και ἄλλα καρακλήσια χρῆσιμα και ὠφέλιμα ἅτινα ἐπιμελῶς ἀναγινώσκων ὧ φίλτατε ἀναγνώστα ὑμνήσης και δοξάσης διὰ τῶν ποιημάτων τὸν ποιητὴν τὸν ἐκ τῆς ἀπείρου αὐτοῦ ἀγαθότητος δόντα εἰς ἡμᾶς τοὺς προσαίρους και κοσμοπολίτας τοιοῦτον ὠραιότατον παλάτιον. Ὅστις δοξαζόμενος προσηκόντως παρ' ἡμῶν διὰ παντὸς θέλει μᾶς δώσῃ κληρονομίαν παντοτεινὴν τὴν ἀίδιον αὐτοῦ Βασιλείαν και ἀντὶ κοσμοπολιτῶν οὐρανοπολίτας θέλει μᾶς ἀποτελέσει ὧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ και προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων».

Μετὰ τὸν πρόλογο αὐτὸν τοῦ Μελετίου ἀρχίζει ἡ καθ' αὐτὸ ὕλη τοῦ βιβλίου κατανεμόμενη εἰς τέσσερες καθὼς εἶπαμε τόμους. Ὁ Α' τόμος (σελ. κ' + 512) περιέχει ἐκτὸς ἀπ' ὅλα τὰ παραπάνω (σελ. κ' + 4) Εἰσαγωγὴ στὴ Γεωγραφία, περι τῆς Εὐρώπης ἐν γένει, περι Πορτογαλλίας, Ἰσπανίας, Γαλλίας, Ἑλβετίας, Βελγίου, Ὀλλανδίας, Βρεττανίας, Νορβηγίας, Σβεκίας (Σουηδίας), Δανίας και τῆς Γερμανίας μετὰ χάρτη τῆς Εὐρώπης στὸ τέλος. Ὁ Β' τόμος (σελ. 474) πραγματεύεται περι τῶν ὑπολοίπων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, γενικὰ περι τῆς Ἑλλάδος και εἰδικὰ περι Ἡπείρου, Ἐπτανήσου Πολιτείας, Αἰτωλίας, Ὀξολαίας Λοκρίδος, Φωκίδος, Ὀπουντιῶν Λοκρῶν, Βοιωτίας, Μεγαρίδος, Ἀττικῆς, Πελοποννήσου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας και χάρτη ἐπίσης τῆς Ἑλλάδος στὸ τέλος. Ὁ Γ' τόμος (σελ. 412) πραγματεύεται περι τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου, Θράκης, περι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας και τῶν χωρῶν τῆς εἰδικώτερα και συνέχεια γιὰ τὶς ἄλλες ὑπόλοιπες χῶρες τῆς Ἀσίας. Ὁ δὲ Δ' και τελευταῖος τόμος (σελ. 384) ἀναφέρεται στὴν Ἀφρικὴν και τὴν Ἀμερικὴν στὰ νησιά τῆς Ν. και Β. Ἀσίας και τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἀφρικῆς, περιέχει πίνακα τῶν ἐξουσιῶν τῆς Εὐρώπης και λεπτομερέστατο σὲ συνέχεια ἀλφαβητικὸ πίνακα τῶν περιεχομένων. Τέλος περιλαμβάνει χάρτη τῆς Ἀφρικῆς και Αὐστραλίας και δεύτερον τῆς Ἀφρικῆς.

Αὕτῃ εἶναι ἡ Γεωγραφία τοῦ Μελετίου, ἔργο ἀληθινὰ πολύμοχθο και ὠφελιμώτατο ἀκόμη και σήμερα γιὰ τὸ πλῆθος τῶν σπανίων πληροφοριῶν του. Θεω-

ρῶντας το κανεῖς ἀναλογίζεται μὲ δέος καὶ θαυμασμὸ τὸ μέγεθος τῶν κόπων, τοῦ σοφοῦ δημιουργοῦ τοῦ ἀπὸ τὴν ἔλλειψη καὶ τὸ δυσεύρετο γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ τῶν σχετικῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολὴ ἂν γιὰ ὅλα αὐτὰ χαρακτηρισθῇ ἡ συγγραφὴ τοῦ πραγματικὸς ἀθλός.

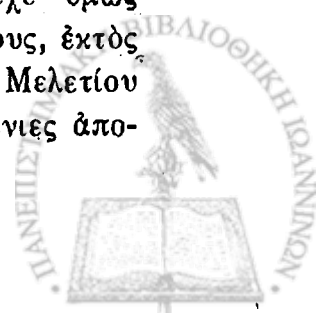
Ἡ Γεωγραφία τοῦ Μελετίου καθὼς παρατηρεῖ ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας (δ. π. σελ. 76) «τιμᾶ τὴν Ἡπειρον ὅλην διότι μοναδικὸς μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ τί λέγω μετὰ τὴν ἄλωσιν καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἐγράφη ὑπὸ Ἑλληνος τοιοῦτον κολοσσίδιον ἔργον». Ὁ δὲ Α. Παπαδόπουλος Κιραμεὺς (Δ.Ι.Ε.Ε. τ. Ε' σελ. 453) ἀπ' ἀφορμὴ κάποιου ἔγγραφου, ποῦ ἐπικυρώνει εἰδησιὴ γνωστὴ μόνον ἀπὸ τῆ Γεωγραφία τοῦ Μελετίου (Τ. Β', Κεφ. Γ', σελ. 310), ὅτι δηλ. τὰ Γιάννινα ἐτείχισε Μιχαὴλ Δούκας ὁ Σεβαστοκράτωρ γράφει: «Ἄγνωστον πόθεν παρέλαβεν τὴν εἰδησίην ταύτην ὁ Μελέτιος. Ἡ μαρτυρία αὐτοῦ ἀποδείκνυσι καὶ πάλιν, ὅτι ὁ σοφὸς ἐκείνος Ἱεράρχης ἔγραφε πολλὰς ἀληθείας καὶ ὅτι τὸ βιβλίον αὐτοῦ οὔτε ἐπαλαίωσεν οὔτε θὰ μείνη ποτὲ ἄχρηστον, παρ' ἡμῖν ὁπόταν ἀπειρῶν ἐν αὐτῷ μοναδικῶν εἰδήσεων ἀγνοοῦμεν ἄλλας πηγὰς». Καὶ ὁ Σπ. Λάμπρος ὑπογραμμίζοντας τὴ συμβολὴ τῆς Γεωγραφίας στὴ προώθησιν τῶν γεωγραφικῶν μελετῶν γράφει: «Ἀληθῶς τὸ παράδειγμα τοῦ Μελετίου, δόντος νέαν ὠθησιν εἰς τὰς γεωγραφικὰς μελέτας ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις διὰ τῆς ἐν ἔτει 1728 ἐκδοθείσης τετρατόμου Γεωγραφίας τοῦ δὲν εἶχε μείνει ἀνεὺς ὁπαδῶν. Τελευτῶντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' ἡ προαγωγὴ τῶν γεωγραφικῶν ἐρευνῶν καὶ ἡ ἐκδοσις χαρτῶν συμβαδίζουσι μετὰ τῆς παρασκευῆς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Τὸ ἔθνος ἐνόησεν ὅτι τῶν κυριωτάτων ὄρων πρὸς ἐπίτευξιν τῆς πολυποθῆτου ἐλευθερίας ἦτο τὸ νὰ μάθωσιν οἱ Ἕλληνες τὰ κατὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἐντεῦθεν αἱ μελέται καὶ οἱ χάρται τοῦ Ρήγα, τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ μάλιστα δὲ τοῦ Δανιὴλ Φιλιππίδου καὶ εἴ τινος ἄλλου...» (Ν. Ἑλληνομν. Τ. Α', σελ. 74). Ὁ ἴδιος τέλος Λάμπρος ἀναφερόμενος σὲ χωρίο τῆς Γεωγραφίας (Τ. Β', σελ. 365) σχετικῶς μὲ τὴν καταστροφὴ τοῦ τείχους τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ τὴν ἀκολουθήσασα εἰσβολὴ καὶ λεηλασίᾳ τῶν Τούρκων τοῦ Μουράτ Β' (1446 μ.Χ.) στὴν Πελοπόννησο, παρατηρεῖ ὅτι ὁ Μελέτιος παρέλαβε τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ ἐξ ἄλλης ἀγνώστου εἰς ἡμᾶς πηγῆς ἐξ ἧς μέρος τῶν μαρτυριῶν αὐτῶν ἠρύσθησαν οἱ Καρτάνος καὶ ὁ γράσας τὸ Παρισινὸν Χρονικὸν ἐν οἷς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων σφαγέντων (Ν. Ἑλληνομν. Τ. Δ', σελ. 26)» (37).

2.—Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἤδη χρόνια (1703—1706) τῆς στὴν Ἀθήνα διαμονῆς τοῦ καταπιάνεται, καθὼς εἶδαμε, μὲ τὴ συγγραφὴ αὐτοῦ τοῦ ἔργου ὁ Μελέτιος, μόλις δὲ ἀπὸ τὸ 1710 ἀρχίζει νὰ κάνει λόγο γι αὐτὸ ὁ ἴδιος. Στὸ γράμμα τοῦ τῆς χρονίας αὐτῆς (10]9) πρὸς τὸν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων Χρῦσανθο, ποῦ πιδ, πάνω ἐμνημονεύσαμε, ἀφοῦ ἐξηγηθῆ γιὰ ἐναντίον τοῦ συκοφαντῆς τοῦ ἀγιοτάφτου πατρὸς Νικηφόρου περιερχομένου τὴν ἐπαρχία του, τὸν πληροφορεῖ ὅτι «διὰ πλείστων κόπων ἐσύνθεσα εἰς ἑλληνικὴν διάλεκτον σύνοψιν ἀπάσης τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας τοσοῦτον ἀνατολικῆς Δυτικῆς καὶ ἧς τινος ἄλλης συνάξας ἐκ διαφόρων συγγραφέων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων καὶ ἄλλων τὰ πραχθέντα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τοῦ 1580 (sic) μέχρι τοῦ 1700 ἔτους» τὸν παρακαλεῖ ἂν ἔχει νὰ τοῦ στείλει κανένα σχετικὸ βοήθημα (μνημονεύει ὠρισμένα) «νὰ μοῦ τὸ στείλετε, γράφει, πρὸς ἀποπλήρωσιν καὶ τελείωσιν τοῦ πολυμόχθου ἔργου». Στὸ ἀμέσως δὲ ἐπόμενον (25]9]1711) γράμμα τοῦ ἐπανέρχεται σαφέστερος στὸ ἴδιο ζήτημα καὶ ἀφοῦ ἀρχῆ-ἀρχῆ τοῦ γνωρίσει ὅτι ἔλαβε τὰ ζητηθέντα βιβλία «Παναπλία» ἐπιγραφόμενα

..καὶ «τὸν κατάλογον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχευσάντων» προσθέτει: «Ἡ γὰρ συντεθεισα μοι Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Μακαριότατε καὶ σοφώτατε δέσποτα ταύτην τὴν τάξιν ἔχει: Μετὰ τὰ διάφορα προλεγόμενα ἀρχομένη ἀπὸ Ἀυγούστου τοῦ Καίσαρος καὶ τῶν γενομένων τῆς θείας οἰκονομίας ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐφεξῆς οὕτω διαλαμβάνει: α') Περὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπ' αὐτοῦ. β') Περὶ τῶν ἀρχιερατευσάντων ἐν ταῖς πρωτευούσαις ἐκκλησίαις. γ') Περὶ τῶν ἀνακυψάντων αἰρετικῶν, περὶ τῶν συγκροτηθειῶν συνόδων ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ Ἀνατολικῇ τε καὶ Δυτικῇ, περὶ τῶν διυφόρων σχισμάτων, περὶ τῶν συγγραψάντων ἐκκλησιαστικῶς ἑλληνιστί τε καὶ λατινιστί καὶ τῶν ὁμοίων τοῖς ρηθείσιν. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἄς ὑποβάλλει ἡ μεγαλόνοιά της τὴν ὕλην τοῦ βιβλίου καὶ εἰς ὅ,τι δύναται νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς ἀπαρτισμὸν καὶ τελείωσιν αὐτῆς, καὶ νὰ μᾶς συμβουλεύῃ ἄς μὴ λείψῃ τὴν παρακαλοῦμεν». Καὶ συνέχίζει: «Συντείνει εἰς ἡμᾶς οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν συγγραφὴν ταύτην ἡ συγγραφεῖσα Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ὑπὸ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου ἡ ἐδῶ καὶ ἐν Ἰωαννίνοις δὲν ἔτυχε νὰ εὐρεθῇ, διὰ τοῦτο ἂν εὐρίσκεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην ἢ ἐν ἄλλῃ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὀρίσετε νὰ μοῦ τὴν δανείσητε μερικὸν καιρὸν...». Ἀπὸ τὰ παραπάνω γραφόμενα τοῦ Μελετίου μαθαίνουμε ὅτι κύριος προμηθευτὴς σπανίων πηγῶν καὶ βοηθημάτων γιὰ τὰ συγγράμματά του ὑπῆρξεν ὁ προστάτης καὶ θαυμαστής του Χρῦσανθος διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πλουσιωτάτης βιβλιοθήκης τοῦ ἁγιοταφικοῦ Μετοχίου, κατὰ δεύτερο δὲ λόγῳ οἱ ἐπίσης πλούσιες βιβλιοθήκες τῶν Γιαννίνων, τὶς ὁποῖες ὁ ἴδιος ἢ διὰ τῶν λογίων ἀνεψιῶν του Παπαβασιλοπούλου καὶ Σπανοῦ συχνὰ ἐπισκέπτονταν καὶ σὰν μέλισσα ἀκαταπόνητη καὶ ἀχόρταγη τρυγοῦσε τὶς γνώσεις ποὺ τὸν ἐνδιέφεραν. Ἀπὸ τὸ Χρῦσανθο ἀκόμα, ποὺ τὴ σοφία του βαθύτατα ἐκτιμοῦσε ὁ Μελέτιος, θεωρῶντας τὸν κατὰ κάποιον τρόπο δάσκαλό του, ζητᾶει συμβουλὲς γιὰ τὴν ὑπὸ διαπραγμάτευση στὸ νέο ἔργο του ὕλη, ζητήματα στὰ ὁποῖα καθὼς φαίνεται ὁ Πατριαρχὴς ἀνταποκρίνονταν προθυμώτατα. Τέλος τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τοῦ Ἱστορία ὁ Μελέτιος, προορίζει γιὰ τοὺς λίγους καὶ εἰδικούς γι αὐτὸ καὶ τὴ σύνθεσε «εἰς ἑλληνικὴν καθὼς λέγει, διάλεκτον» σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ Γεωγραφικὸ, ποὺ ἐξέθεσε «εἰς κοινὴν τοιαύτην χάριν τῶν πολλῶν τοῦ ἡμετέρου Γένους».

Στὸ ἐπόμενο τέταρτο πρὸς τὸ Χρῦσανθο γράμμα του (2|12|1712) ἀφοῦ τοῦ κάνει γνωστὲς τὶς ἐξ αἰτίας τῶν σύγκαιρων ἀνωμαλιῶν τῆς Ἀθήνας δεινὲς περιπέτειές του, ποὺ εἶναι γιὰ τὸν κλαίει κανένας, τοῦ ἐκμυστερεῖται: «ἡ στενοχωρία σχεδὸν δὲν μὲ ἀφήνει οὔτε ἐκεῖνο τὸ βιβλίον ὅπου ἐπεχειρίσθην—ἐννοῶντας τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν—νὰ τελειώσω ἀλλὰ περιφερόμενος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ διαφόρους συκοφαντίας ἀμελῶν καὶ αὐτῆς τῆς σπουδῆς...». Ἀκόμη εὐρισκόμενος λίγο ἀργότερα στὴν Πόλη (6|7|1713) γράφει πρὸς τὸν εἰς Ἀδριανούπολη διαμένοντα Χρῦσανθο: «Δὲν ἠξιώθην ἐνταῦθα εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ τὴν εὐρω διὰ νὰ τῆς παραστήσω μετὰ τὴν προσκύνησίν μου τὴν πονηθεῖσαν μοι Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν ὁμοίως καὶ εἴ τι ἄλλο βιβλίον συντέθηκα». Καὶ παρακάτω: «Ἀνίσως καὶ ἠξέυρετε νὰ εἶναι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Νικηφόρου τοῦ Καλλίστου ἐδῶ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Σας (ἐννοεῖ τὴ γνωστὴ Βιβλιοθήκη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγιοταφικοῦ Μετοχίου), θέλετε μηνύσει τοῦ καθηγουμένου νὰ μᾶς τὴν δανείσει εἰς διάστημα μιᾶς ἐβδομάδος ἢ δύο διὰ νὰ ἰδῶ κάποια σημειώματα καὶ αὐτὶς τὴν ἐπιστρέφω». Ἀπ' ὅσα γράφει ἐδῶ ὁ Μελέτιος συνάγουμε, ὅτι κατὰ τὴν ἐπίσκεψή του αὐτῇ στὴ Βασιλεύουσα (μέσα τοῦ 1713) ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία εὐρίσκονταν στὸ τελευταῖο στάδιο τῆς ἐπεξεργασίας της δὲν εἶχε ὅμως πάρει ἀκόμα τὴν τελικὴ της μορφή. Ἴσως ἓνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς λόγους, ἐκτὸς τῶν ἄλλων γιὰ τοὺς ὁποίους ἤδη μιλήσαμε, τῆς μετάβασης αὐτῆς τοῦ Μελετίου στὴ Πόλη, ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ συμβουλευθῇ κάποιες πηγὲς σπάνιες ἀπο-

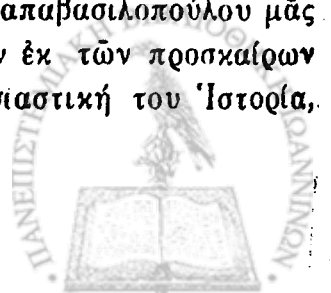

κείμενες στις διάφορες βιβλιοθήκες της, για τη συμπλήρωση και αρίθωση του έπισης ογκώδους αυτού έργου. Παρά ταύτα και μέχρι του θανάτου του δέν υπάρχουν απ' οποιαδήποτε πλευρά ειδήσεις μαρτυρημένες για τις τυχόν μεταβολές, που επέφερε ο Μελέτιος στην 'Ιστορία ή αν αυτή διατήρησε τη μορφή του προτελευταίου ταξιδιού του στην Πόλ.η. Δέκα όμως περίπου μήνες από τὸ θάνατό του ο Χρυσάνθος φαίνεται να ζητάει πληροφορίες για την τύχη τῶν χειρογράφων τῆς 'Εκκλησιαστικῆς 'Ιστορίας από τους Παπαβασιλόπουλο και Σπανό, οί ὅποιοι με τὸ γνωστό από τὰ Γιάννινα γράμμα τους τῆς 28)10)1715 σπεύδουν να τὸν καθησυχάσουν γράφοντας: «...πάλιν αν ἀνθηρὰν τὴν αἴτησιν ὑμῶν ἐδεξάμεθα και τῷ ἡμετέρῳ ἐπιτρόπῳ κυρ Χριστῷ Μπίτζινῳ ἐγράψαμεν ἀποδοῦναι τῇ ὑμετέρῳ Μακαριότητι ἣν ἐξυφάνατο 'Εκκλησιαστικὴν 'Ιστορίαν ὁ μακαρίτης κυρ Μελέτιος εἰ γέ μὴ κατεῖχεν ἡμᾶς ζῆλος τις ἱερὸς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἔρωσ τῶν συγγραμμάτων τοῦ μακαρίτου ἡμῶν Θείου... Μόνη δὲ αὐτὴ ἡ 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία ὑπὲρ ἧς πολλάκις διενυκτερεύσαμεν ἀντιγράφοντες και μεταγράφοντες κατὰ τὰ προστάγματα τοῦ μακαρίτου κινδυνεύει συναποδημηῆσαι τῷ ἐξυφάναντι και ἐκτολυπεύσαντι, και γὰρ συνεκτείνεται μέχρι τοῦ χιλιοστοῦ ἐπτακασιοστοῦ σωτηρίου ἔτους. ὥστε δυοῖν θάτερον ἢ ὅτι ἀποδεξάμενοι ἡμεῖς τὴν ρηθεῖσαν 'Εκκλησιαστικὴν 'Ιστορίαν και ἀντιγραφῆς ἀξιῶσαντες ἀναπέμφωμεν τῷ ὑψει τῆς ὑμετέρας Μακαριότητος μετὰ τῆς προσηκούσης ἀφιερῶσεως ἀποπληροῦντες ἂ οὐκ ἔφθασε ποιῆσαι ὁ μακαρίτης κυρ Μελέτιος ἢ ὅτι ἀντιγράψασα ταύτην ἡ ὑμετέρα Μακαριότης καταπέμψει ἡμῖν ὅλον τινὰ υἶδὸν ἐν γῆρατι τοῦ μακαρίτου Μελετίου ὄν τινὰ ἡμεῖς ἐνιδόντες ἐνστερνισόμεθα και ὑπερφιλήσωμεν...». Γραφόμενα ἀπὸ τὰ ὅποια εἰκάζομεν ὅτι και ὁ Χρυσάνθος διέθετε βέβαια χειρόγραφο τοῦ έργου τούτου εὐρεθὲν ἴσως μετὰ τῶν καταλοίπων τοῦ συγγραφεα, ἀπ' ὅπου φαίνεται να τὸ παρέλαβε ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατό του, πράγμα πὸν θέτει πρὸ διλήμματος εὐλόγου τὸυς κληρονόμους του λογίους, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ ὑπάρχοντα εἶναι τὸ ἀριώτερο και πρέπει να ἀντιγραφῆ.

Τοῦτο γίνεται σαφέστερο ἀπὸ ἐπόμενο τοῦ 'Αναστασίου πρὸς τὸ Χρυσάνθο γράμμα τῆς 8)10)1716 ὅπου διαβάζουμε: «...ἡ δὲ 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία ἐχθὲς και πρῶην ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς καιτι ἔλλειπῆς οὐσα διὰ τὴν ἔλλειψιν τινῶν τετραδίων ἀλλὰ γὰρ σωζομένων παρ' ἡμῖν τῶν πρωτοτύπων λήψεται τὸ προσῆκον αὐτῆς τέλος και οὕτω μετ' ἀφιερῶτικῆς ἐπιστολῆς τῇ ὑμετέρῳ πανσόφῳ μακαριότητι ἐλεύσεται και αὐτὴ εἰς προσκύνῃσιν αὐτῆς ὡς ὑποσχόμεθα...».

Ὀλίγον ἀργότερα (7)11)1716) ὁ 'Αναστάσιος με τὴν εὐκαιρία περιοδείας καθὼς εἶδαμε τοῦ Χρυσάνθου εἰς Θεσσαλίαν τὸν καθιστὰ ἐνήμερον τῆς πορείας ἀντιγραφῆς τῆς 'Εκκλησιαστικῆς 'Ιστορίας και Γεωγραφικοῦ. Τέλος με τὸ γράμμα του ἐκεῖνο τῆς 1)1)1716 ὁ ἴδιος Παπαβασιλόπουλος ἀφοῦ πληροφορεῖ τὸ Χρυσάνθο πὸς τοῦ στέλλει ἀντίγραφο πλήρες τῆς Γεωγραφίας συνεχίζει: «'Επομένως ἐπιμεληθήσομαι να λάβῃ τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν και ἀντιγραφὴν και ἡ 'Εκκλησιαστικὴ 'Ιστορία τὴν ὁποῖαν μετερχόμενος ἀφ' ὧν ἡμερῶν ἠλευθέρωμαι τῆς διορθώσεως τῶν γεωγραφικῶν τετραδίων εὐρον και τινὰ ἀτελῆ και μὴ τὴν προσήκουσαν ἔχοντα ἀκρίβειαν κατὰ ἴσον τακτικόν. Τοῦτο δὲ συνέβη με τὸ να μὴν ἔφθασε ὁ μακαρίτης να δευτεροθεωρήσῃ τὰ γραφέντα και να δώσῃ τὴν πρέπουσαν εἰδοποίησιν εἰς τὰ συναχθέντα. Ὅθεν πειράσωμαι θεὸν ἔχων συμβοηθοῦντα μοι διὰ τῶν μακαρίων και ἀγίων σας εὐχῶν να εἰδοποιήσω ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοὶ τὴν ὕλην ταύτην τῆς 'Εκκλησιαστικῆς 'Ιστορίας ὅπερ οὐκ ἔφθασεν ὁ μακαρίτης ἀποπληρῶσαι διὰ τὴν μετάβασιν ἐκ τῶν προσκαίρων ἐπὶ τὰ ἀφθαρτα».

Ἡ πὸ πάνω καιτὰ πάντα ἔγκυρη μαρτυρία τοῦ Παπαβασιλοπούλου μᾶς πείθει ὅτι ὁ Μελέτιος δέν ἐπρόφθασε «διὰ τὴν μετάβασιν ἐκ τῶν προσκαίρων ἐπὶ τὰ ἀφθαρτα» να δώσῃ τὴν τελικὴ μορφή σὴν 'Εκκλησιαστικὴν τοῦ 'Ιστορία.

ἡ ὁποία ἔτσι ἀπόμεινε ἡμιτελής, πρᾶγμα πού θά μᾶς ἐπιβεβαιώσῃ ἀργότερα ὁ Ζακύνθιος λόγιος Γ. Βενδότης, πού ἐπιμελήθηκε, καθὼς ἤδη ἀναφέραμε, τὴν ἔκδοσὴ τῆς. Τώρα ποιὰ σημεῖα τοῦ ἔργου «ἀτελῆ καὶ μὴ τὴν προσήκουσαν ἔχοντα ἀκριβείαν» προσπάθησε νὰ διορθώσῃ ὁ Ἀναστάσιος ἢ ἂν ἀκόμα πραγματοποίησε καὶ σὲ ποῖο βαθμὸ αὐτὴ τὴν πρόθεσίν του, δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ ξέρομε. Τὸ γεγονός πάντως τῶν ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ συγγραφέα ἐλλείψεων καὶ ἀτελειῶν τοῦ βιβλίου εἶναι ἀναμφισβήτητο. Ἀλλὰ καὶ ὁ διακαὴς πόθος τοῦ Ἀναστασίου καὶ Σπανοῦ, πού δὲν παρέλειπαν σὲ κάθε γράμμα τους πρὸς τὸ Χρῦσανθο ν' ἀναφέρουν, τὴν ἀφιέρωσιν δηλ. τῆς ἔκδοσης αὐτῶν τῶν περισπούδαστων ἔργων τοῦ Μελετίου «τῷ ὕψει τῆς μακαριότητός του» δὲν πραγματοποιήθηκε τελικὰ οὔτε γιὰ τὴν Ἱστορία.

Ἄλλες πληροφορίες γιὰ πάρα πέρα καὶ πρὸς διαφορετικὴ κατεύθυνση προσπάθειες ὡς τὸ 1766 τοῦλάχιστον ἐκτὸς ἀπὸ τίς στὰ μνημονευθέντα γράμματα τοῦ Παπαβασιλοπούλου ἀναφερόμενες γιὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας δὲν ἔχουμε. Ἔτσι φθάνουμε στὸν πιὸ πάνω χρόνον ὅποτε ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἐπανεμφανίζεται στὸ προσκήνιο χάρι στίς ἐνέργειες τοῦ φιλογενοῦς Γιαννιώτου ἐκδότῃ Πολυζῶη Λαμπανιτσιώτῃ (37α), μὲ ἀποτέλεσμα αὐτὴ τῆ φορὰ τὴν ἔκδοσὴ τῆς. Τὸ ἔργο, πού εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος στὴ Βιέννη τὸ 1783—84 ἀπὸ τὴν τυπογραφία Ἰ. Βαουμειστέρου περιλάβαινε τρεῖς τόμους καλύπτοντας τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὴ γέννησιν τοῦ Χριστοῦ ὡς τὸ 1700, σημεῖο δηλ. πού εἶχε σταματήσει ὁ Μελέτιος. Ὀλίγο ὁμως ἀργότερα προστέθηκε γιὰ ὁλοκλήρωσίν του ἀπὸ τοὺς ἐκδότες καὶ τέταρτος τόμος πού περιλάβαινε τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμβάντα καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνα, ὅχι βέβαια σὲ γλῶσσα ἑλληνικὴ (ἀρχαία), καθὼς τὸ σύνθεσε ἀρχικὰ ὁ συγγραφέας του ἀλλὰ μεταγλωττισμένο «εἰς τὴν ἀπλὴν ἡμῶν διάλεκτον ὅπου νὰ γίνῃ εὐληπτον, καθὼς προλέγει ὁ ἐκδότης, οὐ μόνον εἰς τοὺς εἰδότας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀλλὰ ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς μὴ εἰδότας» καὶ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ αὐτὴ τῆ φορὰ Τυπογραφεῖο τοῦ συντάχτη του καὶ ἐπιμελητοῦ τοῦ ὅλου ἔργου Γ. Βενδότη.

Ἄλλ' ἄς δοῦμε ἀπὸ κοντὰ αὐτὴ τὴν ἔκδοσιν τὴ μόνῃ ἄλλωστε πλήρη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Ὁ πλήρης τίτλος τῆς εἶναι ὁ ἀκόλουθος:

Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Μελετίου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν

Μετενεχθεῖσα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν ὑμετέραν ἀπλοελληνικὴν φράσιν εἰς Τόμους τρεῖς διαιρεθεῖσα καὶ πλουτισθεῖσα μὲ πολλὰς χρησίμους καὶ ἀναγκαίας ὑποσημειώσεις καὶ ἀκριβεῖς πίνακας παρὰ Γεωργ. Βενδότη ἐκ Ζακύνθου καὶ παρ' αὐτοῦ διορθωθεῖσα.

Νῦν πρῶτον

Τύποις ἐκδοθεῖσα δι' ἐπιστασίας καὶ ἀκριβοῦς ἐπιμελείας Πολυζῶη Λαμπανιτσιώτῃ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων

Καὶ παρ' αὐτοῦ προσφωνηθεῖσα

Τῷ ὑψηλοτάτῳ εὐσεβεστάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ αὐθέντι καὶ ἡγεμόνι Πάσης Οὐγγροβλαχίας κυρίῳ κυρίῳ

Ἰωάννη Νικολάου Καρατζᾶ

Τόμος Α' περιέχων πρῶτον μίαν πολυμαθεστάτην εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν μετὰ ταῦτα δὲ ἀρχεταὶ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ἕως τοὺς Τετρακοσίους Χρόνους ἀψγ' ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας 1783

Παρὰ Ἰωσήφῳ Βαουμειστέρου Νομοδιδασκάλῳ καὶ Τυπογράφῳ.

Μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν στὸν Ν. Καρατζᾶ, ἀκολουθεῖ ὁ πρόλογος «Τοῖς ἐντευξομένοις» τοῦ ἴδιου τοῦ Πολυζῶη Λαμπανιτσιώτῃ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων

δπου πληροφορούμαστε αρκετά για την ιστορία του βιβλίου και την έκδοσή του. Έτσι ως το 1783 το έργο έμεινε ανέκδοτο και το χειρόγραφο του ήταν σπάνιο «εις μόνους εκείνους τούς πάρα ολίγους εν χρήσει». Ο φιλογενής πόθος του εκδότη να το ανασύρει από την αφάνεια και να το τυπώσει καθιστώντας το κτήμα «των φιλομαθών του γένους του» τον έφεραν το 1766 στη Βασιλεύουσα «δπου έρευνώντας, καθώς γράφει, προθύμως διά να εύρη τινά χειρόγραφον ταύτης τής βίβλου δπου αντιγράφοντάς την να την δώση εις τύπον...έπέτυχον εν τῇ βιβλιοθήκῃ του Παναγίου Τάφου μίαν εξηκριβωμένως αντιγεγραμμένην από το πρωτότυπον του ρηθέντος συγγραφέως εις την ελληνικήν διάλεκτον καθώς την έχει συνθέσει ο μακαρίτης· ἀλλ' έπειδή και μετά ταῦτα έστοχάσθηκα ότι ἡ ιστορική γνῶσις τῆς ἐκκλησίας ἀνήκει ὁμοίως εις ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους λοιπὸν διὰ τὴν χρησιμότητα εις τὸν καθένα ἐπεμελήθη μὴ φειδόμενος ἐξόδων και κόπων διὰ τὴν μεταγλωττισθῆ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης εις τὴν ἀπλὴν ἡμῶν διάλεκτον δπου νὰ γίνῃ εὐληπτος οὐ μόνον εις τοὺς εἰδότας τὰ Ἑλληνικά ἀλλὰ ἀκόμη και εις τοὺς μὴ εἰδότας, ὅθεν και εὗρον ἄνδρα εἰδήμονα διὰ τὴν μετάφρασιν τὸν μακαρίτην λέγω Ἰωάννην Παλαιολόγον τὸν πρωτοεπιστολάριον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὅστις μετέφρασεν αὐτὴν εις τὴν ἡμετέραν ἀπλὴν και καθομιλουμένην διάλεκτον».

Αφού και αυτόν τὸν τρόπον εξασφάλισε τὸ χειρόγραφο και τὸ μετέφρασε σὲ συνέχεια σὴν ὀμιλούμενη, έσπευσε σὴν Βενετία, δπου ἀφοῦ κοινολόγησε τὸ σκοπὸ του στοὺς ἐκεῖ ὀμογενεῖς, γενόμενο δεκτὸ με ἐνθουσιασμό, ἔγραψε πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς συνδρομητὲς και ἐπεχείρησε νὰ τὸ τυπώσει ἐκεῖ. «Ἄλλ' ἐμποδισθείσης μὲ τῆς ἀδείας, συνεχίζει, ὑπὸ τῶν ἐκεῖ κρατούντων διὰ τὰ τέλη αὐτῶν, ἀνεχώρησα ἐκεῖθεν με μεγάλην μου λύπην διὰ τὴν ὑπάγω εις Λίβυαν νὰ τὴν τυπώσω ὁμοίως με συνδρομὴν και βοήθειαν τῶν ὀρθοδόξων. Ἐρχόμενος δὲ ἐδῶ εις Βιένναν ἔμαθον ὅτι ὁ κραταιότατος αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ ὁ Β' νὰ ἔδωκεν ἐλευθερίαν διὰ τὴν τυπώνονται κάθε γένους τὰ βιβλία των ἐλεύθερα. Ὅθεν ἔκαμα τρόπον και ἔλαβα κατὰ τὴν ἄδειαν...». Παίρνοντας τὴν ἄδεια περιῆλθε ὁ Λαμπανιζιώτης πολλὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης, δπου ἔμεναν Ἕλληνες, ἐσύναξε ἀρκετὲς συνδρομὲς και εὐθὺς κατόπι τέθηκε σὲ ἀναζήτηση «ἀνδρὸς εἰδήμονος διὰ τὴν κατὰ τὸν διόρθωσιν και καλλωπισμὸν τῆς βίβλου» και τέτοιον «κατὰ προμήθειαν θείαν» βρῆκε τὸ σοφολογιώτατο Γεώργιο Βενδότη τὸ Ζακυνθινὸ «ἀνδρα πεπαιδευμένον οὐ μόνον εις τὴν ἐλληνικὴν διάλεκτον και ἐπιστήμας ἀλλ' ἔτι και εις τὴν Λατινικὴν, Ἰταλικὴν και Γαλλικὴν ἐξησχημένον και τῶν ἐκκλησιαστικῶν ιστοριῶν ἔμπειρον». Αὐτὸς καθάρῳγραψε τὸ χειρόγραφο τοῦ μεταφραστῆ, κακογραμμένο σὲ τὸ σύνολό του, διόρθωσε τὸ ὕφος του και με σημειώσεις διάφορες τὸ συμπλήρωσε και τὸ παράδωσε σὲ τὸν τυπογράφον κὺρ Ἰωσήφ Βαουμάστερη «και τὸν ἀπερασμένον, καθώς λέγει, Νοέμβριον (τοῦ 1782 βέβαια γιατί ὁ πρόλογος ἔχει ἡμερομηνία 23/3/1783) ἄρχισε ἡ ἐκτύπωση τοῦ ἔργου και τελείωσε ἡ ἐκδοσις τοῦ Α' Τόμου (σελ. λθ' + 428) «με χαρτίον παστρικὸν και γερὸν με χαρακτήρας τυπογραφικὸς οὐκ εὐκαταφρονήτους με τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ συγγραφέως και με κάθε ἄλλο δπου ἔκαμε χρειαίαν διὰ παρόμοιον βιβλίον...».

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, τελειώνει ὁ Λαμπανιζιώτης, θὰ ἀκολουθήσουν και δύο ἀκόμη τόμοι ὡς τὸν ἐρχόμενο Σεπτέμβριον περιέχοντες τὰ ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα μέχρι τοῦ 1700 ἔτους σημείον ποὺ σταμάτησε τὴν ἱστορία του ὁ Μελέτιος— ὑπόσχεται δὲ νὰ καταβάλει τὶς δέουσες φροντίδες ὥστε νὰ προστεθῆ γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ ἔργου και τέταρτος τόμος με ὕλη τῶν μέχρι τοῦ 1783 ἔτων. Κατὰ τὴν ὑπόγραμμίζοντας τοὺς κόπους γιὰ τὴν ἐκδοσις και τὴν τεράστια πὺν θὰ προκύψει ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου, σκοποῦντος «τὸν φωτισμὸν και

ώφέλειαν τοῦ γένους ἡμῶν ὅπου ὑστερεῖται πολλοτάτων ἀναγκαίων βιβλίων πρὸς περισσοτέραν μαθήτευσίν του καὶ στολισμόν».

Ἀκολουθεῖ πῶς κάτω τοῦ Γ. Βενδότη πρόλογος στὴν ἔκδοσιν μ' αὐτὲς ἐδῶ τις ἐνδιαφέρουσες εἰδήσεις: «Ἡ παροῦσα, γράφει, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία συν-ετέθη παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Μελετίου (ὅστις ἀληθινὸς ποιμὴν τῶν προβάτων ἄφου διὰ ζώσης φωνῆς ἐδίδαξεν ἐνουθέτησε καὶ ἐκαλλιέργησε τὸ ποιμνιὸν του ἠθέλησε νὰ τὸ περιφράξῃ καὶ τὸ ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τὰς καταδρομὰς τῶν ψυχικῶν ἐχθρῶν μὲ μίαν βίβλον ἐκκλησιαστικὴν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐκκλησίας ἕως τὰς ἡμέρας του) ἐν ἔτει αψθ' ὡς φαίνεται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν Κεφ. ιθ' ἀρ. α'. Τὸ ἄωρον ὅμως τοῦ θανάτου ἠμπόδισεν τὴν ἔκδοσιν τῆς βίβλου. Ἐμεινε λοιπὸν ἡ βίβλος εἰς Ἰωάννινα τὴν πατρίδα του. Πολλοὶ ἐρασταὶ μαθήσεως δι' ἐξόδων οὐκ ὀλίγων ἀντέγραψαν αὐτήν. Οἱ ἀντιγραφεῖς ὁμοῦς ἢ διὰ βίαν ἢ δι' ἀμέλειαν παρέδραμον πολ-λάκις ὄθεν εἰς πολλὰ μέρη δυσνόητος φαίνεται ὁ συγγραφεὺς». Σὲ συνέχεια ἐκ-θέτει τις δυσκολίας, πὺ συνάντησε καὶ τις ἀπαραίτητες διορθώσεις, διασαφήσεις καὶ συμπληρώσεις, πὺ βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ ἐπιφέρει, γιὰ ν' ἀποχτήσῃ τὸ ἔργο τὴν παροῦσα του τελικὴ ἐμφάνισιν. Στὴ σελ. 86 ἀναφερόμενος στὴ φράσιν τοῦ κειμένου «πρὸ ἐτῶν δηλ. ἀπὸ τοῦ νῦν τρέχοντος αψθ'» ὑποσημειώνει: «Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς παρούσης Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἀρχισε τῷ αὐτῷ ἔτει δηλ. εἰς τοὺς 1709 νὰ συγγράφῃ αὐτὴν τὴν Ἱστορίαν (38) τὸ ἄωρον ὁμοῦς τοῦ θανάτου τὸν ἠμπόδισε νὰ θεωρήσῃ ἐκ δευτέρου τὰ γεγραμμένα διότι ἐτελεύτησεν εἰς τοὺς 1714, ὄθεν εἰς διάστημα τριῶν ἢ τεσσάρων χρονῶν δὲν ἠ-δύνατο βέβαια νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ ἔργον διὸ ἐλλίπες καὶ ἄτακτον εἰς πολλὰ. Ἐ-χρειάσθη λοιπὸν κόπον οὐκ ὀλίγον εἰς τοῦτο τὸ βραχὺ τοῦ καιροῦ τοῦ τύπου ἵνα ἐξακριβωθῇ ὡς φαίνεται».

Ὅλο τὸ ἔργο περιέχει, καθὼς εἶπαμε, ἱστορία 17 αἰώνων καὶ ἐκδόθηκε ἀρ-χικὰ σὲ τρεῖς τόμους. Ὁ πρῶτος περιέχει μιὰ εἰσαγωγὴν στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἱ-στορία, πὺ περιγράφει «Τὰ τῆς Παλαιᾶς Ἐκκλησίας ἔθιμα καὶ τάξεις ἦτοι τῆς Παλαιᾶς διαθήκης καὶ τῆς Νέας» (σελ. 83) καὶ τέσσερα βιβλία, δηλ. ἱστορία τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὴ Βασιλεία τοῦ Αὐγούστου ὡς τὸ θάνατο τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου. Ὁ Β' τόμος (σελ. κ' + 445) ἐκτείνεται σὲ βιβλία ἐπτὰ ἀπὸ τῆς Βασιλείας δηλ. τοῦ Ἀρκαδίου ὡς τὸ θάνατο Ἀλεξίου τοῦ Δ' τοῦ Ἀγγέλου εἶναι ἀφιερωμένη ἀπὸ τὸν ἐκδότη «τῷ Ὑψηλοτάτῳ εὐσεβεστάτῳ καὶ Γαληνοτάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι πάσης Μολδοβλαχίας κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ Κωνσταντίνῳ Βοεβόδα τῷ Μαυροκορδάτῳ» περιέχει δὲ «ἀκολούθησιν τῆς Ἐκ-κλησιαστικῆς Ἱστορίας ἀπὸ τοὺς τετρακοσίους χρόνους τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννή-σεως ἕως τοῦ 1100 μ.Χ.» ὁ δὲ Γ' τόμος (σελ. κδ + 446) προσφωνηθεὶς «Τῷ Ὑ-ψηλοτάτῳ ἐκλαμπροτάτῳ καὶ Μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι πάσης Οὐγγροβλαχίας Κυρίῳ Ἰωάννῃ Μιχ. Σούτζῳ» περιλαμβάνει πέντε βιβλία περιέχει δὲ «τὴν ἀκολούθησιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἀπὸ τοὺς 1200 (sic) χρόνους τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἕως τοὺς 1700» ἦτοι ἀπὸ τῆς Βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Ε' τοῦ Ἀγγέλου ὡς τὴ βασιλεία Μουσταφᾶ τοῦ Β'. Τέλος ὁ Δ' τόμος (σελ. ιε' + 319) ἀποτελεῖ: «προσθήκη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Μελετίου Μητρο-πολίτου Ἀθηνῶν πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἄλλων τριῶν τόμων. Ἐρανισθεῖσα μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἐκ διαφόρων ἀξιολόγων συγγραφέων εὐρι-σκομένων ἐν τῇ περιφήμῳ Καισαροβασιλικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης εἰς τὴν ἀ-πλὴν ἡμῶν διάλεκτον παρὰ Γεωργίου Βενδότη τοῦ ἐκ Ζακύνθου.

Νῦν πρῶτον

Τύποις ἐκδοθεῖσα ἐπιταγῇ μὲν καὶ δαψιλῇ δαπάνῃ τοῦ Ὑψηλοτάτου εὐσε-βεστάτου καὶ γαληνοτάτου πρίγκιπος καὶ ἡγεμὸς ἔς πάσης Οὐγγροβλαχίας Ἀκ-

λεξάνδρου Κωνσταντίνου Μουρούζη Βοεβόδα ὧ και προσεφωνήθη. Ἐπιστολαὶ δὲ και ἀκριβεῖ ἐπιμελεῖα Πολυζῶη Λαμπανιτζιώτη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

Τόμος Δ'

Περιέχων τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συμβάντα ἀπὸ τοὺς χιλίους ἑπτακοσίους χρόνους τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως ἄχρι τῆς σήμερον δηλ. ὄλου τοῦ παρόντος αἰῶνος. ἀψ' ἑ' (1795). Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας ἐν τῇ

Ἑλληνικῇ Τυπογραφίᾳ Γεωργίου Βενδότη».

Μετὰ τὸν πρόλογο τοῦ Βενδότη (39) ὑπάρχει ἡ βιογραφία τοῦ Μελετίου, ὅπως εὐρίσκεται στὴ Γεωγραφία του, ἐπειδὴ, καθὼς ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ἐπιμελητὴς τῆς ἐκδοσης, «οὐδεμίαν (ἄλλην) εἶδησιν ἔχει περὶ τοῦ βίου τοῦ συγγραφέως». Καὶ εὐθύς τὰ σὲ συνέχεια ἐπιγράμματα: «Τοῦ λογιωτάτου Μιχ. Παπαγεωργίου τοῦ Σιατιστέως ἐπίγραμμα Ἡρωσελεγειον εἰς τὸν ἀοίδιμον Μελέτιον τὸν συγγραφέα τῆς Βίβλου ταύτης:

Ἦυχετο πρὶν ποτ' ἐπὶ φθιμένων Ἀλκίνοος ἔργων
 Τρεῖς τολυπεύσας κήπους, ἔμμεναι κλέος οὔ.
 Ἄλλ' ὡς ἠράσθη φθιμένων ἔργων τάλας οὔτος
 Σύμφυτο καὶ κλέος οὔ τῶν τότε Πιερίδων.
 Αὐτὸς ἀτὰρ Μελέτιε τόδ' οὔ φθιτὸν ἔδρασας ἔργον
 Βίβλους τρεῖς συνθεῖς πλήρεας ἀθανάτων
 Ἀνθῶν, πεπνυμένως γράψας, ὅσα ἔπλετο πάντων
 Ἔργματα εὐσεβέων καὶ κακόδοξα ἄλων
 Τοῦνεκα καὶ σεῖο κλέος ἔσειτ' ἀφθιτον ὦ νεο
 Εἰς αἰῶνας ἅπαντας ἀκλόνητον αἰεῖ».

Ἀκολουθοῦν τοῦ ἴδιου δύο ἀκόμη ἐπιγράμματα εἰς τὸν ἀναγινώσκοντα και συνέχεια ἄλλα δύο τοῦ λογιωτάτου Ἀθανασίου Στήρια τοῦ Μοσχοπολίτου, τὸ ἓνα «εἰς τὴν βίβλον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας» και τὸ δεύτερο στὸν ἐκδότη, και τέλος ἕτερο ἐπίγραμμα ἀωνύμου τινὸς «Εἰς τοὺς συνδρομητὰς περὶ τῆς ἐκδόσεως τῆς παρούσης Βίβλου». Ἔπεται κατάλογος 165 συνδρομητῶν «ὑπογραψάντων χάριν συνδρομῆς και βοήθειας διὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς παρούσης Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας» κι ἀμέσως πίνακας κατ' ἀλφαβητικὴ σειρὰ τῶν συγγραφέων, «ὧν τὴν μαρτυρίαν φέρει εἰς τὴν παροῦσαν βίβλον ὁ συγγραφεύς», ὅπου δίνεται στὸν ἀναγνώστη ἡ εὐκαιρία νὰ θαυμάσῃ τὴν πολυμάθεια τοῦ Μελετίου και τὸ πλῆθος τῶν σπανίων πηγῶν, ποὺ χρησιμοποίησε γιὰ τὴ συγγραφὴ τῆς Ἱστορίας του.

Αὐτὰ γιὰ τὴν πρώτη και τελευταία πλήρη ἐκδοσὴ τοῦ ἔργου. Καθὼς ὅμως πληροφορεῖ ὁ Σάθας, ἐπιχειρήθηκε περὶ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα και δεύτερη τέτοια. «Ἐπ' ἐσχάτων, γράφει, (Νεολ. Φιλολ. σελ. 392) ὁ Κ. Εὐθυβούλης κατ' ἀπαίτησιν τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας, ἐπεχείρησε τὴν τοῦ λεκτικοῦ διάρθρωσιν (τῆς Α' ἐκδόσεως δηλαδὴ) και τὴν μᾶλλον πρὸς τὸ πρωτότυπον προσέγγισιν. Ὅθεν οὕτω διασκευασθείσης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1853 ὁ Α' τόμος εἰς μέγα 8ον σελ. μζ+427. Ἐνεκεν ὅμως τοῦ ἐπελθόντος θανάτου τοῦ Εὐθυβούλου διεκόπη ἡ ἐκδοσις, μὴ περαιωθείσα και ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν διὰ τὴν μετ' οὐ πολὺ ἀνεύρεσιν τοῦ πρωτοτύπου χειρογράφου τοῦ Μελετίου» (39α). Ὁ τίτλος τῆς ἐκδοσης αὐτῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τὸν ἐκδοθέντα τόμο τῆς ὁποίας δὲν κατώρθωσα νὰ ἰδῶ, εἶναι ὁ ἀκόλουθος: «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία συγγραφείσα μὲν ἑλληνιστὶ μετὰ δὲ τὴν τελευταίαν τοῦ συγγραφέως ἐκδοθεῖσα χυδαῖστὶ τὸ πρῶτον εἰς τρεῖς τόμους ἐπαυξηθεῖσα δὲ και

τειάρτω ὑπὸ Γ. Βενδότου ἤδη τὸ δεύτερον διασκεύασθαι ἐπὶ τὸ καθαρότερον ὕφος καὶ τισιν ἀναγκασαίς ἐπιστasiais καὶ διορθώσεσι πλουτισθεῖσα ἀπὸ Κ. Εὐθυβούλου... ἐκδίδεται διηρημένη ὡσαύτως εἰς τέσσαρες τόμους ὑπὸ Ν. Ἀδαμίδου τῇ ἐγκρίσει τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Τόμος πρῶτος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει...».

*Ἐκτοτε (1853) δὲν φαίνεται νᾶγινε ἄλλη προσπάθεια ἐπανέκδοσης τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὑπὸ ὁποιαδήποτε μορφῆ.

3.—Λοιπὰ συγγράμματα

Κι αὐτὰ κατὰ τὴ δυνατότερη λεπτομερῆ ἔκθεση περὶ τῶν δύο ἐκδομένων πολύμοχθων καὶ ἀληθινὰ περισπούδαστων συγγραμμάτων τοῦ Μελετίου, τοῦ Γεωγραφικοῦ δηλ. καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας. Ἄλλ' ἢ καταπληκτικὴ συγγραφικὴ δραστηριότητα τοῦ σοφοῦ Ἡπειρώτη δὲν σταματᾷ ἐδῶ. Ἐνα πλῆθος ἀκόμα μελέτες ἐπιστημονικῆς ἀξιόλογες, ἡμίλιες, ἄρθρα καὶ ἐπιστολές, ὅλα ἀνέκδοτα, ἀποκείμενα δὲ τὰ γνωστὰ στὶς βιβλιοθηκῆς διαφόρων μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, συνθέτουν τὸ πολὺπλευρὸ συγγραφικὸν τοῦ ἔργου. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἡ Ἄστρονομία του, ἣτοι: «Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου ἀρχιερέως μητροπολίτου Ἀθηνῶν κ.κ. Μελετίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων σὺν τῇ τοῦ θεοῦ παλάμῃ Ἐπιτομὴ τῆς Ἀστρονομίας (χειρόγρ. ἐκ φύλλ. 250) ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἁγιορ. Μονῆς τοῦ Παντελεήμονος». Τὴν πραγματεία αὐτὴ ὁ Μελέτιος συνέγραψε, καθὼς καὶ ὁ Ἀνώνυμος βιογράφος του ἀναφέρει, στὴ διάρκεια τῆς Σχολαρχίας του στὴν Ἐπιφάνειο, ἐπιρρεασμένος ἴσως ἀπὸ τὸ Χρ. Νοταρᾶ, ποὺ κι αὐτὸς συνέγραψε παρόμοιο ἔργο, παρ' ὅτι δὲ χρονολογικᾶ εἶναι ἡ πρώτη του γνωστὴ ἐργασία, δὲν ἐπισημάναμε προσπάθειές του γιὰ τὴν ἔκδοσίν της. Νὰ τὴ θεωροῦσε κατώτερη ἐκείνης τοῦ Νοταρᾶ καὶ συνεπῶς ἀνάξια «νὰ βαλθῆ εἰς τύπους» δὲν μπορούμε νὰ ξέρουμε. Εὐθύς ὅμως μετὰ τὸ θάνατό του ὁ Νοταρᾶς ζητᾷ ἀπὸ τοὺς κληρονόμους του νὰ τὴν ἰδῆ κι αὐτὴ κοντὰ στὶς ἄλλες, ὁ δὲ Παπαβασιλόπουλος ἀπαντῶντας του γράφει (28]10]1715), πὼς «τότε Ἀστρονομικὸν δηλονότι καὶ Γεωγραφίαν σώζεται παρ' ἡμῖν, ἅτινα καὶ ἀντιγραφῆς ἀξιώσαντες ἀποστελοῦμεν τῇ σοφωτάτῃ ἡμῶν μακαριότητι εἶγε αὐτὰ δι' ἐφέσεως ἔχει». Μετὰ ἓνα ὅμως χρόνον ὁ Ἀναστάσιος ἐπανέρχεται πάλι στὸ Ἀστρονομικόν, πληροφορῶντας μὲ σχετικὴ γνωστὴ ἐπιστολὴ του (8]10]1716) τὸν Πατριάρχη τὰ ἀκόλουθα: «Περὶ δὲ τοῦ Ἀστρονομικοῦ εἶ και εὐρήσει αὐτὸ ἢ ἡμετέρα Μακαριότης ζητοῦσα παρὰ τῷ λογιωτάτῳ ἀρχιδιακόνῳ τοῦ ἁγίου Λαρίσσης κὺρ Ἰακώβῳ τῷ Κυπρίῳ μέντοι γε, ἐπειδὴ ὁ μακαρίτης κὺρ Μελέτιος καὶ ἄλλο πολλῶ ἐντελέστερον τοῦ ρηθέντος συνεγράψατο καὶ τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Ἰωαννίνων ἐναπέθετο, ἀντιγραφὴν καὶ τοῦτο ἀφίξεται εἰς προσκύνησιν τῆς ἡμετέρας μακαριότητος, ἵνα ὁ μακαρίτης κὺρ Μελέτιος οὐ μόνον ζῶν ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ὑπέκει τοῖς ἡμετέροις προστάγμασιν». Κατὰ τὸν Παπαβασιλόπουλο λοιπὸν ὁ Μελέτιος εἶχε γράψει δύο ἔργα ἀστρονομικοῦ περιεχομένου, ποὺ θὰ ἀποτελοῦσαν ἀσφαλῶς τὸ ἀπόσταγμα τῶν στὴ διάρκεια τῶν σπουδῶν του στὴν Ἰταλία ἀποκτημένων σχετικῶν γνώσεων, ἴσως καὶ προσωπικῶν του παρατηρήσεων, τὸ ἓνα «πολλῶ ἐντελέστερον τοῦ ρηθέντος». Αὐτὸ τὸ τελευταῖον ὁ συγγραφέας ἐναπέθεσε, γιὰ νὰ τὸ ἀσφαλίσῃ βέβαια, στὴ Βιβλιοθήκῃ τῶν Ἰωαννίνων, ἀπ' ὅπου ἀδυνατοῦμεν νὰ παρακολουθήσουμε τὴν τύχην του. Εἶναι τὸ σωζόμενον τῆς ἀγιορειτικῆς μονῆς, ποὺ ἀναφέραμε ἢ διατηρηθὲν ὡς τὸ 1820 στὰ Γιάννινα συναπωλέσθη με πλῆθος ἄλλα πολύτιμα χειρόγραφα κατὰ τὴν ἐπισυμβᾶσα τότες καὶ καταστρέψασα τὶς βιβλιοθηκῆς τῶν Ἰωαννίνων φοβερὴ πυρκαϊά;

Σωζόμενες ἀκόμα ἐργασίαι τοῦ Μελετίου χειρόγραφες, γιὰ τὶς ὁποῖες δὲν εἶδα πούθεν νὰ γίνεαι εὐρὺς λόγος, εἶναι καὶ οἱ ἀκόλουθες, ὅπως τὶς σημειῶναι ὁ Κ. Μέρτζιος (Ἡπειρ. Χρ. ΙΑ' σελ. 342).

Τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης κ. Μελετίου εἰσαγωγή διαφόρων ἀκουσμάτων καὶ ἱατρικῶν χειρόγρ. ἐκ φύλλ. 124 εἰς 8ον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀγιορειτικῆς μονῆς τοῦ Παντελεήμονος), πού ἐσύνθεσε κατὰ μαρτυρία τοῦ βιογράφου του ὁ Μελέτιος στὴ διάρκεια τῆς λαθραίας παραμονῆς του στὰ Γιάννινα μὲ τὰ συνταρακτικὰ ἐκεῖνα γεγονότα τῆς λεηλασίας τῆς Ἄρτας ἀπὸ τὸ Λιβέριο Γερακάρη τὸ 1696. Εὐκαιριακὰ σημειώνω, πὼς οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ἂν πλάϊ στὰ διδασκαλικά καὶ ἀρχιερατικά κατόπι καθήκοντά του ὁ Μελέτιος ἀσκόυσε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ τὴν ἱατρική, πού στὸ Πατάβιο κατ' ἐξοχὴν καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐσπούδασε. Τὸ σύγγραμμά του ὁμως αὐτὸ καθὼς καὶ ἓνα ἄλλο παρεμφερές, πού σὲ συνέχεια θὰ ἀναφέρουμε, προσφορὰ ἀξιόλογη στὴν ἐπιστήμη τῆς ἐποχῆς του, μαρτυροῦν ὅτι δὲν εἶχε παρὰ ταῦτα ἐγκαταλείψει τὶς ἱατρικὲς του ἔρευνες ἀλλὰ καὶ τὰ ἱατρικά του φῶτα κατὰ τὶς συχνότατες περιοδείες του, πρόθυμα πιστεύουμε, νὰ ἐπιδαψίλευε στοὺς δεομένους.

Ἄλλη πραγματεία ἐπίσης χειρόγραφη μὲ τίτλο: «Μελετίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς ἅπασαν τὴν τῆς λογικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους μέθοδον εἰσαγωγή» ἀπόκειται στὴν ἀγιορειτικὴ μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου.

Τέταρτη ἱστορικοῦ περιεχομένου πραγματεία ἀπὸ 69 χειρόγρ. σελίδες, ἀποκείμενη στὴ Βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς Παντελεήμονος τιτλοφορεῖται: «Περὶ τῆς τοῦ Ἀθω ἀρχαιότητος, πόθεν ἔλαβε τὴν κλησιν ἐκ ποίων ἐκατοικεῖτο καὶ πότε ἤκμασε καὶ ἠϋξήσε κατὰ τὸν Μελέτιον τὸν Γεωγράφον».

Πέμπτη φέρει τὸν τίτλο: «Μελετίου Ἀθηνῶν Ρητορικὴ διαλαμβάνουσα περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὀμιλίαν συγγράφειν περὶ τῶν γενῶν καὶ διαιρέσεως τῆς ὀμιλίας» χειρόγραφο ἐπίσης συγκείμενο ἀπὸ 10 ἐν ὄλῳ κεφάλαια εὐρισκόμενον δὲ στὴν Ἀγιορειτικὴ μονὴ τοῦ Ἐσφιγμένου (40).

Τέλος ἕκτη ἐργασία προγενέστερη χρονολογικὰ ὄλων βέβαια τῶν παραπάνω καὶ ἴσως τῆς ἴδιας μὲ τὸ Ἀστρονομικὸν περιόδου, ἐπειδὴ φέρει τὸ κοσμικὸν τοῦ Μελετίου ὄνομα σὰν συγγραφέα τῆς, ἐπιγράφεται: «Ἐρμηνεία σύντομη περὶ τῆς πανώλιδος ἢ πανούκλας ὑπὸ Μιχαὴλ ἱερέως τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων» εὐρίσκεται δὲ χειρόγραφη στὴν Ἀγιορειτικὴ ἐπίσης μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου.

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω πονήματος ὡς Μιχ. Μῆτρος συνέγραψε ὁ Μελέτιος, καθὼς σημειώνει ὁ Π. Βρεττός (Νεολ. Φιλ. Β' σελ. 307), «Κατὰ πρόσκλησιν τοῦ μεταφραστοῦ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας τοῦ Ἰουστίνου Ἀθηναίου Ἰωάν. Μάκολα τὸν ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου τούτου διάλογον περὶ μεταφράσεως τῶν Ἀγίων Γραφῶν». Ἐπίσης καὶ δύο ἐπιγράμματα περιεχόμενα στὴν παραπάνω μετάφραση, πού ἐξέδωκε στὴ Βενετία ὁ ἴδιος Ἀθηναῖος Μάκολας τὸ 1686 κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Σπ. Λάμπρου (Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ 1916 σελ. 146). Θὰ ἀναφέρουμε ἀκόμα γιὰ νὰ κλείσουμε τὸν εὐρὺ κύκλο τῶν γνωστῶν μας συγγραφῶν τοῦ Μελετίου, τοὺς χειρόγραφους ἀρίστους λόγους του «οὗς ἐνήρυττ' ἐπ' ἐκκλησίαις» καὶ τοὺς ὁποίους, καθὼς γράφει ὁ Ἀνώνυμος, «πάντας, οὗς καὶ διδάχας εἰθῆμεν λέγειν, κεκλόφασιν οἱ ξένοις πτεροῖς ὡς ἄλλος κολιδὸς εἰθῆτες καλλωπίζεσθαι...» (41) «ἐποίησεν δὲ (ὁ Μελέτιος) καὶ παρακλητικὸν κανόνα εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν» συμπληρώνει ὁ Μ. Γεδεών, χωρὶς νὰ σαφηνίζει ἂν ὁ κανόνας αὐτὸς εὐρίσκεται ἐν χρήσει ἢ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει χειρόγραφος καὶ ποῦ. (Μνημ. Ἱστορ. Ἀθηναίων Β' σελ. 246).

Δὲν παραλείπω τέλος νὰ προσθεσῶ τὴν ἤδη μνημονευθεῖσα ἐξοχὴ «Περὶ ἱερωσύνης» ὀμιλία του, πού ἐσύνθεσε καὶ ἐξεφώνησε ὁ ἴδιος «ἠνίκα παρὰ τοῦ

πανιερωτάτου καὶ σοφωτάτου μητροπολίτου Φιλαδελφείας κυρίου Γερασίμου Βλάχου τοῦ Κρητὸς εἰς τὸν τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν ἀνήχθη». Τῆς ὁμιλίας αὐτῆς, ποῦ παρουσίασε τελευταία ὁ καθ. Κ. Δυοβουνιώτης (Ἐπετ. Β. Σπ. ἔτος ΙΔ' σελ. 167) κατὰ χειρόγραφο ἀποκείμενο στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ καθ. Γ. Μαριδάκη, θὰ δώσω πῶς κατὰ κάτω χαρακτηριστικὸ ἀπόσπασμα.

Σ' ὄλες αὐτὲς τὶς παραπάνω ἐργασίες τοῦ Μελετίου θὰ πρέπει, νομίζω, νὰ προστεθῆ καὶ ἡ μὲ φροντίδες του διορθωμέες, συμπληρώσεις καὶ πρόλογό του διὰ τοῦ τυπογραφείου τῶν Γλυκῆδων ἔκδοσις τῆς Γραμματικῆς τοῦ Βησσ. Μακροῦ Διδασκάλου του, τῆς ὁποίας ὁ πλήρης τίτλος εἶναι ὁ ἀκόλουθος: «Σταχυολογία Τεχνολογικὴ κατ' ἐρωταπόκρισιν τῆς Γραμματικῆς Τέχνης ἔκδοθεῖσα παρὰ Βησσαρίωνος Ἱερομονάχου Μακροῦ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων πάνυ ὠφέλιμος καὶ ἀναγκαία νῦν πρῶτον τυπωθεῖσα καὶ πάση ἐπιμελείᾳ Μιχαὴλ ἱερέως Μήτρου διορθωθεῖσα οὐ τῇ προτροπῇ προσετέθη καὶ τὸ περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων τοῦ Ἀμμωνίου χάριν τῶν φιλομαθῶν. «Οἰκοδομεῖν χωρὶς θεμέθλου πόνος ἐστὶ μάταιος. Νόσφι δὲ Γραμματικῆς ἀνεμώλιον ἐστὶ μαθῆσαι». Ἐνετίησιν ἀχπστ' (1686)» (σελ. 315 ἀπὸ τὶς ὁποῖες 107 οἱ ὅμοιες λέξεις τοῦ Ἀμμωνίου).

Πρόλογος: «Πᾶσιν τοῖς νεανίσκοις τοῖς περὶ τὴν Γραμματικὴν καὶ Ἑλληνικὴν σοφίαν σπουδάζουσι, Μιχαὴλ ἱερεὺς Μῆτρος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων χαίρειν. Ἄλλ' εἰ καὶ σφόδρα βίβλων τῶν περὶ τὴν γραμματικὴν τέχνην οὐκ ὀλίγων (ὧ Καλλιμάχου στρατιῶται) εὐπορεῖτε, δι' ὧν ὅσον τὸ ἐφ' ὑμῖν προθύμως ἔχετε πρὸς τὸ αὐτὴν καρποῦσθαι, ἧς πολλάκις τὸ δυσχερὲς πολλοὺς τῶν βουλομένων τινὸς τῶν αὐτῆς μερῶν ἀπολαῦσαι, πόρρω που τοῦ σκοποῦ ἀπέβαλε καὶ τῆς τῶν γραμμάτων ἀρετῆς ἧς δῶρον ἄλλο μείζον οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ λαβεῖν, ἀπεστέρησε· ἔμπης οὐδεμία αὐτῶν μέχρι τοῦ νῦν εἰς φῶς δέδοται, τοιαύτη ἀφελεία κεκοσμημένη, ὑμῖν νῆ δία, τοῖς νέοις στρατιώταις μάλα εἰκότος ἐφαρμοζουσα, ἥπερ ἢ ἐν τοῖς ἡμετέροις χερσὶν ἀνάλογος τοῖς πρωτοπείροις οὐσα· αὕτη γὰρ μεθόδου τινὸς τυχοῦσα δι' ἧς τὸ βαρύμοχθον (εἰ οὕτω χρὴ φάναι) τῆς Γραμματικῆς ἀφαιρεῖ καὶ ραδίως τοὺς νεολέκτους μὴ ἄκροις χεῖλεσι γεύσασθαι ἀλλὰ καὶ λόγων καὶ δογμάτων αὐτῆς ἐπὶ πλέον ἐστιαθῆναι ποιεῖται. Ταύτην τοίνυν πανθυμαδὸν δέξασθε, νομίζοντες ὡς εὐμαρῶς καὶ ταχέως δι' αὐτῆς δυνηθήσασθε τῶν περὰ τῶν ἄψασθαι καὶ τοὺς ὑμετέρους καθηγεμόνας πάνυ τι εὐφράναι, ἐν ἀπαλαῖς ἔτι καὶ καθαραῖς ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς ὀρῶντας τὴν ἀρετὴν ριζωθεῖσαν ἦν καὶ τραφείσαν καὶ εἰς ἀκμὴν τελείαν προελθούσαν συλλαμβανομένης τῆς ὑμετέρας φιλομαθείας ἰδεῖν εὐχονται. Χαίρει μὴν γὰρ πόνων καὶ γεωργῶν ἀδρυνομένων αὐτῶν τῶν ἀσταχύνων ἢ τῶν φυτῶν ἀύξανομένων· εὐφραίνουσι δὲ καὶ μαθηταὶ διδασκάλους, μάλιστα δταν δι' εὐφυΐαν βελτίους, ἐφ' ἑαυτοῖς ὑποφαίνουσι τὰς ἐλπίδας. ὡσπερ καὶ ὁ τῆς παρούσης βίβλου ποιητῆς ἐλλόγιμος ὢν τῶν Ἑλλήνων παιδεύειν καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ μεγάλην ἔχων προκοπὴν, ὃς καὶ πρῶτος τῶν καθηγητῶν ἐν τῷ Λυκείῳ τῶν Ἰωαννιτῶν διατριψάντων ἔστη, ὀρῶν τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἐπὶ τὰ μείζω τῶν μαθημάτων προχωρεῖν, χαριζόμενος αὐτοῖς, τὴν παρούσαν βίβλον πεποίηκε τὴν ἀκοπιᾶστως ἐπὶ τὴν τῆς Γραμματικῆς κατάληψιν εἰσφέρουσαν τοὺς ἀρχαρίους. Ἐρρωσθε. Ἐνετίηθεν ὁ αὐτός». Τοῦ προλόγου ἔπεται αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ ἴδιου πιθανώτατα Μιχ. Μήτρου:

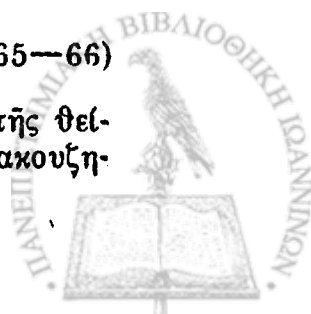
Εἰ πολὺῖδρις ἔμεν μέμας, Νέε γραμματικῆς τε

κ' ἄλλως ἰδμοσύνης μάνθανε τὴν δε βίβλον

Ἦ γε γὰρ εὐπορεῖ θεμέθλων σοὶ ἀστυφελικτῶν

Ἐργοπόνου τέχνης γραμματικῆς ἀπόρου» (Ἠπ. Χρ. Ι' σελ. 65—66)

Ἄκόμα ἢ σὲ συνέχεια τῶν ἐκδόσεων αὐτῶν τοῦ Ν. Γλυκῆ ἔκδοσις τῆς θείας Γραφῆς (1687) ἀφιερωμένη «Τῷ γαληνοτάτῳ Ἰωάννῃ Σερβάνῳ Καντακουζηνῷ»

νῶ Βοεβόδα πάσης Οὐγγροβλαχίας» ἔγινε μὲ τὴ συμβολὴ σὰν διορθωτοῦ καὶ ἐπιμελητοῦ τῆς ὕλης τοῦ Μιχ. Μήτρου, στὸν ὁποῖον ἀποδίδεται καὶ ἡ προτασσόμενη ἀφιέρωση τοῦ ἔργου. (Ἡπ. Χρ. ὀ.π. σελ. 66).

Πρὶν κλείσω τὴν παροῦσα μελέτη θὰ πρέπει, ἐκτὸς ἀπὸ κάποια κείμενα τοῦ Γεωγράφου ποὺ σ' αὐτὴν περιέλαβε συνταγμένα τὰ περισσότερα «εἰς ἑλληνικὴν διάλεκτον», νὰ δώσω καὶ ὀλίγα δείγματα γραφῆς του στὴ Δημοτικὴ ἀπὸ γνωστὰ ἐπίσης ἔργα του, τῆ Γεωγραφία δηλ. καὶ τὸν περὶ ἱερωσύνης λόγο του, ἀφοῦ τὰ ἀνέκδοτα μᾶς εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπρόσιτα. Ἔτσι θὰ δυνηθῆ ὁ ἀναγνώστης ν' ἀντιληφθῆ, προσέχοντάς τα, τὴν ἰκανότητα τοῦ ἐξόχου ἀνδρὸς νὰ χρησιμοποιεῖ τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ στὴν ἀπόδοση ὄχι μόνον κοινῶν σκέψεων ἢ φιλολογικῶν νοημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸ δυσνόητων καὶ λεπτῶν ἐπιστημονικῶν συλλογισμῶν μὲ μιὰ ἄνεση καὶ σαφήνεια θαυμαστὴ γιὰ τὴν μακρονή μας ἐποχὴ του, ποὺ δύναστευε, ἀπολύτως μορῶ νὰ πῶ, ἡ ἀρχαῖζουσα. Ποῦ νὰ στοχάζονταν, ὁ μέγας πατριώτης καὶ φωτισμένος πρόδρομος, πῶς ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, σκέδον στὸ σύνολό της, θὰ ἐξακολουθοῦσε κι ὡς τὰ σήμερα νὰ καθαρολογεῖ!...

I

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Περὶ ἱερωσύνης ὁμιλία» Ἐπετηρὶς Β. Σ. ΙΔ' σελ. 168—70).

»...Τούτην τὴν προμηνυμένην ἱερωσύνην ὁποῦ ἀπὸ τὸν πλουσιόδωρον Θεὸν ἐδόθη εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν σκοπός μου εἶναι σήμερον μὲ βραχυλογία νὰ δείξω διὰ μέσω τοῦ ἱεροῦ χαρακτηῆρος πόσον εἶναι μεγάλη καὶ θαυμαστὴ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἱερωσύνη εἶναι μιὰ σφραγίδα ὁποῦ ἀπὸ τὸ πανάγιον Πνεῦμα τυπώνεται καὶ σφραγίζεται εἰς τοὺς χειροτονουμένους ζητᾷ ὅτι καὶ ἡ ἀφεντεία σας νὰ σφραγίσετε μὲ τὴν σιωπὴν τὸ στόμα.

Καὶ ἀρχίζω. Ἀναμφίβολον εἶναι καὶ φανερόν πῶς τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν τῆς εὐαγγελικῆς ἱερωσύνης μυστήριον ἐπροτυπώθη εἰς τὸν νόμον τῆς φύσεως καὶ εἰς τὸν μωσαϊκὸν ἀμὴ ἔλαβε ἀρχὴν εἰς τὸν μυστικὸν δεῖπνον ἀπὸ τὸν θεάνθρωπον λόγον ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν ἱερὸν Παῦλον ὄντας μέγας ἀρχιερεὺς μὲ θεϊκὴν καὶ ἄφατον δύναμιν ἐμετουσίωσε τὸν ἄρτον καὶ οἶνον εἰς τὸν Πανάχραντόν του σώμα καὶ αἷμα καὶ εὐθύς ὡς ἀρχιερεὺς τοὺς μαθητὰς του ἐπρόσταξε λέγοντας «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» μὲ τὰ ὁποῖα λόγια ἐχειροτόνησεν ἱερεῖς ὅλους τοὺς ἱεροὺς μαθητὰς του καὶ τοὺς ἔδωκεν ἐξουσίαν νὰ τελειώνουν κατὰ μίμησιν ἐδικὴν του καὶ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πάθους του τὸ ἄχραντον τῆς εὐχαριστίας μυστήριον. Ἐδιατάχθη λοιπὸν τῆς Καινῆς Διαθήκης ἡ ἁγία ἱερωσύνη ἀπὸ τὸν ἀρχιετῆρα καὶ ἱεράρχην Χριστὸν καὶ ὄχι ἀπὸ ἄνθρωπον ψιλὸν ἢ ἄγγελον ἢ ἀρχάγγελον ἢ ἄλλην κτιστὴν δύναμιν ὡς τὸ κηρύττει ἡ χρυσεῖος σάλπιγξ τοῦ θεοῦ πνεύματος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγοντας «οὐκ ἄνθρωπος οὐκ ἄγγελος οὐκ ἀρχάγγελος οὐκ ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις ἀλλ' αὐτὸς ὁ Παράκλητος ταύτην διετάξατο τὴν ἀκολουθίαν» ἐπειδὴ κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεολόγους τὰ ἔργα τῆς ἁγίας Τριάδος ὁποῦ γίνονται εἰς τὰ ἔξω πράγματα εἶναι κοινὰ καὶ εἰς τὰ τρία πρόσωπα «Τὰ τῆς Τριάδος ἔργα κοινὰ ἐστίν».

Ἐπειδὴ λοιπὸν τοῦτο τὸ δῶρον τῆς ἱερωσύνης δίδεται εἰς τὰ ἔξω εἰς τοὺς ἀποστόλους δηλαδὴ καὶ διαδόχους των ἀνάγκη νὰ δίδεται καὶ νὰ διατάττεται ὄχι ἀπὸ ἓνα πρόσωπον μοναχὰ ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τρισυπόστατον μακαρίαν Τριάδα. Καλὰ λοιπὸν εἶπαμε καὶ ἡμεῖς μὲ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν ὅτι ὁ Χριστὸς τὴν ἐδιάταξε «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν». Καλὰ καλὰ καὶ ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης ὅτι οὐκ ἄνθρωπος οὐκ ἄγγελος κ.λ.π. ἀπὸ τὴν ὁποῖαν διάταξιν

τῆς Τρισηλίου θεότητος τόσον περισσότερον λάμπει τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ μεγαλειότης τῆς ἱερωσύνης. Καὶ σημειώσατε πὼς ὅταν ὁ Χριστὸς χειροτόνησε τοὺς ἀποστόλους ἢ καὶ ὅταν ὁ ἀρχιερεὺς χειροτονᾷ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν δίδεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς τὸν χειροτονούμενον. Ὅθεν ὁ ἱερὸς Λουκάς εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων Κεφ. η' λέγει: «Εἰδὼς δὲ ὁ Σίμων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν δίδεται τὸ πνεῦμα». Αὐτὸ λοιπὸν τὸ Πανάγιον Πνεῦμα ὅπου δίδεται σφραγίζει καὶ τυπώνει μιᾷ σφραγίδι ἢ ἓνα χαρακτήρα ἀνεξάλειπτον εἰς τὸν χειροτονούμενον ὁ ὁποῖος χαρακτήρ κατὰ τοὺς ἱερὸς θεολόγους κάμνει δυὸ ἐξαίρετα ἀποτελέσματα, τὸ πρῶτον εἶναι ὅτι κάμνει ἐπιτήδειον καὶ ἱκανὸν τὸν χειροτονούμενον ἱερέα νὰ ἐπιχειρῆται καὶ νὰ ἐπιτελεῖ ὅλα τὰλλα τῆς ἐκκλησίας μυστήρια τὰ ὁποῖα οὔτε ἄγγελος οὔτε ἀρχάγγελος ἔδωκεν ὁ θεὸς γράφει ὁ χρυσορῆμων Ἰωάννης.....

Αὐτὰ εἶναι τὰ μυστήρια τῆς ἐκκλησίας δῶρα θεοῦ θεοπρεπέστατα καὶ κατ' ἀλήθειαν ψυχοφελέστατα: Μ' ὅλον τοῦτο ἔξω ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην δὲν θέλει εὔρει κανένα ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι τελειωτικὸν τοῦ ἄλλου διατὶ ὁ μόνος ἐκεῖνος ὁποῦ ἔχει τὸν ἱερατικὸν χαρακτήρα ἔχει ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν νὰ ἐπιτελεῖ ὅλα τὰ ἄνωθεν ἐπιτά μυστήρια..... Καὶ ἐπειδὴ εἶδαμεν τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τοῦ ἱεροῦ χαρακτήρος ὡς ἔλθωμεν εἰς τὸ ἄλλο τὸ ὁποῖον εἶναι ὅτι ὁποῖος ἔχει τοῦτον τὸν ἱερατικὸν χαρακτήρα εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν μυστηρίων εἶναι ὁμοῖος μὲ τὸν Χριστὸν διατὶ ὅλην τὴν ἐξουσίαν ὁποῦ ὁ μονογενὴς υἱὸς ἔλαβε ἀπὸ τὸν ἄναρχον πατέρα εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν αὐτὴν ὅλων τῶν ἱερέων ἔδωκεν λέγοντας «ὅσα ἂν δέσετε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ». Καὶ ἐκεῖνο ὅπου ὁ ἱερεὺς ἐργάζεται καὶ κάμνει ἐδῶ εἰς τὴν γῆν ὁ θεὸς εἰς τὸν οὐρανὸν χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν ἐπικυρώνει καθὼς τὸ βεβαιώνει ὁ θεῖος Χρυσόστομος:..». (Συνέχεια τῆς ὁμιλίας τοῦ αὐτῆς ὁ Μελέτιος πλέκει τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἀναδόχου τοῦ Γερασίου Βλάχου).

II

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ Γεωγραφία Τ. Β' σελ. 281—283 τῆς ἔκδοσης Α. Γαζῆ—1807)

«Μετὰ τὴν Θεσπρωτίαν καὶ τὴν Ἀλμύνην εἰς τὸ μεσόγειον τῆς Ἡπείρου εἶναι ἡ χώρα ἥτοι ὁ τόπος τῶν Κασσιοπαίων καλουμένη Καλλιοπαία. Καὶ ἄνωτέρω αὐτῶν ἦσαν οἱ Δόλοπες ἔθνος τῆς Ἡπείρου. Μητρόπολις τῶν Κασσιοπαίων ἦτον ἡ Κασσιόπη ἔρημη καὶ κρημνισμένη τανῦν ὡσπερ καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Ἡπείρου λέγεται τανῦν κοινῶς Καστρίτζα. Λέγει Λαόνικος ὁ Χαλκοκονδύλης νὰ εἶναι αὐτὴ τὰ Ἰωάννινα ἀλλὰ τὰ Ἰωάννινα νὰ εἶναι ξέμακρα ταύτης πλεῖον διαστήματος δύο ὠρῶν πόλις περίφημος καὶ ἐπαινετὴ διὰ τὴν εὐκρασίαν καὶ χάριν τοῦ τόπου τὴν ὁποῖαν πόλιν εἰτείχισε Μ. Δούκας ὁ Σεβαστοκράτωρ εἶτα καὶ Θωμᾶς ὁ Δεσπότης. Εἶναι αὕτη μητρόπολις ἀπάσης τῆς Ἡπείρου καὶ ἐμπόριον ὀνομαστὸν παρακειμένην εἰς τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην ἐκ τῆς ὁποίας λίμνης ἐξέρχονται δύο ποταμοὶ ὀνομαστοὶ παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι καὶ ποιηταῖς Κωκυτὸς καὶ Ἀχέρων ἐκλήθη Ἀχερουσία καὶ Ἀχερουσιάς ἀπὸ τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ αὐτὸς δὲ ἐτυμολογεῖται ἢ παρὰ τὸ ὑστερεῖσθαι χαρᾶς τοῖς ἐκεῖ κατιόντας κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ποιητοῦ ἢ παρὰ τὸ Ἄχεα ῥέων καὶ καθ' ὑπέρθειν Ἀχέρων καὶ Ἀχερῶν καὶ ἀπ' αὐτῆς ὁ Ἀριστοτέλης καλεῖ ὅλα τὰ ὑλώδη φυτὰ Ἀχερούσια.

Δύο λοιπὸν ἀχερουσιάδας λίμνας εὐρίσκομεν τὴν μὲν εἰς τὰ Ἰωάννινα περὶ τῆς ὁποίας διαλαμβάνει Στράβων, βιβλ. στ' καὶ ι' καὶ ὁ Πausanias ἐν τοῖς Ἀττικοῖς «τῆς δὲ γῆς τῆς Θεσπρωτίδος ἔστι μὲν πον καὶ ἄλλα θεᾶς ἄξια. Ἰερὸν τε Διὸς ἐν Δωδώνη καὶ ἱερὰ τοῦ θεοῦ Φηγός. Πρὸς δὲ τῇ Κιχύρῳ λίμνη τε ἔστιν Ἀχερουσία καλουμένη καὶ ποταμὸς Ἀχέρων οὗ δὲ καὶ Κωκυτὸς ὕδωρ ἀτερπέ-

στατον». Καὶ αὕτη δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ ἐτούτη ὡσάν ὄπου ἐξ αὐτῆς ἐβγαίνει ὁ μὲν Ἀχέρων δι' ὑπογείων σωλήνων πρὸς Δυσμὰς εἰς τὸ χωρίον ὄπου λέγεται Ραδοτόβι καὶ φαίνεται πάλιν ὁ αὐτὸς ὑπὸ κάτω εἰς τὸ χωρίον τῆς Βελητζίστης. Κακεῖθεν ρέων σμίγεται μὲ ἓνα ἄλλο ποτάμι ὑποκάτω εἰς τὸ χωρίον Ραΐκον καὶ καταντᾶ εἰς τὴν θάλασσαν ὄπου θέτουσι καὶ ἄλλην Ἀχερουσιάδα ὡς εἴρηται καθὼς καὶ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδονι. Τούτου δὲ ἀντικρὺ καὶ ἐναντίος ρέων Ἀχέρων ὡς δ' ἐρημοτόπων ρεῖ ἄλλην καὶ δὴ καὶ ὑπὸ γῆν ρέων εἰς τὴν λίμνην ἀφικνεῖται τὴν Ἀχερουσιάδα. Ἡ ἄλλη Ἀχερουσία λίμνη εἶναι περὶ τὴν Ἡράκλειαν εἰς τὴν χώραν τῶν Μαριανδηδῶν ὁ δὲ Κωκυτὸς ἐξερχόμενος εὐθύς εἰσέρχεται ὑπὸ κάτω τῆς Κασσιόπης εἰς τὸν τόπον ὄπου κοινῶς λέγεται Βοϊνίκοβα. Εἶναι καὶ ἄλλη λίμνη Ἀχερουσία πλησίον τῆς Μέμφεως τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὸν Διόδωρον Σικελιώτην ὄπου ἔλεγον νὰ κατοικοῦν ὄχι δι' ἄλλο πάρεξ μὲ τὸ νὰ εἶχαν ἐκεῖ οἱ Αἰγύπτιοι τοὺς τάφους αὐτῶν καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐτιμήθη δὲ ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων μὲ θρόνον Μητροπολίτου ὑπ' Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως καὶ μὲ ἄλλα διάφορα προτερήματα ὄπου εἶχεν.

Ἐπάρθη καὶ ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Β' Σουλτάν Μουράτ τῶν Τούρκων διὰ μέσου τοῦ Ἀμουράτμπεϊ ἐν ἔτει 1424 ἀπὸ Χριστοῦ ὕστερον ἀφοῦ ἐδουλώθη ἡ Θεσσαλονίκη. Πρὸ τῶν Τούρκων δὲ ὑπέταξαν αὐτὴν τὴν πόλιν τὰ Ἰωάννινα ὁ Στέφανος ὁ βασιλεὺς τῶν Τριβαλῶν ἦτοι τῶν Σέρβων περὶ τὸν καιρὸν τοῦ Σουλεῦμάν τοῦ Γ' βασιλέως τῶν Τούρκων ἐν ἔτει σχεδὸν 1350. Ἀπ' αὐτῆς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων πρὸς Βορρῆαν μὲν εὐρίσκεται ἡ Βελλὰ καὶ ἡ Κόνιτσα πόλεις ποτὲ τανῦν δὲ κῶμαι ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Βελλᾶς ἐπισκόπου. Εἶτα τὰ χωρία τῆς Πωγωνιανῆς ἔχοντα θρόνον Ἀρχιεπισκόπου μὲ ὄλον ὄπου τανῦν εἶναι σχεδὸν ἐρημωμένα...» (32).

1.—Ὁ Σάθας μάλιστα, ἐπιτείνοντας αὐτὴ τὴ σύγχυση, μνημονεῦει (Νεολ. Φιλολ., σελ. 412—413) καὶ λόγιον Ἰωάννην Μῆτρον, ὁ ὁποῖος ἐν ἔτει 1686 διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσε τὴν ἐκδοσὶν τῆς Τεχνολογικῆς Σταχυολογίας τοῦ Βησσ. Μακρῆ προσθεὶς καὶ τὸ περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων τοῦ Ἀμμωνίου, διορθώσας κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὴν ὑπὸ Ν. Γλυκῆν ἐκδοσὶν τοῦ Εὐαγγελίου...» ποῦ δὲν εἶναι βέβαια ἄλλος ἀπὸ τὸν ἴδιον αὐτὸ Μιχ. Μῆτρον τὸ μετέπειτα Μελέτιο.

2. Δικαιῶνω ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ἀπόλυτα, γιατί καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνάλογα ἔχω ὑπ' ὄψει μου, τὸν καθ' Ἐωμαδάκη, ὁ ὁποῖος νεκρολογῶντας τὸν Κουρίλα γράφει: «Ἡ χρῆσις αὐτῶν (δημοσιευμάτων δηλ. τοῦ Κουρίλα) πρέπει νὰ γίνεταί μετὰ προσοχῆς καὶ κατόπιν διασταυρώσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ παρεχομένων ἀφθόνων πληροφοριῶν» (Ε.Ε.Β.Σ. Τ. Α' σελ. 566).

3. Συνήθεια τῆς Τουρκοκρατίας διατηρούμενη σὲ ὄρισμένες περιοχῆς τῆς Ἡπείρου ἀκόμα καὶ σήμερον (Τσαμίκο), νὰ χρησιμοποιεῖται δηλαδὴ ἀπὸ τὸ λαὸν γιὰ ἐπίθετον τὸ ὄνομα τοῦ πατρός.

4. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κ. Μπαλάνος προλογίζοντας τὴν ἐκθεσὶν συνοπτικὴν Ἀριθμητικῆς τοῦ Κοσμᾶ γράφει: «ὅτι ἀπὸ τὸ Σχολεῖον αὐτὸ (τοῦ Γκιούμα) προήλθεν Μελέτιος ὁ πρότερον Ἀρτης καὶ ὕστερον Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν». (Εὐαγ. Σαβράμη: «Βησσ. Μακρῆς» Ἡπειρ. Χρ. Τ. Ε', σελ. 46).

Ἡ πληροφορία τέλος ποῦ καταχωρεῖ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης στὴ λογικὴ του (Σάθα ὄ.π. σελ. 388), ὅτι μετὰ τῶν διαπρεπῶν μαθητῶν τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, σχολαρχήσαντος τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς κατὰ τὰ ἔτη 1665—1672, συγκαταλέγεται καὶ ὁ Μελέτιος, δὲν ἀνταποκρίνεται στὰ πράγματα, ἐπειδὴ ὁ τελευταῖος οὐδέποτε ἐφοίτησε στὴ Σχολὴ ἐκεῖνη ἀλλ' ὁ Δάσκαλος του ὁ Μακρῆς.

5. Ὑπογραμμίζοντας τὶς εὐνοϊκῆς συνθήκες τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν στὴν Ἰταλίαν καὶ μάλιστα στὸ Πατάβιον, ἀναφέρω ὅτι ἀπὸ τοῦ 1653 λειτουργοῦσε στὴν πόλιν αὐτὴν, ἰδρυμένο ἀπὸ τὸν Βερροιώτη καθ. τῆς Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιόν τῆς Ἰω. Κουτούνιο, οἰκοτροφεῖο ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κουτουνιανὸν Ἑλληνομουσεῖον» μὲ σκοπὸν τὴν διατροφή καὶ δωρεὰν σπουδῆς ὄκτῳ ἑλληνοπαίδων. Τὸ ἴδρυμα τοῦτο διατηρήθηκε ὡς τὴν ἀπὸ τὸ Ναπολέοντα κατάλυση τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, οἱ ἀπ' αὐτὸ δὲ παιδευθέντες ἀρχετοὶ Ἕλληνες μετέφεραν «εἰς τὴν ἀγμῶσαν πατρίδα τὰ φῶτα τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν». (Δέξ. Σάθα ὄ.π. σελ. 301).

6. Ἀναφέρω τὸν διαπρεπῆ Κρητὰ Νικόλ. Καλλιᾶκη, τακτικὸν καθηγητὴ τῆς Φιλο-

σοφίας ο' αυτό το Πανεπιστήμιο από του 1681, τον οποίο διδάσκοντα παρακολούθησε βεβαίως ο Μελέτιος.

7. Γεννήθηκε στην Κρήτη και το έτος 1652 ήρθε στην Βενετία κι από κει στο Πατάβιο, όπου επί σειράν ετών έσπούδασε Φιλολογία και άλλες επιστήμες «γενόμενος έγκρατης των έν 'Ιταλία σοφών». Γνώστης της 'Ελληνικής, 'Ιταλικής και Λατινικής γλώσσας, πολυμαθής και πολύγραφος έ χρημάτισε αρχικά ήγούμενος της μονής 'Αγίου Γεωργίου του Σκαλωτού στη Βενετία και διδάσκαλος των 'Επιστημών, ήγούμενος δέ επί σειράν ετών της μονής Θεοτόκου εις Κέρκυραν. Το 1681 προχειρίσθηκε επίσκοπος Φιλαδελφείας (Βενετίας), ποιμάνας το ποιμνιό του «ευσεβώς και θεαρέτως» ως το Μάρτη 1684 όποτε και πέθανε σε βαθεία γεράματα. Έγραψε πολλά θεολογικά και φιλοσοφικά συγγράμματα στην 'Ελληνική και Λατινική. 'Ο ίδιος ο Μελέτιος πλέκοντας στην περι ιερωσύνης όμιλία του το έγκώμιο του Βλάχου, τον αποκαλεί «Φώς διανυέστατον και φωστήρα λαμπρότατον της έσχάτης 'Ελλάδος μας!..» (Δές και Ζαβίρα: Ν. 'Ελλάς σελ. 218). Προσωπογραφία του μικρού σχήματος δημοσίευσε ο Μ. Γεδεών εις «Πατριαρχ. Έφημερίδες» σελ. 161.

8. Πλήν του Σουγδουρή και Μήτρου και το σύνολο σχεδόν των σπουδαζόντων την εποχή αυτή, κι αρκετά άργότερα, στην Έσπερία 'Ελλήνων, ήσαν ιερωμένοι. 'Αναφέρω μερικά γνωστά όνόματα: Μεθόδιος 'Ανθρακίτης, 'Αναστάσιος Γόρδιος, Χρυσ. Νοταράς, Εύγέν. Βούλγαρης, Νικ. Θεοτόκης κ.ά.

9. 'Αν ο Μελέτιος έγκατέλειψε καθώς πιστεύουμε τα Γιάννινα το χρόνο που σημειώσαμε, είναι βέβαιο, πως στους πνευματικούς κύκλους της Βενετίας και του Πατάβιου, που εισήγαγε ο Σουγδουρής, ο ίδιος δέ ο Δάσκαλος έθεσε φεύγοντας (1682) τον νεαρό συμπατριώτη του υπό τη σκέπη και την πνευματική κηδεμονία του Γερασίμου Βλάχου.

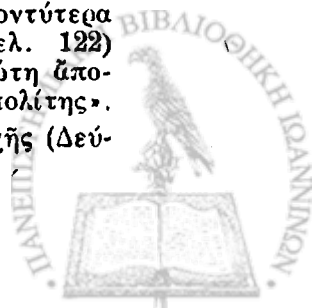
10. Για το χρόνο βέβαια της άναρρησης του Κλήμεντα στο Θρόνο των Γιαννίνων οί γνώμες των μελετητών διίστανται. 'Ο 'Αθηναγόρας ('Ηπ. Χρ. Τ. Γ', σελ. 33) δέχεται το έτος 1680, μ' αυτόν δέ συμφωνεί, σε σχετική περι του άρχιερέα αυτού εργασία του, και ο Εύαγ. Σαβράμης ('Ηπ. Χρ. Ζ', σελ. 157) προσάγοντας σαν επί πλέον μαρτυρία, έπιστολή του Εύαγ. Γιαννούλη του Αίτωλου προς των 'Ιωαννίνων Κλήμεντα υπό ήμερομηνία αχπ' 'Ιουνίου κη'. 'Ο 'Αραβαντινός (Λόγιοι σελ. 87) τοποθετεί το γεγονός έτσι άόριστα «κατά το τέλος της ΙΖ' έκατονταετηρίδος» παρακάτω δέ (ό.π. σελ. 110) δέχεται το έτος 1684, ο δέ 'Αλεξούδης, για να σταθώ σ' αυτούς μονάχα ('Ελλ. Φιλ. Σύλλ. Κωνσταντινουπόλεως 50ετηρίς, σελ. 211) το 1686, ενώ το 1680 φέρει μητροπολίτην 'Ιωαννίνων κάποιον Γρηγόριον. 'Εμείς, παρά τις κάποιες αντίρρήσεις μας, θα συνταχθούμε με τους δυο πρώτους και με τον 'Ανώνυμο φυσικά μαρτυρούντα περι της χειροτονίας του Γεωγράφου από τον Κλήμεντα στα Γιάννινα, όχι βέβαια σε ιερέα αλλά σε ιεροδιάκονο, ή όποια καθώς ήδη υποστηρίζουμε θα πρέπει ναγινε μεταξύ του 1680—81, χρόνο άποφίτησής του από το Γκιουματικό Σχολείο και άναχώρησης για την 'Ιταλία. 'Οπωσδήποτε όμως το έτος 1684 ο Κλήμης άρχιεράτευε στην πόλη μας, καθώς μαρτυράει άποκριτική του ίδιου προς τον Βελλάς 'Ιωαννίνων υπό ήμερομηνία 28)2)1684 περιλαμβανόμενη στη συλλογή αυτογράφων έπιστολών του Μεγάλου 'Εκκλησιάρχου Νικ. Κριτίου. (Ν. 'Ελλ. Τ. 14, σελ. 408).

11. Με την εύκαιρία σημειώνουμε, πως δέν ήταν έγγαμος ιερέας ο Μήτρος. Στην εποχή του ιερείς έλέγοντιν συχνά και μαναχοί, που κατά το λέγειν του 'Αραβαντινού (ό.π. σελ. 132) «ιερωθέντες νέοι καθώς αυτός (ο Κοσμάς Μπαλάνος) τη ήλικία και ως έν τῷ κόσμῳ ζώντες εκ μετριότητος έφερον την κλησιν ιερείς και όχι ιερομόναχοι».

12. 'Επειδή από τη σύσταση ακόμα αυτού του Σχολείου (1648) δέν εύρίσκονταν συχνά δάσκαλος για τα Γιάννινα, καθώς ο διαθέτης ήριζε, οί Γιαννιώτες έδιδάσκονταν στη Βενετία από τον 'Αλοΐσιο Γαρδενίγο, τον Κρητα πρώτα (1666) και το Μιχ. Μήτρο κατόπι (1686—87). (Δές και 'Ι. Βελούδου: 'Ιστορικόν 'Υπόμνημα, σελ. 65).

13. 'Ο Θ. Φιλαδελφεύς στην 'Ιστορία του των 'Αθηνών (Τ. Β', σελ. 53) καταχωρεί την πιο κάτω σημείωση άνασκευάζοντας τον 'Ανώνυμο, όσον άφορά κυρίως το χρόνο χειροτονίας του Μελετίου σε επίσκοπο. «'Εν τη προταχθείση της Γεωγραφίας βιογραφία του Μελετίου, γράφει, σημειούται έσφαλμένως ότι χειροτονήθη το 1692, ενώ υπογράφεται έν έτος πρότερον έν τῷ συνοδικῷ γράμματι τῷ επί του Πατριαρχου Καλλινίκου έκδοθέντι υπέρ της του Μανωλάκη Σχολής», πληροφορία, που δέν θα είχαμε λόγο να άμφισβητήσουμε, αν δέν υπήρχε ή γνωστή εκείνη άπόδειξη πληρωμής του σαν Δασκάλου στην 'Επιφάνειο (31]8]1694), που καλύπτει με το ποσό της χρονικό διάστημα υπερβαίνον το έτος, φέρει δέ κατ' αυτόν τον τρόπο το γεγονός της χειροτονίας κοντά στο χρόνο που μας παρέχει ο 'Ανώνυμος (Νοέμβριος 1692). Ούτε μπορούμε έλλείψει περισσοτέρων άποδείξεων να άποφανθούμε με βεβαιότητα ποιο από τα δυο αυτά ντοκουμέντα βρίσκεται κοντύτερα στην άλήθεια, σημειώνομε όμως πως και ο Φ. Βαφείδης ('Εκκλ. 'Ιστορία Γ', σελ. 122) άναφερόμενος στο Μελέτιο συντάσσεται, ή ως Φ. Βαφείδης και ή μνημονεύει πηγές, με την πρώτη άποψη, γράφοντας ότι «τῷ μὲν 1691 προχειρίσθη 'Αρχτης τῷ δὲ 1703 'Αθηνών Μητροπολίτης».

14. Παραθέτω το σε συνέχεια αρκετά διαφωτιστικό για την 'Αρτα της εποχής (Δευ-

τερο μισό ΙΖ' αιώνα) και την ίδρυση της Σχολής της χωρίο από το βίο Εύγ. Γιαννούλη του Αιτωλού του 'Αναστ. Γόρδιου: «'Αλλ' ὁ Ναυπάκτου και 'Αρτης Βαρθολομαῖος διεκώλυσεν αὐτὸν (τὸν Εὐγένιο) ἀνάξιον ἡγήσάμενος τὸ 'Ανατολικὸν χωρίον ἀποδειχθῆναι τοιαύτης Σχολῆς τὴν τοῦ τόπου στενότητα προβαλλόμενος και ἐπὶ τὴν 'Αρταν μεταθέσθαι ταύτην ὡς πόλιν οὕσαν μεγάλην και ἡ φησὶ περὶ τῆς Τροίας εὐρυάγειαν. Ποιεῖ τοῦτο ὁ τρισμακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ πάνυ προθύμως και ἐγχειρίζει φέρων τὸ διαλειφθέντι Βαρθολομαίῳ τῷ 'Αρτης ἀργυροῦς τριαχιλίους. Καὶ τοιαύτην ἔσχε τὴν ἀρχὴν ἢ κατὰ τὴν 'Αρταν Σχολὴ προκαταρκτικὸν αἴτιον ἔχουσα τὸν Εὐγένιον...» (Α. Γόρδιου: Βίος Εὐγενίου Γιαννούλη τοῦ Αἰτωλοῦ—Ν. Ἑλληνομν. Τ. Δ', σελ. 65—66).

15. Ὁ Κουρίλας σὲ σημείωσὶ του ('Ανάλεκτα, σελ. 68) πληροφορεῖ ὅτι «ἡ καθάρισις ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Σερ. Βυζαντίου μητρ. 'Αρτης» Δοκίμιον 1884 σελ. 351—56). Λάθος βέβαια. Γιατὶ μετὰ προσεκτικὴ ἐρευνά μου τοῦ πρωτοτύπου δὲν εἶδα αὐτὴ τὴν καθαιρετικὴν κατὰ τοῦ Μελετίου ἀπόφαση τοῦ Πατριαρχείου, στὴν παραπάνω δὲ σελίδα τοῦ ἔργου (351) καταχωρεῖται τὸ γνωστὸ ἔγγραφο τῆς ἀθώωσής του.

16. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἓνας ἄλλος ἀπαράμιλλος κήρυκας τοῦ θείου λόγου μεσουρανοῦσε στὸ ἑλληνορθόδοξο στερέωμα, «προσφέρων εὐπεπτον εἰς τὸ ποίμνιόν του τροφὴν διὰ λόγων καταληπτῶν τοῖς πᾶσι διὰ τὸ ἀπλοῖκόν τῆς ἐκφράσεως και θανασιῶν διὰ τὰ ἄνθη μεθ' ὧν περιέβαλεν αὐτοὺς πυρετώδης εὐγλωττία» ὁ Ἡλίας Μηνιάτης, πού πέθανε τὸν ἴδιο μὲ τὸ Μελέτιο χρόνο (1714) στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του.

17. Προαχθεῖσα ἡ ἐπισκοπὴ 'Αθηνῶν σὲ μητρόπολη ἀπὸ τοῦ 1669 μ.Χ. ἀκόμα, κατέλαβε μετὰ τῶν μητροπολιτικῶν θρόνων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους τὴν εἰκοστὴ ὀγδόη θέση, ὁ μητροπολίτης ἔφερε τὴν ἐπωνυμία «Ἐξάρχου συμπάσης τῆς Πελοποννήσου» εἶχε δὲ ὑπὸ τὴν ἐξουσία του δέκα ἐπισκοπές. (Δὲς Γρηγορόβιον—Λάμπρου: Ἱστορ. 'Αθηνῶν Α', σελ. 224). Ἀρχὲς ὁμως τοῦ ΙΗ' αἰῶνα, περίοδο ἀρχιερατείας σ' αὐτὴν τὴν πόλιν τοῦ Μελετίου, ἀναφέρονται μόνο πέντε ἐπισκοπές ὑποκείμενες στὴ Μητρόπολὴ τῆς, ἦτοι οἱ Ταλαντίου, Σκύρου, Σάλωνος, Μενδενίτσης και Κορωνεῖας. (Μνημεῖα Β', σελ. 537).

Σημειῶνω ἀκόμα, πὼς ἡ 'Αθίνα τῆς ἴδιας ἐποχῆς εἶχε 10.000 περίπου κατοίκους, ἀριθμὸς πού δὲν μεταβλήθηκε ὡς τὴ Μεγάλῃ μας Ἐπανάστασι, διέθετε δὲ οὔτε πολὺ οὔτε λίγο 140 συνολικὰ ἐκκλησίαις μόνο μέσα στὴν πόλιν κι ὄξω ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς, μερικὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες σώζονται μέχρι σήμερα. (Δὲς Γ. Κωνσταντινίδου: Ἱστορ. 'Αθηνῶν, σελ. 494 και Κ. Μπίρη σχετικὴ ἐργασία).

18. Ὅχι μόνο οἱ Ἐνετοὶ δὲν ξαναπεῖραξαν τὴν 'Αθίνα ἔκτοτε ἀλλὰ και τῶν ντόπιων Τούρκων ἢ συμπεριφορὰ ἦταν μᾶλλον ἀνεκτὴ, ἐπειδὴ δὲν μπορούσαν νὰ βιοπραγοῦν σὲ βάρος τῶν κατοίκων τῆς και γιατί ἦταν λίγοι και γιατί οἱ κάτοικοι εἶχαν ἀμέριστη τὴν προστασία και συμπαράστασι τῶν σουλτανικῶν ἀρχιευνούχων, πού ἐξουσίαζαν τὴν Ἀττικὴ. Προστασία ἀκόμα εὔρισκαν οἱ 'Αθηναῖοι και ἀπὸ τοὺς στὴν πόλιν τοὺς και πρὶν ἀκόμα τὴν καταστροφὴ (1688) ἐγκατεστημένους προξένους Ἄγγλο και Γάλλο. Ἀλλὰ και τὴ λαμπρὴ σχολὴ τοὺς χάρι στὴν ἀπὸ μέρους τῶν κατακτητῶν προνομιακὴ μεταχείριση και αὐτοδοικησὴ τοὺς συνέστησαν ἀμέσως τότε οἱ 'Αθηναῖοι, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀρχετοὶ πεπαιδευμένοι ἄνδρες ὠρμήθησαν ('Ιω. Πατούσας, Λιβ. Κολέττης, Ἐφραῖμ ὁ 'Αθηναῖος, 'Α. Γονὲς κ.ἄ.) (Δὲς και Γ. Κωνσταντινίδου ὁ.π. σελ. 500).

19. Ὁ Ἐπιφάνειος Ἡγούμενος ἴδρυσεν λίγο ἀργότερα (1667) και στὴν 'Αθίνα παρόμοια μὲ τῶν Ἰωαννίνων Σχολὴ «ἐν ἣ ἐδιδάσκοντο ἡ γραμματικὴ, ἡ φιλοσοφία, αἱ ἐπιστῆμαι διατηρηθεῖσαν και εὐεργετηθεῖσαν τῷ μὲν 1732 ὑπὸ Στεφ. τοῦ Μηλοῦ τῷ δὲ 1748 ὑπὸ τῷ Ἀθανασίῳ Στεφ. Ρούττη». (Παρανίκα: Σχεδίασμα σελ. 98). Ἡ στενὴ ἄλλωστε μετὰ τῶν δύο αὐτῶν σημαντικῶν πνευματικῶν ἐστιῶν τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδας ἀνταπόκρισι, εἶχε τὴν ἀρχὴ τῆς σὲ πῶ παλιότερα ἀκόμα χρόνια, πράγμα πού βεβαιώνει γραπτὴ σημειούμενη ἀπὸ τὸν Ἀραβαντινὸ (Χρον. Β', σελ. 275) μαρτυρία τῆς ἐποχῆς, ἀποδιδόμενη στὸν Ἰωαννίτη Θεολόγο Νικ. Κεραμᾶ: «Κατὰ τὸ 1645, λέει, ἠκροώμεθα φιλοσοφίας ἐν 'Αθίναῖς παρὰ θεοφίλῳ τῷ Κορυδαλεῖ... Ἦλθεν ἐξ Ἰωαννίνων Νικηφόρος τις Πριγγιλεὺς τὸ ἐπίκλην 'Αθηναῖος και αὐτὸς ὃς ἤρξατο πειράζειν ἡμᾶς προβλήμασι ἐκ τῶν τοῦ Κουρσούλου τοῦ Κερκυραίου μαθητῶν προβληθεισῶν εἰς Ἰωάννινα πρὸς ἃ ἐγγράπτο...».

20. Μεταξὺ Ἰεροσολύμων και Ἀθηνῶν στὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρχαν στενὲς σχέσεις ὁ δὲ Ἅγιος Τάφος διέθετε ἐδῶ πλούσια κτήματα, πού καρπώνονταν μὲ εἰδικὰ ἀποστελλόμενο ἐπίτροπό του. Ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὴν ἀναζωπύρωση τῶν μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἐμφυλίων αὐτῶν ἐρίδων (1706) ἴδρυσεν ὁ Δοσίθεος Μετόχιῳ ἀγιοταφικὸ στὴν Ἀθίνα ἀναθέσας τὴν ἐπιτροπεία του σὲ δύο Ἀθηναῖους ἀρχόντες γειτόνους μάλιστα. Δὲν ἀποκλείομε οἱ ἐνδοαθηναϊκὲς αὐτὲς ἐρίδες τῆς ἐποχῆς νὰ παρέβλαπταν και τὰ συμφέροντα τοῦ Παναγίου Τάφου, λόγος ἰσχυρὸς αὐτός, πού ἀνάγκασε τὸ Δοσίθεο νὰ ἐπέμβῃ μὲ γράμμα του συστήσας ὁμόνοια μετὰ τῶν ἀρχόντων και σεβασμὸ πρὸς τὸ Μητροπολίτη τους. (Δὲς και Γ. Κωνσταντινίδου ὁ.π. σελ. 494 και Θ. Φιλαδελφέως ὁ.π. σελ. 55—56). Ἀπ' ἐδῶ τέλος συμπεραίνω πὼς κατὰ σύστασι τοῦ Δοσιθέου αὐτοῦ ἐζήτησαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Με-

λέτιο Μητροπολίτη τους σὲ ἀντικατάσταση τοῦ Κυρίλλου, γιὰ τὶς στενὲς καὶ πρὸς τὰ δύο μέρη σχέσεις τοῦ Πατριάρχου ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ, καθὼς σ' αὐτὸ τὸ γράμμα τους τοὺς γράφει, «ἢ ἐντιμότης σας εἶστε γειτόνοι τῆς ποταίδος μας».

21. Ἀνεψιὸς ἀπ' ἀδελφῆ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου Νοταρᾶ καὶ διάδοχος τοῦ «διέτριψεν ἐν τῇ Θράκῃ Δακίᾳ Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Παρισίοις τῆς Γαλλίας ἠεροάσατο δὲ τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει σοφούς». Ὁ Δ. Προκοπίου γράφει πὼς «οὐκ ὀλίγον ἐκείνου (τοῦ Δοσιθέου) παιδεία τε καὶ πολυμαθεὶα προέχων, ἔστι γὰρ εἰδήμων ὅποσόν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης θεολογίας τε καὶ μαθηματικῆς». Διεδέχθη τὸ θείον του θανάτου στὶς 5)2)1707 στὸ θρόνον τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπέθανε δὲ τὸ 1729 ποιμάνοντας τὸ ποιμνίον του ἐπὶ 22 συναπτὰ ἔτη. Μεταξὺ τῶν πολλῶν θεολογικῶν ἰδίως γραφῶν του, ἔγραψε καὶ «εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Γεωγραφίαν καὶ σφαιρικὰ ἥτις ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τὸ 1715». (Δὲς Ζαβίρα ὁ.π. σελ. 547—550). Ἀπὸ δὴ ἴσως καὶ ἢ πρὸς τὸ Γεωγράφο μας ἰδιαίτερη συμπάθειά του ἀπὸ τὸ κοινὸ δηλ. ἀντικείμενο τῶν μελετῶν καὶ διαφερόντων τους. Εἰκόνα του ὑπάρχει εἰς Μ. Γεδεῶν (ὕ.π. σελ. 167) μὲ τὴ λεζάντα «Χρ. Νοταρᾶς ὅτε ἐν Παρισίοις ἐσοῦδαζε».

21α. Ἡ προτασσόμενη αὐτῆς τῆς ἐργασίας μας προσωπογραφία τοῦ Μελετίου, ἀγνωστο ἀπὸ ποιὸν καὶ ποῦ φιλοτεχνοθεῖσα, δημοσιεύθηκε ἀρχικὰ στὴν πρώτη ἔκδοσιν τῆς Γεωγραφίας περιληφθεῖσα ἀργότερα στὴ δευτέρα καὶ σ' ἐκκίνη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἢ ἴδια, ἀναδημοσιεύθηκε δὲ ἀπὸ τὸν Κ. Μέρτζιο στὴν περὶ Γλυκῆδων γνωστὴ διατριβή του (Ἡπειρ. Χρ. Ι', σελ. 74), ἀπ' ὅπου ἐμεῖς τὴν παραλάβαμε.

22. Ἡ Ἀθήνα ἀπὸ τὶς ἀρχὲς ἀκόμα τοῦ ΙΖ' αἰῶνα τέθηκε ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ ἐκάστοτε ἀρχιεπισκόπου τοῦ σουλτανικοῦ χαρμιῦ (συγκινητικὴ ἱστορία τῆς ὥραιας Ἀθηναίας κόρης Βασιλικῆς—Γιοχαή Σουλτάνας ἐπὶ Ἀχμέτ τοῦ Α'), αὐτὸς δὲ ἔστειλε τὸ βοεβόδα του, εἶδος ἀντιπροσώπου καὶ τοποτηρητοῦ του, πρὸς εἰσπραξὴ τῶν φόρων τοῦ Καζᾶ (ἐπαρχίας), διοριζόμενος κατὰ μῆνα Μάρτιο καὶ εὐχρόνου. Προστατευόμενος τοῦ ἀρχιεπισκόπου εἶχε καὶ ὁ βοεβόδας μεγάλη δύναμη, ποῦ ὄχι σπάνια καταχρώνταν, καταπιέζοντας τοὺς φορολογουμένους. (Δὲς καὶ Γ. Κωνσταντινίδου ὁ.π. σελ. 457).

23. «Τοιαῦται μεταξὺ Βοεβόδα καὶ Ἀθηναίων ἐριδες, σημειώνει ὁ Γ. Κωνσταντινίδου (ὁ.π. σελ. 495) οὐ σπανίως συνέβαινον ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ μακρὸν διήρκει ἢ μεταξὺ τῶν πάλιν»:

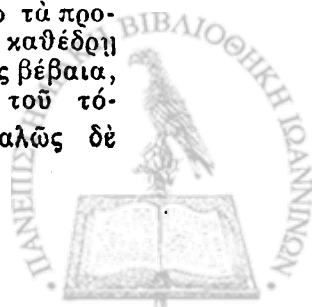
24. Ὁ Λορίσσης Παρθένιος (1688—1720) ὑπῆρξε κατὰ τὶς ἐγκυρότερες πηγὰς ἀπὸ τοὺς πλέον φιλομούσους καὶ φιλογενεῖς ἱεράρχας τοῦ καιροῦ τοῦ φίλος δὲ ἐπιστήμιος τῶν Μελετίου καὶ Παπαβασιλοπούλου. Μεταρρυθμίσας τὴ Σχολὴν Τυρνάβου, τὴν ἀξιολογώτερη ἐπὶ Τουρκοκρατίας Θεσσαλικῆ Σχολή, ἐκάλεσε στὴ διεύθυνσίν της τὸν Παπαβασιλόπουλο (1701), ὁ ὁποῖος εὐγνωμονῶν ἀφιέρωσε σ' αὐτὸν τὴ «Λευχειμονούσα Ρητορικὴ» του, καθὼς καὶ δυὸ σ' αὐτὴ περιεχόμενα ἐπιγράμματα, ὡς ἐξῆς δὲ σὲ ἐπιστολὴν του ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Παρθενίου: «Παρθένιον τῶν χαρίτων τὸ ἀγλαόμορφον Παλλάδιον τὸν ἡμέτερον δεσπότην καὶ ἄριστον ποιμένα, οὐτινος ὁ μὴ θανμάζων τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν λοιπὴν τῶν ἡθῶν ἢ πάντοι βράκωνος καὶ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς ἢ, ὁ φασί, λίθων ἀναισθητότερος...». (Δὲς καὶ Κουρίλα: ὁ.π. σελ. 46).

25. Δὲν ξέρουμε ἀν ὁ Χρῦσανθος βρῆκε τὸν τρόπο κατὰ τὴ σύσταση τοῦ Κωνσταντινίου, «να κράξῃ ἐλέγξῃ καὶ νουθετήσῃ» τοὺς Ἀθηναίους διώχτες τοῦ Μελετίου. Δὲν ἀποκλείουμε ὅμως νὰ συνεβῆκε καὶ τέτοιο, ἐπειδὴ αὐτοί, μᾶλλον ἀπότυχαν στὴν ἀποστολὴν τους, μὴ δυνηθέντες νὰ τὸν βλάψουν καὶ ἴσως παραιτήθηκαν τῆς πάρα πέρα καταδρομῆς, γιὰτὶ οὔτε τὴν Ἐκκλησίαν βλέπουμε νὰ παίρνει σὲ συνέχεια κανένα μέτρο ἐναντίον του ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μελέτιος, καθὼς δὲν πέτυχε τὸν ἐπόμενο χρόνον μετὰθεσὶν του στὰ Γιάννινα, ἐπιθυμοῦσε «εὐκαιρίαν ζητῶν» νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν ἔδρα του τὴν Ἀθήνα.

26. Κατὰ τὸ Φιλαδέφεια ὁ Μελέτιος ἔμεινε στὴν Κωνσταντινούπολιν δυὸ περίπου χρόνια (1713—14) ὡς τὸ θάνατό του δηλαδὴ, χωρὶς νὰ ἐπιστρέψῃ, καθὼς ἐμεῖς πιστεύουμε, κάτω στὴν Ἀθήνα. Γιὰ τὸ πὼς ὅμως βρέθηκε τὸν ἐπόμενο χρόνον (1714) ἄρρωστος στὴ Λάρισα καὶ καθυστέρησε τὸν πῆγαιμό του στὴ Πόλιν, ὥστε νὰ χάσῃ τὸ θρόνον τῶν Γιαννίνων, δὲν ἀναφέρει τίποτε. Τὴν ἀποψή μας γιὰ ἐπιστροφὴν του στὴν Ἀθήνα Ἰούλιον—Αὐγούστο 1713 ἐνισχύει καὶ ἡ τοῦ τελευταίου πρὸς Χρῦσανθον γράμματός του φράση, «ἐλπίζω ὅμως νὰ διατρίψω προσέτι ἐνταῦθα ἡμέρας τινὰς καὶ ἴσως εἰς τὴν ἐπάνοδόν μου (στὴν ἔδρα μου δηλ. τὴν Ἀθήνα) θέλω ἔλθαι ἀπ' αὐτοῦ...».

27. Ὁ Κουρίλας (ὁ.π. σελ. 79) ἀναφερόμενος στὴν καὶ ἀλλοῦ συναντώμενη φράση τοῦ Ἀωνύμου, ὅτι δηλ. «συνεγράψατο (ὁ Μελ.) φιλοσοφικὰ κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν» ἐξηγεῖ πὼς αὕτη σχετίζεται μὲ τὴν κατηγορίαν τοῦ Ἀνδρακίτη, ὁ ὁποῖος «μῖξας θεολογίαν φιλοσοφίαν συνέχευε καὶ συνέφθειρε τὰ πάντα».

28. Ἡ παρεχόμενη ἀπὸ τὸν Παπαβασιλόπουλο πληροφορία στὸ δεύτερον ἀπὸ τὰ προτασσόμενα τῆς Γεωγραφίας ἐπιγράμματα τοῦ «σύνθετ' ἐπισταμένως ἐξόμενος καθέδρῃ Ναυπάκτῳ ἰδίῃ» πρὸς τὴν ὁποίαν συντάσσονται ὁ Γαζῆς καὶ Σάβας, ἀβασανίστως βέβαια, δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν ἀλήθειαν. Τὸ περιεργὸ εἶναι ἐδῶ, πὼς καὶ τὶς δυὸ περὶ τοῦ τόπου συγγραφῆς τοῦ ἔργου εἰδήσεις παρέχει ὁ ἴδιος Παπαβασιλόπουλος. Ἀσφαλῶς δὲ

στό πρὸς τὸ Νεόφυτο μεταγενέστερο γράμμα του λέγει τὴν ἀλήθεια «ὅτι Ἄρτης δηλ. ὦν (ὁ Μελέτιος) ἔσυνθεσε τὸ Γεωγραφικόν...».

29. Τέσσερα χρόνια ἀργότερα ὁ Μελέτιος, περαίνοντας τὸ γνωστὸ τρίτο πρὸς Χρῦσανθο γράμμα του (25]9]1711), γράφει: «Περὶ δὲ τοῦ συντεθέντος μοι γεωγραφικοῦ βιβλίου, πρὸ πολλοῦ αἰτηθὲν ὑπὸ τινος φίλου, ἐστάλη εἰς τυπογραφίαν. Οὐκ οἶδα ὅμως ἕαν ἤρесе καὶ ἐτέθη εἰς τύπους...».

Σίγουρα ὁ Παπαβασιλόπουλος, στὸν ὁποῖον ὁ Μελέτιος ἀπὸ τοῦ 1707 εἶχε παραδώσει τὰ χειρόγραφα τοῦ ἔργου, ἀναθέτοντάς του καὶ τὴ φροντίδα τῶν συνεννοήσεων καὶ διαπραγματεύσεων γιὰ τὴν ἐκδοσὴ του μὲ τοὺς Γλυκῆδες, δὲν ἔπαυε νὰ τὸν κατατοπίζει γιὰ τὶς ἀμφίβολες σχετικὰ προθέσεις τους, ψαλλιδίζοντας τοὺς ἐνθουσιασμοὺς τοῦ συγγραφέα.

30. «Ἄφηρες τὴ στάμπα καὶ πάει κατὰ διαβόλου» γράφει τὴν ἴδια ἐποχὴ σὲ γράμμα του ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ Μιχ. Γλυκῆς στὸν τότε διευθυντὴ τοῦ Τυπογραφείου ἄσωτο γιὸ του Δημήτριο (Ἡπ. Χρ. Γ' σελ. 41).

31. Ἡ συγῆ στὴν Ἀδριανούπολη, πρώτη Εὐρωπαϊκὴ πρωτεύουσα τῶν Τούρκων, μετάβαση τῶν προκαθημένων τῆς Ὁρθοδοξίας ὀφείλονταν στὴν κατὰ καιροὺς ἐκεῖ διαμονὴ τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον ἦταν ὑποχρεωμένοι γιὰ διοικητικούς λόγους ν' ἀκολουθοῦν, μὲ τὴ σύνοδό τους βέβαια. Τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ γνωστὸ ἐκεῖνο γράμμα τοῦ Παρθενίου πρὸς Μελέτιον γράφοντας: «Πλὴν ἀδελφε ἠελιάζομεν νὰ ἐπιστρέψῃ ἡ βασιλεία ἐν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν οἰκίαν ποιήσῃ. Καὶ τὴνικαῦτα οἰόμεθα πῶς κοινῶς τοὺς πατέρας μετὰ τοῦ προισταμένου ἀπελθεῖν ἐκεῖ καὶ θέλουν προσκαλέσει καὶ ἡμᾶς καὶ ἂν συνεπεραίνετε τὸν καιρὸν ἐπηγαίνομεν ὁμοῦ πάντες...».

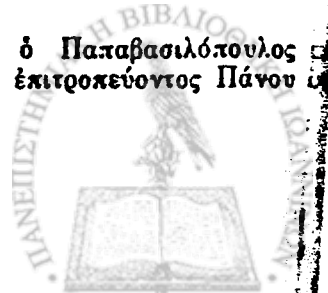
32. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Ἀναστ. Παπαβασιλοπούλου γνωρίζουμε, ὅτι ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς ἐξοχώτερους μαθητὲς τοῦ Σουγδουρῆ διδάξας ἀρχικὰ εἰς Σέρρας, Τύρναβον καὶ Ἰωάννινα, ὅπου διαδέχθηκε στὸ Γκιουματικὸ Σχολεῖο τὸ 1715 τὸ Δάσκαλό του ἔγινε δὲ εὐρύτερα γνωστὸς ὡς «δόκιμος ἐν τε τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ ἱερὰ θεολογίᾳ ῥήτωρ ἱεροκῆρυξ ἱκανὸς εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς (Ζαβίρ. ὁ.π. σελ. 441) καὶ συγγραφεὺς τῆς ἐν χειρογράφῳ σωζόμενης «λευχειμονούσης ῥητορικῆς» (Δὲς Κουρίλα ὁ.π. σελ. 97 κ.κ.). Περὶ δὲ τοῦ Ἀλεξίου Σπανοῦ οἱ γνώμες τῶν εἰδικῶν εἶναι συγκεχυμένες. Ἦδη ὁ ἀείμνηστος Ἅγιος Κορυθαὸς σχολιάζοντας τὸ γνωστὸ ἀπὸ τὸν ἴδιο δημοσιευόμενον γράμμα τοῦ Παπαβασιλόπουλου πρὸς τὸν Νεόφυτο Ἄρτας, τὸ σχετικὸ μὲ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ Γεωγραφικοῦ τοῦ Μελετίου γράφει: «Τὶς δὲ ὁ ἐξάδελφός του Ἀλέξιος, ὅς προσκυνεῖ τὸν πανιερώτατον (Ἄρτης) οὐκ εἶδα...» Δὲν εἶχε φαίνεται ὑπ' ὄψει τὰ Μνημεῖα Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων (Τ. Β' σελ. 368), ὅπου μετὰ τὴ Β' ἐπιστολῇ τῶν Παπαβασιλοπούλου καὶ Σπανοῦ πρὸς Χρῦστο. Νοταρᾶν, καταχωρεῖται καὶ αὐτὴ ἐδῶ ἡ σημείωσις δηλωτικὴ τῆς συγγενείας τους: «Οὗτοι, λέγει, πρῶτοι ἐξάδελφοι καὶ ἀδελφιδεῖς ἀπὸ ἀδελφῆς τοῦ μακαρίτου Μελετίου, ὦν ὁ μὲν ἱερεὺς καὶ β' δάσκαλος τῆς (λείπει) σχολῆς ὁ δὲ πραγματευτὴς σπουδαῖος καὶ μουσικός».

Ὁ καθ. Δυοβουνιώτης δημοσιεύει εἰδικὴ περὶ τοῦ Ἀλεξίου Σπανοῦ Πραγματεία (Ἡπ. Χρ. Α' σελ. 206—218) προσπαθῶν νὰ φωτίσει τὸ πρόβλημα ἂν δηλ. ὁ μεταφράσας τὴν Ἐξάβιβλο τοῦ Ἀρμενοπούλου, ἐπιγραμματοποιὸς καὶ ἄλλων πονημάτων συγγραφεὺς καθηγητῆς δὲ τῆς ἐν Ἀδριανούπολιν Σχολῆς Ἀλεξ. Σπανός, εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ τὸν ὁμώνυμό του σύγχρονο καὶ συμπατριώτη του ἀνεπιό τοῦ Μελετίου, συμπεραίνει δὲ ὅτι «ὅτι ὁ ἡμέτερος Σπανός (ὁ συγγραφεὺς δηλ. ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ Τζέτζης) δὲν εἶναι ὁ ἐκ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μελετίου ἀνεπιὸς αὐτοῦ...». Ἔχουμε τὴ γνώμη, ὅτι τὸ πρόβλημα δὲν ἔχει ἐπαρκῶς φωτισθῆ, ἔχει δὲ ἀνάγκη προσεχτικώτερης καὶ πιὸ ἐμπεριστατωμένης μελέτης. Νέα στοιχεῖα ἐρχόμενα εἰς φῶς θὰ διαλύσουν ἀρκετὰς βάσιμες ἀμφιβολίες μας, τὶς ὁποῖες δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ διατυπώσωμε.

33. Ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης διαπρεπὴς διδάσκαλος καὶ συγγραφεὺς μαθητῆς τοῦ Σουγδουρῆ μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες προδρομικὰς μορφὰς τοῦ νεοελληνικοῦ διαφωτισμοῦ, εὐρισκόμενος γιὰ σπουδὰς ἐν Ἰταλίᾳ μετὰ τῶν ἐτῶν 1697—1708, ἐχρημάτισε τὴν ἴδια περίοδον ἐφημέριος Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, κεντρικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλληνικῆς Παροικίας Βενετίας, καὶ διορθωτῆς στὸν ἐκεῖ ἐκδοτικὸ Οἶκον τῶν Γλυκῆδων. (Δὲς Π. Χρήστου: Μεθ. Ἀνθρακίτης καὶ Ἡπειρ. Χρ. Γ', σελ. 39).

34. Πρόκειται γιὰ τὸν ἀρχαῖο σοφιστὴ καὶ γραμματικὸ Ζωῖλο ἀπὸ τὴν Ἀμφίπολη, μαθητὴ τοῦ Διογένη, ἐνσαρκωτὴ δὲ τῶν μοχθηρῶν καὶ κακοβούλων ἐπικρίσεων, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν πρὸς τὸν Ὅμηρον ἀνευλάβειά του ὀνομάσθηκε Ὁμηρομάστιξ. Μνημονεύοντάς τον ἐδῶ καὶ ἀλλαγῶν (γράμμα του πρὸς τὸν Λαρίσης Παρθένιο τῆς 2)2)1702 ὁ Παπαβασιλόπουλος, ἐννοεῖ τοὺς τυχόν μετὰ τὴν ἐκδοσὴ τῆς Γεωγραφίας παρουσιασθησόμενους ἐπικριτὰς τῆς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους καλεῖ τὸν Χρῦσανθο νὰ τὴν προστατεύσει.

35. Μιὰ ἀκόμα σαφὴς καὶ ἀπὸ πρῶτο χεῖρι μαρτυρία ὅτι τὸ 1716 ὁ Παπαβασιλόπουλος δίδασκε ἐν τῷ Γκιουματικῷ Σχολεῖο ὡς διάδοχος φυσικὰ τοῦ Σουγδουρῆ ἐπιτροπεύοντος Πάνου Καραιωάννου.

36. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χρῦσανθος Νοταρὰς μόνος ἱκανὸς νὰ φέρει σὲ πέρας παρόμοια προσπάθεια, εἶχε παύσει φαίνεται οὐσιμικτὰ νὰ ἐνδιαφέρεται, ἀπορροφημένος τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1716) ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ παρεμφεροῦς πρὸς τὴ Γεωγραφία δικοῦ του ἔργου, ποῦ τυπώνονταν σὸ Παρίσι, πρᾶγμα ποῦ ἀνάγκασε τὸν ἀκατάβλητο Ἀναστάσιο ν' ἀναζητήσει ἄλλου τὴ βοήθεια.

37. Γεωγραφία ἐπίσης ἀξιοπρόσεχτη γιὰ τὴ διατύπωσὴ τῆς κυρίως σὲ κοινότητα γλώσσα, ἐκδόθηκε περὶ τὸ τέλος τοῦ ἴδιου αἵωνα (1791) στὴ Βιέννη ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ἱερομονάχους ἐξαδέλφους Γρηγόριο καὶ Δανιὴλ τοὺς Κωνσταντιάδες ἐκ Μηλεῶν τοῦ Βόλου μὲ τίτλο: «Γεωγραφία νεωτερικὴ ἐρανισθεῖσα ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς παρὰ Δανιὴλ ἱερομονάχου καὶ Γαβριὴλ ἱεροδιακόνου τῶν Δημητριαίων. Τομ. α' περιέχων τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία, Ἰταλία, Σπᾶνια, Πορτογαλλία καὶ Φράντζα ἐν Βιέννη 1791». «Ἡ Γεωγραφία αὐτὴ, λέει ὁ Ζαβίρας (ὁ.π. σελ. 233), ἐστὶ τοῖς πᾶσι λίαν χρήσιμος. Ἀλλὰ τὸ λίαν χυδαῖον καὶ βάρβαρον αὐτῆς ὕφος οὐ μικρὰν ἀηδίαν καὶ ναυτίασιν τοῖς πεπαιδευμένοις ἐπροξένησεν. Ὅθεν (ὡς οἶμαι) καὶ ἀτελής ἔμεινεν... Πρὸς τοῖς ἄλλοις, συνεχίζει (σελ. 279) γράφουσιν οὗτοι: «διὰν γράφωμεν ρωμαῖκα νὰ μιμούμεθα τὰ πάθη καὶ τὸ σχηματισμὸ, ὅπου ἔδωσε ἡ κοινὴ χρῆσις εἰς τὴ γλῶσσα, ἂν θέλωμε νὰ γράφωμε τὴ γλῶσσα, ὅπου ἐπαγγελομάστε, εἰ δὲ καὶ σχηματίσωμεν ταῖς λέξαις κατὰ τὴν κλίση τῆς Ἑλληνικῆς, δὲν γράφομεν ρωμαῖκα γιὰτὶ δὲν ἀκολουθοῦμεν τὴ φυσικὴ χρῆσι τῆς γλώσσας...».

37α. Γιὰ τὸν πεπαιδευμένο καὶ φιλογενῆ αὐτὸν Ἑπειρώτη, τὸν μεγαλύτερο χωρὶς ἀμφιβολία ἐκδότῃ ἑλληνικῶν βιβλίων τοῦ 17^{ου} αἵωνα, ἐλάχιστες ἔχουμε εἰδήσεις. Ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ τόπου μας μόνον ὁ Ἀραβαντινὸς (Χρον. Β' σελ. 281) τὸν μνημονεύει ὡς ἐξεληθὸντα τῶν Σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων, χωρὶς καμμιά ἰδιαίτερη περὶ τῆς ζωῆς του λεπτομέρεια. Ὅπως τοῦλάχιστον καὶ τὸνομά του φανερῶναι κατάγονταν ἀπὸ τὸ ὄρεινὸ στὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ Χιονίστρα χωρὶς τῆς Παραμυθιάς Λαμπανίτσα, ἀπ' ὅπου ἡ οἰκογένειά του μ' ἄλλες μαζί τῆς περιοχῆς μετοίκησε κατὰ σχετικὴ παλαιὰ παράδοσι στὰ Γιάννινα. Τὸ 1750 ἀπαντιέται στὴ Βενετία, ὅπου τὸν ἴδιο χρόνο ἐγκαινιάζει τὸ ἐπιβλητικὸ ἐκδοτικὸ του ἔργο, τυπώνοντας τὴν ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπους ἀπὸ τότε δὲ καὶ μέχρι τοῦ 1796 θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐκδοσὴ 34 συνολικὰ ἔργων στὴν Ἑλληνικὴ, «πάντοτε, καθὼς ὁ ἴδιος λέγει, ἀποβλέπων εἰς τὴν ὠφέλεια τοῦ Γένους ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας καὶ πρὸς κοινὴν χρῆσιν δὲν ἔπαυε πλουτίζων αὐτὸ μὲ διάφορα ἐπωφελεῖ βιβλία, ἄτινα ἔν τε Βενετία καὶ Βιέννη ἐξέδωκε».

Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ποῦ ἀγωνίσθηκε γιὰ τὴν διάδοσι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ὁ Λαμπανιτωτῆς, μὴ φεισθεὶς κόπων καὶ ἐξόδων, «ἐψύχρανον πολλάκις διάφοροι διαβολαὶ καὶ ζημίαι» καὶ μάλιστα, καθὼς ὁ ἴδιος πάλι ἀναφέρει, στὴν προσφώνησι τῆς «Ἀρχαιολογίας» του. «Τοιαῦτα ἐπηκολούθησαν εἰς τὸν ἐκδοθέντα τέταρτον τόμον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (τοῦ Μελετίου), ὁ ὁποῖος διὰ τὰς ὕσας ζημίας ἔπαθεν ἀνίσως δὲν ἦτον ἡ συνδρομὴ τοῦ Ὑψηλοτάτου Αὐθέντου Οὐγγροβλαχίας Ἀλεξάνδρου Μουρούζη (στὸν ὁποῖον ἀφιερῶνεται αὐτὸς ὁ Τόμος), ἣθελεν μείνει εἰς παντελὴ λήθη. Ἐὰν δὲν συνέβαινον αὐτῷ αἱ τοιαῦται ζημίαι καὶ ἄλλα πλείστα χρεϊώδη καὶ ἐπωφελεῖ ἣθελεν ἐκδόσει βιβλία...». (Δὲς καὶ Ε.Φ.Σ. Κωνσταντινουπόλεως 1898—99, σελ. 324 κ.κ.).

38. Ὁ Γ. Βενδότις βασιζόμενος σ' αὐτὴ τὴ φράσι, περιεχόμενῃ στὴν εἰσαγωγὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (σελ. 86); ἔχει τὴ γνώμη, ὅτι ὁ Μελέτιος ἀρχισε νὰ γράφῃ τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ χρόνο (1709), ἐνῶ κατὰ τὴ σωστὴ, ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ εἶδησι τοῦ Φιλαδελφέως, ὁ Μελέτιος καταπάστηκε μὲ τὴ σύνθεσίν του ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς διαμονῆς του στὴν Ἀθῆνα χρόνια (1703—6). Θὰ ἦταν ἄλλωστε ἀνθρωπίνως ἀδύνατο γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ὄγκου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας νὰ περατωθῇ σὲ ἓνα χρόνο μέσα, ἐπειδὴ τὸν ἀμέσως ἐπόμενο 1710 ὁ Μελέτιος ἀναγγέλλει, καθὼς εἶδαμε, σὸ Χρῦσανθο ὅτι τὴν εἶχε σχεδὸν εἰτοιμη. Κατὰ τὴ γνώμη μας τὸ ἀναφερόμενο ὅπου παραπάνω ἔτος 1709, ἀφορᾷ τὸ γράψιμο τῆς εἰσαγωγῆς καὶ μόνο.

39. Ὁ Γ. Βενδότις, Ζακύνθιος τὴν καταγωγὴν, ἐσπούδασε στὴν Ἰταλία, στὴ διάρκεια δὲ τῆς διαμονῆς του στὴ Βενετία, ἀσχολήθηκε, πολὺγλωσσος καθὼς ἦταν, μὲ μεταφραστικὰς ἐργασίας. Μετέβη κατόπι στὴν Πέστη τῆς Οὐγγαρίας, ὅπου ἀρκετὸν καιρὸ ἄσκησε τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα διδάσκοντας τὰ παιδιὰ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν, ἐργασία ἀπὸ τὴν ὁποία γλῆγορα παραίτηθηκε γιὰ νὰ προσληφθῇ ἀπὸ τὸν Π. Λαμπανιτιζῶτη στὴ διόρθωσι καὶ μεταγραφῇ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Μελετίου μὲ σκοπὸ τὴν ἐκδοσὴν τῆς. Ἀγόρασε κατόπι τὸ Τυπογραφεῖο τοῦ Βαουμαϊστέρου καὶ μὲ προνομία καὶ ἄδεια βασιλική, ἐσύστησε πρῶτος στὴ Βιέννη ἑλληνικὴ τυπογραφία ἀπὸ τὴν ὁποῖαν εἶδαν τὸ φῶς πλῆθος ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ ἐφημερίδων. Ἀπέθανε νέος καὶ στὴν ἀκμὴ τῆς δραστηριότητός του στερηθέντος τοῦ Γένους ἡμῶν, καθὼς λέγει ὁ Ζαβίρας (ὁ.π. σελ. 244—45), «ἐνὸς κοινωφελούς καὶ χρησίμου ἀνδρός».

39α. Χειρόγραφη Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τοῦ Μελετίου εὑρίσκεται, καθὼς ἄλλου (Μεσ. Βιβλ. Α', σελ. 303) πληροφορεῖ ὁ Σάθας, σὸ Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Κωνσταντινούπολη.

40. Σχετικὰ ὁ Κουρίλις ἀναφερόμενος στὸν Παπαβασιλόπουλο, ποῦ φημίζονταν σὰν ἄριστος διδάσκαλος τῆς Ρητορικῆς γράφει (ὁ.π. σελ. 102): Ἡ φήμη τῶν Ἰωαννιτῶν διδασκάλων ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου. Ὁ λόγος μετὰ τὴν ἄλυσιν ἦτο τὸ μόνον ὄπλον κατὰ τῶν προπαγανδῶν καὶ τῶν ὀργιαζόντων αἰρετικῶν κατὰ τῶν ἀρεπῶν καὶ αἰμοδιψῶν τυράννων καὶ ἐν γένει εἰς στήριξιν τῶν πιστῶν εἰς τὰς συμφορὰς ἐ-

κείνας τὰς ἀνεκδιηγήτους. Πάντες ἔγραφον τότε ρητορικὰς ὧν αἱ πλείσται εἶναι ἀνέκδοτοι καὶ μᾶλλον ἐκκλησιαστικά. Ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος, συνεχίζει, διδάσκων ἐν Ἰωαννίνοις ἔγραψεν «Ρητορικὴν διαλαμβάνουσαν περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁμιλίαν συγγράφειν, περὶ τῶν γενῶν καὶ διαρρέσεως τῆς ὁμιλίας». Εἶναι ἡ σημερινὴ λεγομένη Ὀμιλητικὴ. Προηγήθη δὲ τούτου ὁ Σουγδουρῆς μετενεγκῶν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς «Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁμιλίαν συγγράφειν», ἔργο γὰρ τὸ ὁποῖο μιλήσαμε στὴ σχετικῆ περὶ τοῦ Διδασκάλου αὐτοῦ μελέτη μας. Ὁ δὲ Παπαδ. Κεραμεὺς (Ἱεροσολ. Βιβλ. Α', σελ. 235) σημειώνει: «Εἰς τεῦχος χαρτῶν γραφὲν ἐν ἔτει 1744 ὑπάρχει: Μελετίου Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁμιλίαν συγγράφειν. Ἀρχ.» τοῖς μέλλουσι ὁμιλίαν...». Τὰ τρία πρῶτα Κεφ., λέγει, ἐξέδωκα ἐν ἔτει 1874 ἐν τῇ συμφωναίᾳ ἡμερῶν «Ἰωνία» (ἀριθ. 41—48) κατὰ τὸ συμφωναϊκὸν ἀπόγραφον», προσθέτει δὲ (ὁ. π. σελ. 353) ὅτι: «Εἰς κώδ. χειρόγρ. Πατριαρχ. Ἱεροσολύμων περιέχεται ἔντυπος εἰσαγωγή Ἀλκινοῦ φιλοσόφου τῶν δογμάτων τοῦ Πλάτωνος, μεθ' ἣν 76 χαρτῶα φύλλα περιέχοντα ἐπιμελέστατα γεγραμμένον στὸ πονημάτιον Μελετίου Ἀθηνῶν περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὁμιλίαν συγγράφειν. Ἀρχ. Κεφ. Α'. Περὶ τῶν γενικῶν διαρρέσεων τῆς ὁμιλίας. «Ἀρχ. θέλουσιν ὁμιλίαν γράφειν...». Τέλος περὶ τοῦ πονήματος τούτου τοῦ Μελετίου ὁ Λάμπρος γράφει: «Κατὰ σημείωμα τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν σελ. 224 τὸ συγγραμμάτιον τοῦτο εἶναι ἔργον τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν περὶ οὗ ὁ Σάθας ἐν Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ (σελ. 392) λέγει ὅτι παρεσκευάσθη πρὸς ἐκδοσιν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἰωαν. Σακελλίωνος (Ν. Ἑλλ. Τ Δ', σελ. 105).

41. Εἶναι τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἔργο τὸ ἀναφερόμενο ἀπὸ τὸ Σάθα (ὁ. π. σελ. 392) ὡς «Διδαχαὶ ὡς ἐκέρυττεν ἐν Πελοποννήσῳ».

42. Δὲν θὰ πρέπει νὰ ξενίσουν τὸν ἀναγνώστη οἱ διατυπούμενες ἐδῶ ἀπὸ τὸ συγγραφεῖ ἀνακριβείες. Ἡ ὄντως μεγάλῃς ἀξίας προσφορὰ τοῦ Μελετίου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι πρῶτος αὐτὸς μετὰ βία τὰ ἐλάχιστα ἐπιστημονικὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς του ἐπεχείρησε ν' ἀναχαράξει στὸ βασανισμένον πρόσωπο τῆς Νεώτερης Ἑλλάδας καὶ στὴν πιθανώτερη δυνατὴ θέσιν τὰ σβησμένα ἀπὸ καιρὸ κλασσικὰ ὀνόματα τῶν διάφορων γεωγραφικῶν τῆς στοιχείων. Θὰ περάσουν ἀπὸ τότε δύομισι ἀκέραιοι αἰῶνες καὶ παρὰ τίς συνδυασμένες προσπάθειες καὶ μελέτες τῶν εἰδικῶν γὰρ πολλὰ ἀπὸ τὰ συναρτῆ προβλήματα, πὺν ἔθιξε στὴ Γεωγραφία του ὁ Μελέτιος, δὲν εἰπώθηκε ἡ τελευταία λέξη.

ΦΩΤΗ Ι. ΜΑΝΟΥ

ΑΠΟ ΤΟ Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Ο Ν 1912 - 1913

ΚΡΙΣΙΜΟΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ὁ μὴν Δεκέμβριος εὔρε τὸ στράτευμα ἐπὶ τῶν Ἑπειρωτικῶν ὁρέων. Ἡ παρατεινομένη πολιορκία τοῦ φρουριακοῦ συγκροτήματος τῶν Ἰωαννίνων χωρὶς καμμίαν δυνατότητα ἐπιθετικῆς δράσεως ἐπέδρα δυσμενῶς ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν στρατιωτῶν. Ὁ καιρὸς, ὁ φοβερὸς αὐτὸς χειμῶν, ἀνέστελλε κάθε θέληση γιὰ δράση. Στὰ ὄρεϊνὰ ὅλα εἶχον ἀποκτήσει τὴν εὐαισθησία τοῦ κρυστάλλου. Τὸ πολὺ κρῦο δὲν ἄφινε περιθώριο σκέψεως θερμῆς. Στούς κάμπους πάλι ἡ πυκνὴ ὀμίχλη, ἡ διαρκῆς βροχὴ καὶ τὸ χιονόνερο δημιουργοῦσαν κατάθλιψιν πολλήν. Λάσπη, βροχὴ, χιόνι, κρῦο. Ὅλα αὐτὰ καὶ μαζὶ καὶ χωριστά. Αἱ ἀναφοραὶ καὶ τὰ πολεμικὰ ἀνακοινωθέντα ἀπεικόνιζον τὴν δυσθυμία τῶν συντακτῶν των. «Χθὲς καὶ σήμερον βροχὴ καὶ ὀμίχλη». Τόσο εἶχε νοτίσει ὁ καιρὸς καὶ σφίξει τὸ κρῦο νεῦρα καὶ ψυχὴ ὥστε νὰ τὰ κάμη πάρα πολὺ εὐαίσθητα.

Καὶ τῶν νεοφερμένων στρατιωτῶν ἡ ψυχολογία δὲν ἀργοῦσε νὰ γίνῃ ἀπαισιόδοξη. Οἱ στρατιῶται τῆς II μεραρχίας τοῦ Καλλάρη, ψηθέντες καὶ πάλιν μετὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα εἰς νέας θυσίας, ἔδειχναν καταφανῶς σημεῖα κοπώσεως καὶ κάμψεως τοῦ ἠθικοῦ των. Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἐγνωστοποίησεν ὁ μέραρχος εἰς τὸν ἀρχηγὸν μὲ τὴν ἰδικήν του γνώμην πρὸς σύναψιν ἀνακωχῆς. Ἐκ παραλλήλου ὁμως καὶ τὸ ἄκρον ἀριστερὸν τοῦ μετώπου παρουσίασε κάμψιν καὶ αἱ γραμμαὶ του διεσπάρθησαν.

Ὁ συνταγματάρχης Μαλάμος ἐπληροφῶρει τὸ ἀρχηγεῖον ὅτι τουρκικὴ δύναμις βαδίζει πρὸς Σοῦλι. Πρὸ τῆς κρίσεως ταύτης καταστάσεως ὁ Σαπουντζάκης στίς 5 Δεκεμβρίου, τὰ μεσάνυχτα, διατάζει τὸν ἀντὶρχην Ἰωάννου—ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου του στήν ἀρχὴ—νὰ ἀποστείλῃ δύο τάγματα εἰς Φιλιπιάδα ἅμα δὲ καὶ δύο πυροβολαρχίας. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καὶ ἐνῶ ὁ ἀρχηγὸς κατέβαλλε συντόνους προσπαθείας πρὸς πληρεστέραν διοργάνωσιν τοῦ ἀπροσδοκῆτου ἀγῶνος καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιτιθεμένων, ὠρισμένοι ἀξιωματικοὶ ἄλλως ἐσκέπτοντο. Ὁ ἐπιτελὴς ταγματάρχης Σηληιάδης ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Σαπουντζάκη ἀπηυθύνετο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν μὲ τὰ κάτωθι λόγια: «*Ἐμὶν Ἀγῶ 5—12—12 ὥρα 2,10' π.μ. Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν Ἀθήνας.*

Καλλάρης ἀναφέρει στράτευμα καταπεπονημένον. Μαλάμος πληροφορεῖ ἐχθρὸν τμημα βαδίζει πρὸς Σοῦλι. Δὲν Διαθέτομεν δύναμιν ἀναχαιτίσωμεν προέλασιν διὰ Σουλίου πρὸς Πρέβεζαν, ἢ Φιλιπιάδα. Κατάστασις κρίσιμος. Ἀνάγκη ὑπογραφῆ ἀνακωχῆ καὶ ἀποσταλῶσιν ἐσπευσμένως ἐκ Πειραιῶς στρατεύματα εἰς

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 515.

Πρόβεξαν. Ἐπίσης δύναμις εὐρισκομένη Χειμάρορα ἀνάγκη ἐπανέλθη τάχιστα Πρόβεξαν. Σπηλιάδης».

Τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ ἦτο τὸ ἐπιχείρημα εἰς τὸ ὁποῖον ἐρειδόμενοι ἅπαντες οἱ κατήγοροι κατεφέροντο ἐναντίον τοῦ Σαπουντζάκη, ὅτι οὗτος ἐπέδωκε νὰ καλύψῃ τὴν ἀνικανότητά του διὰ τῆς συνάψεως ἀνακωχῆς.

Ἡ ἄγνοια τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν κινήσεων περὶ ἀνακωχῆς ἠμφισβητήθη ἀπὸ τὸν Διάδοχον ὅστις ἔλεγεν ὅτι «...ἡ τηλεγραφικὴ ἀνακοίνωσις τοῦ ὑπιδάχτου Γρίβα πρὸς τὸν κ. Στράτον ὡς ἄτομον, Ἐπουρογὸν τῶν Στρατιωτικῶν, δὲν δύναται νὰ ληφθῆ ὡς διαφωνία μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ στρατοῦ Ἡπείρου, ἢ τοῦ Διοικητοῦ τῆς II μεραρχίας, ἀπεναντίας γνωρίζων τις τὰ ἄτομα πρόπει νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἐγινε κατόπιν συνεννοήσεως. Εἶναι δὲ προσπάθεια πρὸς ἐνίσχυσιν γνώμης ἀρχηγοῦ αἰτήσαντος οὐχὶ ἐνισχύσεις ἀλλ' ἀνακωχῆν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη σκοπεῖ ἀποφυγὴν εὐθένης ἀρχηγοῦ. Διὰ τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης ζητεῖται ἡ μεσολάβησις τοῦ κ. Στράτου, ἀτόμου Ἐπουρογὸν τῶν Στρατιωτικῶν παρὰ τῆ κυβερνήσει, ἵνα ἀνασταλῆ πᾶσα αὐτῆς προσπάθεια πρὸς ἀποστολὴν ἐνισχύσεων καὶ ἔντασιν προσπαθειῶν.....

Ἀποτέλεσμα ἐκστρατείας στρατοῦ Ἡπείρου προέροχεται ἐκ τοῦ τρόπου διεξαγωγῆς ταύτης ὑπὸ ἀρχηγοῦ, ἠνωμένα δὲ ἐπιτελεῖα καλύπτωσι τοῦτο διὰ τῆς παραδοχῆς κατευθύνσεως ἠθικοῦ II μεραρχίας».

Ἐκτός ὄλων αὐτῶν ὁ Διάδοχος ἀμφισβητεῖ τρόπον τινὰ καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ Σαμπουντζάκη. Ἐλεγε δηλαδὴ ὅτι ναὶ μὲν ἐνέκρινε τὴν προαγωγὴν του εἰς ἀντιστράτηγον, διὰ μόνην ὁμως τὴν θέσιν τοῦ προέδρου τοῦ ἀναθεωρητικοῦ!!!

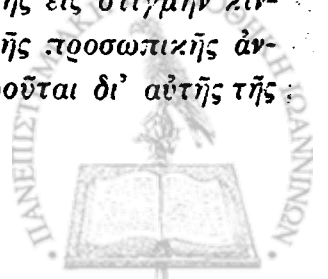
Ἀλλὰ εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Σαμπουντζάκης ἠγνῶει τὸ τηλεγράφημα πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ταγματάρχου Σπηλιάδου, ὅπως ἠγνῶει καὶ τὰς διαφόρους ἀναφορὰς διαφόρων ἀξιωματικῶν πρὸς... διαφόρους περὶ τῆς καθόλου ἀκολουθητέας τακτικῆς καὶ στρατηγικῆς.

Καὶ ὄντως ἠγνῶει ὁ ἀρχηγὸς τὴν ἀποστολὴν τοιοῦτου τηλεγραφήματος. Καὶ δὲν χωρεῖ οὐδεμία ἀμφιβολία γι' αὐτό. Ὁ ἴδιος μόλις ἔλαβε γνῶσιν τοιοῦτου τηλεγραφήματος καὶ πρὶν παρέλθῃ ἀκόμη ὥρα ἐτηλεγράφει πρὸς τὴν κυβέρνησιν ὅτι ἐλπίζει νὰ κρατήσῃ ἕως ὅτου σταλοῦν ἐνισχύσεις καὶ ὅτι τὸ τοῦ Σπηλιάδου τηλεγράφημα μὴ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὡς σταλὲν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ καὶ βασισθὲν εἰς ἀνακριβεῖς πληροφορίες.

Ἀλλὰ ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν ἐδῶ καὶ μίαν ἄλλην ἀναφορὰν, τοῦ ὑπιδάχτου Γρίβα πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν Στράτον, σταλεῖσαν τὴν 8 Δεκεμβρίου, τρεῖς δηλαδὴ ὁλοκλήρους ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναφορὰν τοῦ ταγματάρχου Σπηλιάδου καὶ ἡ ὁποία ἐξέφραζεν τὴν γνώμην τοῦ ἐπιτελείου καὶ τῆς II μεραρχίας. Ἴδου τὴν:

«Φιλιππιάς 8—12—12 ὥρα 5.15' μ.μ. Στράτον Ἐπουρογὸν στρατιωτικῶν Ἀθήνας. Λαρόντες γνῶσιν χθεσινῆς σμνομιλίας ἡμῶν μετ' ἀρχηγῶν φρονοῦμεν ὅτι ἔχομεν καθῆκον χάριν τῆς ἀληθείας, χάριν τοῦ ἔθνους καὶ χάριν τῆς ὑπολήψεως καὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος νὰ ἐκφέρωμεν τὴν γνώμην μας, ἣτις πολὺ πιθανὸν καλῶς καὶ ἐγκαίρως σταθμιζομένη νὰ προλάβῃ συμφορὰς ἀνεπανορθώτους.

Πρῶτον τὸ ἐν Ἡπείρῳ στρατεύμα μεθ' ὅλην τὴν μικρὰν ἐνίσχυσιν ἣν ἔλαβε διὰ τῆς II Μεραρχίας ὄχι μόνον γενναῖον τι δὲν δύναται ν' ἀναλάβῃ καὶ διεξαγάγῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς θέσεις του ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν κίνδυνος ὑπάρχει νὰ τὰς ἐγκαταλείψῃ. Τὸ τοιοῦτον πλὴν τῆς προσωπικῆς ἀντιλήψεως τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Στρατοῦ Ἡπείρου ἐπικυροῦται δι' αὐτῆς τῆς

ὁμολογίας τῶν διαφόρων φαλαγγαρχῶν καὶ δὴ τοῦ Μεράρχου τῆς ΙΙας Μεραρχίας, ὅστις κατηγορηματικῶς καὶ ἐπανελημμένως ἀνέφερε τοῦτο. Μάλιστα δὲ παρατηρήθη ὅτι κυρίως οἱ ὀπλίται τῆς ΙΙ Μεραρχίας κατέχονται ὑπὸ μεγαλειτέρας δυσθυμίας καὶ ἀποθαρρύνσεως, ὅπερ εὐεξήγητο καθόσον ἐκλήθησαν ν' ἀναλάβωσι νέον ἀγῶνα καὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς νέους κινδύνους, εἰς στιγμήν καθ' ἣν σὺν τῇ ἱκανοποιήσει τῆς πατριωτικῆς τῶν φιλαυτίας ἐθεώρουν ὅτι εἶχεν ἐκλείψει δι' αὐτοὺς πᾶς περαιτέρω κίνδυνος μὲ τὴν λῆξιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἐκστρατείας. Πᾶσα δὲ ἐκ μέρους τῶν στελεχῶν ἐνέργεια διὰ τὴν ἐπὶ μακρὸν διατήρησιν τοῦ καταπεπτωκότος αὐτῶν φρονήματος γενήσεται ἐπὶ ματαίῳ, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς ἀναμονῆς τῶν μελετηθησομένων ἐνισχύσεων τόσον τὸ κατὰ πολὺ ἰσχυρότερον τοῦ ἀντιπάλου ὅσον καὶ αἱ ἐπανελημμένα ἐκ μέρους τούτου ἀδιάκοποι ἐνοχλήσεις δὲν θὰ συντελοῦν ἢ εἰς τὴν ἐπαύξεισιν τῆς ἀποθαρρύνσεως ταύτης.

Δεύτερον. Ἀλλὰ καὶ αἱ μελετηθεῖσαι ἐνισχύσεις ἂν ἔλθωσι τόσον ταχέως ὥστε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο νὰ εὗρωσι τὸν ἐν Ἡπίρῳ στρατὸν ὡς ἐκ θαύματος εἰς τὰς θέσεις του, πάλιν δὲν θὰ συντελέσωσι εἰς ριζικὴν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως καὶ δὴ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μελετωμένου σκοποῦ. Πρῶτον διότι καὶ τὸ ἠθικὸν τῶν ἐρχομένων μονάδων διὰ τοὺς αὐτοὺς ὡς ἄνω λόγους δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαφέρει τοῦ ἠθικοῦ τῆς ΙΙ Μεραρχίας καὶ δεύτερον ἢ πραγματικὴ ἐπαύξεισιν τῶν τυφεκίων μετὰ τὴν προσέλευσιν τῶν προκειμένων ἐνισχύσεων θὰ διατηρήσῃ ἀριθμητικὴν μειονότητα τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ ἀπέναντι τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καθόσον προστιθεμένης τῆς ἐρχομένης δυνάμεως 9.000 τυφεκίων εἰς τὰς 16.000 τῶν ὑπαρχόντων ἤδη ἐν Ἡπίρῳ θ' ἀποτελεσθῇ δύναμις, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπερχομένων ἀσθενειῶν, καὶ ἀπωλειῶν, οὐχὶ ἀνωτέραν τοῦ ἐνισχυομένου καθ' ἐκάστην τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἔχει ἐπὶ πλέον ὀρμητήρια τὰς ὀχυρὰς αὐτοῦ θέσεις ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ὁποίων διαρκῶς διατελεῖ καὶ μάχεται. Ἐν τέλει θεωροῦμεν καθήκον νὰ δηλώσωμεν ὅτι πᾶσα ἀποτυχία τοῦ ἐν Ἡπίρῳ στρατεύματος θέλει σημάνει τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὑπὸ ἐδαφικὴν καὶ ἠθικὴν ἔποψιν. Ἡ ἀνωτέρω γνώμη διερμηνεύει ἀκριβῶς τὰς σκέψεις τοῦ τε Ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ Ἡπίρου ὡς καὶ τοῦ τῆς ΙΙ Μεραρχίας.

Γρίβας»

Τὶ συνάγεται ἀπὸ ὅλα αὐτά;

Συνάγεται ἀκριβῶς ὅτι ὁ ἀρχηγὸς δὲν συνεφώνει μὲ τὴν γνώμην τοῦ ἐπιτελείου του, ἢ μᾶλλον τὸ ἐπιτελεῖον εἶχεν διάφορον γνώμην διὰ τὸ μέλλον τῶν ἐπιχειρήσεων. Καὶ ἀκόμη περισσότερο ἐκδηλοῦται ἀπειθαρχία εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἐπιτελείου. Ἀντικανονικαὶ ἀναφοραὶ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν καὶ τὸν Διάδοχον μένουσιν ἄνευ κυρώσεων. Ἀορίστως ὁ ὑπουργὸς στρατιωτικῶν θὰ ἐπιφορτίσῃ τὸν Διάδοχον ἀργότερον μὲ αὐτὸ τὸ ἔργον. Τὴν διενέργειαν ἀνακρίσεων. Καὶ ἡ ἀπαράδεκτος αὕτη κατάστασις ἀπὸ πλευρᾶς στρατιωτικῆς πειθαρχίας θὰ προσμετρηθῇ εἰς τὸ παθητικὸν τοῦ Σαπουντζάκη. Τὴν τάσιν ὅμως αὐτῆς τῆς ἀπειθαρχίας ὁ ἴδιος ὁ Διάδοχος ἠνέχθη διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἄλλων παρεμφερῶν ἀναφορῶν—Μοσχοπούλου, Παπαβασιλείου—αἵτινες καὶ ἀπειθαρχίαν ἐδήλουν καὶ κρίσεις μειωτικὰς περιεῖχον χωρὶς αἱ τοιούτου εἶδους ἐνέργειαι νὰ ἐπισύρουν κατ' αὐτῶν πειθαρχικὰς καὶ ἄλλας κυρώσεις. Μπλεγμένος εἰς ἓνα ἀόρατον δίκτυον προσωπικῶν φιλοδοξιῶν τῶν ἡγετῶν ὁ Σαπουντζάκης ἠγωνίζετο ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα. Ἐντελῶς ἀνυποψίαστος περιήρχετο εἰς ἀνυποληψίαν καὶ εἰς τὰ ὄμμα-

τὰ τῶν δυναμένων νὰ γνωρίζουν τὰ πράγματα ἀξιωματικῶν ἀρχηγῶς χωρὶς ἐξουσίαν. Ἡ σκιά του ἐπλανᾶτο εἰς τὸ ἀρχηγεῖον τῆς Ἡπείρου ἀσθενῆς καὶ ἄνευ ἐπιβάλλοντος. Ἀλλὰ ὁ Σαπουντζάκης δὲν ἐθεωρεῖτο μόνον ἀνίκανος στρατηγός. Τοῦ προσήφθη καὶ ἄλλη κατηγορία πλεον βαρυτέρα. Τὸ ἀδίκημα τῆς ἀντιποιήσεως ἀρχῆς ποῦ τοῦ ἀπεδόθη συνίστα βαρυτάτην κατηγορίαν, ἥτις θὰ ὠδήγει τὸν ἀντιποιηθέντα ἅμα τῇ λήξει τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὸ στρατοδικεῖον. Πρὶν ἢ ἀφιχθῆ ὁ Διάδοχος εἰς Ἡπειρον, ὁ Σαπουντζάκης διετάχθη ὅπως παραδώσῃ τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν στρατηγὸν Μοσχόπουλον καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας τασσόμενος εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν. Ἐκεῖνος δὲ ἀφοῦ παρέδωκεν ἀνέλαβεν ὡς μὴ ὤφειλεν καὶ πάλιν τὴν ἀρχηγίαν. Τὰ πράγματα ὅμως καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον φρονῶ πῶς εἶναι ἀπολύτως σαφῆ καὶ καθαρὰ. Ὁ Σαπουντζάκης ἅμα ἔλαβε διαταγὴν νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν ἀρχαιότερον στρατηγὸν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀθήνας, μὴ θέλων νὰ ἀποχωρισθῆ τοῦ στρατοῦ του εἰς τὰς κρισίμους ἐκείνας στιγμὰς καὶ ἐκτελέσας πάντως κατὰ τὸ ἕν σκέλος τὴν διαταγὴν—τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχηγίας—ἐζήτησε νὰ παραμείνῃ εἰς Ἡπειρον. Τηλεγραφῶν εἰς τὸν Διάδοχον Κων/νον καὶ τὴν κυβέρνησιν ἔλεγεν: «*Φέρων τ' ἀνωτέρω εἰς γνώσιν τῆς ὑμετέρας Ἐξοχότητος τολμῶ νὰ ὑποβάλω τὴν θεομὴν παράκλησιν ἵνα μοὶ ἐπιτρέψῃ καὶ συνεχίσω τὸν ἐν Ἡπείρῳ ἔργον μου, παραμένω δὲ ἐνταῦθα ἀναμένων ἐν τῷ μεταξὺ τὰς διαταγὰς τοῦ Γεν. Ἀρχηγοῦ*».

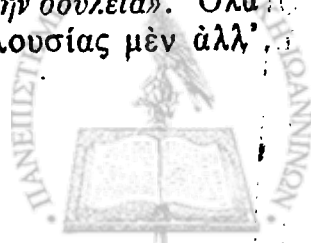
Τὴν ἀναφορὰν αὐτὴν τοῦ ἀντιστρατήγου τὸ Ὑπουργεῖον διεβίβασεν ἀμέσως εἰς τὸν Διάδοχον—Ἀρχηγὸν μὲ τὴν παράκλησιν ὅπως διατυπώσῃ τὴν γνώμην του πρὸς ἔκδοσιν ἐπειγούσης πρὸς τὸν Σαπουντζάκην διαταγῆς. Ἐπὶ τῶν διαβιβασθεισῶν ἀναφορῶν τοῦ Σαπουντζάκη, ὁ Διάδοχος, τηρῶν ἐνήμερον καὶ τὴν κυβέρνησιν ἀπήντησεν: «*Ἀντιστρατήγον Σαπουντζάκην Φιλippiάδα. Ἡ ἐνέργεια τοῦ στρατοῦ Ἡπείρου θ' ἀναβληθῆ μέχρι τῆς ἀφίξεώς μου ὡς ἤδη διέταξε καὶ νὰ γνωστοποιηθῆ εἰς τὰ στρατεύματα ὁ λόγος τῆς ἀναβολῆς ταύτης. Συναινῶ, ὅπως μετὰ τὴν ἐν Ἡπείρῳ ἀφίξίν μου, ἀναλάβητε τὴν διοίκησιν τοῦ ἀρχικοῦ στρατοῦ Ἡπείρου. Θεσ/νίκη 5/1/13 Κων/νος*».

Λαβὼν γνώσιν τῆς εὐμενοῦς ταύτης ἀποφάσεως τοῦ Διαδόχου, ὁ Σαπουντζάκης ἐξέφρασεν διὰ σήματος πρὸς Αὐτὸν τὴν ἰδίαν ἡμέραν τὴν βαθυτάτην του εὐγνωμοσύνην. Τὴν δὲ ἐπομένην ἐξέδιδε διαταγὴν διὰ τῆς ὁποίας γνωστοποιούσε τὴν ἀλλαγὴν ταύτην εἰς τὴν διοίκησιν ἔχουσα οὕτω:

«Μέχρις ἀφίξεως τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Διαδόχου Ἀρχηγοῦ στρατοῦ Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ἡπείρου Στρατιᾶς θέλω διατηρήσει ὁ ὑποφαινόμενος ἀναλαμβάνων αὐτὴν ἀπὸ σήμερον»

Ἀμέσως δὲ ἤρχισε νὰ ἀσκῆ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχηγοῦ ἐρχόμενος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ Διαδόχου. Ὡς ἦτο φυσικόν οὐδεὶς τότε διετύπωσε καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀντίρρησην διὰ τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν. Ἐὰν ἄλλως συνέβαινε καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Διαδόχου ἦτο ἄλλη δὲν θὰ διέταζε τὸν Σαπουντζάκην νὰ ἀναβάλλῃ πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ στρατοῦ μέχρι τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς του. Καὶ ὁ Σαπουντζάκης θὰ εὕρισκετο ἐκτὸς ὑπηρεσίας εἰς τὸ στρατηγεῖον.

Καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀντιποιήσεως ἀρχῆς συνεχίζεται. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως θύμα τοῦ Σαπουντζάκη εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Διάδοχος! Ἐλέχθη ἢ μᾶλλον ἐγγράφῃ ὅτι ὁ Σαπουντζάκητ ἀφοῦ ὑπεδέχθη τὸν Διάδοχον ἄρχισε νὰ τοῦ κἀνῃ ὑποπτες προτάσεις συνεταιρισμοῦ καὶ νὰ «μοιραστοῦν τὴν δουλειά». Ὅλα αὐτὰ κακοποιούντα τὴν ἀλήθειαν ἀποτελοῦν ἀποκευήματα πλουσίας μὲν ἀλλ' ἀχαλινώτου φαντασίας.

Ἄς τὰ θεωρήσομε, λοιπόν, μὲ ψυχραιμία τὰ πράγματα. Ὄταν ἔφθασεν ὁ Διάδοχος εἰς τὴν Ἡπειρον τὴν 10—1—13 καὶ πρὶν ἢ συναντηθῆ μετὰ τοῦ Σαπουντζάκη, ἀπουσιάζοντος εἰς τὸ μέτωπον, ἐξέδωσε διαταγὴν δι' ἧς ἐγνωστοποιεῖ τὴν ἀνάληψιν ὑπ' Αὐτοῦ τῆς Ἀρχηγίας. Τοῦ λοιποῦ δὲ ἅπαντες οἱ ἡγήτορες νὰ ἀπευθύνωνται εἰς Αὐτόν. Συναντηθεὶς δὲ βραδύτερον μετὰ τοῦ Σαπουντζάκη καὶ μὴ θέλων ὁ ἴδιος νὰ διακόψῃ τὴν ἀρξαμένην κατὰ τὴν ἀπουσίαν Του ἐπίθεσιν κατὰ τῶν τουρκικῶν θέσεων εἰς Μπιζάνι, ἀνέθεσεν καὶ πάλιν τὴν διοίκησιν καί, μέχρι πέρατος τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς τὸν Σαπουντζάκην.

Σχετικῶς παραθέτομεν ἐδῶ τὰ κατωτέρω:

«Ἀν/γον Σαπουντζάκην.

Ἀναλαβὼν τὴν Διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς καὶ μὴ ἐπιθυμῶν νὰ διακόψω τὴν κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου ἀρξαμένην ἐπιχείρησιν κατὰ τῶν θέσεων Μπιζάνι καὶ τῶν πρὸς Β. αὐτῶν τοιούτων, διατάσω τὴν ἐξακολούθησιν ταύτης ὑπὸ τὴν αὐτὴν Διεύθυνσιν. Αὔριον θὰ παραστῶ αὐτοπροσώπως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὸ δὲ τοιοῦτον νὰ ἀνακοινωθῆ πάραυτα πρὸς ἅπαντα τὰ στρατεύματα. Περαιτέρω διαταγὰς θὰ ἐκδώσω αὔριον ἐπὶ τόπον.

Φιλιππιάς 10—1—13 ὥρα 10 ἑσπέρας

Κωνσταντῖνος»

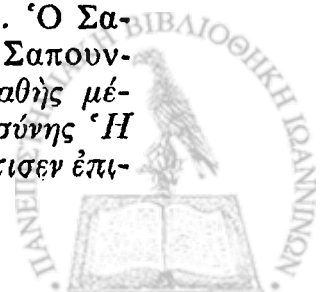
Τὴν ἀπόφασίν του ταύτην ὁ Διάδοχος ἐγνωστοποίησε καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν.

Τὴν ἐπομένην 11—1—13 σκεφθεὶς ἄλλως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν του σκέψιν. Νὰ διατηρήσῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀρχηγίαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Σχετικῶς μετὰ τῶν ἐπιτελείων ἐκινήθη τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον:

«Γλαρχον Γρίβαν Χάνι Φτελιᾶς.

Ἡ Α.Α.Β.Υ. ὁ Διάδοχος ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν εἶδε τὸν κ. Ἀντιστράτηγον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν του σκέψιν νὰ τηρήσῃ αὐτὸς τὴν ἀπ' εὐθείας διοίκησιν τῆς Στρατιᾶς τῆς ἐνεργοῦσης ἐν Ἡπείρῳ. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ διατηρήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου ὡς τῶ ὑπεσχέθη τὴν πρωτίαν διὰ λόγους καθαρῶς στρατιωτικούς, θέλων νὰ μὴν ὑποβιβάσῃ τὸν κ. ἀντι/γον διορίζων αὐτὸν διοικητὴν τῆς μεραρχίας Ἡπείρου ἀπεφάσισε νὰ τὸν διορίσῃ διοικητὴν τμήματος στρατιᾶς, συγκειμένης ὑπὸ τῶν ΥΙ καὶ ΥΙΙ μεραρχίας καὶ μελλούσης νὰ ἀναλάβῃ σπουδαίαν ἀποστολὴν κατὰ τὴν σημερινὴν διαταγὴν Στρατιᾶς, ἣτις κοινοποιεῖται μετ' ὀλίγον τηλ/κῶς. Τὸ ἐπιτελεῖον δύναται νὰ τὸ καταρτίσῃ ὅπως νομίζῃ καλλίτερον, τοῦ Διαδόχου μέλλοντος νὰ ἐγκρίνῃ τὰς γενησομένας προτάσεις του. Δούσμανης».

Αὐτὴ ἐν ὀλίγοις εἶναι ἡ μικρὰ ἱστορία τῶν ἀντικαταστάσεων. Ἱστορία ἀπηλλαγμένη ἀπειθαρχίας, ἀντιποιήσεως ἀρχῆς, σκευωριῶν ἀπαδουσῶν πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ἀπαραδέκτων συναλλαγῶν μετὰ τῶν ὑψηλῶν προσώπων. Ἡ ἀκεραιότης τοῦ Κων/νου εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ὁ Σαπουντζάκης δὲ εἰς ἕκ τῶν λαμπροτέρων Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν. Ὁ Σαπουντζάκης ἀνήκει εἰς τοὺς ἐξόχους Ἑλληνας τοῦ καιροῦ του. «Πολυμαθὴς μέχρι σοφίας. Σπανίας πνευματικῆς λεπτότητος. Ἀμεταθέτου νομιμοφροσύνης Ἡ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις τοῦ Διαδόχου Κων/νου ἦτο ἔργον του. Ἐχρημάτισεν ἐπι-

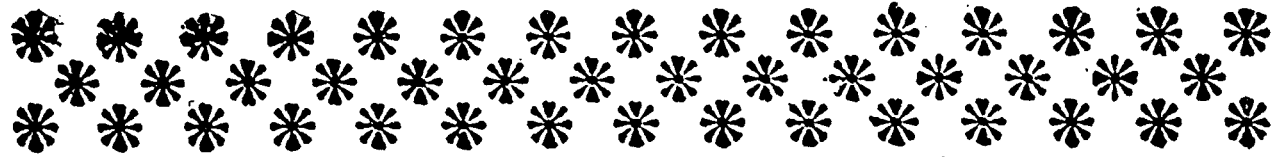

τελάρχης του και διδάσκαλός του από τοῦ 1886 καὶ 1906». Μόνον πού δὲν τοῦ ἀναγνωρίζεται ἡ ιδιότης τῆς ἐπιβολῆς εἰς τοὺς συνεργάτας καὶ κατωτέρους του; Ἄλλὰ πῶς νὰ ἐπιβληθῆ ὅταν εἰς τὸ ἔργον του παρενεβάλλετο διὰ πράξεων ἀνασταλτικὰ τὸ ἐπιτελεῖον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ παράγοντες τοῦ Ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν. Καὶ πῶς νὰ ἐπιτύχῃ ἐντελῶς τοῦ σκοποῦ του ὅταν κάθε αἰτησίς του περὶ ἐνισχύσεως ἀπερρίπτετο ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν εὐρισκομένην εἰς ἀδυναμίαν πραγματικὴν; Ἡ ὑπακοή του εἰς Κυβέρνησιν μὴ δυναμένην νὰ ἐπιβληθῆ ἐπὶ τοῦ Διαδόχου Κων/νου θὰ τοῦ καταλογισθῆ ἀργότερον ὡς τὸ μεγαλύτερόν του σφάλμα. Ἡ πρσπάθεια δὲ τοῦ Βενιζέλου νὰ συνεργασθῆ μὲ τὸν Διάδοχον δὲν εὗρισκε κατάλληλον ἔδαφος μὲ ἀποτελεσματὴν ἢ διοικήσιν νὰ χωλαίνῃ. Ἡ πολιτικὴ διορατικότης καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Βενιζέλου ἀπέτρεψεν πολλὰ δεινὰ διὰ τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα τοῦ 1912—13. Ἄρκεϊ νὰ ὑπομνησθῆ ἡ προσπάθεια πού κατέβαλεν ὁ Βενιζέλος, χρησιμοποιοῦντας ἐπὶ τούτοις τὸν ἴδιον τὸν Βασιλέα Γεώργιον Α' διὰ νὰ μεταχειρισθῆ ὁ Διάδοχος καὶ βαδίσῃ πρὸς Θεσσαλονίκην ἐκ Κοζάνης καὶ οὐχὶ εἰς Σκόπια. Καὶ μετὰ ταῦτα ἡ κεραυνοβόλα παρέμβασις παρὰ τῷ Διαδόχῳ ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν παραδιδομένην Θεσ/νίκην ἄνευ χρονοτριβῆς. Τὸ ὅτι ὁ Βενιζέλος δὲν ἐφείδετο οὐδενός, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, φαίνεται ἀπὸ σχέδιον τηλ/τος τοῦ Διαδόχου ἀπευθυνομένου πρὸς τὸν Βενιζέλον συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Διαδόχου εἰς ἀπάντησιν ἐτέρου τηλεγραφήματος ἀποσταλέντος εἰς Αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου πρὶν ἢ παραδοθῆ ἡ Θεσσαλονίκη. Μέσα ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τῶν μαχῶν τοῦ 12—13 φαίνονται καθαρὰ τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ μετ' οὐ πολὺ ἐπελθόντος ἀδελφοκτόνου διχασμοῦ. Ἴδου τὸ τηλεγράφημα: «*Συναισθάνομαι ἀπολύτως τὴν ἐθύνην ἣν φέρω καὶ παρακαλῶ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ μοῦ ὑπομιμνήσεται τοῦτο δι' οἰανδήποτε ὑπόθεσιν. Ἐὰν ὄφειλον ἢ οὐ νὰ ἀποδεχθῶ παράδοσιν Θεσσαλονίκης, ἤμην ὁ μόνος ἀρμόδιος νὰ κρίνω εὐρισκόμενος ἐπὶ τόπου καὶ ἐπιβάλλον τοὺς ὄρους*».

Ἐπιπέσειν καὶ βίαιος στρατηλάτης ἤρχισεν νὰ δημιουργῆ μίαν ἀντιδικίαν. Ἀντιδικία Βενιζέλου—Κων/νου. Καὶ ὅταν θὰ φθάσῃ στὸ Μπιζάνι θὰ ἀρχίσῃ πάλιν τὴν ἀνεξέλεγκτον δρᾶσιν του. Θὰ προτείνῃ στὸν Ἐσπᾶτ παράδοσιν τῶν Ἰωαννίνων ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κυβερνήσεως. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κλίμα πρέπει νὰ τοποθετηθῆ ἡ δρᾶσις τοῦ Σαπουντζάκη καὶ μέσα σ' αὐτὸ νὰ κριθῆ ἐπίσης.

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

ΤΟ ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΝΟΒΑ

1

Στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» δημοσιεύθηκαν κατὰ καιροῦς κείμενα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύεται ἡ ἠπειρωτικὴ καταγωγὴ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ Προέδρου τῆς Βουλῆς κ. Γ. Ἀθανασιάδη—Νόβα. Περισσότερα στοιχεῖα περιέχοντα στὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἴδιου τοῦ κ. Νόβα πού καταχωρήθηκε στὸ 40—41 τεύχος τῆς, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ προπάππος του Παν. Νόβας εἶχε γεννηθῆ στὴ Βίτσα Ζαγορίου. Οἱ προγονοὶ του Νοβαῖοι—προσθέτει—ἦσαν τρεῖς καὶ στὴ Βίτσα σώζεται τὸ πατρογονικὸ σπίτι μὲ χαραγμένη τὴν ἐπιγραφὴ «Οἶκος Νόβα 1740».

Σὰν σπίτι τοῦ Νόβα, πραγματικά, θεωρεῖται αὐτὸ ὅπου βρίσκεται ἐντοιχισμένη ἡ πλάκα, στὴν Κάτω Βίτσα, κοντὰ στὸ μεσοχώρι. Φαίνεται δὲ μὴ πὼς τὸ παλιότερο σπίτι τῶν Νοβαίων ἦταν ἄλλο, αὐτὸ πού ἀνήκει σήμερα στὴν οἰκογένεια Δημ. Βαταβάλη. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ παρακάτω ἔγγραφο δημοσιευόμενον ἔγγραφο, πού βρήκαμε τὸ τελευταῖο καλοκαίρι στὴ Βίτσα.

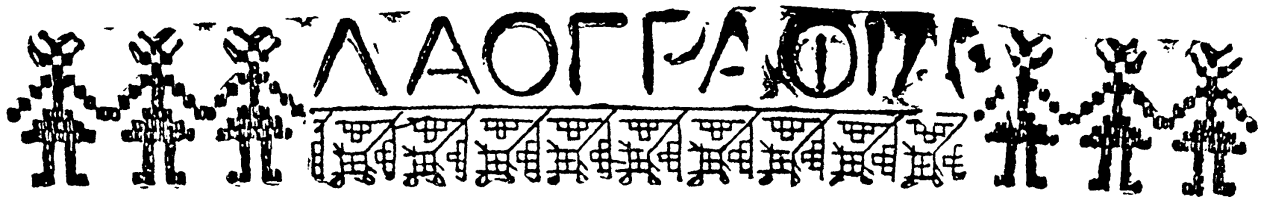
«Διλοποιούμεν ἡμεῖς οἱ ἐβρισκόμενοι χοριανοὶ Κάτο μαχαλίτες ὅτι ἐπειδὴς τὸ ὁ σπιτίον τὸν τριὸν νοβέον ἐπιφορτίσθη ἀπὸ μπεκαγὲν ἀρκετὸν καὶ μὴ δινάμενοι νὰ τὰ πλιρῶσουν ἐπαραστάθη τὸ κινδὸν καὶ τὸ εὐγαλαν εἰς τὸ μεζάτι τελιαλίζοντάς το ὑπὲρ τὰς ὕκοσι πέντε ἡμέρας κατὰ τὸν κανὸν καὶ σιορούτι τοῦ βελαειοῦ μας καὶ ἄλος μαστορὶς δὲν ἔβικεν περισσότερον ἐπολλίσαμαν, τὸ ὁσπίτιον μαζὴ μὲ κίπους εἰς τὸ σπίτη καὶ τόπον ἀπὸ κάτω μὲ καργὲς καὶ παλιάλονο ἔξο ἀπὸ τὸ σπίτη καὶ ἀμπάρια εἰς τὸν Κύριον Γεώργιον Πίκον διὰ γρόσια 7600: ἦτη ἑπτὰ ἑξακόσια καὶ νὰ εἶναι ἴδιος νικολῆς ἔχη τὴν ἄδειαν θὰ εὐγάζη κὲ χωτζέτη ἀπὸ τὴν ἀφεντικὴν κρίσιν χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ κανὴς ἢ ἀπὸ νοβέους ἢ ἀπὸ ἄλλον κανέναν ἂν τὸ ἐναντίον καὶ πιραχθῆ ἀπὸ κανέναν ἢ ζιμιωθῆ τίποτας νὰ εἶναι εἰς χρέος τὸ χωριὸν εἰς ὅτι καὶ ἂν σινέβῃ νὰ τοῦ ἀποκρένονται τὴν ἀποξιμίωσιν καὶ ἔστω εἰς ἐνδιξιν καὶ ἀσφάλιαν ἐν παντὶ κριτηρίῳ δικεοσίνης.

1838 αὐγούστου 19 Κάτο μαχαλὰς

Γεώργιος Δ. Τζαούσης
Μιχαὴλ Σάρος
Κώνστας Γ. ντόκου
δημήτριος μπαζάκας
Ἡῶνις μπουραζάνις
Κώνστας Παγούνης
γηοργῆς παρτάλης
Γεώργιος Μάλιος
θεόδωρος ἀλέξη

Βασίλειος Ἀναγνωστάκης
νικόλαος φώτου
γούλα μπουραζάνη
τόλις βαταβάλις
στέφανος Καρητζος
στέφανος τόλις
θεόδωρος διμο
Παναγιότης Ρίζου
ἄστερνὸς ρίζου

ΝΙΚ. ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΘΑΛΑΣΣΑ*

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Ε) Πλωτά μέσα και ονοματολογία τῶν μερῶν καὶ ἐξαρτημάτων των

«Κύπερη» (ή). Περιοχή με ἐλαϊοκλήματα καὶ περιβόλια με ὁμώνυμη βρύση καὶ αἰωνόβιο πλάτανο με πολὺ χοντροὸ κορμὸ σκαμμένο ἀπὸ φωτιά. Τὸ ὄνομα ἀπὸ αὐτοφυῆ κύπερη.

«Λιθίτσα» (ή). Ἐλαιόφυτος λοφίσκος βορειοανατολικά τῆς πόλεως. Τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὶς πολλὰς λιθιὰς (μαντρότοιχοι χωρὶς ἀρομολόγια) πὺ ὑπῆρχαν γιὰ νὰ προστατεύουν τὸ ἔδαφος ἀπὸ κατολισθήσεις.

«Λίχνου» (τοῦ, στοῦ καὶ ὁ Λιχνοῦς ἢ Λιχνός). Ὅρος ἀνατολικά τῆς Πάργας καὶ δυτικὰ τὶς Ἁγίας Κυριακῆς με ὠραιότατη ἀμμουδιά, ἐλαϊκτῆματα περ βόλια καὶ ὁμώνυμη βρύση.

«Λύκος» (ὁ). Παράλιος βράχος στὸ λιμανάκι τοῦ Κρουεριοῦ. Τὸ ὄνομα ἀπὸ

τὸ σχῆμα τοῦ πὺ μοιάζει με κεφάλι λύκου.

«Μακρυνόρος» (τὸ). Γιδοβοσκότοπος. Τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ μακρόστενο σχῆμα τοῦ. Βρίσκεται στὸ βουνὸ τῆς Ἁγίας Ἐλένης.

«Μαράς» (ὁ). Ἐλαιόφυτη περιοχή. Ἄγνωστη ἢ προέλευσι τοῦ ὀνόματος.

«Μνήματα» Τούρκικα (τὰ). Τοποθεσία τοῦ βάλτου στὸ μέσον τοῦ πετάλου τῆς ἀμμουδιάς καὶ κοντὰ μ' αὐτὴν. Ἐχει δυο-τρὶα κυπαρίσσια καὶ μνήματα τούρκικα.

«Μοναστήρι» (τὸ). Χερσόνησος δυτικὰ τοῦ βάλτου (τὸ δεξιὸ μέρος τοῦ πετάλου τοῦ), με παλαιὸ ἐτοιμόροπο καμπαναριὸ καὶ ἐρείπια μοναστηριοῦ καὶ ἐκκλησίας «τῶν Βλαχερονῶν» (γιὰ αὐτὸ καὶ «Μοναστήρι τῆς Βλαχαίρνας»). Ὅλο τὸ μέρος εἶναι περιμαντρωμένο με πολεμίστρες (θυρίδες καθετες ὄπλων) πρὸς τὴ μεριά τῆς θάλασσας.

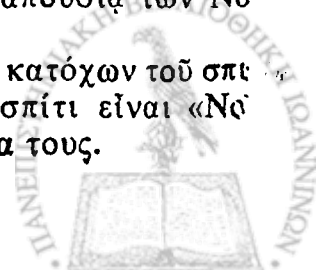
* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 545.

κώστας δῆμο
ηοανὶς δαρδανίς

θεόδωρος λάζος
τζόζης βικῆλης

Τὸ πατρικὸ σπίτι τῶν τριῶν Νοβαίων, λοιπόν, ὅπως ἀναφέρεται καὶ στὸ ἔγγραφο, εἶναι αὐτὸ πὺ ἐκτίθεται στὴ δημοπρασία, βάσει τοῦ πρώτου ἀρθροῦ τῶν σιουριουτικῶν τοῦ Βηλαετιοῦ Ναχαγέ Ζαγορίου, ὄχι αὐτὸ στὸ ὁποῖο εἶναι—ἦταν μᾶλλον, γιὰ τὴν πρόχειρη ἐπισκευὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῖχου, πὺ ἐγίνε ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς κατόχους, καταστράφηκε—ἢ ἐπιγραφὴ «Οἶκος Νόβα». Αὐτὸ τὸ τελευταῖο θᾶταν τὸ παλαιότερο σπίτι τῶν Νοβαίων πὺ, με τοὺς πολλοὺς ἀπογόνους τους, διαμελίστηκαν σὲ περισσότερες οἰκογένειες πὺ ἐχτίσαν καινούργια σπίτια. Φαίνεται πὺ τὸ σπίτι τῶν τριῶν Νοβαίων, πὺ ἀναγκάστηκαν νὰ ἐκπατρισθοῦν ἀπὸ τὶς διώξεις τοῦ Ἀλῆ, εἶχε ἐπιφορτισθῆ με ὑπέρογκο χρέος, ἀπὸ τοὺς φόρους πὺ θᾶ ἐξοκολουθοῦσαν νὰ πληρώνουν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, ἐν ἀπουσία τῶν Νοβαίων, πρᾶγμα πὺ τοὺς ἀνάγκασε νὰ τὸ ἐκποιήσουν.

Θυμᾶμαι ἀκόμα πὺς, στὶς ἐνθυμήσεις τῶν παλιότερων κατόχων τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ πὺ τᾶρα πέθαναν, σωζόταν ἢ παράδοση πὺς τὸ σπίτι εἶναι «Νοβάτικο», πρᾶγμα πὺ πολλὰς φορὲς τ' ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα τους.

σας, για αντιμετώπισι επιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν.]] Κάβος Μοναστηρι ἢ Κάβος τοῦ Μοναστηριοῦ.

«Μονόλιθο» (τό). Βραχονησάκι ἐνα περίπου μίλι νοτιοανατολικά τῆς Πάργας σὲ ἀπόστασι 200 μέτρα ἀπὸ τὴ στεριά (Κάβο—Μπωγωνιάς). Ἔχει ἐπάνω παλαιὰ ἐκκλησοῦλα τοῦ Ἁγίου Νικολάου πού ὁ Π. Ἀραβαντινὸς τὴν φέρει ὡς ἰδιοκτησία τῆς Κοινότητος.

«Μπάγκα» (τοῦ, στοῦ). Δασόφυτη περιοχὴ καὶ μὲ ἔληδες καὶ κυπαρίσσια, ἀπὸ τὸ ὄνομα παλαιοῦ ἰδιοκτητοῦ της.

«Μπετζοβλιὸς» (ὁ) ἀλλὰ καὶ «Πεζοβολὸς» καὶ «Μπετζεβελιό». Βουνὸ μὲ ὑψόμετρο 738 μ. πού πιάνει ὅλο τὸ Δυτικο—βορειοανατολικὸ μέρος τῆς περιοχῆς τῆς Πάργας. Τὸ ὄνομα πιθανῶς προέρχεται ἀπὸ τὸ Μπεζόβολο (βλ. ψαρέματα) πρὸς τὸν ὁποῖο μοιάζει καταπληκτικὰ ἢ κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, ὅταν κοιτιᾶ κανένας ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς Ἁγίας Κυριακῆς ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλοῦ (μὲ Μπεζόβολο πού παίρνεται ἀπὸ τὴ θάλασσα σὲ σχῆμα κωνικὸ δηλαδῆ).

«Μπογκὸς» (ὁ). Ἐλαιόφυτη περιοχὴ. Ὄνομάστηκε ἀπὸ τὸν περίφημο Ἀλβανοσερβοβουλγαροβλάχο ληστὴ Μπογκὸν ὁ ὁποῖος τὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνος κατέλαβε τὴν Πάργα, τὴν ἐληλάτισε καὶ ἔφτιαξε ποικμενικὲς ἐγκαταστάσεις στὴν περιοχὴ αὐτῆ, συγκεντρώνοντας ἐκεῖ τὰ κοπάδια πού εἶχε λεηλατήσει ἀπὸ τὰ πέριξ.

«Μπότζολος» (τοῦ στοῦ). Βράχος στὸ Χαγιόπουλο ὅπου εἶναι ξεσκεπαστὴ καὶ ἐρειπωμένη ἐκκλησοῦλα τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Μέσα στὴν ἐκκλησιὰ τελευταία (κατὰ τὸ 1920) αὐτοκτόνησε Παργινὸς (τῆς οἰκογενείας Βέργου) μὲ τὸ παρατσούκλι Μπότζολος, γι' αὐτὸ καὶ ὁ βράχος πῆρε τ' ὄνομά του.

«Μπουκουβάλα» (τοῦ). Συνοικία πρὸ βορειοανατολικῆς πλευρᾶς τῆς πόλεως. Ὄνομάστηκε ἀπὸ τὸν ἀρματολὸ Μπουκουβάλα τοῦ ὁποῖου ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει ἀκόμα ὁ σπίτι.

«Μπουρίμα» (ἡ). Πηγὴ στὸ βάλτο ἔσα στὸ κτήμα Θεμ. Πηγῆ. Ἀλβ. μπουρίμα=πηγὴ.

«Μπουντος» (ὁ). Τὸ σημεῖο τῆς πάλαιας ὅπου ἐνώνονται οἱ κόλποι τῆς Πάργας

(τὸ κυρίως λιμάνι καὶ ὁ κόλπος ἀπὸ Ἁϊ—Θανάση μέχρι Ἁγία Μαρίνα). Βρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὸ νησί καὶ συγκεκριμένα ἀπέναντι ἀπὸ τὸν Ἀμμοπούλη. Μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ ἡ συνοικία τῶν γύρω σπιτιῶν.

«Νερομάνα» (ἡ). Πλούσια παλαιότερα πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ὑδρευόταν ἡ πόλις μὲ ὑδραγωγεῖο κληροδοσίας τοῦ Μεγ. Εὐεργέτου Βασ. Βασιλᾶ.

«Νησί τοῦ Παποῦ» (τό) Βραχονησάκι στὸ ἀριστερὸ τοῦ Καμινιοῦ, κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Παπασταύρου (τὸ τελευταῖο εἶναι πηλὰ Κούλια χτισμένη ἐπάνω σὲ βράχο). Ἄγνωστη ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος.

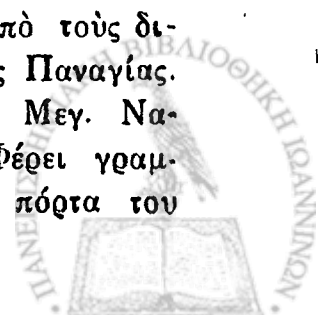
«Νησί τῆς Γιαγιᾶς» (τό). Μικρότερο βραχονησάκι ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ παραπλεύρως του. Καὶ στὰ δύο πηγαίνει κανένας ἄμα ξυπολυθῆ καὶ βραχῆ μέχρι τὰ γόνατα.

«Ὀμπρέλλα» (ἡ). Βραχονησάκι πέρα ἀπὸ τὸν κάβο τοῦ Σαρακηνικοῦ κάπου ἕνα μίλι. Ἐπάνω εἶναι ἐξωγκωμένος καὶ στρογγυλὸς καὶ γύρω-γύρω στὴ βᾶσι του ἔξω ἀπὸ τὸ νερὸ φαγωμένος καὶ στενὸς εἶται πού ἀπὸ μακρὰ φαίνεται σὰν ὀμπρέλλα ἢ μανιτᾶρι.

«Παπύρη» (τοῦ). Συνοικία μέσα στὴν Πάργα πρὶν ἀπὸ τὸ Τουρκοπάζαρο καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου καὶ τὸν κεντρικὸ πρὸς τὸ Τουρκοπάζαρο. Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἐκκλησοῦλα τοῦ Ἁγίου Νικολίου πού ἀνῆκε στοὺς Παπύρηδες (παλὰ Παργινὴ οἰκογένεια).

«Παληόκαστρο» (τό). Ἐρείπια πάνω στὸ λοφίσκο Λιθίτσα πού κτίστηκε ἀπὸ τὸν Ἀλβανὸ Μπέικο κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰῶνος, γιὰ νὰ κανονιοβολῆ τὸ Κάστρο τῆς Πάργας μὲ τὰ 4 κανόνια του πού εἶχε ἐγκαταστήσει ἐκεῖ πάνω. Παρὰ τὶς προσπάθειές του καὶ τὶς σοβαρὲς ἀπώλειες τῶν ἀμυνομένων δὲν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν πόλι.

«Παληόκαστρο τοῦ Νησιοῦ» (τό). Γαλλικὸ κάστρο στὸν δυτικὸ ἀπὸ τοὺς διδύμους βράχους τοῦ νησιοῦ τῆς Παναγίας. Κτίστηκε ἀπὸ τὸ στρατηγὸ τοῦ Μεγ. Ναπολέοντος Καίσαρα Μπερτιέ. Φέρει γραμμένη σὲ πλάκα πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα του

τῆ φράσι: *défense de la Patrie* καὶ τὸ ἔτος 1808.

«Παληόπαργα» (ἦ). Ἐρείπια τῆς παλαιᾶς Πάργας πού πρῶτα ἦταν χτισμένη πάνω στὸ Μπετζοβολιὸ καὶ ἐγκατελείφθη κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ 14ου αἰῶνος. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι κάποιος βοσκὸς πού κατέβηκε στὴν παραλία γιὰ ν' ἀρμυρήσῃ τὰ γίδια στὴ θάλασσα βρῆκε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας πού εἶχε χαθῆ ἀπὸ τὴν ἐκκλήσια τῆς πόλεως τῆς Παληόπαργας) καὶ τὴν πῆγε ἐπάνω. Τὸ θαῦμα ὅμως ἐπαναλήφθη τρεῖς φορές καὶ ἔτσι θεωρήθηκε σὰν ἐπιθυμία τῆς Παναγίας νὰ κατεβῆ ὅλη ἡ πόλις στὴ θάλασσα ὅπου, ἐπὶ πλέον, εἶχε ἐκ φύσεως καλλίτερη ἄμυνα.

«Πάργα» (ἦ). Ἀναφέρω ἔνδεικτικὰ καὶ χωρὶς σχόλια τὶς συνήθως ἀναφερόμενες ἐκδοχὲς γιὰ τὴν προέλευσι τοῦ ὀνόματος ἀπὸ παραφθορά, ἀναγραμματισμὸ κ.λ.π. «Παράγειος», Παραγαία», «Ἐπαργος», «Ἐπαρωγός», «Ἐπαρωγός», «Ἐπαρωγός», «Prag».

«Παυλοῦ κες» — (οἱ). Δύο βραχονησάκια στὸ νοτιοδυτικὸ μέρος τοῦ λιμανιοῦ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ Κάστρο καὶ τὰ τρία Λιθαράκια. Βλέποντις τα ἀπὸ τὴ Πάργα, τὸ ἓνα ἔχει καμπυλόγραμμο σχῆμα μὲ μερικὰ σκοινάρια καὶ ἀγριοχόρταρα στὴ κορφὴ του καὶ τὸ ἄλλο ὀρθογωνίου τριγώνου μὲ τὴ βᾶσι πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ πρὸς τὰ δυτικά. Ἄγνωστη ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος.

«Πέτσα τοῦ Βάλτου» (τά). Κομμάτια (Ἴτ. Pezzo) ἀπὸ βράχια πού ἔχουν τοποθετηθῆ ἀπὸ παλαιὰ στὸ δεξιὸ τμήμα τοῦ κόλπου τοῦ Βάλτου καὶ ἀποτελοῦν ἓνα προσωρινὸ ἡμισφαλὲς λιμανάκι. Τὸ μέρος λέγεται καὶ «Λιμανάκι» γιὰ διάκρισι ἀπὸ τὸ λιμάνι στὴν πόλι πού δὲν εἶναι ὅμως, καίτοι μεγαλύτερο, τόσο ἀσφαλὲς ὅσο τὸ μικρό.

«Πλακερὸ» (τό). Παράλιο τμήμα ἀνάμεσα ἀπὸ τ' κυπαρίσσι τοῦ Τούρκου καὶ τὸν Κάβο τοῦ Μοναστηριοῦ ἐπίπεδο σὰν πλακερὸ (γι' αὐτὸ καὶ τ' ὄνομά του).

«Πολυθρόνα» (ἦ). Βράχος στὸ Κρουονέρι ἀπὸ κατάσπρη πέτρα πού ἔχει τὸ σχῆμα τῆς πολυθρόνας. Παλαιότερα ἦταν ὀλόκληρος μέσα στὸ νερὸ ἀλλὰ τώρα ἔχει προσχωθῆ (ὅπως καὶ τὰ περισσότερα βράχια τοῦ Κρουονεριοῦ) ἀπὸ τὶς πέτρες πού

κατεβάζει τὸ ποταμάκι πού πρῶτα χυνόταν ἀνατολικά τοῦ Ἀϊ-Θανασιοῦ καὶ τὸ γύρισαν (ἐδῶ καὶ 30 περίπου χρόνια) στὸ Κρουονέρι.

«Πριόνι» (τό). Ἀκρωτήριο (Κάβος) πού χωρίζει τὴ μεγάλη Πωγωνιά ἀπὸ τοῦ Λιχνοῦ. Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ σχῆμα του πού εἶναι σὰν ἀνάποδο πριόνι μὲ τεράστια δόντια.

«Πωγωνιά (ἦ) καὶ Μπωγωνιά (μικρὴ καὶ μεγάλη). Δύο κόλποι ἀνοιχτοὶ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ξεκινᾶνε δύο ἐλαιόφυτες χαοάδρες πού καταλήγουν σὲ λόγγο καὶ στὸ ὕψωμα τῆς Ἀγίας Ἐλένης. Τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ σχῆμα τους (πωγωνοειδές).

«Ρόκια» (τά). Βραχώδης παραλία μετὰ τὸν κάβο τῆς Κερένιζας καὶ πρὸς τὴ μεριὰ τῆς Πάργας. Τὸ ὄνομα προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰταλ. λέξι: *roschio* = βράχος, γκρεμός.

«Σαποῦνι» (τό). Ἐνα ὀρθογώνιο κομμάτι ἀσπρογκρίζου βράχου, διαστάσεων 70X50 X10 πόντους περίπου, σὰν κολλημένο μεγάλο σαποῦνι ἐπάνω στὴ γκριζομαυρὴ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ Κάστρου, δύο μέτρα πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας.

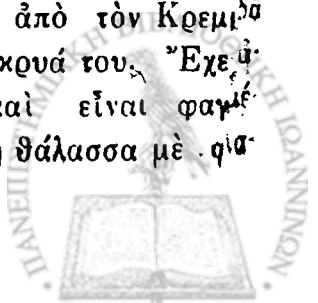
«Σαρακήνικο καὶ Σαροκήνι» (τό). Παραλιακὴ κοιλάδα βορειοδυτικὰ τῆς Πάργας κάτω ἀπὸ τὴν Ἀγιά (Ἀγιώτικο), μὲ μικρὸ λιμανάκι μὲ ἀμμουδιὰ. Ἀποτελοῦσε πάντοτε τὸ ὄρμητήριον τῶν Σαρακηνῶν πειρατῶν.

«Σκαλογαϊδοῦρα» (ἦ). Ἐλαφυτὴ περιοχὴ.

«Σκέμπι τοῦ Κασῆμ Ἀγᾶ» (τό). Βραχώδης περιοχὴ. Ἀπὸ τὸ ὄνομα ἀλβανοῦ κτηνοτρόφου «Σκέμπι» — τὴν Ἀλβανικὴ σημαίνει «Βράχος».

«Σκέμπι Ντέγκο» (τό). βλ. προηγουμένως. Ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτῆτη.

«Σκορδάς» (δ). Μεγάλος βραχονησὶ ὕψους πάνω ἀπὸ 10 μέτρα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας) ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν νησὶ τῆς Παναγίας (Ἀμμοπούλη) καὶ τὸν Κάβο τοῦ Ἀϊ-Θανάση. Ὄνομάστηκε ἕνεκα τοῦ ἵσκιον γιὰ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸν Κρεμιδᾶ πού εἶναι λίγο πιὸ μακρὸν ἀπὸ τὸν Σκορδά πού εἶναι λίγο πιὸ μακρὸν ἀπὸ τὸν Κρεμιδᾶ. Ἐχέει πότιμες καταπτώσεις καὶ εἶναι φαμίλιος γύρω-γύρω ἀπὸ τὴ θάλασσα μὲ φῶς.

κρη κορυφή ένα εξώγκωμα σάν μύτη, ένα βαθούλωμα από κάτω της και κάτι σκινάρια σάν μάτια, δίνει την εντύπωση νεκροκεφαλής. Κοντά του και προς τη μεριά του 'Αϊ-Θανάση έχει μια ξέρα (ύφαλο) που πήρε τ' όνομά του «Ξέρα του Σκορδά».

«Σπιτάλια» (τά). 'Λεϊοφυτη περιοχή. 'Έχει έρείπια από παλαιά κτίσματα που ήταν σανατόρια ('Ιταλ. ospedale) που τα είχαν χτίσει οι πρώτοι άποικοι μετά την αναχώρηση των Παργινών. Βρίσκεται λίγο μετά τον κάβο του Μοναστηριού.

«Σπλάντζα» (ή). Παλαιά ονομασία (Σλαβική κατά πάσαν πιθανότητα) του σημερινού χωριού 'Αμμουνδιά που βρίσκεται κοντά στην δεξιά όχθη στις εκβολές του 'Α-χέροντος. Είχε παλαιότερα μεγάλη έμπορικη κίνησι και έμπορικές συναλλαγές με την Πάργα από την όποια έφωδιαζόταν όλη η ένδοχώρα της. 'Εξάίρετος ψαρότοπος (βλ. ψαρέματα Σαρδέλλα). 'Εκδογή προελ. όνόμαλος εκ της 'Ιταλ. Spiaggia=άμμουνδιά.

«Στρογγυλό» (τό). Βραχονησάκι παλαιότερα που τώρα ένώθη με τη στεριά από πρόσχωσι του ποταμιού του Κρυονεριού στην άριστερή πλευρά του όποιου και βρίσκεται. 'Έχει στρογγυλή κάτοπι (γι' αυτό και τ' όνομά του) και σχεδόν παραβολική πλάγια όψι, με διάμετρο περί τα 15 μέτρα και ύψος 3.

«Σώστης—'Αϊ (ό). 'Απόρημος βράχος με μεγάλο σκάσμα σόν κομμένο με μαχαίρι (κάπου 50 μέτρα από την έπιφάνεια της θάλασσας) που εκεί μέσα είναι χτισμένο εκκλησάκι. Είναι σε απόστασι 2 μίλια περίπου από την Πάργα. Τόχτισε στα παλινά κάποιος καπετάνιος που εισακούστηκαν οι προσενχές του και σώθηκε από φουρτούνα.

«Ταμπουρι» (τό). Παλαιό τουρκικό φυλάκιο. (Λεξ. Τουρκική).

«Τελωνείο Τούρκικο» (τό). Παλαιό κτίσμα (τώρα έρείπιο) που χρησιμοποιείτο για τελωνείο. Κατασκευάστηκε από τους Παργινούς κατά τον 17ο αιώνα, την έποχή δηλαδή της μεγαλύτερης έμπορικης άκμης της Πάργας.

«Τουρκοπάζαρο» (τό). Όλη η συνοικία άπάνω στο λαιμό που σχηματίζεται από το Κάστρο μέχρι τη δεξαμενή του δημ.

ύδραγωγείου. 'Ωνομάστηκε από τους Τούρκους που κατά πλειονότητα έκατοικοῦσαν εκεί και, παλαιότερα, είχαν δικά τους καταστήματα και καφενεΐα.

«Τζαμί» (τό). Μουσουλμανικό τέμενος που κατεδαφίστηκε μετά από καταστροφή του μιναρέ του από κεραυνό. 'Ε-χτίστηκε από τους Τούρκους πάνω στα έρείπια του Χριστιανικού Ναού «Του Παντοκράτορος». Κοντά στο τζαμί (που είναι επί μέρους συνοικία του τουρκοπάζαρου) υπήρχε και δμώνυμη βρύση «του Τζαμιού» και μεγαλοπρεπής πλάτανος δμώνυμος κι' αυτός, που στα παλινά χρόνια ήταν πολύ ψηλός και, παθαίνοντας ζημιές από φωτιά, έχει μαραζώσει και σκάφηκε ό κορμός του.

«Τζούντα» (ή) του Κάστρου. Εϋδιάκριτο παρέκταμα του Κάστρου που συνεχίζει κάπως πάνω στη θάλασσα. 'Από την 'Ιταλ. λέξη giunta βλ. Ναυτ. όρολογία.

«Τρία Λιθαράκια» (τά). Συγκροτήματα από τέσσερις βράχους προστά στη νοτιοδυτική είσοδο του λιμανιού της Πάργας σε απόστασι 600 μ. περίπου από την παραλία. Λέγονται τρία ένώ είναι τέσσερα λιθάρια γιατί από την παραλία και όλη την Πάργα σχεδόν φαίνονται τρία (το μικρότερο από τα τέσσερα προβάλλεται πάνω στ' άλλα).

«Τράφος» (ό). Συνοικία της πόλεως προς τα βόρεια της. Λέγεται έτσι από το χείμαρρο του 'Αγίου Νικολάου που περνάει και την άφίνει άριστερά του.

«Τρόκολο» (τό). Συνοικία στον άνήφορο από τον κεντρικό δρόμο που πάει προς το τουρκοπάζαρο. 'Ωνομάστηκε από το ξύλινο πιεστήριο λιουτροβιού («Τρόκολο») που υπήρχε εκεί (τώρα δμώνυμη αποθήκη του Δήμου).

«Τρυπημένη Γράβα» (ή). Σπηλιά στον κοιλίσκο του Λιχνού. Το όνομα από τις πολλές τρύπες έπικοινωνίας που έχει η σπηλιά.

«Τρυπητό» (τό). Καλλιεργήσιμη έκτασι της 'Αγίας Κυριακής που εύρίσκεται όλη σε βαθύπεδο.

«Τσαούση τή βρύση» (στοῦ). Βρύση που είχε φτιάξει Τούρκος λοχίας.

«Φάρος» (ό). Νοτιοδυτικό τμήμα του

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ*

(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ "ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ," (1926)

228

ΟΤΑΝ ΠΛΗΣΙΑΖΕΙ Τ' ΑΨΟΙΚΙ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ

—Ξύπνα γαϊτανοφρύδα μου καί κόνα μου γραμμένη
Κι' ἔβγα στ' ἀγνάντιο νά σέ ἰδῶ, ἔβγα στο παραθύρι.
—Οὐδὲ στ' ἀγνάντιο βγαίν' ἐγώ, μ' οὐδὲ στο παραθύρι
Μέσα στο σπίτι κάθομαι λάμπω σάν τὸ ζεκίρι.
—Παρακαλῶ σε Βενέτια καί προσκυνῶ σε Πόλη
Νά μοῦ χαρίσεις τὰ κλειδιὰ νά μῶ στο περιβόλι

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 418.

Κάστρου, πού πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ αὐτό-
ματο φάρο πού εἶναι ἐγκατεστημένος ἀπὸ
χρόνιον.

«Φ α λ ό π α» (ἦ). Ἐλαιόφυτη περιοχή
στὴ χαράδρα κοντὰ στὴ Ζήβολη, κάτω ἀπὸ
τὰ βράχια τῆς. (Ἰταλ. falla=ρωγμή, σχι-
σμή).

«Φ λ ά ρ ο ς» (δ). Παράλιος βράχος
κάτω ἀπὸ τὴν Ἁγία Ἐλένη, πρὶν ἀπὸ τὴ
μεγάλῃ Μπωγωνιά, πού πῆρε τὸ ὄνομα
ἀπὸ τὸ σχῆμα του πού μοιάζει μὲ καπέλλο
φλάρου (καθολικοῦ παπᾶ).

«Φ ρ α γ κ α π ή δ η μ α» (τό). Παρά-
λιος βράχος μὲ ἀπότομη κατάρπτωσι πάνω
ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσης σὲ μεγάλ-
ο ὕψος. Πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ μερικοὺς Γάλ-
λους (φράγκους) πού ἐπήδησαν ἀπὸ κεῖ γιὰ
νά σωθοῦν ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς τοῦ
'Αλῆ—πασσᾶ. Οἱ Γάλλοι αὐτοὶ εἶχαν βγῆ
ἀπὸ τὸ Κάστρο καὶ εἶχαν πάει στὴν περιο-
χὴ αὐτὴ γιὰ νά μαζέψουν ξύλα γιὰ τὶς ἀ-

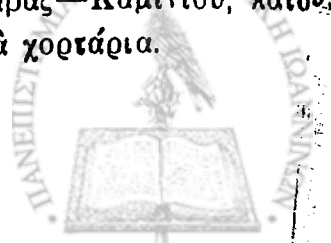
νάγκες τους, ὁπότε τοὺς ἐπετέθησαν αἰφνί-
διαστικὰ καὶ ἀναγκάστηκαν νά πηδήσουν.
Τὸ γεγονός πρέπει νά ἔγινε γύρω στο 180
μὲ 1814.

«Φ υ σ α ρ ι ά» (ἦ). Παράλια περιοχή
ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ Ρόκια καὶ τὸν Ἁγία
νάκη. Εἶναι τὸ σημεῖο πού ὁ κόλπος τοῦ
Ἁγία—Γιαννάκη «σουρώνει» ὅλο τὸν ἀγέρι
(τὸν κατεβατὸ κυρίως) γι' αὐτὸ ἐπῆρε τὸ
τόνομα.

«Χ α γ ι ό π ο υ λ ο ς» (τό). Βραχώδης
ἀκτὴ, μὲ ἀγνωστὴ τὴν προέλευσι τοῦ ὀνό-
ματος.

«Χ ε λ ώ ν α» (ἦ). Παράλιος βράχος
στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τοῦ κόλπου τοῦ Κορ-
νεριοῦ, πού πῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ σχῆ-
μα του.

«Χ ο ρ τ α ρ έ ν ι ο ς» (ἦ). Ξέρα στὴ
νατολικὴ πλευρὰ τοῦ Κάστρου καὶ κεῖ
στὴν παράλια Γράβας—Καμινιοῦ, κατὰ
τὴν ἀπὸ θαλασσινὰ χορτάρια.

Νά ιδῶ καί τῖς μικρές μηλιές, νά ιδῶ καί τῖς μεγάλες
 Νά ιδῶ καί τὴν ἀγάπη μου πῶς πέφτει πῶς κοιμᾶται
 Πῶς πέφτει τ' ἄνθι ὀχπάνου τῆς τριγύρω στὸ λαιμὸ τῆς.
 Πῶς πέφτουν τὰ γαρούφαλα τριγύρω στὴν ποδιά τῆς.

229

ΕΤΕΡΟ

—Ξύπνα περδικομάτα μου κι' ἤρθαμαν στὴν αὐλή σου
 Χρυσὰ πλεξίδια σοῦφερα νά πλέξεις τὰ μαλλιά σου
 Κι' ἂν δέ σ' ἀρέσουν μάτια μου βάλ' ἀπὸ τὰ δικά σου
 —Καλὰ 'καμες καὶ τ'ἄφηρες κι' ἄς ἔλαβες καὶ κόπο.
 Δὲν τόξερα λεβέντη μου ποῦηταν ἡ ἀφεντιά σου
 Νά πεταχθῶ σὰν πέρδικα ν'ἄρθω στὴν ἀγκαλιά σου
 Νά γένω γῆς νά μὲ πατεῖς γιοφύρι νά περάσεις
 Νά γένω κι' ἀσημόκουπα νά σέ κερνώ νά πίνεις
 Ἐσὺ νά πίνεις τὸ κρασί κι' ἐγὼ νά λάμπω μέσα.
 —Τὸ παραθύρι ἀντίκρυτα ποτέ νά μὴ τὸ κλείσεις
 —Κι' ἐγὼ γιὰ τὸ χατίρι σου ὄλ' ἀνοιχτὰ τ' ἀφήνω.

230

ΕΤΕΡΟ

Δὲν ἤρθαμαν γιὰ φάει γιὰ πει
 —ΡΟΔΙΑ ΜΟΥ ΡΟΔΙΑ ΜΟΥ—
 νά φᾶμε καὶ νά πιοῦμε
 —ΜΩΡΗ ΡΟΔΑΚΙΝΙΑ ΜΟΥ—

Δὲν ἤρθαμαν γιὰ φάει γιὰ πει νά φᾶμε καὶ νά πιοῦμε
 Μὸν ἤρθαμαν γιὰ λόγιασμα, γιὰ λόγιασμα τῆς νύφης
 Μᾶς εἶπαν πῶς εἶσ' ἄσχημη, μᾶς εἶπαν εἶσαι μαύρη,
 Μᾶς εἶπαν πῶς εἶσ' ἄρωστη κι' ἤρθαμαν νά σέ ἰδοῦμε,
 Ἐσὺ ὅσαι ρούσα κι' ὄμορφη, ρούσα καὶ μαυρομάτα.

231

**ΠΡΟ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΣ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ
 ΑΠΟ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ**

Περιστέρα μου γραμμένη
 Τὶ ὄμορφ' εἶσαι στολισμένη.
 Τρέμει ὁ ἥλιος, βασιλεύει
 κι' ὄλοι θέλουν νά σέ δώκουν

κι' ὁ πατέρας σου δὲ θέλει,
κάθεται καὶ συχνοκλαίει.

Σημ. Ἐπαναλαμβάνεται τὸ τραγούδι. Ἀντὶ τοῦ: Ὁ πατέρας σου δὲ θέλει, λέγεται: ἡ μανούλα σου δὲ θέλει.

232

χορὸς στρωτὸς τῶν οἰκείων γυναικῶν
τῆς νύφης πρὸ τῆς αὐλῆς ὅταν
πλησιάζει τ' ἀψοίκι

Ἔρχοντ' οἱ συμπεθεροί
— ΠΕΡΔΙΚΑ ΜΩΡ' ΠΕΡΔΙΚΑ—
Ἔρχονται νὰ σὲ πάρουν.
— ΣΑΝ ΠΕΡΔΙΚΑ ΓΡΑΜΜΕΝΗ—

Ἔρχονται οἱ συμπεθεροί,
Ἔρχονται νὰ σὲ πάρουν
— Ἄς ἔρθαν, καλῶς ὄρισαν
καὶ καλῶς νὰ κοπιάσουν.
Καὶ βάλ' τε τους νὰ φᾶν νὰ πιοῦν,
νὰ πιοῦν καὶ νὰ μεθύσουν.
Στρῶσε μεσάλια κίτερα,
πράσινα καὶ γαλάζια.
Καὶ βάλτε τους νὰ φᾶν νὰ πιοῦν
κι' ἄς πᾶν ἀπέκει ποῦρθαν

233

ΟΤΑΝ ΦΟΡΤΩΝΕΤΑΙ ΤΟ ΠΡΟΙΚΕΙΟ

Φορτώνω ξεφορτώνω
χρυσὸ προικεῖο γραμμένο,
χρυσὰ παπλωματάκια,
χρυσὰ κι' ἀγιογραμμένα
καὶ χρυσοκεντισμένα,
βελέντζες μού γραμμένες,
φορτώνω ξεφορτώνω.

234

Πρὸ τοῦ ξεκινήματος τῆς νύφης
ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι

Ἔβγα μάνα δὲς τὸν ἥλιο

ἦρθ' ἡ ὥρα γιὰ νὰ φύγω
 ἔβγα δὲς καὶ τὸ φεγγάρι
 ἦρθ' ὁ νιὸς γιὰ νὰ μὲ πάρει.

235

Πρὸ τοῦ ξεκινήματος τῆς
 νύφης ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι

Σήμερ' ἡ πεθερά μου
 καμμιά δουλειά δὲν ἔχει
 τὸ δρόμο καθαρίζει
 καὶ μήλα τὸν γεμίζει
 τραντάφυλλα τὸν στρώνει
 γι νὰ διαβεῖ ν ἡ νύφη
 νύφη καὶ κυρὰ νύφη
 κι' ἀρχοντοθυγατέρα.

Προβλ. Ἀραβαντινοῦ ἀριθ. 308

-236

Πρὸ τοῦ ξεκινήματος τῆς νύφης
 ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι

-Μῆλο κόκκινο
 Ρόϊδο γραμμένο
 Τ' ἔχεις ποῦ θλίβεσαι
 Κι' ἀναστενάξεις;
 —Χωρίζω τῆ μανούλα
 Κι' ἀναστενάζω.
 —Τ' ἔχεις ποῦ θλίβεσαι
 Κι' ἀναστενάξει;
 —Χωρίζω τὸν πατέρα
 Κι' ἀναστενάζω.
 —Τ' ἔχεις ποῦ θλίβεσαι
 Κι' ἀναστενάξεις;
 —Χωρίζω τ' ἀδερφάκια
 Κι' ἀναστενάζω

237

Στὸ ξεκίνημα τῆς νύφης
 ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι

—Εὐκήσου με μανούλα
 τώρα στὸ κίνημά μου

καὶ στὸ ξεχώρισμά μου.
 —"Αἰνται κόρη μου ἄιντε
 καὶ τὴν εὐκή μου νᾶχεις
 κι' ὁ σύντροφος δικός σου
 κι' ὁ θεὸς νὰ σέ προκόψει
 κι' ἡ Παναγιὰ ἡ γραμμένη.
 Εὐκήσου με πατέρα κ.λ.π.
 (ὡς παραπάνω)

238

ΕΤΕΡΟ

Γιὰ ιδέστε τη, γιὰ ιδέστε τη
 ἥλιο φεγγάρι πέστε τη.
 Γιὰ ιδέστε τη τὴν πέρδικα
 πῶς ἔρχεται λεβέντικα.
 Γιὰ ιδέστε τη πῶς περβατεῖ
 σὰν ἄγγελος μὲ τὸ χαρτί.

239

ΕΤΕΡΟ

—Τώρα στὸν ἀποχωρισμὸ
 μανούλα μὴ δακρύσεις.
 "Ὅλο μὲ γέλια, μὲ χαρὲς
 νὰ μ' ἀποχαιρετήσεις
 —Γύρε πατέρα πίσω
 σύρε στὸ πατρικό μας
 καὶ μέτρα τὰ παιδιὰ σου
 καὶ δὲς τὸ ποιὸ σοῦ λείπει.
 Σοῦ λείπ' ἡ (Εὐδοκία)
 ἡ πρώτη θυγατέρα

240

ΕΤΕΡΟ

—Τὶ κακὸ σὰς ἔκαμα
 μωρ' γειτονισσοῦλες μου
 κι' ἀδερφοποιτοῦλες μου
 καὶ συντροφισσοῦλες μου
 ποῦ μὲ κυνηγήσαταν
 καὶ μὲ παραδιώξαταν
 ἀπὸ τὴ μανούλα μου.
 Ποῦ μὲ παραδιώξαταν
 ἀπὸ τὸν πατέρα μου.

Ποῦ μὲ παραδιώξαταν
 ἀπὸ τ' ἀδερφάκια μου.
 Ὅξω χωριοῦ μὲ δώκαταν
 καὶ τὸν κόσμον δὲ γρωνίζω
 καὶ τὸν τόπον δὲν τὸν ξέρω
 — Καὶ τὸν κόσμον θὰ γρωνίζεις
 καὶ τὸν τόπον θὰ τὸν μάθεις

241

Ἐπιστρέφοντας τ' ἀψοῖκι μὴ τῆ νύφη
 γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ

Γιὰ μὴ σὰς κακοφαίνετε
 —ΩΡΕ ΠΑΙΔΙΑ.—
 —ΓΙΑ ΜΗ ΣΑΣ ΚΑΚΟΦΑΙΝΕΤΑΙ
 —ΝΤΟΥΛΜΠΕΡΙΑΝΑ.—
 ποῦρθαμαν στὸ χωριό σας

Γιὰ μὴ σὰς κακοφαίνεται
 Ποῦρθαμαν στὸ χωριό σας.
 Ἐμεῖς τῆ νύφη πείραμαν
 Καὶ τὸ χωριὸ δικό σας

242

Στὸ μοίρασμα τῆς κουλούρας
 τῆς νύφης

Γιὰ βεργολύγα νύφη
 βγαλ' τὴν ἀσημοσόγια
 νὰ κόψουν τὴ μπογάτσια
 νὰ μοιραστεῖ τ' ἀψοῖκι
 Γιὰ ν' εὐκηθοῦν τῆ νύφη.

243

Πλησιάζοντας τ' ἀψοῖκι
 στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ

Μοναχὸ τὸν στείλαμαν
 ζευγαράκι ν' ἔρχεται.
 Στείλαμαν τὸν ἥλιο
 καὶ φέρει τὸ φεγγάρι
 σὰν πρῶτον παλληκάρι
 —Τὰ βουνὰ τροῦριζα
 ρούσα πέρδικ' ἤφερα

στο κλουβί τήν ἔβαλα
ζάχαρη τήν ἔθρεβα
καί κρασί τήν πότιζα.

244

Ὅταν ξεπεζεύει ἡ νύφη

—Γιά πέζα νύφη πέζα
για πέζα για ξεπέζα.
— Θέλω μεγάλο τάμα
ἀπό τόν πεθερό μου
— Γιά πέζα νύφη πέζα
για πέζα για ξεπέζα
Θέλω μεγάλο τάμα
ἀπό τήν πεθερά μου

Πρβλ. Ἀραβαντινοῦ ἀριθ. 312

245

**Πρὸ τοῦ εἰσέρθει ἡ νύφη
στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ**

Ἔβγα πεθερά στή σκάλα
μὲ τὸ μέλι μὲ τὸ γάλα.
Ρίξε ρίζι νὰ ριζώσει
καί σιτάρι νὰ φυτρώσει.

Πρβλ. Ἀραβαντινοῦ ἀριθ. 311

246

ΕΤΕΡΟ

Αὐτοῦ ποῦ μπαίνει νύφη
ν' ἀσπρίσεις νὰ γεράσεις
Κι' ἄσπρα πουλιά νὰ βγάλεις
ἄσπρα καί χηλιδόνια.

247

**Ὅταν εἰσέρχεται ἡ νύφη
στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ**

Νίδια νίδια τὰ σανίδια

τά λευκοπελεκημένα
 και τ' άσημοκαρφωμένα
 να ριχτώ να παίξω όχπάνου
 με του (Κώστα) τη γυναίκα
 Λάκους λάκους πάαινα
 μανουσάκια μάζωνα
 τοῦμπες τοῦμπες τ'άκανα
 και του (Κώστα) τ'άδινα
 κι' ό (Κώστας) της (Κώσταινας)
 Κώσταινα ματάκια μου
 Δόμ' τὰ μανουσάκια μου.
 Με μαλλών' ή μάνα μου
 με μαλλών' ό τάτας μου

248

ΕΤΕΡΟ

Στην καινούργια τη γωνιά
 φύτρωσε μιὰ λεημονιά,
 Λεημονιά λεημόνησέ μου
 Δυό λεημόνια δάνισέ με
 για να σε δανίσω πέντε,
 πέντε γυιοί κι' ένα κορίτσι.
 Το κορίτσι ήταν δασκάλα
 και κεντάει τους όντάδες
 τους καλούς τους άρχοντάδες
 Μαργαριταρένια νύφη
 μαργαριταροζωμένη
 ποῦχες κοῦμπο στο ζωνάρι
 κι' είχες την άγάπη μέσα.
 βγάλ' τη δός του πεθερού σου
 να την έχομ' όλ' άντάμα.
 βγάλ' τη δός της πεθεράς σου
 να την έχομ' όλ' άντάμα.

249

Ένω καμαρώνει όρθή
 ή νύφη μπροστά στο γίκο

A

Για κοῦσε κυρά νύφη
 τι λέει τ' άγιό - Βαγγέλιο,
 τι μολογάει το γράμμα.
 Για να σε λένε νύφη,
 νύφη και κυρά νύφη

κι' ἀρχοντοθυγατέρα.
 Τίμα τὸν πεθερό σου
 γιὰ νᾶεισ' ἀειτιμημένη.
 Τίμα τὴν πεθερά σου
 γιὰ νᾶεισ' ἀειτιμημένη.

B

“Ὅλα σ' τᾶειπαμαν μῶρ' νύφη
 θέλεις κοῦσ' τα, θέλεις ἄστα,
 θέλεις μὲ τὸ νοῦ σου βάλτα,
 θέλεις μὲ τὴ σκούπα πάρτα
 μὲ τὴν πλάκα πλακωσεία.

250

ΕΤΕΡΟ

—“Αει νυφούλα μου καμαρωμένη
 Ποιὸς μοῦ σ' ἔμαθε καὶ καμαρώνεις
 —“Ἡβρα πεθερὸ καμαρωμένο
 κι' ἔμαθα κι' ἐγὼ καὶ καμαρώνω.
 “Ἡβρα πεθερὰ καμαρωμένη
 κι' ἔμαθα κι' ἐγὼ καὶ καμαρώνω

251

“Ὅταν ἔρχεται ὁ νουνὸς

Ἐκυρὴ νουνὲ κι' ἀειτιμένε
 πὺ σὲ τίμησαν τ' ἀναδεχτούρια
 τὰ στεφάνια σου τ' ἀειτιμένα
 πὺ τὰ τίμησαν τ' ἀνδεχτούρια.
 Τὰ σακούλια σου τ' ἀειτιμημένα
 πὺ τὰ τίμησαν τ' ἀναδεχτούρια.
 Ἡ μπογάτσια σου ἡ ἀειτιμημένη
 τὰ κεράκια σου τ' ἀειτιμημένα

(Συνεχίζεται)

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥ

Δ)ντοῦ Υ.Π.Α.Η.

Ο ΣΤΑΘΜΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐκδόσεως, διὰ πρώτην φοράν, τῶν πεπραγμένων τοῦ Σταθμοῦ Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων, θεωρῶ σκόπιμον νὰ ἐκθέσω εἰς γενικὰς γραμμάς τὰ πεπραγμένα τοῦ Ἰδρύματος κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως (1945) καὶ μέχρι σήμερον, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰς κυρίας ἐπιδιώξεις τοῦ ἐκπονηθέντος 10ετοῦς Προγράμματος βελτιώσεως τῆς κτηνοτροφίας τῆς περιοχῆς Ἠπείρου, ὅπερ συνετάγη βάσει τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διενεργηθείσης ἐν τῷ Σταθμῷ ἐρεῦνης.

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ Γεωργοκτηνοτροφικὸς Σταθμὸς Ἰωαννίνων ἰδρύθη δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359)3—12—1914 Βασιλικοῦ Διατάγματος.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου καὶ μέχρι τοῦ 1928, λόγῳ τῶν πολεμικῶν γεγονότων, τῆς ἐλλείψεως προσωπικοῦ καὶ τῆς μὴ διαθέσεως πιστώσεων, αἱ ἐκτάσεις τοῦ ἰδρύματος ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ ἐπιμόρφων καλλιεργητῶν καὶ μόνον εἰς μικρὸν τμήμα ἐνεργοῦντο, ἀποδεικτικαὶ κυρίως καλλιέργειαι νέων ποικιλιῶν σιτηρῶν καὶ ψυχανθῶν καὶ ἀποδεικτικοὶ ἀγροὶ λιπάνσεως.

Ἀπὸ τοῦ 1928, διατεθεισῶν σχετικῶν πιστώσεων, ἤρξατο ἡ ἀνέγερσις κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων, ἡ βαθμιαία αὐτοκαλλιέργεια τῶν ἀγρῶν τοῦ ἰδρύματος, ἡ ἐγκατάστασις σπορείων καὶ φυτωρίων παραγωγῆς δενδρυλλίων ὀπωροφόρων δένδρων καὶ, ἀπὸ τοῦ 1935, ὁ ἐφοδιασμὸς τοῦ ἰδρύματος διὰ ζωϊκοῦ κεφαλαίου, ὀλοκληρωθεὶς κατὰ τὸ 1937.

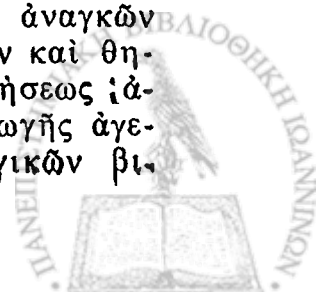
Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου καὶ μέχρι τοῦ 1941 (κατοχὴ) ἤρχισεν ἔκτελουμένη ἐν τῷ ἰδρύματι ἐργασία βασικῆς περιγραφικῆς ἐρεῦνης τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐκτρεφομένων φυλῶν κατοικιδίων ζώων, ὡς καὶ τῶν ἀποδόσεων αὐτῶν.

Ἀτυχῶς, ὁ ἐπακολουθήσας πόλεμος καὶ ἡ κατοχὴ οὐ μόνον διέκοψαν τὸ ἔργον τοῦ ἰδρύματος, ἀλλὰ προέκάλεσαν τὴν ὀλοσχερῆ σχεδὸν καταστροφὴν ἀπάντων τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκτελεσθέντων ἔργων.

Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἰδρύματος καὶ μέχρι τοῦ 1940 ὑπηρέτησαν ὡς Δ)νται αὐτοῦ οἱ ἀοίδημοι Ζαλοκώστας, Συράκης, Νέξερ, Παπαδημητρίου καὶ οἱ κ.κ. Ζυγούρης, Κουλόπουλος καὶ Ἐξαρχος.

Ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1946 καὶ μέχρι σήμερον τὸ Ἰδρυμα διευθύνεται παρ' ἡμῶν. Τὸ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπιτελεσθέν ἔργον θὰ ἀναπτυχθῆ κατωτέρω.

Ὡς θὰ διαπιστωθῆ ἐκ τῶν πεπραγμένων, καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ κυρία δραστηριότης τοῦ Ἰδρύματος ἐστράφη ἐφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ ἰδρύματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν κάλυψιν ἀμέσων ἀναγκῶν τῆς κτηνοτροφίας τῆς περιοχῆς (παραγωγή καὶ διάθεσις ἀρρένων καὶ θηλέων εὐγενῶν φυλῶν, εἰσαγωγή καὶ ἐφαρμογὴ τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἰαγελάδων, μονόπλων, προβάτων, ὀργάνωσις ἐλέγχου γαλακτοπαραγωγῆς ἀγελάδων καὶ προβάτων, ἐκπόνησις κανονισμοῦ εἰσαγωγῆς γενεαλογικῶν βι-

βλίων, εκπαίδευσις προσωπικοῦ γεωργικῶν ἐφαρμογῶν Κτηνοτροφία ἤτοι Γεωπόνων ὑπαλλήλων Ἀγροτικῆς Οἰκοκυρικῆς, ἐλεγκτῶν γαλακτοπαραγωγῆς, τεχνικῶν γενεαλογικῶν βιβλίων, κλπ. Παρὰλληλως, τὸ Ἴδρυμα ἡσχολήθη καὶ μὲ τὴν κυρίαν αὐτοῦ ἀποστολὴν εἰς θέματα ἐρεύνης τῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν καὶ φυλῶν τῶν ἐντοπίων κατοικιδίων ζῶων καὶ τῶν εἰσαχθέντων τοιούτων.

Ἀτυχῶς, τὸ ἐρευνητικὸν ἔργον τοῦ Σταθμοῦ δέον νὰ θεωρηθῆ σχετικῶς περιορισμένον καὶ τοῦτο ἀφ' ἐνός μὲν λόγῳ τοῦ ἐλαχίστου διατεθειμένου ἐπιστημονικοῦ καὶ τεχνικοῦ προσωπικοῦ, ἀφ' ἐτέρου δὲ λόγῳ τῆς παντελοῦς σχεδὸν ἐλλείψεως ἐπιστημονικοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ ἀπαραιτήτου διὰ τὴν διενέργειαν ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης εἰς Κτηνοτροφικά Ἴδρύματα.

Ἦδη, ὁ Σταθμὸς Ἰωαννίνων ἔχει μεταβληθῆ εἰς Ἴδρυμα ἐρεύνης καὶ ἔχει συμπληρωθῆ σχεδὸν ὁ κτιριακὸς τοῦ ἐξοπλισμὸς, ὁ ἀπαραίτητος μηχανικὸς ἐξοπλισμὸς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ κτήματος Κατσικᾶς.

Ἴνα τὸ Ἴδρυμα ἀποδύθῃ εἰς τὴν κυρίαν αὐτοῦ ἀποστολὴν, εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως, ἀφ' ἐνός μὲν διατεθῆ ἀνάλογον ἐξειδικευμένον, εἰ δυνατόν ἐν τῇ ξένη, ἐπιστημονικὸν προσωπικόν, ἀφ' ἐτέρου δὲ διατεθοῦν τὰ ἀπαιτούμενα ὑλικά μέσα τόσον διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ Ἰδρύματος διὰ τῶν καταλλήλων ἐργαστηρίων, ὅσον καὶ διὰ τὴν κανονικὴν χρηματοδότησιν πρὸς πληρωμὴν τῶν προγραμματιζομένων ἐκάστοτε ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν ἐν τῇ γεωργικῇ κτηνοτροφικῇ ἐρέυνῃ.

Ἐπέστη φρονοῦμεν ἤδη ἡ στιγμή ὥστε ἡ ὄλη γεωργοκτητροφικὴ μας ἐρευνα, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς σχετικῶς ἐκπονηθείσης μελέτης, νὰ ἀρχίσῃ νὰ ἐφαρμόζεται πλήρως καὶ ἀπολύτως δι' ἐκπαιδεύσεως καταλλήλου προσωπικοῦ καὶ διαθέσεως τῶν ἀπαιτουμένων ὑλικῶν μέσων.

Πέραν τούτων, θὰ ἠθέλαμε νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι ὁ Σταθμὸς Ἐρεύνης Ἰωαννίνων, συμπληρούμενος καὶ μὲ τὰς ἐκτάσεις τοῦ Σχολείου Δουρούτης (λοφώδεις καὶ πεδινᾶς), ὡς καὶ τὸ κτῆμα Πουλτσιῶν Μετσόβου, θὰ ἔδει νὰ ἀποτελέσῃ τὸν Σταθμὸν Μελέτης τῆς Ὀρεινῆς μας Οἰκονομίας, ἐν Ἑλλάδι, δεδομένου ὅτι θὰ εἶναι οὗτος τὸ μόνον Κρατικὸν μας Ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον διαθέτει ἐκτάσεις εἰς ὑψόμετρον 480 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν (κτῆμα) Κατσικᾶς), 600—1000 μέτρων (Κτῆμα Δουρούτης) καὶ 1350 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν (Κτῆμα Πουλτσιῶν Μετσόβου).

Τὰ Κτηνοτροφικά μας Ἴνστιτούτα Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ κτηνοτροφικά μας Ἴδρύματα, τοποθετημένα εἰς τὰς πεδινᾶς περιοχὰς τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἑλλάδος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διευρευνήσουν τὰ προβλήματα τοῦ Ὀρεινοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Ἡ θέσις τῶν Ἰωαννίνων εἶναι νομίζομεν ἢ πλέον κατάλληλος διὰ τὴν διερεύνησιν, ἐν τῷ Λεκανοπεδίῳ τῶν Ἰωαννίνων, τῶν προβλημάτων τῶν ὑψηπέδων τῆς Βορείου καὶ Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν λοφώδη περιοχὴν τῆς Δουρούτης τῶν προβλημάτων λοφώδους καὶ ὄρεινῆς περιοχῆς, ἐνῶ ἡ παρακειμένη Πίνδος καὶ δὴ ἡ Πουλτσιὰ τοῦ Μετσόβου, εἶναι ἢ πλέον κατάλληλος περιοχὴ πρὸς μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς Ἀλπικῆς καὶ Ὑπαλπικῆς περιοχῆς τῆς χώρας.

Μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν, φρονοῦμεν ὅτι, ὀλοκληρωθείσης ἤδη τῆς βασικῆς ὑποδομῆς τοῦ Ἰδρύματος, τῆς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ἄσκησιν ἐρευνητικοῦ ἔργου, ὁ Σταθμὸς Ἰωαννίνων θὰ χωρήσῃ μελλοντικῶς εἰς τὴν κατὰ βάθος διερεύνησιν τῶν ἀμέσως ἀπαραιτήτων προβλημάτων ἐν τῇ φυσικῇ καὶ κτηνοτροφικῇ παραγωγῇ.

Κατά την ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας ἐκ τῶν ξένων κατακτητῶν (1944), αἱ κτιριακαὶ ἐγκαταστάσεις τοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων ἦσαν τελείως κατιστραμμένα καὶ αἱ ἐκτάσεις του κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν πέριξ γεωργῶν. Τὸ ζωϊκὸν κεφάλαιον καὶ ὁ μηχανισμὸς ἐξοπλισμὸς τοῦ Ἰδρύματος εἶχον διαρπαγῆ.

Κατὰ τὴν ἔξαετίαν 1944–1950 αἱ κύρια προσπάθειαι τοῦ Ἰδρύματος ἐστράφησαν:

- α) Εἰς τὴν ἀποβολὴν τῶν καταλαβόντων τὰς ἐκτάσεις καὶ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς κυριότητος καὶ νομῆς τοῦ Ἰδρύματος ἐπὶ τῶν ἐκ 1056 στρεμμάτων ἀγρῶν του.
- β) Εἰς τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἡμικατεστραμμένων κτιρίων καὶ τὴν κατασκευὴν νέων ἐγκαταστάσεων, ὡς καὶ τὸν ἐφοδιασμὸν διὰ τοῦ ἀπαραιτήτου ζωϊκοῦ κεφαλαίου καὶ μηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ.
- γ) Εἰς τὴν στράγγισιν καὶ ἄρδουσιν τῶν ἐκτάσεων τοῦ κτήματος Κατσικᾶς, τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀδικοῦ δικτύου, τὴν περιφραξίν τοῦ κτήματος, τὴν δενδροφύτευσιν τῶν ἐκτάσεων, τὴν ἐγκατάστασιν τηλεφωνικῆς συνδέσεως κλπ.

Παραλλήλως ἤρξατο καὶ τὸ ἐρευνητικὸν ἔργον τοῦ Ἰδρύματος. Δεδομένου ὅτι θὰ τοῦτο ὑπηρετεῖ τὴν Ἑπειρωτικὴν κτηνοτροφίαν, ἐστράφη ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μελέτην τῆς συστάσεως τῶν φυσικῶν λειμώνων τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν πεδινὴν καὶ λοφώδη περιοχὴν τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἰωαννίνων, ὡς καὶ τὴν μελέτην τῆς εὐδοκιμήσεως διαφόρων εἰδῶν λειμωνίων φυτῶν καὶ λοιπῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν τεύτλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐντοπιῶν φυλῶν ζώων, ὡς καὶ τὴν διερεύνησιν τῶν εἰσαχθεισῶν νέων φυλῶν ζώων ἀπὸ ἀπόψεως μορφολογικῆς διαπλάσεως, ἀποδόσεων, ἐγκλιματισμοῦ τῶν νέων φυλῶν κλπ.

Οὕτω, κατὰ τὴν ὡς ἄνω περίοδον, ἐδοκιμάσθησαν εἰς πειραματικὰς καὶ ἀποδεικτικὰς καλλιεργείας περὶ τὰ 40 εἶδη διαφόρων κτηνοτροφικῶν φυτῶν τόσον εἰς τὰς ἐκτάσεις τοῦ κτήματος Κατσικᾶς ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐκτάσεις τοῦ Σχολείου Δουρούτης καὶ συνήχθησαν τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν πλέον καταλλήλων φυτῶν εἰς ξηρικὰς καλλιεργείας.

Ἐμελετήθη ἡ μορφολογικὴ διάπλασις καὶ αἱ εἰς γάλα, κρέας καὶ ἔριον ἀποδόσεις προβάτου «Καραμάνικο Κατσικᾶς» δι' ἐλέγχου γαλακτοπαραγωγῆς (ζυγίσεις γάλακτος—λιπομετρήσεις), ζυγίσεις καὶ μετρήσεις ἀμνῶν ἀπὸ γεννήσεως καὶ μέχρι ἐνηλικιώσεως, ζυγίσεις καὶ ποιοτικαὶ ταξινομήσεις τοῦ κρέατος τοῦ προβάτου τούτου, ὡς καὶ ζυγίσεις ἐρίου (καθαροῦ καὶ μικτοῦ).

Ἐμελετήθη ἡ φυλὴ τοῦ «Νομαδικοῦ προβάτου Κράψης» ἀπὸ μορφολογικῆς ἀπόψεως κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας.

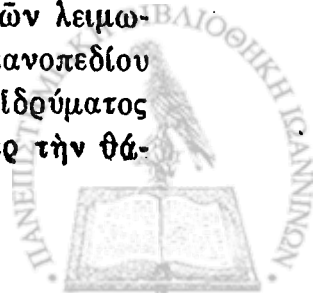
Ἐμελετήθη ἡ γαλακτοπαραγωγὴ τοῦ προβάτου Κατσικᾶς ἐν συναρτήσει τῆς περιόδου τοκετοῦ.

Ἐμελετήθη ἡ λιποπεριεκτικότης τοῦ γάλακτος προβάτου τῆς φυλῆς Καραμάνικο Κατσικᾶς κατὰ τὴν πρωϊνὴν καὶ ἀπογευματινὴν ἄλμειν.

Ἐμελετήθη ἡ μορφολογικὴ διάπλασις τῆς ἀγελάδος φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἀλπεων», προελεύσεως Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἡ γαλακτοπαραγωγὴ τοῦ ζώου τούτου, ὡς καὶ ὁ ἐγκλιματισμὸς τῆς ἐν λόγῳ ἀγελάδος.

Ομοίως ἐμελετήθη ἡ φυλὴ τῶν χοίρων LARGEBLACK καὶ αἱ αὐτόκοι ὀρνιθες τῆς φυλῆς Λεγκόρν.

Ἀπὸ τοῦ 1950 καὶ μέχρι σήμερον (1964), ἐνισχυθέντος σχετικῶς καὶ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἰδρύματος, ἐσυνεχίσθη συστηματικώτερον ἡ μελέτη τῶν λειμωνίων καὶ λοιπῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν τόσον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων ὅσον καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ μεταξύ ὑπὸ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ Ἰδρύματος περιελθόν κτῆμα τῶν Πουλτσιῶν Μετσόβου, ἐπὶ ὑψομέτρου 1350 μ. ὑπὲρ τὴν θά-

λασαν (Άλπικη Έλληνική περιοχή), καθώς επίσης και εις την παράλιον ζώνην τῆς Ἡπείρου.

Τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα τῆς εἰκοσαετοῦς ταύτης ἐρεῦνης δύνανται νὰ συνοπισθοῦν εις τὰ κάτωθι :

1. Εἰς τὴν παράλιον ζώνην καὶ δὴ εἰς τὰ ἀλατοῦχα ἐδάφη τῆς ζώνης ταύτης, δύνανται δι' ἀρδεύσεως καὶ στραγγίσεως νὰ δημιουργηθοῦν τεχνητοὶ λειμῶνες ἔρποντος τριφυλλίου—λωτοῦ καὶ φέστουκας καλαμοειδοῦς. Εἰς τὰ ἐδάφη ταῦτα ἐπιτυγχάνεται ἡ καλλιέργεια τοῦ ἐτησίου ἀλεξανδρινοῦ τριφυλλίου, ὡς καὶ τοῦ πολυετοῦς τριφυλλίου τοῦ χαμαικεράσου (φραγκίφερον).

Διὰ τὴν χειμερινὴν διατροφήν τῶν ἀγελάδων εὐδοκίμοι ἐἰς τὰ ἀλατοῦχα ταῦτα ἐδάφη τὰ τεύτλα, ἐφ' ὅσον προοδευτικῶς διὰ τοῦ λειμῶνος ἔχει προωθηθῆ ἡ ἀπόπλυσις τῶν ἁλάτων.

Εἰς τὰ ὑψηλότερα πεδινὰ τμήματα τῆς παραλίου ζώνης, ὅπου ἡ στραγγίσις δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὴ, καὶ εἰς μὴ ἀλατοῦχα ἐδάφη, ἐνδείκνυται ἡ δημιουργία τεχνητῶν λειμῶνων ἔρποντος τριφυλλίου καὶ φέστουκας καλαμοειδοῦς. Εἰς τὰ καλῶς στραγγιζόμενα—ἀρδεύόμενα ἐδάφη, εἶναι δυνατὴ ἡ δημιουργία λειμῶνων διὰ μηδικῆς καὶ μιγμάτων αὐτῆς, μετὰ φέστουκας καλαμοειδοῦς.

Οἱ λειμῶνες οὗτοι, τετραετοῦς διάρκειας, δεόν νὰ ἐναλλάσσονται μετὰ ἐτησίων σκαλιστικῶν καὶ δὴ βάμβακος—τεύτλων καὶ ὑβριδίων ἀραβοσίτου ὑψηλῆς ἀποδόσεως, διὰ καρπὸν ἢ σανὸν ἢ ἐνσίρωσιν.

Εἰς τὰς λοφώδεις ἀσβεστολιθικὰς πτωχὰς βοσκὰς τῆς παραλίου ζώνης, δεόν νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία βελτιώσεως, διὰ καταπολεμήσεως ζιζανίων καὶ καθαρισμοῦ τῶν βοσκῶν ἀπὸ λίθους κλπ., ἢ λίπανσις, καὶ μόνον τὰ δυνάμενα νὰ καλλιεργηθοῦν τμήματα ἐνδείκνυται νὰ ἀναχλοῦσιν διὰ μίγματος τριφυλλίου ὑπογείου, μηδικῆς ἐρπούσης, λωτοῦ, ποτηρίου σανγκοιζούρμπε καὶ φέστουκας καλαμοειδοῦς. Τὰ ἀγνώτερα τμήματα τῶν λόφων ἀξιοποιοῦνται διὰ φυτεύσεως ἐλαιῶν.

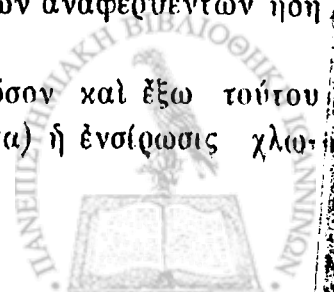
Εἰς τὰ ὑπίπεδα, τὰ πεδινὰ τμήματα τὰ μὴ καλῶς στραγγιζόμενα, δύνανται νὰ ἀξιοποιηθοῦν διὰ τεχνητῶν λειμῶνων τῆς ἰδίας συνθέσεως μὲ τοὺς τῆς παραλίου ζώνης ἀναφερθέντας. Τὰ καλῶς στραγγιζόμενα θὰ ἀξιοποιηθοῦν διὰ μηδικῆς καὶ μιγμάτων ταύτης μετὰ ἀγροστῶδων.

Εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς οἱ ὑπὸ ἐγκατάλειψιν παλαιοὶ ἀγροὶ ἐπὶ κεκλιμένων ἐδαφῶν δεόν νὰ ἀξιοποιηθοῦν ὡς λειμῶνες ξηρικοὶ μὲ μίγματα μηδικῆς μετὰ δακτυλίδος ἢ λολίου πολυετοῦς κλπ.

Ὡς πλέον ἀποδοτικὴ ἐτησίᾳ κτηνοτροφικὴ καλλιέργεια ἀρδευομένων πεδινῶν περιοχῶν τῶν ὑψηπέδων, ἐδείχθη ἡ καλλιέργεια ὑβριδίων ἀραβοσίτου, ὅταν διαδέχεται μηδικὴν ἢ τεχνητὸν λειμῶνα τριφυλλίου ἔρποντος. Εἰς τὰς ὄρεινὰς βοσκὰς καὶ μέχρι ὑψομέτρου 1.400 μ. ἐνδείκνυται ἡ καταπολέμησις ζιζανίων, ὁ καθαρισμὸς ἀπὸ λίθους κλπ., ἢ λίπανσις καί, τέλος, εἰς τὰ δυνάμενα νὰ καλλιεργηθοῦν τμήματα, ἢ σπορὰ πρὸς ἀναχλοῦσιν μιγμάτων τριφυλλίου λειμῶνων μηδικῆς, λωτοῦ, δακτυλίδος καὶ λολίου πολυετοῦς. Ὡς ἐτήσιαι καλλιέργειαι καὶ ἀπὸ ὑψομέτρου 600—1000 μέτρων, ἐπιτυγχάνουν τὸ πῖσσον M10, ἐνῶ ἄνω τοῦ ὑψομέτρου τούτου μόνον ἡ καλλιέργεια γεωμήλων καὶ φασιόλων εἶναι ἀσφαλῆς.

2. Ἐμελετήθη ἡ φυτοκοινωνικὴ σύνθεσις τῶν φυσικῶν λειμῶνων ὡς καὶ ἡ βελτίωσις τούτων διὰ λίπανσεως, ἀδρεύσεως κλπ. Τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα τῆς μελέτης ταύτης ἔδειξαν, ὅτι λόγῳ τῆς πτωχῆς εἰς νομειτικὰ φυτὰ συνθέσεως τῶν φυσικῶν χορτολειβαδίων, ἐνδείκνυται ἡ ἐκχέρωσις ἢ ἐξυγίανσις, ἢ καλλιέργεια σκαλιστικοῦ ἐπὶ ἓν ἔτος ἢ διετίαν καὶ ἡ ἐπανασπορὰ διὰ τῶν ἀναφερθέντων ἤδη μιγμάτων.

3. Ἐμελετήθη καὶ ἐφηγηθῆ τὸσον εἰς τὸ ἴδρυμα ὅσον καὶ ἔξω τούτου (Λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων—περιοχὴ Παρακαλάμου—Κόνιτσα) ἡ ἐνσίρωσις χλω-

ροῦ ἀραβοσίτου, ἰδίᾳ ἀραβοσίτου διὰ τὴν χειμερινὴν διατροφήν τῶν ἀγελάδων.

Ἐκ τῶν δοκιμασθεισῶν εἰς τὸ κτήμα Κατσικᾶς ποικιλιῶν Μηδικῆς, τὰ καλλίτερα ἀποτελέσματα ἔδωσεν ὡς ἀρδευομένη ἡ ποικιλία Οὐγγαρίας. Εἰς τὸ κτήμα Δουρούτης, ὡς ξηρικαὶ καλλιέργειαι, ἀπέδωσαν καλλίτερον αἱ ποικιλίαι FLAMAND, Κλαρᾶς, FAO Γαλλίας, Λαμίας κλπ.

Ἡ ἀρδευομένη καλλιέργεια Μηδικῆς δεόν νὰ ἐνεργῆται ἐπὶ σχετικῶς ἰσοπεδωμένου ἀγροῦ, μετὰ καλλιέργειαν σκαλιστικοῦ. Καταλληλοτέρα ἐποχὴ σπορᾶς ἐδείχθη τὸ 3ον δεκαήμερον Φεβρουαρίου καὶ μέχρι τέλους τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ Μαρτίου.

Ἡ καλλιέργεια τῆς Μηδικῆς δεόν νὰ διατηρῆται τέσσαρα τὸ πολὺ ἔτη.

Αἱ πλέον κατάλληλοι λιπάνσεις ἐδείχθησαν, διὰ ποτιστικᾶς καλλιεργείας 3—4 μονάδες ἄζωτου τὸ στρέμμα κατὰ τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν καὶ ἐτησίως 10—12 μονάδες Φωσφόρου καὶ 10 μονάδες καλλίου. Εἰς τὰς ξηρικᾶς καλλιεργείας αἱ ὡς ἄνω ποσότητες δεόν νὰ μειοῦνται κατὰ 30%.

Κτηνοτροφικὸν λάχανον: Τὰ καλλίτερα ἀποτελέσματα εἰς τὸ κτήμα Κατσικᾶς ἔδωσεν ἡ ποικιλία COLZA LIHO. Σπείρεται μετὰ ἐπιμελῆ καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους εἰς γραμμὰς καὶ χρησιμοποιοῦνται 500—900 γραμμ. σπόρου. Ἐποχὴ σπορᾶς 3ον δεκαήμερον Ἰουλίου—ἀρχᾶς Αὐγούστου. Ἀποδίδει μετὰ 120 ἡμέρας 3.500 χλγρ. φύλλων καὶ στελεχῶν τὸ στρέμμα. Διὰ τοῦ φυτοῦ τούτου θὰ διασφαλισθῆ διὰ χλωρᾶς νομῆς διατροφή τῶν ἀγελάδων κατὰ τὴν περίοδον Νοεμβρίου—ἀρχῶν Ἰανουαρίου, πρὸ τοῦ ἀνοίγματος τῶν σιλῶ. Προηγουμένως ἐκαλλιεργεῖτο διὰ διασφάλισιν τῆς χλωρᾶς καὶ ὕδαρου νομῆς τὸ κτηνοτροφικὸν τεῦτλον, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ καλλιέργεια ἐγκατελείφθη ὡς πολὺ πλέον δαπανηρὰ.

Κτηνοτροφικὰ τεύτλα: Ἐδοκιμάσθη ἡ καλλιέργεια ἡμισακχαροτεύτλων καὶ κτηνοτροφικῶν τεύτλων ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Πλέον συμφέρουσα ἐδείχθη ἡ καλλιέργεια τῶν κτηνοτροφικῶν τεύτλων διὰ κτηνοτροφικὰς ἐκμεταλλεύσεις. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ καλλιέργεια ἀπαιτεῖ πολλὰ σχετικῶς ἡμερομίσθια, δι' ὃ καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς καλλιεργείας τοῦ κτηνοτροφικοῦ λαχάνου.

Καλλιέργεια ἀραβοσίτου: Εἰς τὸ κτήμα Κατσικᾶς ἡ καλλιέργεια ἀραβοσίτου διὰ καρπὸν, χλωρὰν κατανάλωσιν καὶ ἐνσίρωσιν ἐδείχθη ἡ πλέον ἀποδοτικὴ, ἰδίᾳ διὰ παραγωγὴν ἀμύλου. Διὰ παραγωγὴν καρποῦ ἡ καλλίτερα περίοδος σπορᾶς εἶναι διὰ τὰ ὑβρίδια τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Ἀπριλίου. Ἡ καλὴ προετοιμασία τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ σπορὰ διὰ τῆς σπαρτικῆς μηχανῆς διασφαλίζει ἀριστον φύτρωμα. Ἀκολουθεῖ ἐν σκάλισμα με ἱπποσκαλιστήριον μετὰ 15 ἡμέρων ἀπὸ τοῦ φυτρώματος, ἐν αὐλάκωμ καὶ δεύτεραν σκάλισμα μετὰ 40 ἡμέρας. Ἡ καλλιέργεια διὰ καρπὸν ἀποδίδει εἰς τὸ ἴδρυμα 450 χλγ. καρποῦ.

Ἡ καλλιέργεια ἀραβοσίτου δι' ἐνσίρωσιν γίνεται διὰ σπορᾶς τοῦ ἀραβοσίτου εἰς γραμμὰς καὶ εἰς ἀποστάσεις 0,80 μ. διασφαλίζεται ἀνὰ ἓν φυτὸν ἀνὰ 10—15 ἑκατοστά, χρησιμοποιουμένης ποσότητος σπόρου 6—8 χιλ. τὸ στρέμμα.

Μεταξὺ τῶν γραμμῶν τοῦ ἀραβοσίτου παρεμβάλλεται καὶ μία σειρὰ φυτῶν Σόγιας, πρὸς ἐμπλουτισμὸν τοῦ ἐνσιρώματος εἰς λεύκωμα. Ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς σπορᾶς χρησιμοποιοῦμεν κατάλληλον ποικιλίαν Σόγιας, ὥστε κατὰ τὴν κοπὴν ὁ σπὸρος καὶ τῶν δύο φυτῶν νὰ εὐρίσκειται εἰς γαλακτώδη κατάστασιν.

Κατὰ τὴν παραγωγὴν σανῶν ἀραβοσίτου διὰ χλωρὰν κατανάλωσιν χρησιμοποιοῦμεν σπὸρον παραγωγῆς διπλῶν ὑβριδίων καὶ εἰς ποσότητα 12 χλγ. τὸ στρέμμα. Σπείρομεν πάλιν γραμμικῶς καὶ εἰς ἀποστάσεις 40—50 ἑκατ. ἀπὸ γραμμῆς εἰς γραμμὴν. Αἱ ἀποδόσεις εἰς χλωρὸν δύνανται νὰ φθάσουν καὶ μέχρι 10.000 χλγ. τὸ στρέμμα.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω ἀποτελεσμάτων τῶν 20ετῶν ἐρευνῶν τοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων καὶ τῶν λοιπῶν ἰδρυμάτων τῆς περιοχῆς, τὸ ἴδρυμα, συνεργασθὲν μετὰ

Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐμπειρογνομόνων, κατέληξεν εἰς τὴν ἐν τῷ κατωτέρῳ πίνακι προτεινομένην ἀναδιάρθρωσιν τῶν καλλιεργειῶν τῆς Ἡπείρου.

ΠΙΝΑΞ 1.—Στρεμματικὴ ἔκτασις τῶν καλλιεργειῶν τῆς Ἡπείρου κατὰ τὰ ἔτη 1960—1964—1969

ΕΙΔΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ	1960 στρέμμ.	%	1964 στρέμμ.	%	1969 στρέμμ.	%
1. Πρώιμα σιτηρὰ	352.000	29,4	237.400	16,0	184.900	12,2
2. Ὄψιμα σιτηρὰ	286.000	24,0	282.500	20,0	283.000	15,7
3. Τεῦτλα	—	—	46.500	3,3	46.500	3,0
4. Καπνὸς ἀνατ. τύπ.	19.000	2,6	33.600	2,4	33.600	2,0
5. » ἀμερ. »	—	—	23.500	1,7	48.500	3,2
6. Βάμβαξ	67.000	5,6	57.900	4,2	52.900	3,5
7. Λοιπὰ βιομ. φυτὰ	6.000	0,5	6.000	0,4	6.000	0,4
8. Κηπαῖα	111.000	9,2	160.500	11,4	179.000	11,8
9. Μηδική	28.000	2,3	70.250	5,0	97.750	6,4
10. Ψυχανθῆ	43.000	3,6	138.100	9,8	192.000	13,0
11. Ἐλαιόδενδρα	142.000	12,0	181.380	12,8	205.980	14,2
12. Ἀμπελοι	26.000	2,0	28.360	2,0	30.360	2,0
13. Ὀπῶραι	34.000	2,0	44.600	3,2	48.400	3,2
14. Ἐσπεριδοειδῆ	49.000	4,0	65.750	4,0	95.000	6,2
15. Ξηροὶ καρποὶ	33.000	2,9	41.140	2,9	48.750	3,0
ΣΥΝΟΛΟΝ	1.196.000	100%	1.417.480	100%	1.517.640	100%
ΔΕΙΚΤΗΣ	100		118		127	

Ἡ πραγματοποίησις τῶν ὡς ἄνω μεταβολῶν θὰ ἀπαιτήσῃ χρονικὴν περίοδον τοῦλάχιστον 10 ἐτῶν, θὰ λαμβάνει δὲ χώραν παραλλήλως πρὸς τὴν προσπάθειαν ἀναπτύξεως τῶν γεωργικῶν χωρῶν.

Ἡ προώθησις τῶν ὡς ἄνω καλλιεργειῶν εἰς ἐκάστην περιοχὴν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν παράλληλον ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐσωτερικῆς καταναλώσεως, συνδυαζομένη δὲ μὲ τὴν ἴδρυσιν γεωργικῶν βιομηχανιῶν θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν δημιουργίαν Κέντρου γεωργοοικονομικῆς ἀναπτύξεως, συμφώνου πρὸς τὸν χαρακτῆρα ἐκάστης περιοχῆς.

Σημαντικὰς προόδους θὰ ἐπιφέρῃ ἡ αὔξησις τῆς παραγωγῆς (416%), ὀπωρολαχανικῶν (63%), κτηνοτροφικῶν φυτῶν (188%) καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων (41%), ὡς ἐπίσης καὶ ἡ εἰσαγωγή τῆς τευτλοκαλλιεργείας, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἴδρυσιν ἀντιστοίχου βιομηχανίας.

Ἀντιθέτως προβλέπεται ἡ μείωσις τῆς καλλιεργείας πρώιμων σιτηρῶν καθ' ἅπασαν τὴν περιοχὴν. Ἡ μείωσις τῶν πρώιμων σιτηρῶν θὰ ἀπελευθερώσῃ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα, μὲ τὴν πρόοδον τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, θὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν καλλιέργειαν κτηνοτροφικῶν καὶ βιομηχανικῶν φυτῶν, δημιουργουμένων οὕτω τῶν ἀπαραιτήτων προϋποθέσεων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς ἐνσταυλισμένης κτηνοτροφίας χονδρῶν ζώων ὑψηλῶν ἀποδόσεων.

Τόσον τὰ στρέμματα ἐκ τῆς μειώσεως τῆς καλλιεργείας τῶν σιτηρῶν ὅσον καὶ τὰ νέα στρέμματα, τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὴν καλλιέργειαν, ἀπορροφῶνται κυρίως ἀπὸ τὰ ψυχανθῆ καὶ βιομηχανικὰ φυτὰ. Τὰ δενδρώδη καλύπτουν κατὰ τὰ

1960 23,74% των καλλιεργουμένων έκτάσεων και θα καλύψουν το 1964 24,49% και το 1969 28,91%.

Η αύξησης αυτή των δενδρωδών καλλιεργειών, συνδυαζομένη με την αύξησης της κτηνοτροφίας, μέσω της τευτλοκαλλιεργείας των ψυχανθών και της μηδικής, εμφανίζουν εις τελευταίαν ανάλυσιν τους δύο βασικούς προσανατολισμούς του Προγράμματος και τους δύο βασικούς μοχλούς της οικονομικής αναπτύξεως.

Εκ των δενδρωδών καλλιεργειών θα επιδιωχθῆ ἡ επέκτασις της καλλιεργείας των ἐλαιοδένδρων, των ὀπείων θα εὐνοηθῆ ἡ μετατόπισις εις τὰ πρανή. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θα επιδιωχθῆ τριπλοῦς σκοπός: ἡ προστασία τοῦ ἐδάφους ἐκ τῆς διαβρώσεως, ἡ ἀξιοποίησις πτωχῶν ἐδαφῶν και ἡ διεύρυνσις τοῦ παραγωγικοῦ ὑποστρώματος.

I. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ 1960—1969

Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, διὰ τοῦ ἐκπονηθέντος 10ετοῦς προγράμματος, προβλέπεται ριζικὴ ἀναδιάρθρωσις τοῦ εἶδους τῶν ἐκτρεφομένων σήμερον ζῶων, ὡς και τῆς μορφῆς ὑπὸ τὴν ὁποίαν ταῦτα ἐκτρέφονται. Συγκεκριμένως, κατὰ τὴν μορφολόγησιν τῶν προβλέψεων, ἐλήφθη σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἡ ἀνάγκη μειώσεως τῶν βοσκοτόπων και ἰδίως ἐπὶ τῶν ἐπικλινῶν φλοισχωδῶν ἐδαφῶν τῶν καταλλήλων πρὸς ἀναδάσωσιν, ὡς ἐπίσης και τῶν πεδινῶν βοσκῶν, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων θα ἀποδοθοῦν εις τὴν καλλιέργειαν.

Ἐλήφθη ἐπίσης σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἡ, προβλεπομένη μείωσις τῶν ζῶων ἐργασίας, λόγω χρησιμοποίησεως γεωργικῶν μηχανῶν.

Ἐξ ἄλλου, εις τὴν Ἠπειρον τὸ ἀναλογοῦν σήμερον κατὰ στρέμμα καλλιεργουμένου ἐδάφους ζῶν βάρος εἶναι 52 χιλιόγραμμα. Τὸ 20% τοῦ κεφαλαίου τούτου ἀπαρτίζουν τὰ ζῶα ἐργασίας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον κατὰ 77% ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ αἰγοπροβάτα, ἢτοι ἀπὸ τὰ χαμηλῆς ἀποδόσεως ζῶα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ παραγωγικὰ τοιαῦτα.

Αἱ περιοχαὶ τῶν κυρίως κτηνοτροφικῶν χωρῶν ὑπερτεροῦν τῆς Ἠπείρου ὄχι μόνον εις τὸν ὄγκον τοῦ κατὰ στρέμμα καλλιεργουμένου ἐδάφους ἀναλογοῦντος ζῶντος βάρους (διπλάσιον περίπου) και τὴν κατὰ κύριον λόγον σύνθεσιν τοῦ ζῶντος τούτου βάρους, ἀπὸ ἀγελάδας και χοίρους, ἀλλὰ ἀκόμη και εις τὸ ὅτι και αὐτὸς ὁ μικρὸς ἀριθμὸς ἀγελάδων τῆς Ἠπείρου ἀπὸ ἀπόψεως ἀποδόσεως ὑστερεῖ σημαντικὰ ἐναντι τῶν βελτιωμένων ἀγελάδων ἄλλων χωρῶν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀντιπαραγωγικὴν διάρθρωσιν τοῦ κτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου, τὸ σημερινὸν χαμηλὸν ἐπίπεδον τοῦ ὄγκου τῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς τῆς Ἠπείρου ὀφείλεται εις τὸν τρόπον διατροφῆς τῶν ζῶων και τὰς πηγὰς προελεύσεως τῆς διατροφῆς των.

Σήμερον εις τὴν Ἠπειρον ἡ ἀναγκαία ποσότης τῆς ξηρῆς οὐσίας διὰ τὴν διατροφήν τῶν αἰγοπροβάτων, ἀντλείται κατὰ 85% ἀπὸ τοὺς βοσκοτόπους και κατὰ 15% ἀπὸ παραγομένας ἢ εἰσαγομένας κτηνοτροφίας, διὰ δὲ τὰ βοοειδῆ κατὰ 70% ἀπὸ τοὺς βοσκοτόπους και κατὰ 30% ἀπὸ τὰς παραγομένας ἢ εἰσαγομένας κτηνοτροφίας.

Ἡ τοιαύτη ἐξάρτησις τῆς διατροφῆς τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὰς βοσκὰς ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ὑποσιτισμὸν τῶν ζῶων και ἐπομένως τὴν χαμηλὴν ἀπόδοσιν των.

Ἀπὸ πλευρᾶς παραγωγῆς θα πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὅτι εις τὴν Ἠπειρον ἔχουμεν σήμερον 1.050 χιλιόγρ. γάλακτος κατὰ τόννον ζῶντος βάρους παραγωγικῶν ζῶων και 80 χιλιόγρ. ἐσφαγμένου κρέατος, ἐνῶ αἱ περιοχαὶ τῶν κτηνοτροφικῶν χωρῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἔχουν 4.000 χιλιόγρ. και 450 χιλιόγρ. ἀντιστοίχως.

Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας τῆς Ἠπείρου προβλέπεται ἡ αὔξησις τοῦ κτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου εἰς χοιρῶν ζῶα (βοσειδῆ) καὶ εἰς χοίρους. Ἀπεναντίας ἐπιδιώκεται, βάσει τοῦ σχεδίου, ἔντονος περιορισμὸς τοῦ κεφαλαίου εἰς αἰγοπρόβατα, διὰ τὴν μείωσιν τῆς πίεσεως ἐπὶ τῶν βοσκοτόπων καὶ ἰδίως τῶν ἐπικλινοῦν ἔδαφῶν τῶν καταλλήλων πρὸς ἀναδάσωσιν. Ἐξ ἄλλου, ὁ περιορισμὸς τοῦ αἰγοπρόβατων καθίσταται ἀναγκαῖος καὶ λόγῳ τῆς μειώσεως τῶν πεδινῶν βοσκῶν, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων θὰ ἀποδοθῶν εἰς τὴν καλλιέργειαν. Κατεβλήθη προσπάθεια ἡ κατὰ περιοχὰς κτηνοτροφικὴ ἀνάπτυξις νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἰκανότητα τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης περιοχῆς νὰ βαστάσῃ καὶ ἠῤῥημένον ζωϊκὸν κεφάλαιον καὶ ζῶα μεγάλων ἀπαιτήσεων. Ἡ ἀναδιάρθρωσις αὕτη τῆς κτηνοτροφίας βασίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγὴν ζῶων ὑψηλῶν ἀποδόσεων καὶ κυρίως βοσειδῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν βελτιώσιν καὶ τῶν νῦν ὑπαρχόντων διὰ τῆς διασταυρώσεως.

Ἡ εἰσαγωγὴ ἀγελάδων ὑψηλῶν ἀποδόσεων ὑπολογίζεται νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος τῶν 5.000 κεφαλῶν ἐντὸς μιᾶς 10ετίας. Ἐξ ἄλλου προβλέπεται ἡ εἰσαγωγὴ 1.200 κεφαλῶν χοίρων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ λοιπὸν ζωϊκὸν κεφάλαιον, πλὴν τῆς μειώσεως τῶν αἰγοπρόβατων, προβλέπεται τοιαύτη καὶ διὰ τὰ ἵπποειδῆ ἐργασίας καὶ παραγωγικὰ τοιαῦτα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἀνεφέρθησαν διὰ τὰ αἰγοπρόβατα, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι παρατηρεῖται συσσώρευσις ζωϊκῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως ἐπανξάνουσα τὸ κόστος τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἡ μείωσις αὕτη τῶν ζῶων ἐργασίας ἀντικαθίσταται διὰ μηχανημάτων, εἰς μικρότερον ὅμως βαθμὸν. Πρὸς τοῖτο προβλέπεται ἡ εἰσαγωγὴ ἐτησίως 83 περίπου ἐλκυστήρων, οἱ ὁποῖοι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀντικαθιστοῦν τὴν ἀπόσβεσιν τῶν νῦν ὑπαρχόντων, ἀφ' ἑτέρου δὲ μᾶς ἐξασφαλίζουν εἰς τὴν γεωργίαν αὔξησιν τῆς μηχανικῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως. Διὰ τοῦ δημιουργηθησομένου νέου ζωϊκοῦ κεφαλαίου πραγματοποιεῖται πλήρης ἀναδιάρθρωσις τούτου, εἰς τρόπον ὥστε, ἐνῶ μειοῦται τὸ ζῶν βᾶρος, ἐν τούτοις αὐξάνει κατὰ πολὺ ἡ ἀπόδοσις τοῦ παραγωγικοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς εἰσαγωγῆς ζῶων ὑψηλῶν ἀποδόσεων καὶ κυρίως βοσειδῶν.

Ἡ προβλεπομένη ἐξέλιξις τοῦ ζῶντος βάρους τοῦ κτηνοτροφικοῦ κεφαλαίου ἐμφαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα 3.

ΠΙΝΑΞ 3.—Διάρθρωσις ζωϊκοῦ κεφαλαίου 1959—69 (ζῶν βᾶρος)

	1959		1969	
	Τόννοι	%	Τόννοι	%
Βοσειδῆ	9.230	14,6	22.900	37,5
Αἰγοπρόβατα	39.380	62,4	24.900	40,8
Χοῖροι	1.110	1,8	3.300	5,4
Πτηνὰ	1.330	2,1	1.700	2,7
Ἴπποειδῆ	12.050	19,1	8.300	13,6
Σ Υ Ν Ο Λ Ο Ν	63.100	100,0	61.100	100,0

Πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν ὡς ἄνω μεταβολῶν δεόν νὰ διατεθοῦν σοβαρὰ ἐπενδύσεις.

Ἡ χρηματοδότησις τῆς ἐπενδυτικῆς αὐτῆς προσπάθειας θὰ ἐξασφαλισθῆ συμφώνως πρὸς τὰ τελευταίως ληφθέντα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μέτρα, διὰ τῶν ὁποίων προβλέπεται ἡ παροχὴ δανείων μέχρι 8 ἐτῶν, μὲ ἐπιτόκιον 2% ἐτησίως.

(έναντι 5 ἐτῶν καὶ ἐπιτοκίου 8% μέχρι τῆς λήψεως τῶν ἐν λόγῳ ἀποφάσεων) καλυπτόντων ὀλόκληρον τὴν ἀξίαν τῶν ἀγοραζομένων ζῶων.

Πλὴν τῆς ἐν λόγῳ εὐνοϊκῆς χρηματοδοτήσεως, ἐνίσχυσις προβλέπεται καὶ διὰ δαπάνας ἐγκαταστάσεων ἐνσταυλισμοῦ ζῶων καὶ λοιπὰς ἐγκαταστάσεις.

Παραλλήλως πρὸς τὰς προσπάθειάς ἀναπτύξεως βελτιωμένης κτηνοτροφίας εἰς τὴν Ἡπειρον, προβλέπεται ἡ μερικὴ ἀντικατάστασις ζῶων ἐργασίας διὰ γεωργικῶν μηχανῶν, δοθέντος ὅτι ὁ σημερινὸς ἀριθμὸς τοιούτων ζῶων εἶναι ὑπερβολικὸς. Ὑπολογίζεται οὕτω, ὅτι ἐνῶ ἡ Ἡπειρος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξυπηρετηθῆ με 6.460 τόνν. ζῶντος βάρους, ἀπασχολεῖ ἕλξιν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς 13.473 τόννους ζῶων ἐργασίας.

Ἡ πίεσις τόσον ὀγκώδους ζωϊκοῦ κεφαλαίου ἐργασίας ἐπὶ τῶν βοσκοτόπων, ἐπὶ τῶν καλλιεργουμένων ἐδαφῶν καὶ συνακολούθως ἐπὶ τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, καταλήγει ὄχι μόνον εἰς ὑποσιτισμὸν ὀλοκλήρου τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου, ἀλλὰ, εἰς τὴν τελευταίαν ἀνάλυσιν, καὶ εἰς τὴν μείωσιν τῶν διαθέσιμων τροφῶν διὰ τὰς τοπικὰς ἀνάγκας διατροφῆς.

Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ζῶων ἐργασίας ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς ὀδικοῦ δικτύου, εἰς τὴν μορφολογίαν τοῦ ἐδάφους, εἰς τὸν πολυτεμαχισμὸν τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων καὶ εἰς τὸν αὐτοκαταναλωτικὸν χαρακτῆρα τῶν μικρῶν ἀγροτικῶν ἐκμεταλλεύσεων.

Ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὃν χρόνον θὰ ὑπερνικῶνται τὰ ἀναφερθέντα μειονεκτήματα, θὰ καταστῆ δυνατὸν ἢ μετὰ ταχύτερον ρυθμὸν ἀντικατάστασις τῶν ζῶων ἐργασίας δι' ἐλκυστήρων καὶ ὁ περιορισμὸς αὐτῶν μέχρι τοῦ ὁρίου τοῦ προσδιοριζομένου διὰ τὴν μορφολογίαν τοῦ ἐδάφους ἐκάστης περιοχῆς τῆς Ἡπείρου.

Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τοῦτο θεωρεῖται καὶ ὡς προϋπόθεσις ἀναπτύξεως τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου εἰς παραγωγικὰ ζῶα, διὰ τοῦ παρόντος προγράμματος ἐπιδιώκεται ἡ ἀντικατάστασις 3.430 τόννων (ζῶντος βάρους) ζῶων ἐργασίας δι' ἀντιστοίχου μηχανικῆς δυνάμεως (27.455 Π.Ρ.).

Τὸ σύνολον τῶν ἐπενδύσεων διὰ τὴν προαναφερθεῖσαν ἐκμηχάνισιν τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας τῆς Ἡπείρου θὰ εἶναι τῆς τάξεως τῶν 92 ἑκατ. δραχμῶν διὰ τὴν εἰσαγωγήν 33.815 μηχανικῶν ἵππων, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς προαναφερθείσης μειώσεως τῶν ζῶων ἐργασίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ἤδη ὑπαρχόντων καὶ κατὰ 50% ἀποσβεσθέντων ἐλκυστήρων καὶ λοιπῶν μηχανῶν.

Εἰδικώτερον κατὰ κλάδους, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὰ κάτωθι:

Μόνοπλα: Ἡ ἐκτροφή ἵππων μειοῦται σταθερῶς εἰς ἀπάσας τὰς πεδινὰς περιοχάς. Ἡ τιμὴ τῶν ἵππων ἔχει σημειώσει σοβαρωτάτην κάμψιν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παραγωγῶν περιορίζεται εἰς τὴν διατήρησιν θηλέων ἵππων πρὸς παραγωγήν ἡμιόνων, οἵτινες ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν μίαν ἱκανοποιητικὴν τιμὴν, λόγῳ μὴ ὀλοκληρώσεως τοῦ ὀδικοῦ δικτύου τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς καὶ ἐντὸς τῶν ὑπο ἐκμετάλλευσιν δασῶν. Οἱ ὄνοι ἐξακολουθοῦν ἐκτρεφόμενοι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν μικρομεταφορῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Κοινότητος.

Πιστεύομεν ἐπίσης προσωπικῶς, ὅτι ὁ σημειούμενος ρυθμὸς μειώσεως τοῦ κεφαλαίου τῶν μονόπλων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν σχετικὸν πίνακα, ἐν τῇ πράξει θὰ εἶναι ταχύτερος.

Βοοειδῆ: Διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐκτρεφόμενων ἐν Ἡπείρῳ βοοειδῶν ἐφηρμόσθη ἀπὸ τοῦ 1946 καὶ μέχρι σήμερον συστηματικὸν πρόγραμμα βελτιώσεως τῶν ἀγελάδων, ἐπιτελεσθέντων μέχρι σήμερον τῶν κάτωθι:

α) Ἐκ τῆς ἐκτροφῆς ἀγελάδων Φαῖα Ἄλπεων προελεύσεως Ἀμερικῆς τοῦ Σταθμοῦ Ἐρεῦνης διατίθενται ἐτησίως ἅπασαι αἱ πλεονάζουσαι μοσχίδες δι' ἀναπαραγωγήν εἰς τὰς πέριξ τοῦ Σταθμοῦ Κοινότητος τοῦ Λεκανοπεδίου τῶν

Ίωαννίνων, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ παραγόμενα ταυρίδια εἰς τὴν ὄρεινὴν κυρίως περιοχὴν τῆς Ἠλείρου.

α) Οὕτω μέχρι σήμερον διετεθήσαν παρὰ τοῦ Σταθμοῦ 260 μοσχίδες καθαροάιμοι καὶ 220 ταυρίδια. Τὰ διατιθέμενα ταυρίδια ὑπολογίζεται ὅτι ἐνήργησαν συνολικῶς 35.000 ἐπιβάσεις ἐπὶ ἐντοπίων βραχυκερατικῶν ἀγελάδων. Σήμερον ἡ ἐντοπία βραχυκερατικὴ ἀγέλας ἔχει περιορισθῆ σοβαρῶς, διότι ταυρίδια καθαροάιμα τῆς φυλῆς Φαῖα τῶν Ἄλπεων, ἔχουν διατεθῆ καὶ χρησιμοποιηθῆ καὶ εἰς τὰς πλέον ἀπομεμακρυσμένας περιοχὰς τῆς Ἠλείρου.

β) Ἀπὸ τοῦ 1952 λειτουργεῖ συνεργεῖον τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἀγελάδων εἰς τὸ λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐνεργήσει μέχρι σήμερον 2.000 ἐγχύσεις σπέρματος ἀρίστων ταύρων φυλῆς Φαῖα τῶν Ἄλπεων εἰς τὰ ἐντόπια καὶ διασταυρωμένα ζῶα τοῦ λεκανοπεδίου Ἰωαννίνων.

Ἐπὶ τοῦ 1954, συνεργεῖον τεχνητῆς γονιμοποιήσεως λειτουργεῖ εἰς τὴν πεδινὴν περιοχὴν τῆς Ἄρτης καὶ Προβέζης καὶ ἀπὸ τοῦ 1960 κινεῖται εἰδικὸν συνεργεῖον τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἀγελάδων εἰς τὰς περιοχὰς Παρακαλάμου καὶ Κονίτσης. Τὰ δύο ταῦτα συνεργεῖα ἐνήργησαν ἐγχύσεις ἐπὶ 4.000 ἀγελάδων. Ἢδη λειτουργοῦν συνεργεῖα τεχνητῆς γονιμοποιήσεως εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς Ἠλείρου καὶ Κερκύρας, πλὴν τῶν Νομῶν Θεσπρωτίας καὶ Λευκάδος.

Διὰ τῆς δράσεως τῶν διατεθειμένων καθαροαίμων ταυρίδιων καὶ τῶν συνεργειῶν τεχνητῆς γονιμοποιήσεως ἤδη ἐν Ἠλείρῳ ἔχει παραχθῆ ἰκανὸς ἀριθμὸς ἀγελάδων, αἵτινες, δεχόμεναι συνεχῶς αἷμα τῆς φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἄλπεων» ἐπὶ 3 καὶ πλέον γενεάς, δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς καθαροάιμα ζῶα.

γ) Διὰ τὴν ταχύτεραν βελτίωσιν τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου τῆς περιοχῆς εἰσήχθησαν κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς Α.Τ.Ε. περίπου 200 κεφαλαίου καθαροαίμων ἀγελάδων φυλῆς Φαῖα τῶν Ἄλπεων (Μονταφόν) ἐκ Γιουγκοσλαβίας, κατὰ τὰ ἔτη δὲ 1960 καὶ 1961 ἕτεροι 400 καθαροάιμοι ἀγελάδες τῆς αὐτῆς φυλῆς ἐξ Αὐστρίας καὶ Γιουγκοσλαβίας. Εἰσήχθησαν ἐπίσης 400 ἀγελάδες φυλῆς Λευκομέλανος Ὁλλανδίας.

δ) Διὰ τὴν ὑγειονομικὴν περίθαλψιν τῶν εἰσαχθεισῶν ἀγελάδων, προσελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Προγράμματος Ἠλείρου 3 Κτηνίατροι, οἵτινες ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ ἰδρύθησαν ἀγροτικὰ κτηνιατρεῖα εἰς Ἰωάννινα, Κόνιτσαν, Παρακάλαμον, Μέτσοβον, Παραμυθίαν κλπ. Εὐρίσκονται δὲ ὑπὸ ἰδρυσιν καὶ νέα τοιαῦτα εἰς Ἄρταν, Δελβινάκιον, Προβέζαν κλπ.

Πέραν τούτων ἤδη διωρίσθησαν καὶ ἕτεροι 8 κτηνίατροι παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.

ε) Ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Σταθμοῦ Ἐρεῦνης, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Διευθύνσεως Γεωργίας Ν. Ἰωαννίνων καὶ τῶν ἀναλόγων Ἐνώσεων Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν, ὑπηρεσία ἐλέγχου γαλακτοπαραγωγῆς καθαροαίμων ἀγελάδων φυλῆς Φαῖα τῶν Ἄλπεων καὶ προϊόντων ἡμικαθαροαίμων ζῶων τῆς φυλῆς ταύτης εἰς Ἰωάννινα, Κόνιτσαν καὶ Παρακάλαμον, ὅπου ὑπηρετοῦν 4 ἐλεγκταὶ γαλακτοπαραγωγῆς, ἐκπαιδευθέντες εἰς τὸν Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων. Ἀτυχῶς μέχρι σήμερον ἡ λειτουργία τοῦ ἐλέγχου εἶναι πλημμελής.

στ) Διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ παραγομένου γάλακτος ἀγελάδος, τὸ Πρόγραμμα Ἠλείρου, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀρμοδίων Ἐνώσεων Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν, προέβη εἰς τὴν ἰδρυσιν καὶ λειτουργίαν δύο Συνεταιρικῶν Βιομηχανικῶν Τυροκομείων ἐν Κονίτση καὶ Καλπακίῳ, μετεκάλεσε δὲ εἰδικὸν τυροκόμον ἐκ Γαλλίας διὰ τὴν κατασκευὴν εὐγενῶν εὐρωπαϊκῶν τυρῶν (γραβιέρας—ροκφόρ). Ἐπίσης ἤρξατο ἤδη ἡ ἀνέγερσις ἐνὸς μεγάλου Τυροκομείου εἰς Ἰωάννινα. Εἰς Κέρκυραν τὸ ἀνεγερθὲν Τυροκομεῖον λειτουργεῖ καλῶς.

ζ) Ἡ ἐμπορία τῶν παραγομένων καθαροαίμων μόσχων τῆς φυλῆς Φαῖα τῶν

*Αλπεων ενεργείται σήμερον υπό τῶν παραγωγῶν βοηθουμένων υπό τοῦ Προγράμματος Ἡπειρου καὶ τῶν Διευθύνσεων Γεωργίας. Μέχρι σήμερον αἱ ἐπιτυγχάνομεναι τιμαὶ τῶν μύσχων εἶναι λίαν ἱκανοποιητικά.

Ταῦτα ἐν συντομίᾳ τὰ μέχρι σήμερον ἐπιτευχθέντα εἰς τὸν τομέα τῆς ἀγελαδοτροφίας. Ἡ σχετικὴ ἐργασία, ἀρξαμένη πρὸ 15ετίας, ἐσκόπει ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν αὔξησιν τῶν παραγομένων κτηνοτροφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου τῶν ἀγελάδων.

Ἢδη ὑπάρχει ἐν τῇ περιοχῇ ἀρκετὸν ὕλικὸν καθαροαίμων ζῶων καὶ, ἐπιτυγχανομένης τῆς προβλεπομένης εἰσαγωγῆς καὶ ἑτέρων 1.000 καθαροαίμων ἀγελάδων, καθίσταται ἀπαραίτητος ἡ δημιουργία γενεαλογικῶν βιβλίων τῶν ἀγελάδων τῆς φυλῆς Φαῖα τῶν Ἄλπεων, ἵνα τὸ πολύτιμον τοῦτο ζωϊκὸν ὕλικὸν ἀξιοποιηθῆ ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος ἐκάστου ἀτόμου καὶ χωρήσωμεν εἰς πλεόν παραγωγικὰς δραστηριότητας ἐν τῇ ἀγελαδοτροφίᾳ.

η) Ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχει ἑτέρα περιοχὴ εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἐκτρέφονται καὶ ἀναπαράγονται καθαροαίμα ζῶα τῆς φυλῆς Φαῖα τῶν Ἄλπεων εἰς τόσον ἀριθμὸν (ἐξαιρουμένων τῶν ἀστικῶν Βουστασιῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης), δι' ὃ τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας συνεφώνησε μὲ τὴν πρότασίν μας διὰ τὴν ἐν Ἡπειρῷ πρώτην καταβολὴν ὀργανωμένης προσπάθειας διὰ τὴν δημιουργίαν γενεαλογικῶν βιβλίων τῆς ἀγελάδος Φαῖα τῶν Ἄλπεων.

Ἐπειδὴ ἐν Ἑλλάδι οὐδαμοῦ λειτουργοῦν γενεαλογικὰ βιβλία ζῶων καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐπομένως ἡ σχετικὴ πείρα ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας γενεαλογικοῦ βιβλίου, ἐξητήσαμεν διὰ τοῦ Ο.Ε.Ο.Σ. τὴν εἰς Ἡπειρον ἀποστολὴν τοῦ εἰδικοῦ ζωοτέχνου κ. POLY, Δ)ντοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου βιολογικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῶν ζῶων ἐν Γαλλίᾳ.

Ὁ κ. POLY ἀφίχθη τὸ πρῶτον εἰς Ἰωάννινα τὴν 1-5-61 καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς 7-6-61 ἐπισκεφθεὶς μεθ' ἡμῶν τὴν Ζώνην Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως πρὸς μελέτην τοῦ ὑπάρχοντος ζωϊκοῦ πληθυσμοῦ καθαροαίμων ζῶων ἐπιτοπίως καὶ καταρτισμὸν ἐκθέσεως ἐπὶ τῶν ἀπαιτηθησομένων ἐργασιῶν διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ γενεαλογικοῦ βιβλίου τῶν ἀγελάδων τῆς φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἄλπεων Ἡπειρου» διὰ τὴν γενετικὴν βελτίωσιν τούτων.

Ὁ κ. POLY συνέταξεν ἐν συνεχείᾳ ἔκθεσίν του ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, εἰς ἣν σκιαγραφῶνται:

- α) Αἱ κατευθυντήριαι ἀρχαὶ τοῦ ἰδρυθησομένου γενεαλογικοῦ βιβλίου.
- β) Ὁ πρακτικὸς τρόπος τηρήσεως τοῦ γενεαλογικοῦ βιβλίου.
- γ) Τὸ στάδιον τὸ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸν χρόνον καταρτίσεως τοῦ βιβλίου καὶ

δ) Τὰ συμπεράσματα.

Τὸν Αὐγουστον τοῦ 1961 ὁ κ. POLY ἐπανῆλθεν εἰς Ἡπειρον μετὰ τοῦ εἰδικοῦ τεχνικοῦ κ. LEROUILLY. Ὁ κ. POLY παρέμεινε εἰς Ἰωάννινα ἐπὶ 10ήμερον συσκεφθεὶς μεθ' ἡμῶν, τοῦ εἰδικοῦ κτηνοτροφίας τῆς Διευθύνσεως Ἐφαρμογῶν κ. Ι. Μήλιου, τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Διευθύνσεως Κτηνοτροφίας τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας κ. Τζοάννου καὶ ἑτέρων 5 Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων Κτηνοτροφικῶν Ἰδρυμάτων Βορείου Ἑλλάδος καὶ τοῦ διατεθέντος ὑφ' ἡμῶν Γεωπόνου κ. Γελέκη, ἐφ' ὧν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ καταρτισθησομένου γενεαλογικοῦ βιβλίου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ POLY καὶ LEROUILLY ἐπέδειξαν εἰς Ἑλληνας τεχνικοὺς τὰς μετρήσεις ἃς δέον νὰ ἐνεργήσουν εἰς τὰ Ἰδρύματά των, ὡς καὶ τὸν τρόπον ἐπεξεργασίας τῶν στοιχείων γαλακτοπαραγωγῆς τόσον τῶν Κρατικῶν Ἰδρυμάτων ὅσον καὶ τῶν ἰδιωτῶν.

Τέλος, κατόπιν ἐνεργειῶν μας, τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ἐνέκρινε τὴν πρόσληψιν τοῦ ἀπαραιτήτου ἐξ Ἑλλήνων τεχνικοῦ καὶ διοικητικοῦ προσωπικοῦ, διὰ

τὴν ἄμεσον ἔναρξιν καταρτίσεως τοῦ γενεαλογικοῦ βιβλίου τῶν ἀγελάδων «Φαῖα τῶν Ἄλπεων Ἡπειροῦ» καὶ ἀνέθεσε τὴν ἐργασίαν ταύτην εἰς τὸν Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Γεωπόνου κ. Εὐστ. Γελέκη.

Οὕτω, μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ξένων ἐμπειρογνομόνων κ.κ. POLY καὶ LEROUILLY, ὁ Σταθμὸς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων, συνεχίζει τὴν ἀπὸ 10ετίας ἀρξάμενην ἐργασίαν βελτιώσεως τῆς ἀγελαδοτροφίας ἐν Ἡπειρῷ, ἐλπίζει συντόμως νὰ ἐπιτύχῃ τὴν δημιουργίαν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ γενεαλογικοῦ βιβλίου τῶν ἀγελάδων «Φαῖα τῶν Ἄλπεων Ἡπειροῦ», γεγονός ὅπερ θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἐπιστέγασμα τῆς συνεχοῦς καὶ ἀδιαλείπτου προσπαθείας του διὰ τὴν ἀνέλιξιν τῆς Ἡπειρωτικῆς ἀγελαδοτροφίας εἰς πρωτοπόρον προσπάθειαν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ γεωμορφολογία καὶ τὸ κλίμα τῆς Ἡπειροῦ προσιδιάζουν τὰ μέγιστα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βελτιωμένης ἀγελαδοτροφίας. Θὰ πρέπει νὰ βελτιώσωμεν καὶ τὰς λοιπὰς συνθήκας, ὥστε οἱ Ἡπειρώται νὰ γίνουν καὶ πάλιν «ἔξοχοι ἀγελαδοτρόφοι», ὅπως ἐξακροχίζοντο εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα.

Εἰδικώτερον πρὸς τὸ θέμα τῶν φυλῶν, θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ ὑπομνήσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἐπὶ 25ετίαν πείραν μας ἐν Ἡπειρῷ εἰς τὰ κάτωθι:

α) Εἰς τὴν ἀλπικὴν - ὑπαλπικὴν καὶ ὄρεινὴν περιοχὴν, φρονοῦμεν ὅτι ἡ φυλὴ «Φαῖα τῶν Ἄλπεων» θὰ ἐξακολουθήσῃ ν' ἀποτελῇ τὴν πλέον κατάλληλον φυλὴν. Ἐνδεχομένως εἰς ὀρισμένας περιοχὰς καὶ διὰ πολὺ μικρὰς ἐκμετάλλευσεις θὰ κρατηθῇ καὶ ἡ ἀγελὰς Τζέρσεϋ, ἐφ' ὅσον καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀξιοποίησις καὶ ἡ πληρωμὴ τοῦ γάλακτος βάσει τῆς εἰς λιπαρὰ περιεκτικότητος αὐτοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι μᾶλλον ἀβέβαιον, δεδομένου ὅτι ἤρχισεν ἤδη νὰ συζητῆται ὁ ἔλεγχος τοῦ γάλακτος βάσει τῆς εἰς λεύκωμα περιεκτικότητος αὐτοῦ, ὅτε καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ θὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὸ λεύκωμα καὶ οὕτω τὸ μέγα τοῦτο προσὸν τῆς Τζέρσεϋ θὰ ἐξαλειφθῇ.

Τέλος, εἰς τὰς ἐκτεταμένας κᾶπως ἡμορεινὰς κοιλάδας καὶ τὰ ὑψίπεδα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν παρὰλιον ζώνην καὶ ὅπου ἐκτελοῦνται σοβαρὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα, ἡ γενικὴ τάσις τῶν παραγωγῶν εἶναι ἡ ἀντικατάστασις τῶν καθαροαίμων ζώων φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἄλπεων», ὡς καὶ τῶν διασταυρωμένων ζώων τῆς φυλῆς ταύτης, διὰ ζώων λευκομελάνων τῆς φυλῆς Φρισλανδίας, λόγῳ τῆς ὑψηλοτέρας γαλακτοπαραγωγῆς τῶν ζώων τούτων.

Παρὰ τὴν ἐπίσημον τακτικὴν τῶν Ὑψηροσιῶν, αἵτινες εὐνοοῦν τὴν ἐν Ἡπειρῷ ἐκτροφὴν τῶν ἀγελάδων φυλῆς Φαῖα τῶν Ἄλπεων, οἱ ἰδιῶται παραγωγοὶ καὶ δὴ οἱ πλέον προοδευτικοί, εἰσάγουν καὶ ἐκτρέφουν ἀγελάδας λευκομέλανος φυλῆς Φρισλανδίας. Φρονοῦμεν, τέλος, εἰς τὸ ζήτημα τῶν φυλῶν, ὅτι ἡ ἐπιλογή τούτων δέον νὰ ἀφήνεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐκτροφῶν, οἱ ὅποιοι γνωρίζοντες ἤδη καλῶς καὶ τὰς τρεῖς ἀναφερθεῖσας φυλάς, εἶναι εἰς θέσιν μόνοι των νὰ ἐπιλέγουν ἐκάστοτε τὰ πλέον κατάλληλα ζῶα.

Ἐν τῇ ἀγελαδοτροφίᾳ, ἐπίσης, δέον συνεχῶς νὰ εὐνοῖται ἡ δημιουργία ἐξειδικευμένων ἀγελαδοτροφικῶν ἐπιχειρήσεων ὅπου νὰ διασφαλίζεται ἡ ἐκτροφὴ 5 - 10 ἀγελάδων κατὰ ἐπιχειρήσιν, ὅποτε καὶ ὁ ἐκτρόφευς θὰ ἐξειδικευθῇ εἰς τὴν ἀγελαδοτροφίαν. Ἡ μέχρι σήμερον ἀσκηθεῖσα, κοινωνικὴ μᾶλλον, πολιτικὴ διαθέσεως μιᾶς ἀγελάδος κατὰ γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν, ὑπεβοήθησε λίαν τὴν ἀγροτικὴν οἰκογένειαν διὰ τὴν διασφάλισιν καλλιτέρας διατροφῆς τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας διὰ γάλακτος καὶ ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν πρόσκτησιν μερικῶν γνώσεων ἀγελαδοτροφίας, δὲν δημιουργεῖ ὅμως ἐξειδικευμένας ἐπιχειρήσεις, αἵτινες νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παράγουν κτηνοτροφικὰ προϊόντα εἰς τιμὰς ἀνταγωνιστικὰς καὶ εἰς ποιότητα κατάλληλον δι' ἐπεξεργασίαν τοῦ γάλακτος παρὰ γαλακτοκομικῶν βιομηχανιῶν. (Ἀδύνατος ὁ ἔλεγχος τῆς ποιότητος μικροποσοτήτων 3 - 10

χλγ. κατά ἄμελξιν, ὡς καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν γυναικῶν, αἵτινες σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μίαν ἀγελάδα).

Βασικὴ κατὰ ταῦτα δέον νὰ εἶναι ἡ δημιουργία ἐκτροφῶν μὲ 5 κατὰ μέσον ὄρον κεφαλᾶς ἀγελάδων κατὰ ἐπιχείρησιν, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν κλήρον τῶν 40 στρεμμάτων, ὅπου διὰ τῆς ἀγελαδοτροφίας θὰ ἀξιοποιηθῆ ἡ παραγωγὴ κτηνοτροφῶν ἐπὶ ἐκτάσεως 25 στρεμμάτων (5 στρέμματα ἀρδευόμενα κατὰ κεφαλὴν ἀγελάδος παραγωγῆς 3.000 χλγ. ἐτησίως).

Τὰ ἀναφερθέντα ἤδη μέτρα βελτιώσεως τῆς ἀγελαδοτροφίας θὰ ἐνταθοῦν κατὰ τὴν προσεχῆ δεκαετίαν διὰ:

1) Εἰσαγωγῆς ἱκανοῦ ἀριθμοῦ εὐγενῶν γαλακτοφόρων ἀγελάδων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

2) Δι' ἐπεκτάσεως τῆς λειτουργίας συνεργείων τεχνητῆς γονιμοποιήσεως εἰς ἅσας τὰς πεδινὰς περιοχὰς τῆς Ἠλείου καὶ διαθέσεως ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ταυριδίων φυλῆς Φαῖα τῶν Ἄλλεων εἰς τὰς ὄρεινὰς καὶ ἡμιορεινὰς περιοχὰς.

3) Δι' ἰδρύσεως συγχρονισμένων γαλακτοβιομηχανιῶν, αἵτινες θὰ παράγουν εὐγενῆ προϊόντα ἀρίστης κατὰ τὸ δυνατὸν ποιότητος.

4) Διὰ λειτουργίας γενεαλογικοῦ βιβλίου, ὥστε νὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ ἐν τῇ περιοχῇ ὀργάνωσις ἐμπορίας καθαροαίμων ζῶων ἀναπαραγωγῆς, ἥτις καὶ τὴν λοιπὴν χώραν νὰ ἐφοδιάσῃ διὰ καταλλήλων ζῶων καὶ τὰ ἔσοδα τῆς Ἠλείου θὰ αὐξήσῃ. Καὶ

5) Διὰ τῆς λήψεως μέτρων ἐκπαιδεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς ζητήματα παραγωγῆς, διακινήσεως καὶ ἐμπορίας τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

Εἰς τὸν πίνακα τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου ἐμφανίζεται, ὅτι τὸ 1959 ὑπάρχουν 9.230 τόννοι ἤτοι 31.000 κεφαλαὶ ἀγελάδων μέσου βάρους 300 χιλιογράμμων.

Τὸ 1969 τὸ ζῶν βᾶρος τῶν ἐν Ἠλείῳ ἐκτραφησομένων βοοειδῶν θὰ ἀνέλθῃ εἰς 29.900 τόννους, ἀντιστοιχοῦντας εἰς 50.000 κεφαλὰς ἀγελάδων μέσου βάρους 450 χιλιογράμμων. Καὶ ἡ νέα αὐξήσις τοῦ μέσου ζῶντος βάρους τῶν ἀγελάδων θὰ προέλθῃ ἐκ τῶν αὐτῶν λόγων.

Διατροφή: Ἴνα ἡ ἀγελαδοτροφία ἀποτελεῖ πρῶσοδοφόρον ἐπιχείρησιν ἐν Ἠλείῳ καὶ ἀφήνῃ κέρδος μὲ τιμὴν γάλακτος 2,20—2,50 δραχ. κατὰ χιλιόγραμμον, εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ἡ ἐκτροφή στηρίζεται εἰς ἰδίαν παραγωγὴν χονδροειδῶν τοῦλάχιστον τροφῶν (ἀχύρου—χόρτου ξηροῦ—χόρτου χλωροῦ—ἀραβοσίτου καὶ ἀραβοσίτου ἐνσιρωμένου). Τοῦτο δύναται νὰ διασφαλισθῆ μόνον εἰς τὰς ἀρδευόμενας ἐπιφανείας διὰ καλλιέργειας 20 στρεμμάτων μηδικῆς ἢ μίγματος τριφυλλίου ἔρποντος καὶ φέστουκας καλαμοειδοῦς, ἐξ ἧς θὰ συγκομισθοῦν 20.000 χιλιόγραμμα ξηροῦ χόρτου τοῦλάχιστον καὶ ἐκ 5 στρεμμάτων χλωροῦ ἀραβοσίτου 20.000 χλγρ. ἐνσιρωμένου ἀραβοσίτου. Οὕτω διὰ τῶν δύο τούτων τροφῶν θὰ διασφαλισθῆ ἡ καθ' ὅλον τὸ ἔτος διατροφή διὰ 11 χιλιογράμμων ἢ ἀναλόγου χλωροῦ (44 χλγ.) χόρτου καὶ ἡ ἐπὶ ἑξάμηνον (Νοέμβριος—τέλος Ἀπριλίου) διατροφή δι' ἐνσιρωμένου ἀραβοσίτου καὶ διὰ 20 χιλιογράμμων ἡμερησίως καὶ κατὰ ἀγελάδα.

Βασικὴ προϋπόθεσις τίθεται πάντοτε ἡ ὑπαρξίς μέσου κλήρου 40 ἀρδευόμενων στρεμμάτων, ἐκ τῶν ὑποίων 25 διατίθενται διὰ τὴν διατροφήν 5 γαλακτοφόρων ἀγελάδων (20 στρέμματα μηδικῆ ἢ τριφυλλίου Λαντίνο καὶ 5 στρέμματα ἐπίσπορος καλλιέργεια χλωροῦ ἀραβοσίτου δι' ἐνσίρωσιν) καὶ τὰ ὑπόλοιπα δι' ἑτέρας καλλιέργειας.

Δεδομένου ὅτι ὑπολογίζομεν ἐξ ἐκάστης ἀγελάδος πρῶσοδον ἀκαθάριστον 8.000 δραχ. (2.500 χιλιογρ. γάλα Χ2,50=6.250+1750 ἀξία μόσχου 3 μηνῶν=8.000 δραχ.) ἐτησίως, ἡ ἐπιχείρησις θὰ ἔχη συνολικὸν ἀκαθάριστον πρῶσοδον ἐκ

των 5 ἀγελάδων 40.000 δραχ. (μὴ ὑπολογιζομένης τῆς ἀξίας τῆς παραγομένης κόπρου).

Προβατοτροφία – Αἰγοτροφία: Προβλέπεται ἡ σοβαρὰ μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκτρεφόμενων προβάτων καὶ ἰδίᾳ αἰγῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσεχοῦς 10ετίας.

Ἦδη, εἰς τὰ πεδινὰ τμήματα ὅπου ἔχουν περατωθῆ ἀρδευτικὰ ἔργα, ὁ ἀριθμὸς τῶν προβάτων πίπτει σοβαρῶς καὶ προβλέπεται ὅτι, μὲ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν ἔργων τῶν Ἑπειρωτικῶν πεδιάδων καὶ τὴν δενδροκομικὴν ἀξιοποίησιν τῶν λοφωδῶν παραλίων σχηματισμῶν, ὅπου εὐρίσκει μερικὴν ἐπιβίωσιν ἡ νομαδικὴ προβατοτροφία, αἱ δυσχέρειαι ἐπιβιώσεως τῆς μορφῆς ταύτης θὰ ἐνταθοῦν ἔτι πλεόν.

Εἰς τὴν ὄρεινὴν ἐπίσης περιοχὴν ἡ ἐπέκτασις τῶν ἀναδασώσεων καὶ αἱ ἀπαγορεύσεις βροσκῆς ἐπὶ προστατευτικῶν δασῶν, θὰ μειώσουν σοβαρῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν αἰγῶν. Παραλλήλως, ἡ προϊούσα αὔξησις πληρωμῆς καλλιτέρων ἡμερομισθίων εἰς τοὺς νέους τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, προκαλεῖ ἐλάττωσιν σοβαρὰν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νέων ἀνθρώπων, οἵτινες εἶναι διατεθειμένοι νὰ ἀσκήσουν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐκτροφέως ποιμένος προβάτων καὶ αἰγῶν.

Ἀνεφέρθη ἤδη, ὅτι εἰς τὰ πεδινὰ τμήματα ἐπεκτείνεται καὶ θὰ ἐπεκταθῆ μελλοντικῶς μὲ ρυθμὸν ἐντονώτερον ἡ ἀγελαδοτροφία. Παρὰ ταῦτα ὅμως καὶ ἐκ λόγων παροδόσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ λόγων πληρεστερας ἀξιοποιήσεως τῶν δημιουργηθησομένων τεχνητῶν λειμῶνων, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἐκτροφή προβάτων οἰκοσίων—ἡμιοικοσίων ὑψηλῆς γαλακτοπαραγωγῆς—κρεατοπαραγωγῆς—ἐριοπαραγωγῆς.

Ἐκ τῆς ἐπὶ 25ετίαν ἐνασχολήσεώς μας μὲ τὴν προβατοτροφίαν ἐν Ἑπίρῳ, διαπιστοῦμεν τὰ κάτωθι:

1) Ὑπάρχει αἴτημα ὁξὺ εἰς τὰ πεδινὰ τμήματα τῆς Ἑπίρου διὰ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς προβάτου ὑψηλῆς παραγωγῆς. Τὸ δημιουργηθὲν εἰς τὸν Σταθμὸν Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων πρόβατον «Καραμάνικο Κατσικᾶς» μὲ τὴν μέσην γαλακτοπαραγωγὴν τοῦ τῶν 120 γιλιόγραμ. γάλακτος ἐτησίως, δὲν θεωρεῖται, παρὰ τῶν προοδευτικῶν γεωργῶν, ὡς ἀρκούντως παραγωγικόν, ἐνῶ ζητεῖται πολὺ παρὰ τῶν ὄρεινῶν ἐκτροφέων τῆς Ἑπίρου.

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ πρόβατον Σαρδηνίας, τὸ ὁποῖον ἐκτρέφει ὁ Σταθμὸς Ἰωαννίνων. Καὶ τοῦ προβάτου τούτου ἡ μέση γαλακτοπαραγωγή ὑπὸ ποιμνικὴν διαχείρισιν εἶναι μόνον κατὰ 10 γιλιόγραμμα μεγαλυτέρα τῆς τοῦ προβάτου «Καραμάνικο Κατσικᾶς», ἧτις ἀνέρχεται εἰς 135 γιλιόγραμμα ἐτησίως.

Διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῆς περιοχῆς μὲ πρόβατα ὑψηλοτέρας παραγωγικότητος εἰσήχθησαν εἰς τὸ λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων παρὰ τῆς Α.Τ.Ε. πρόβατα Χίου. Ἀτιγῶς, τὰ ζῶα ταῦτα παρουσίασαν μεγάλην εὐαισθησίαν ἐναντι τοῦ ψύχους καὶ τῆς ὑγρασίας ὅσον καὶ ἐναντι τῶν ἐσωπαρασιτώσεων (ἐντερικαί, πνευμονικαὶ—στρογγυλιάσεις) καὶ τῆς πυροπλασμιάσεως. Ἐντὸς 3ετίας τὰ 100 εἰσαχθέντα παρ' ἰδιωτῶν ἐκτροφέων ζῶα εἴτε ἔθανον εἴτε ἐσφάγησαν ἢ τέλος ἐπωλήθησαν εἰς τὰ Ἑπειρωτικὰ παράλια, ὅπου ὁ ἐγκλιματισμὸς τοῦ Χιακοῦ προβάτου φαίνεται εὐχερέστερος. Καὶ τὰ προϊόντα διαστιαυρώσεως τοῦ Χιακοῦ προβάτου μετὰ τῶν ἐντοπίων τῆς φυλῆς «Καραμάνικο Κατσικᾶς» δὲν ἐνεφάνισαν ἰκανοποιητικὸν ἐγκλιματισμὸν καὶ ἐλάχιστα τούτων ἐπεβίωσαν μόνον εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀγροτικὸν Οἰκοτροφεῖον Ἀρρένων Ἰωαννίνων. Εἰς τὸν Νομὸν Θεσπρωτίας εἰσήχθησαν ἐπίσης πρόβατα Ζακύνθου, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν ἐνεκλιματίσθησαν.

Εἰς τὸν Σταθμὸν Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων εἰσήχθησαν πρόβατα φυλῆς Φριςλανδίας. Τὰ ζῶα ταῦτα ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἐνεφάνισαν προσβολὴν παστεριώσεως, ἧτις ἐταλαιπώρησε σοβαρῶς τὴν ἐκτροφήν τῶν πολυτίμων τούτων ζῶων. Ἡ νόσος ἐμφανίζεται σοβαρωτέρα ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον Ἰουνίου—τέλος Σεπτεμ-

βρίου, δε τα ζῶα, λόγω τῆς ὑψηλῆς σχετικῶς θερμοκρασίας καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ξηρασίας, ἐμφανίζουν μίαν σοβαρὰν πτώσιν τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ὄργανισμοῦ ἔναντι τῶν νοσογόνων αἰτίων.

Εὐαισθησίαν ὁμοίως παρουσιάζουν τὰ πρόβατα Φρισλανδίας ἔναντι τῶν ἐσωπαρασιτώσεων καὶ τῆς πυροπλασμιάσεως.

Ἡ μέση γαλακτοπαραγωγή τῶν προβάτων τούτων ἀνέρχεται εἰς 400 χιλίγραμμα γάλακτος. Ἐπειδὴ τὰ ζῶα ταῦτα παρουσιάζουν τὰς ἀνωτέρω ἀναφερθείσας δυσχερείας ἐγκλιματισμοῦ, δὲν διαθέτομεν ταῦτα εἰς τοὺς παραγωγούς.

Μόνον εἰς ἐξαιρετικούς παραγωγούς καὶ εἰς Κρατικὰ Ἴδρύματα διεθέσαμεν ὀλίγους ἀμνοὺς καθαροαίμους.

Λίαν εὐμενῆ ἀποτελέσματα ἔσχομεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῶν κριῶν Φρισλανδίας μετὰ ἀμνάδων τῆς φυλῆς «Καραμάνικο Κατσικᾶς». Τὰ προϊόντα διασταυρώσεως τῆς πρώτης υἱικῆς γενεᾶς ἔχουν ἄριστον σωματικὸν σχηματισμόν, ὁμοιάζοντα καταπληκτικῶς μετὰ τὰ πρόβατα Φρισλανδίας, ὑψηλὴν γαλακτοπαραγωγὴν καὶ λίαν ἱκανοποιητικὴν πρωϊμότητα.

Τὰ προϊόντα ταῦτα, ἐφ' ὅσον διασταυρῶνται ἐν συνεχείᾳ μετὰ καθαροαίμους κριοὺς Φρισλανδίας, ἰδίᾳ μετὰ τὴν 3ην γενεάν, εὐαισθητοποιοῦνται ἔναντι τῶν ἐσωπαρασιτώσεων καὶ τῆς πυροπλασμιάσεως.

Οἱ παραγωγοὶ τοῦ Λεκανοπεδίου τῶν Ἰωαννίνων ἐκτιμοῦν ἐξαιρετικῶς τὰ προϊόντα διασταυρώσεως τῆς 1ης υἱικῆς γενεᾶς, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν καὶ ὡς κριοὺς ἀναπαραγωγῆς, ἀξάνοντες διὰ τούτων τόσον τὸ ζῶν βάρους τῶν γεννωμένων ἐκ τῶν ἐντοπίων μητέρων ἀμνῶν ὅσον καὶ τὴν γαλακτοπαραγωγὴν τῶν ἐκ τῆς διασταυρώσεως ταύτης λαμβανομένων ἀμνάδων.

Ἡ ζήτησις τῶν προϊόντων τούτων τῆς διασταυρώσεως εἶναι λίαν ὑψηλὴ καὶ φρονοῦμεν, ὅτι μελλοντικῶς, βελτιουμένων καὶ τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως (διατροφῆς καὶ ἐνσταυλισμοῦ), τὰ προϊόντα διασταυρώσεως τῶν καλλιτέρων ἐντοπίων προβάτων μετὰ κριῶν τῆς φυλῆς Φρισλανδίας θὰ δημιουργήσουν μίαν τυπικὴν φυλὴν προβάτων ὑψηλῆς παραγωγικῆς ἀξίας, ἱκανὴν νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας ὅλων τῶν ἀρδευθησομένων πεδιάδων τῆς Ἠπείρου.

Εἰς τὸν Σταθμὸν Ἰωαννίνων ἐκτρέφονται καὶ πρόβατα τῆς φυλῆς «Καρακιούλ». Λόγω τῆς χαμηλῆς τιμῆς τοῦ δέρατος τῶν ἀμνῶν τούτων (120 δραχμαὶ) καὶ τῆς μὴ παραγωγῆς γάλακτος ὑπὸ τῶν μητέρων, φρονοῦμεν, ὅτι ἡ ἐκτροφή τοῦ προβάτου τούτου εἶναι παντελῶς ἀσύμφορος διὰ τὴν χώραν σήμερον.

Ὡς βελτιωτῆς τῶν προβάτων τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν θὰ χρησιμοποιηθῆ, ὡς ἤδη ἐλέχθη, τὸ ἐντόπιον πρόβατον «Καραμάνικο Κατσικᾶς», τὸ ὁποῖον ἤδη ζητεῖται ὑπὸ τῶν παραγωγῶν οὐ μόνον τῆς ὄρεινῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ καὶ τῆς ὄρεινῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας.

Ὡς καὶ ἐκ τοῦ πίνακος ἀναδιαρθρώσεως τοῦ ζωϊκοῦ κεφαλαίου ἐμφαίνεται, ὁ ἀριθμὸς τῶν προβάτων θὰ μειωθῆ σοβαρῶς εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἀρκούντως εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχάς. Εἰς τὰς ὄρεινὰς ὅμως περιοχάς καὶ διὰ σημαντικὸν εἰσέτι χρόνον, ἡ προβατοτροφία θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀποτελοῦσα τὸν κύριον κλάδον τῆς παραγωγικῆς κτηνοτροφίας, ἥτις θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀξιοποιοῦσα τὰς γυμνὰς ἀσβεστολιθικὰς ἰδίᾳ ἐπιφανείας (μεράδια), ὅπου ἄλλωστε τὰ φαινόμενα τῆς διαβρώσεως δὲν εἶναι τόσον ὀξεᾶ καὶ ἐπικίνδυνα ὅσον εἰς τὰς φλυσχώδεις περιοχάς.

Σήμερον εἰς τὰς πεδιάδας τὸ εἰσόδημα ἐκ μιᾶς προβατίνας ἀνέρχεται εἰς 500 δραχ. ἔτησίως καὶ εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τὸ εἰσόδημα ἀνέρχεται εἰς 300 δραχ. Οἱ παραγωγοὶ τῶν πεδιάδων ζητοῦν πρόβατα ἀποδίδοντα 1.000 δραχ. κατὰ κεφαλὴν (200 χλγ. γάλα X 4 δραχ. = 800 + 200 δραχ. ἀμνὸς + 75 δραχ. ἔριον — 1075 δραχ.) καὶ οἱ παραγωγοὶ τῶν ὄρεινῶν ἐπιζητοῦν τὸ πρόβατον «Καραμάνικο Κατσικᾶς», τὸ ὁποῖον ἀποδίδει τὰς 500 δραχ. κατὰ κεφαλὴν ἔτησίως.

Εἰς τὰς πεδιάδας, ἡ καλλιτέρα διατροφή θὰ διασφαλισθῆ διὰ τῶν μονίμων λειμώνων (Μηδικῆς ἢ τριφυλλίου ἔρποντος καὶ Φέστουκας), ἐνῶ εἰς τὰ ὄρεινά τμήματα καὶ εἰς τὰς ξηρικές καλλιεργείας ἡ διατροφή θὰ διασφαλισθῆ δι' ἐπεκτάσεως τῆς καλλιεργείας τοῦ Πίσσου Μ10 διὰ σανὸν καὶ καρπὸν καὶ διὰ τῶν μονίμων λειμώνων τοῦ ὑπογείου τριφυλλίου καὶ τῆς Φέστουκας.

Ἡ αἰγοτροφία προβάλλεται ὡς ἐθνικὴ ἀνάγκη ὅπως περιορισθῆ σοβαρῶς. Ἡ ποιμενικὴ ἐκτροφή τῶν αἰγῶν ἀποτελεῖ μίαν αἰτίαν ἐθνικοῦ ὀλέθρου καὶ συνεχοῦς ὑποβαθμίσεως τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, ἣτις ὅσον ταχύτερον ἐκλείψει, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ζημία θὰ εἶναι μικροτέρα. Βεβαίως, παρὰ τὰς ὡς ἄνω σκέψεις μας, ἡ αἰγοτροφία ἀποτελεῖ εἰσέτι διὰ τὴν Ἑλλάδα μίαν πηγὴν πλούτου, ἣτις δὲν δύναται εὐχερῶς νὰ ὑποκατασταθῆ ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην.

Εἶναι γνωστὰ τὰ εὐμενῆ ἀποτελέσματα, ἅτινα διεπιστώσαμεν εἰς ὁμόρους χώρας ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς αἰγοτροφίας. Λέγεται ὅτι εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην καὶ γενικῶς εἰς ὅλην τὴν Γιουγκοσλαβίαν ἐπέτυχον λίαν εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς αἰγοτροφίας. Εἰς ἡμᾶς ὅμως, ὑπὸ δημοκρατικὸν καθεστῶς, ἡ ἐπιβολὴ δικτατορικῶν λύσεων ἀμέσου περιορισμοῦ τῶν αἰγῶν εἶναι ἀδύνατος. Πλὴν ὅμως, τὰ δύο τελευταῖα ἔτη παρατηρεῖται μία μείωσις τῆς αἰγοτροφίας ὀφειλομένη εἰς τὴν δυσχέρειαν ἐξευρέσεως ποιμένων αἰγῶν μὲ λίαν χαμηλὰ ἡμερομισθία, ὡς ἦτο τοῦτο σύνηδες μέχρις ἐσχάτων, λόγω τῆς δυνατῆς ἀπολαβῆς ὑψηλῶν ἡμερομισθίων ὑπὸ τῶν μεταναστευόντων ἐν τῇ ξένῃ ὀρεινῶν κατοίκων.

Φρονῶ, ὅτι ἡ αὔξησις αὕτη τῶν ἡμερομισθίων καὶ ἡ ἐν γένει βελτίωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν Ἑλλήνων θὰ προκαλέσῃ σοβαρὰν μείωσιν τῆς αἰγοτροφίας παρ' ἡμῖν.

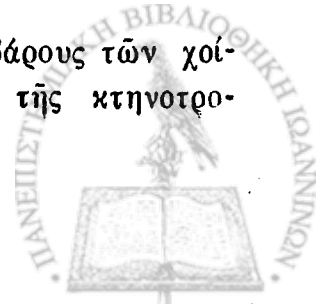
Βεβαίως, ἡ αἰξ, ὡς οἰκόσιτον ζῶον, εἶναι δυνατὸν νὰ προσφέρῃ εἰσέτι σημαντικὰς ποσότητας εὐθηνῶν ζωϊκῶν λευκωμάτων εἰς οἰκογενεῖας μικρακαλλιεργητῶν ἢ καὶ ἐργατῶν καὶ ἐκεῖ εὐρίσκεται ἡ ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας θέσις τοῦ ζώου τούτου.

Ἐκ τῶν διαφόρων οἰκοσίτων αἰγῶν φαίνεται, ὅτι διὰ τὰ πεδινὰ καὶ ἡμιορεινὰ τμήματα τὰ καλλίτερα ἀποτελέσματα ἐν τῇ ἐκτροφῇ δίδει ἡ αἰγ «Μαλτέζικη» (μιγάδες Νουβίας), ἐνῶ εἰς τὰ ὄρεινά «Τὸ Κεμπούργκ» προσαρμόζεται καλλίτερον. Δοκιμαστικὴ ἐκτροφή αἰγῶν Ζαάνεν, τόσον ἐν Ἰωαννίνοις, ὅσον καὶ ἐν Μετσόβῳ, δὲν ἔδωσεν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα λόγω ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς μεγάλης εὐαισθησίας ἣν ἐνεφάνισαν τὰ ζῶα ταῦτα εἰς τὸ Ἠπειρωτικὸν κλίμα καὶ τὰς παρασιτώσεις, ἀφ' ἑτέρου, λόγω τῆς μικρᾶς περιεκτικότητος τοῦ γάλακτος τῶν αἰγῶν Ζαάνεν εἰς λιπαρά.

Ἐν τῇ περιοχῇ Ἠλείρου ἀποτελεῖ ἐπείγουσαν ἀνάγκην ἡ ἀντιμετώπισις ἐκτεταμένης προσβολῆς τῶν αἰγῶν ποιμενικῶν ἐκτροφῶν ὑπὸ τοῦ Μελιταίου, ἣτις πολλάκις μεταδιδόμενη εἰς τοὺς κατοίκους προκαλεῖ ὀμαδικὰς νοσήσεις τούτων ὀλοκλήρων Κοινοτήτων. Διὰ τῆς ἐντὸς τοῦ 1962 λειτουργίας τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ἀνεγερθέντος Κτηνιατρικοῦ Μικροβιολογικοῦ ἐργαστηρίου ἐλπίζεται ἡ δημιουργία δυνατοτήτων διερευνήσεως τοῦ θέματος τούτου κατὰ περιοχάς, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ καταπολέμησις τῆς νόσου εἰς τὰς ἐκτρεφόμενας αἰγας.

Χοιροτροφία: Ὁ χοῖρος ἀποτελεῖ, μετὰ τοὺς παχυνομένους νεοσσούς, τὸ ζῶον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ δημιουργήσῃ ζωϊκὰ λευκώματα ὑπὸ μορφὴν κρέατος, ὑπὸ τὸν καλλίτερον δείκτην μετατρεψιμότητος τῶν φυτικῶν λευκωμάτων εἰς ζωϊκὰ τοιαῦτα.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον προβλέπεται ἡ αὔξησις τοῦ ζῶντος βάρους τῶν χοίρων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 10ετοῦς προγράμματος ἀναπτύξεως τῆς κτηνοτροφίας τῆς Ἠλείρου.

Φυλαί: Γενικώς προτιμώνται αι πλέον κρεατοπαραγωγοί φυλαί και αι ὀλιγώτερον λιποπαραγωγοί.

Εἰς τὸν Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων ἐκτρέφονται σήμερον αἱ φυλαί: α) Λάρξ-Μπλάκ, β) Ἐντελσβáιν και γ) Λάντριτς. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων οἱ παραγωγοὶ προτιμοῦν τὰ Λάντριτς ὡς πλέον κρεατοπαραγωγά.

Αὐξανομένης τῆς γαλακτοπαραγωγῆς τῶν ἀγελάδων και δημιουργουμένων βιομηχανιῶν γάλακτος, τὴν χοιροτροφίαν θὰ ὑποβοηθήσουν και τὰ ὑποπροϊόντα τῶν βιομηχανιῶν τούτων. Πέραν τούτων και τὰ ὑποπροϊόντα τῆς αὐξηθησομένης γεωργικῆς και κτηνότροφικῆς παραγωγῆς θὰ ὑποβοηθήσουν ἀρκούντως τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χοιροτροφίας.

Εἶναι ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἠπειρωτικὸν πληθυσμὸν καταναλίσκει κρέας χοίρου μόνον τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων. Φαίνεται διὰ τὴν μακροαίων τουρκικὴν κατοχὴν ἐπέδρασε δυσμενῶς τόσο ἐπὶ τῆς ἐκτροφῆς ὅσον και ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ κρέατος τοῦ ζῶου τούτου.

Οἱ ἐκτρεφόμενοι ἐν Ἠπειρῷ χοῖροι ἀποτελοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἀπὸ προϊόντα διασταυρώσεως τῆς ἐντοπίου φυλῆς χοίρων μετὰ τῶν φυλῶν 1) Λάρξ-Μπλάκ, 2) Ἐντελσβáιν και 3) Λάντριτς. Καθαροί και ὑγιεῖς χοῖροι τῆς ἐντοπίας φυλῆς σχεδὸν οὐδαμοῦ συναντῶνται.

Πτηνοτροφία: Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτρεφόμενων πουλερικῶν θὰ αὐξηθῆ ἀπὸ 1.330 τόννους τὸ 1959 εἰς 1.700 τόννους τὸ 1969.

Αἱ ὠτόκοι και κρεατοπαραγωγοὶ ὄρνιθες ἀποτελοῦν τὰ ζῶα ἅτινα ἔχουν τὴν καλλιτέραν μετατρεψιμότητα τῶν φυτικῶν λευκωμάτων ὑπὸ μορφήν ὠδῶν και κρέατος ἀπὸ ὄλων τῶν λοιπῶν κατοικίδιων ζῶων.

Μὲ 2.600 χλγ. μίγματος, κυρίως καρπῶν και ζωϊκοῦ λευκώματος εἰς ἀναλογία 8% παράγεται ἐν χιλιόγραμμον ὠλευκώματος και μὲ 2,5 χλγ. μίγματος ἐν χιλιγρ. ζῶντος βάρους παχυνομένου νεοσσοῦ.

Ὁ ἀμέσως μετὰ τὰ πτηνά, ἔχων τὴν καλλιτέραν μετατρεψιμότητα ὁ χοῖρος ἀπαιτεῖ 4 περίπου χιλιόγραμμα μίγματος διὰ τὴν παραγωγὴν ἑνὸς χιλιγρ. ζῶντος βάρους χοίρου.

Διὰ χώρας ἐπομένως μὲ περιορισμένης δυνατικότητος παραγωγῆς φυτικῶν λευκωμάτων ὡς ἡ Ἑλλάς, ἡ πτηνοτροφία ἀποτελεῖ τὴν πλέον πρόσφορον ἐκτροφὴν διὰ τὴν παραγωγὴν πλέον εὐθηνῶν ζωϊκῶν λευκωμάτων.

Ἐκ τῆς μακρᾶς ἐν Ἠπειρῷ πείρας μας ἐπὶ τῶν πτηνοτροφικῶν προβλημάτων, κατελήξαμεν εἰς τὰ κάτωθι:

α) **Ὡπααραγωγή:** Ἡ λεγκὸν διὰ τὴν Ἠπειρον ἀποτελεῖ τὴν πλέον κατάλληλον φυλὴν ὄρνιθος. Ἀξιοποιεῖ καλῶς τὴν βοσκήν και προστατεύεται ἀρκούντως ἐναντι τῶν ἀρπακτικῶν ζῶων και πτηνῶν. Λόγω τῶν εἰδικῶν τούτων προσόντων τῆς φυλῆς αὐτῆς, τοῦ σχετικοῦ μικροῦ ζῶντος βάρους τῆς και τῆς ἀρίστης ὠτοκίας τῆς, ἔχει ἐπεκταθῆ τόσο εἰς τὰς ἐντατικὰς και ἐνσταυλισμένας ἐκτροφὰς ὠπααραγωγῆς περίξ τῶν ἀστικῶν κέντρων ὅσον και εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐκμεταλλεύσεις ὅπου τὸ ζῶον τοῦτο ζῆ περισσότερον ἐλεύθερον και διαιτᾶται ἐντατικῶς.

Αἱ ἐντατικαὶ ἐκτροφὰὶ ὠπααραγωγῆς λεγκὸν περιορίζονται ἐν Ἠπειρῷ περίξ τῶν ἀστικῶν κέντρων, ὅπου διέρχονται σοβαρὰν κρίσιν κατὰ τὴν περίοδον ἐντατικῆς ὠτοκίας τῶν χωρικῶν ἐκτροφῶν ὄρνιθος, ὅτε και ἡ τιμὴ τῶν ὠδῶν κατέρχεται κάτω τῶν 80 λεπτῶν. Ἡ τιμὴ τῶν 80 λεπτῶν ἀποτελεῖ διὰ τὰς ἐντατικὰς ἐκτροφὰς μέσην τιμὴν κόστους ὠδῶν. Αἱ ἐκτροφὰὶ, οὕτω, αὐταὶ ἐπιβιοῦν ἐφ' ὅσον χρησιμοποιοῦν τροφὰς προερχομένας ἐξ ἀπορριμμάτων ἐστιατορίων ἢ νοσοκομείων ἢ στρατώνων ἢ σφαγείων ἢ ἐφ' ὅσον διασφαλίζουν τὴν διάθεσιν τῶν ὠδῶν τῶν ὡς αὐγῶν τῆς ἡμέρας, και εἰς τιμὰς μεγαλυτέρας τῶν 80 λεπτῶν.

Ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου, ἐντατικαὶ ἐκτροφὰὶ καθαρῶς ὠτόκων ὄρνιθων

δέον να είναι σχετικῶς περιορισμένα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν Ἡπειρῷ καὶ εἰς γει-
ρας ἰκανῶν ἐκτροφῶν, οἵτινες διασφαλίζουν διατροφήν κυρίως ἐξ ἀπορριμμάτων.

β) **Κρεατοπαραγωγή ὀρνίθων:** Ἀπὸ δετίας ὁ Σταθμὸς Γεωργικῆς Ἐρεῦ-
νης Ἰωαννίνων, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Ξένων Ἐκκλησιῶν, ἤρρισε
τὴν ἐκτροφήν κρεατοπαραγωγῶν ὀρνίθων. Εἰσῆχθησαν πρὸς τοῦτο μητέρες τῆς
φυλῆς Λευκῆς Βράχος καὶ πετεινοὶ τῆς φυλῆς Κόρνις ἐξ Ἀμερικῆς καὶ Καναδᾶ.
Τὰ ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὡς ἄνω φυλῶν ὡς δίδουν παχυνόμενους νεοσ-
σοὺς, οἵτινες διατρεφόμενοι καταλλήλως φθάνουν τὰ 1.400 γραμμάρια ζῶντος
βάρους ἢ τὰ 1.100 γραμμάρια καθαρῶν κρέατος ὀρνίθων εἰς ἡλικίαν 60—70
ἡμερῶν.

Ἡ ἐκκόλαψις τῶν ὠν ἐνηργεῖτο κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Σταθμὸν καὶ βραδύ-
τερον εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἐκκολαπτήρια τῆς Ὑπηρεσίας Ξένων Ἐκκλησιῶν, ἥτις
ἐπίσης ἐφωδιάσθη δι' ὄλων τῶν ἀναγκαίων μέσων πρὸς παραγωγήν πτηνοτροφῶν
(παχύνσεως—ὄσοτικίας κ.λ.). Ἦδη ὁ Πτηνοτροφικὸς Συνεταιρισμὸς Ἰωαννίνων
διαθέτει ἄριστον ἐξοπλισμὸν παραγωγῆς πτηνοτροφῶν καὶ ἐκκολαπτηρίου 100.000
νεοσσῶν.

Οὕτω, σήμερον, πλὴν τῆς ἐκτροφῆς τοῦ Σταθμοῦ Ἐρεῦνης (500 κεφαλαὶ
ὀρνίθων Λευκῆς Βράχος), ἐδημιουργήθησαν ἐκτροφαὶ ἰδιωτικαὶ τάξεως 2.000 ὄ-
τόκων ὀρνίθων τῆς φυλῆς Λευκῆς Βράχος, τὰ ὡς τῶν ὁποίων ἀγοράζονται ὑπὸ
τοῦ Πτηνοτροφικοῦ Συνεταιρισμοῦ εἰς τιμὴν τῶν 2,20—2,50 κατὰ ὄν. Ἐπίσης,
αἱ εἰσαχθεῖσαι ἐκκολαπτικαὶ μηχαναὶ ἔχουν σήμερον δυνατότητας ἐκκόλαψεως
100.000 ὠν ἀνὰ 21 ἡμέρας.

Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἤρξατο τὸ 1959, ὅτε καὶ διετεθήσαν 7.000 παχυνόμενοι
νεοσσοί. Τὸ 1960 διετεθήσαν 20.000 νεοσσοὶ καὶ τὸ 1961 70.000 παχυνόμενοι
νεοσσοί. Τὸ 1963 διετεθήσαν 275.000 νεοσσοί. Τὸ 1964 προβλέπεται ἡ διάθεσις
330.000, τοῦλάχιστον παχυνόμενων νεοσσῶν.

Θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι ἡ ὡς ἄνω ἐξέλιξις παραγωγῆς καὶ
διάθεσεως τῶν παχυνόμενων νεοσσῶν ὑπῆρξε κυρίως ἀποτέλεσμα τῆς συστημα-
τικῆς ἐργασίας ἣν ἐπετέλεσαν οἱ ἐν Ἡπειρῷ διαμένοντες εἰδικοὶ τεχνῖται πτηνο-
τροφίας τῆς Ὑπηρεσίας Ἀλληλοβοηθείας Ξένων Ἐκκλησιῶν.

Τὸ κύριον πλεονέκτημα εἰς τὴν προσπάθειαν ὑπῆρξεν ἡ διάθεσις ἑνὸς πε-
πειραμένου τεχνίτου, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξετέλει ἰδίαις αὐτοῦ χερσὶν ὅλας τὰς ἐργα-
σίας τῆς ἐκτροφῆς τῶν μητέρων, τῆς διατροφῆς αὐτῶν, τῆς ἐκκόλαψεως νεοσσῶν,
τῆς διατροφῆς των καὶ τῆς ὑγειονομικῆς περιθάλψεως μητέρων καὶ νεοσσῶν.

Πέραν τούτων, οἱ τεχνῖται οὗτοι συνεβούλευσαν τοὺς παραγωγοὺς διὰ τὴν
κατασκευὴν εὐθηνῶν ὀρνιθῶνων, διὰ τὴν διατροφήν τῶν διατεθησομένων, νεοσ-
σῶν καὶ τὴν προληπτικὴν δι' ἐμβολιασμοῦ κ.λ. θεραπείαν τῶν πτηνῶν.

Οἱ παχυνθέντες 70.000 νεοσσοὶ κατὰ τὸ 1961 διετεθήσαν εἰς Ἡπειρον καὶ
Κέρκυραν κατὰ τὴν τουριστικὴν περίοδον. Ἦδη, ἐπὶ τῇ προβλέψει ἐκκόλαψεως
καὶ παχύνσεως πλέον τῶν 330.000 νεοσσῶν, δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη ἐξαγωγῆς
Ἡπειρωτικῶν νεοσσῶν καὶ πρὸς Ἀθήνας.

Ὁ Πτηνοτροφικὸς Συνεταιρισμὸς ὠργάνωσε τὴν ἐξαγωγήν τῶν παχυνόμε-
νων νεοσσῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τῆς ἀναλήψεως ὑποχρεώσεως
παρὰ τῶν παραγωγῶν διάθεσεως καθ' ἑβδομάδα ὠρισμένου ἀριθμοῦ νεοσσῶν εἰς
Ἀθήνας, μεταφερομένων διὰ τῶν αὐτοκινήτων ψυγείων εἰς τιμὰς ἐκ τῶν προτέ-
ρων καθοριζόμενας.

Ἐπειδὴ ἤρρισεν ἤδη κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας δημιουργουμένη κρῖσις
διάθεσεως πουλερικῶν, ὁ Πτηνοτροφικὸς Συνεταιρισμὸς μελετᾷ τὴν δημιουργίαν
συγχρόνου σφαγείου μετὰ ψυγείου, πρὸς συντήρησιν τῶν πουλερικῶν κατὰ τὴν
περίοδον Νοεμβρίου—Μαρτίου.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΒΑΛΙΟΥΛΗ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ-ΠΟΛΙΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ*

9

Στάθηκε αδύνατο να εξακριβώσω αν ο ούλαμος μοτοσυκλετιστών που μου δωσε να διοικήσω το αγύριστο κείνο κεφάλι, ο γερο-Διοικητής, εΐταν για να εκδικηθεί την τόση επιμονή μου να γυρεύω μάχιμη ύπηρεσία ή επειδή μ' έχτιμούσε πλειότερο απ' όσο θαρούσα. Το μικρό εκείνο τμήμα με τις 17 μοτοσυκλέττες θα δρούσε σχεδόν πάντα μακρυνά από το Σύνταγμα κι' αυτός που θα το κυβερνούσε, παρεχτός που θαπρεπε να διακρίνεται για το θάρρος του και ν' άντέχει στις δοκιμασίες, έπρεπε να εΐταν κι' άνθρωπος έμπιστοσύνης αφού κάθε τόσο θα υποχρεωνόταν να παίρνει πρωτοβουλίες και να ενεργεί όπως θα έκρινε ο ίδιος. Ο θεός ξέρει τί ευθύνες θα μου γύρευναν αν κάποτε έκανα λάθος.

Μήτε πρόλαβα να γνωριστώ με τους άντρες μου. Το πρωί με παρουσίασαν, με τούτα τα απλά λόγια:

—Παιδιά, ο αξιωματικός κ. Τάδε, από σήμερα αναλαμβάνει ούλαμαγός σας...

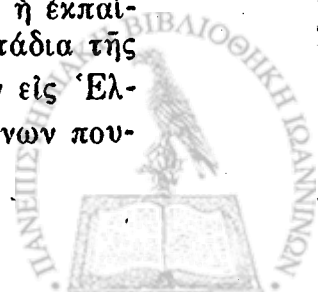
Το μεσημέρι διατάχτηκα να παραλάβω «ξηράν τροφήν 5 ημερών» και το ίδιο απομεσήμερο κίνησα κιόλας με την έντολή ν' αναγνωρίσω το δρόμο προς το Άργυρόκαστρο, μαζεύοντας πληροφορίες για τα χωριά δεξιά κι' αριστερά της κεντρικής αυτής άρτηρίας, ώσόντου συναντήσω το Διοικητή του Άποσπάσματος που δρούσε στον άξονά της. Άπ' αυτόν θαπαιρνα όσα στοιχεία είχε στη διάθεσή του για τις δυνάμεις και τις θέσεις των δικών μας και των Ίταλών. Αυτή εΐταν ή κύρια άποστολή μου.

* Συνέχεια εκ του προηγούμενου, σελ. 447.

Διά μίαν περιοχήν όρεινήν, με όλίγας καλλιεργουμένας γαίας και όπου υπάρχει υποαπασχολούμενον έμψυχον ύλικόν, ή ανάπτυξις της κρεατοπαραγωγού πτηνοτροφίας δύναται να διασφαλίση ίκανήν πρόσοδον διά τους κατοίκους της περιοχής.

Αί άπαιτηθείσαι διά την κατασκευήν των πτηνοτροφείων έπενδύσεις διετέθησαν υπό της Α.Τ.Ε. και ένισχύθησαν διά ποσοστού 30% υπό του Προγράμματος Ήπειρου.

Βάσει της προσκτηθείσης πείρας επί της εκτροφής παχνομένων όρνιθίων, έλπίζεται ή έν μεγάλην επέκτασις της εκτροφής ταύτης, δημιουργουμένων νέων εγκαταστάσεων εις τους Ήπειρωτικούς Νομούς διά την εκτροφήν μητέρων, τας εκκολάψεις και την παρασκευήν μιγμάτων. Το σοβαρώτερον θέμα είναι ή εκπαίδευσις τεχνιτών πτηνοτρόφων, οι όποιοι να γνωρίσουν καλώς όλα τα στάδια της εργασίας και της όργανώσεως της έμπορίας των παχνομένων νεοσσών εις Ελλάδα και έξωτεριζόν και ή μείωσις του κόστους της τιμής των παραγομένων πουλερικών, ώστε να καταστούν αί επιχειρήσεις αύται άνταγωνιστικά.

—Σὲ θέλω, ἔδε κεῖ πέρα, φώναξε πίσω μου ὁ γερο-Συνταγματάρχης καθὼς ἔφευγα. Καὶ πρόσθεσε, λίγο συγκινημένος:

—Ν' ἀποδείξεις πὼς δὲν ἔκανα ἄσχημα πὸν δέχτηκα τὴν αἴτησή σου...

Τρία μικρὰ τάνκς, κάτι σαραβαλάκια πὸν ἄρπάξαμε ἀπὸ τοὺς Ἴταλοὺς μπροστὰ στὸ Καλπάκι, θὰ ὑποστήριζαν τὴν ἀποστολή μου. Διοικητὴς τοὺς ἕνας ὑπὸ λαρχος τῆς Σχολῆς Ἐυελπίδων, ἀπὸ κείνους πὸν μοῦκαναν «νίλα» στὴ Σχολή.

Κινήσαμε λίγο πρὶν ἀρχίσῃ νὰ σουρουπώνει. Ἔβρεγε μὲ τὸ τουλοῦμι κι' ὅσο κι' ἂν τυλιχτήκαμε στ' ἀντίσκηνα καὶ τὶς κουκούλες, ἀπ' τὴν πρώτη κιόλας στιγμή γινήκαμε μουσίδι. Δὲ γκρίνιασα ἀφοῦ μόνος μου πῆγα γυρεύοντας...

Λίγα χιλιόμετρα κεῖθε σταθήκαμε ἀναγκαστικὰ μπροστὸ στὴν κατεστραμμένη γέφυρα τῶν «Ἀγίων» πὸν τὴν εἶχαν τινάξει φεύγοντας οἱ Ἴταλοι καὶ τὴν ἐπισκεύαζε τώρα βιαστικὰ τὸ Μηχανικό μας. Οἱ φουκαράδες οἱ φαντάροι κ' οἱ ἀξιωματικοὶ μας δούλευαν νύχτα καὶ μέρα μέσα σὴ βροχὴ ἀκόμα καὶ τότε πὸν τοὺς πολυβολοῦσε καὶ τοὺς βομβάρδιζε ἡ ἰταλικὴ ἀεροπορία κάθε πὸν ξάνοιξε ὁ καιρὸς.

Ἄργα τὴ νύχτα εἶχε κιόλας ἐτοιμαστῆ ἕνα προσωρινὸ γεφῦρο, πλάι στὸ παλιό. Τὸ διαβήκαμε κ' ὕστερ' ἀπὸ λίγο πατούσαμε τὰ χῶματα τῆς Ἀλβανίας.

Ἡ καρδιά μου χτυποῦσε δυνατὰ, εἶταν ἡ πρώτη πολεμικὴ ἀποστολή μου κ' ἡ πρώτη ἐξοδὸ ἀπὸ τὴ γῆ τῆς πατρίδας. Ἀλλοιώτικα τὴν εἶχα ὄνειρευτῆ αὐτὴν τὴν ἐξοδὸ, ὅμως, παράξενο, δὲν εἶταν μικρότερη ἢ χαρὰ μου. Τάχα δὲν εἶμασταν ἡμεῖς πὸν δεχτήκαμε τὴν ἀπρόκλητὴ ἐπίθεση, πὸν αἰφνιδιαστήκαμε κ' ὑποχωρήσαμε καὶ πὸν τώρα, νά, τρέχαμε μὲ τὶς μοτοσυκλέττες μας νὰ συναντήσουμε τὸν ἐχθρὸ σὶς ἴδιες του τὶς βάσεις;

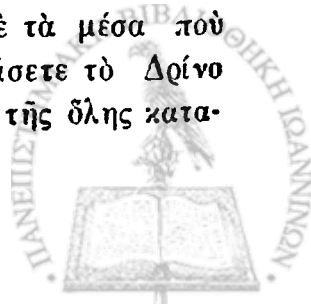
Ἡ βροχὴ ἔκοψε, ἡ νύχτα ὅμως εἶταν θεοσκότεινη, ὁ οὐρανὸς κατάμαυρος κ' εἶταν ἀδύνατο νὰ προχωρήσουμε χωρὶς φῶτα. Ἡ ὑγρασία μούσκευε τὰ ρούχα κ' ἡ παγωνιά, πὸν ἔπαιρνε τὴ θέση τῆς ὄσο περνοῦσε ἡ ὥρα, κρούσतालλισσε τὶς γλαῖνες καὶ τὶς κουκούλες μας. Ὅπως εἶχαμε προβλέψει ἐξαρχῆς, τὰ τρία τάνκς πὸν θὰ μᾶς ὑποστήριζαν ἂν πέφταμε ξαφνικὰ σὲ ἐχθρικὴ ἐνέδρα ἢ μπλεκόμεσταν σὲ σύγκρουση, γάθηκαν πίσω μας. Κι' ὅταν σταθήκαμε γιὰ λίγα λεπτὰ σ' ἕνα σταυροδρόμι νὰ περιμένουμε τὸ λογία-βοηθὸ πὸν πῆγε ν' ἀναγνωρίσει ἕνα παραδιπλανὸ χωριὸ καὶ σβήσαμε τὶς μηχανές, δὲν ἀκούσαμε τὸ θορυβώδικο κύλισμά τους, μήτε εἶδαμε κανένα φῶς ἀπ' τὴν κατεύθυνση τῆς πατρίδας πὸν νὰ φανέρονε τὸν ἐρχομὸ τους.

Κρεμάσαμε τὶς ἐλπίδες μας στὸ θεὸ καὶ τὴν...παλληκαριὰ τῶν φρατέλλων καὶ συνεχίσαμε τὴν πορεία μας. Στὶς τρεῖς τὸ πρωί, μὲ λάφυρο ἕνα λαγὸ πὸν πάτησε μ' ἐπιτηδειοσύνη ὁ Γιώργος, ὁ ὀδηγὸς τῆς μοτοσυκλέττας μου, μπαίναμε στὸ Ἀργυρόκαστρο.

Ἄλλη χαρὰ κι' ἄλλη συγκίνηση. Κάτι σκόρπιοι φαντάροι τριγυροῦσαν ἄσκοπα στὰ στενὰ καλντιρίμια τῆς μικρῆς ἀνατολίτικης πολιτείας κι' ἀπ' αὐτοὺς μαζέψαμε κάμποσες πληροφορίες. Ὁ λογίας πῆγε νὰ βρεῖ κατάλυμα, ν' ἀνάψουμε φωτιὲς γιὰ νὰ στεγνώσουν τὰ ρούχα μας, κ' ἐγὼ πῆγα νὰ ἀνταμώσω τὸ Διοικητὴ τοῦ Ἀποσπάσματος. Ὁ Σταθμὸς Διοίκησης τοῦ ἀποσπασματάρχη εἶταν σ' ἕνα δίπατο σπίτι, κοντὰ στὴν πλατεία.

Ὡς τὶς 4 εἶχα κατατοπιστῆ πάννου-κάτου σ' ὅ,τι ἔπρεπε νὰ μάθω. Ἦξερε πὸν «περίπου» βρισκόντουσαν οἱ δυνάμεις μας, δὲν εἶχε ὅμως ἰδέα πὸν εἶχαν σταθεῖ καὶ ποιὲς θέσεις κρατοῦσαν οἱ Ἴταλοί.

—Νὰ συνεχίσετε τὴν ἀναγνώρισή σας, ἀφοῦ ξημερώση. Μὲ τὰ μέσα πὸν ἔχετε μορεῖτε νὰ ἐνεργήσετε καλλίτερα ἀπ' τοὺς ἄλλους. Θὰ περάσετε τὸ Δρίνο καὶ θὰ κατευθυνθῆτε πρὸς Τεπελένι. Ἔτσι θάχετε πλήρη εἰκόνα τῆς ὄλης καταστάσεως καὶ θὰ μᾶς κατατοπίσετε στὴν ἐντέλεια...

Ἀποδείχτηκε πὼς ὁ ἄνθρωπος θαροῦσε ὅτι μποροῦσα νὰ περάσω μέσα ἀπὸ τὸ Δρίνο, ἀφοῦ ἡ γέφυρα εἶταν κι' αὐτὴ τιναγμένη καὶ τὸ Μηχανικὸ μας μόνο τὴν ἄλλη βδομάδα θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ἔχει τοιμάσει.

Στὸ φῶς μᾶς γκαζόλαμπας κάθησα κ' ἔγραψα μιὰ ἀναφορὰ κ' ὕστερα μ' ἓνα «δικυκλιστὴ» τὴν ἔστειλα στὸ Σύνταγμα. Δὲ θὰ ξεχάσω τὴ χαρὰ πὺν εἶχε ὁ ἄθλιος δταν κινούσε κ' ἔφευγε σὰν ἀστραπή...

Ὁ λοχίας-βοηθὸς δὲν κατάφερε νὰ βρεῖ κατάλυμα. Οἱ πόρτες τῶν σπιτιῶν τοῦ Ἀργυροκάστρου, βαρεῖες καὶ θεόρατες ἀπὸ πελεκητὸ ξύλο βαλανιδιάς, ἀσφαλισμένες μὲ τεράστιες σιδερένιες ἀμπάρες, δὲν ἄνοιγαν ὅσο κι' ἂν χτυποῦσε κανεὶς, ὅσο κι' ἂν φώναζε, ὅσο κι' ἂν δοκίμαζε νὰ τὶς παραβιάσει ἢ ἀκόμα καὶ νὰ τὶς σπάσει. Ἕλληνες κι' Ἀρβανίτες, δὲν εἶχαν ὄρεξη ν' ἀνοίξουν νυχτιάτικους λογαριασμοὺς μὲ στρατεύματα.

Ἀνάψαμε μιὰ φωτιὰ στὴ μέση τῆς πλατείας, πλάι στὸ ἄγαλμα κάποιου ἀρβανίτη, ἐθνικοῦ ἥρωα, πὺν ρήμαξε τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ τῆς περιοχῆς, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ στεγνώσουμε. Γρήγορα ὁμως ὑποχρεωθήκαμε νὰ τὴ σβήσουμε, ἔχτελῶντας διαταγὴ τοῦ Φρουράρχου, πὺν φοβόταν νυχτερινὴ ἀεροπορικὴ ἐπίδρομή. Τὸ μαγεῖρεμα τοῦ λαγοῦ ἀναβλήθηκε γιὰ τὴν ἄλλη μέρα, ὡστόσο προλάβαμε καὶ ψήσαμε τὶς ρέγγες μας.

Τ' ἄλλο πρωινὸ μὲ κάλεσε ξανά ὁ Ἀποσπασματάρχης.

—Δὲν ἔφυγες;

Ἀναγκάστηκα νὰ τοῦ πῶ πὼς δὲ μποροῦσα νὰ φύγω χωρὶς διαταγὴ τοῦ Συντάγματός μου.

Ἡ ἀποστολὴ μου τέλειωνε ὡς ἐκεῖ. Ἀλλὰ καὶ νᾶθελα νὰ συνεχίσω, πὼς θὰ περνοῦσα τὸ Δρίνο;

—Ὅστε δὲν περνοῦν μέσ' ἀπὸ ποτάμια οἱ μοτοσυκλέττες; ρώτησε ἀμφιβάλλοντας προκαταβολικὰ γιὰ τὴν εἰλικρίνειά μου.

Κατὰ τὸ μεσημέρι κι' ἀκριβῶς τὴν ὥρα πὺν τοιμαζόμεσταν νὰ συγυρίσουμε τὸ λαγὸ (πὺν βρῆκε δαφνόφυλλα καὶ κρεμμυδάκια καὶ τὸν μαγεῖρεψε μὲ τὴ νοστιμάδα ὁ πολὺξερὸς Γιώργος, ὁ ὀδηγὸς μου;), ἔφτασαν τὰ δυὸ ἀπὸ τὰ τρεῖς τὰνκς πὺν θὰ ὑποστήριζαν τὴν κίνησή μας. Τὸ τρίτο ἀπόμεινε στὰ μισὰ τοῦ δρόμου, κοντὰ στὸ χωριὸ Μπουλιάραι, ἂν δὲν κάνω λάθος.

Ὁ ὑπὸλαρχὸς εἶταν παροῦτι ἀπ' τὸ θυμὸ του.

—Μωρὲ γιὰ ἰδὲς κάτι «μηχανοκίνητα» πὺν νὰ πάρει ὁ διάολος τὸν ἄλλο διάολο...

Εἶχα καλὲς σχέσεις μὲ τοῦτον τὸ νεαρὸ ἀξιωματικὸ. Συνυπηρετήσαμε κάποιον διάστημα στὴ Θεσσαλονίκη, ἔτυχε μάλιστα νᾶχουμε φιλενάδες δυὸ γειτονοποῦλες πὺν, χωρὶς νὰ κάνουν διάκριση βαθμοῦ καὶ Σχολῆς, εἶχαν τὴν ἀξίωση νὰ τὶς βγάσουμε συντροφιά. Ἐνα βράδι ἀρπαχτήκαμε σὲ κανγᾶ μὲ κάποιους τεντυμπόυδες κείνου τοῦ καιροῦ πὺν τὶς εἶχαν πειράξει ἄσχημα κι' αὐτὸ μᾶς ἔφερε ἀκόμα πιὸ κοντὰ.

Τοῦ εἶπα πὼς ἀρνήθηκα νὰ ἐκτελέσω διαταγὴ τοῦ Ἀποσπασματάρχου καὶ μ' ἀποκρίθηκε πὼς ἔπαιρνε πάνω του τὴν εὐθύνη. Ἠσύχασα. Κάθησε ὕστερα «φτωχικὸ» μας τραπέζι, ἔφαγε τὸ μισὸ λαγὸ πὺν τὸν παῖνεψε γιὰ τὴ νοστιμάδα του, κάναμε περίπατο στὴν πόλη, ψωνίσαμε κάτι μικροπράματα καὶ τὸ ἀπόγεμα, κατὰ τὶς τρεῖς, ἀποφάσισε νὰ φύγει πίσω.

—Θὰ εἰπῶ στὸν «ἔδε κει πέρα» πὼς δὲν ἔχω καμμιά διάθεση νὰ γελοιοποιῶμαι μὲ τοῦτα τὰ αἰσχρὰ κατασκευάσματα τῆς φασιστικῆς ψευτοβιομηχανίας, δῆλωσε.

Τῶπε καὶ τῶκανε. Οἱ δυὸ μηχανοκίνητες κίτσαρίδες, σειῶντας τὸν τόπο καὶ μουγκρίζοντας χάρθηκαν ἀπὸ κοντὰ μας παίρνοντας τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

Δὲν εἶχα τί νὰ κάνω, ἔβαλα φρουρά στίς μοτοσυκλέττες κι' ἄφησα λεύθε-
ρους τοὺς ἄντρες νὰ πᾶνε ὅπου ἤθελε ὁ καθένας. Κάθε ὥρα ὅμως εἶταν ὑποχρεω-
μένοι νὰ περνοῦν ἀπὸ τὴν πλατεία καὶ νὰ μαθαίνουν ἀπὸ τὴ φρουρά τὰ νέα,
μπορεῖ νὰ φτάνε στὸ μεταξὺ καμμιά διαταγή.

Πῆρα τοὺς δρόμους τῆς μικρῆς πολιτείας, μπῆκα σ' ἓνα μαρμπέρικο ὅπου
μοῦκοψαν τὰ μαλλιά καὶ μ' ἔλουσαν, σ' ἓνα μαγέρικ' ἔφαγα, ἔβγαλα φωτογραφίες,
ἄγγρασα μικροενθύμια καὶ τὰ ταχυδρομήσα μὲ τὴν κρυφὴ ἐλπίδα πὼς θὰ μάθαιναν
οἱ δικοί μου ποῦ βρισκόμουν καὶ βοήθησα δυὸ-τρεῖς ἀπ' τοὺς ζωηροὺς φαντάρους
τοῦ οὐλαμοῦ μου ν' ἀνακαλύψουν κάποιο ἀπὸ τὰ βολικά ἐκεῖνα σπίτια ὅπου ἄ-
γοράζει κανεὶς τὸν ἔρωτα. Ἄδικα, οἱ πεταλουνδίτσες ἀκολούθησαν τοὺς Ἴταλους,
πὺ γαλαντόμους, πὺ εὐγενικοὺς καὶ πὺ πολὺπειρους ἀπὸ τοὺς ἄγριους Ρωμιοὺς.
Ἄπομείναμε μὲ τὴν ὄρεξη.

Τὸ βράδι, σύμφωνα μὲ τίς ὁδηγίες τοῦ Ἀποσπασματάρχου, στρατοπεδέψαμε
στοὺς νιόχτιστους στρατῶνες τοῦ Ἀργυροκάστρου, λίγες κατοσταριῆς μέτρα βορει-
νότερα κ' ἐπειδὴ οἱ Ἴταλοι φεύγοντας κλείδωσαν τὰ βαρεῖα μεταλλικὰ ρολλά
τους, σπάσαμε ἓνα, ἀνάψαμε κάποιο φανάρι ποὺ βρήκαμε κρεμασμένο σὲ μιὰ γω-
νιά καὶ κοιμηθῆκαμε στὸ τσιμεντένιο δάπεδο. Ὅσο καὶ νᾶναι, εἶταν χίλιες φο-
ρὲς προτιμώτερο ἀπὸ τὸ ἀγιάζι τοῦ Δεκεμβρίου στὴν ἀνοιχτὴ πλατεία τῆς πολιτείας.

Τὸ ἄλλο πρωινὸ ἦρθαν δυὸ ἰταλικά ἀεροπλάνα κι' ἄδειασαν κάμποσες μπόμ-
πες στοὺς δρόμους καὶ τὰ σπίτια. Καπνοί, σκόνης, ὕστερα φωτιῆς ποὺ δὲν κρά-
τησαν πολὺ καὶ ξανά ἢ καταθλιπτικὴ σιωπὴ, ἢ βαρεῖα κι' ἀσήκωτη ἐκεῖνη σιωπὴ
ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ βομβαρδισμὸ μιᾶς πόλης.

Στοὺς στρατῶνες, μ' ὄλο ποὺ μυρμήγκιαζαν ἀπὸ στρατιῶτες, δὲν ἔρριξαν
μῆτε μιὰ μπόμπα. Μόνο πολυβόλησαν κι' αὐτὸ μιὰ ὄλη κι' ὄλη φορὰ. Ἐβγαλα τὸ
συμπέρασμα πὼς δὲν ἤθελαν νὰ τοὺς καταστρέψουν γιὰτὶ πίστευαν πὼς θὰ τοὺς
ξαναχρησιμοποιοῦσαν τὸ συντομώτερο.

Ὁ βομβαρδισμὸς ἐπαναλήφθηκε καὶ τ' ἄλλο πρωινὸ. Φυσικὰ μῆτε καὶ τώ-
ρα φάνηκαν ἢ ἀκούστηκαν δικὰ μας καταδιωχτικά. Ὅσο γιὰ ἀντιαεροπορικά, δὲν
εἶταν νὰ γίνει λόγος.

Τὴν τρίτη μέρα γύρισε ὁ μοτοσυκλετιστὴς ποὺ εἶχα στείλει στὸ Σύνταγμα.
Μᾶς ἔφερε κάμποσα τρόφιμα καὶ μιὰ διαταγὴ προσωπικὰ γιὰ τὴν ἀφεντιά μου,
Ἡ ἀποστολή μου, ἔγραφε, δὲν τέλειωνε ὡς ἐκεῖ, ἀλλὰ μὲ τὸν ἐρχομὸ τῶν τριῶν
νέων «ἀρμάτων μάχης», ποὺ θὰ κινούσαν τὸ ἴδιο ἐκεῖνο ἀπόγεμα γιὰ νὰ μὲ συ-
ναντήσουν, ἔπρεπε νὰ κινήθῳ «πρὸς Δρίνον καὶ ἐκεῖθεν, μετὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς
γεφύρας πρὸς Τεπελένι, ἵνα ὀλοκλήρωσῃτε τὰς αἰτουμένας παρὰ τῆς Στρατιᾶς
Ἡπείρου πληροφορίες περὶ τῶν θέσεων τῶν φίλιων καὶ ἐχθρικῶν δυνάμεων».

Τὸ κατάβραδο ἔφτασαν τὰ «τρία ἄρματα μάχης», ἴδιας ταρίφας μὲ τὰ προ-
ηγούμενα, μόνο ποὺ τώρα τὰ κυβερνοῦσε ἄλλος ἀξιωματικὸς, ὑπίλαρχος κι' αὐτός,
ἀπότακτος τοῦ 1935, ἀπὸ κείνους ποὺ ξανάφεραν στὸ στράτευμα μὲ τὸν πόλεμο.

Καθὼς συστήθηκε, μοῦσιγξε τὸ χέρι. Μοῦ ἔκανε ἐντύπωση κείνο τὸ «ἔφε-
δρος ἐκ μονίμων κ. συνάδελφε, κινήματις τοῦ 35». Ἐπὶ τέλους θᾶβρυσκα κά-
ποιον νὰ μιλήσοιμε λίγο ἐλεύθερα καὶ χωρὶς νὰ φοβᾶμαι πὼς ὅ,τι τοῦλεγα θὰ
πήγαινε μὲ ἀναφορά, στὸ 2ο Γραφεῖο τοῦ Συντάγματος. Ξανοίχτηκα ἀμέσως κι'
ὁ φίλος βιάστηκε νὰ μὲ μιμηθεῖ.

— Αὐτὸ τὸ κάθαμα, ὁ Μεταξᾶς...

Θεέ μου, τί λόγια ὁμορφα, μοῦ ἐρχόταν νὰ τὸν φιλήσω.

— Καὶ κάτι ἄλλο, ὅμως, πρόσθεσε, ἀφοῦ πέρασε λίγη ὥρα. Θὰ συνεργα-
σθοῦμε στενά, δηλαδή, ἀφοῦ τῶφερε ἢ μοῖρα νὰ βαδίσουμε πλάι-πλάι, ἐγὼ θᾶχω
τ' ὄνομα διοικητῆς τοῦ τμήματος, ἐσὺ ὅμως τὴ χάρη. Θέλω νὰ εἰπῶ πὼς πραγμα-
τικὸς διοικητῆς θὰ εἶσαι σύ.

Τὸν κοίταξα παραξευεμένος. Τί ἤθελε νὰ εἰπεῖ τάχα;

—Τὰ ξέχασα, ρὲ ἀγόρι, τόσα χρόνια μακρὰ ἀπὸ τὸ στράτευμα...ἐξηγήθηκε χτυπώντας με ἐγκαρδιότητα τὴ ράχη μου.

Συνενοηθήκαμε καὶ σ' αὐτό. Τίς ἀναφορὲς θὰ τίς ἔγραφα ἐγώ, θὰ τίς ὑπόγραφε ὁμοῦς ἐκεῖνος. Θὰ ἔκανα ὅ,τι μοῦ παιρνοῦσε ἀπὸ τὸ μυαλὸ χωρὶς νὰ τὸν ρωτῶ, θὰ φρόντιζα ὁμοῦς νὰ τὸν κατατοπίζω ὕστερα γιὰ νὰ μὴ φανεῖ πὼς δὲν εἶχε ἰδέα.

Ὡστόσο τελειώσε ἡ ἐπισκευὴ τῆς γέφυρας κάναμε καλὴ παρέα. Κερνοῦσε πάντα αὐτός, ἐχτὸς ἀπ' τὸ μισθὸ του εἶχε κ' ἓνα σπουδαῖο μαγαζὶ στὴν Ἀθήνα ποὺ τοῦ ἐξασφάλιζε ἄλλους τέσσερις-πέντε μισθοὺς ἀξιωματικοῦ.

—Μ' ἔσωσαν ποὺ μ' ἔδιωξαν ἀπ' τὸ στρατό, εἶπε μ' εἰλικρίνεια. Εἶμαι μιὰ χαρά, κ' ἂν γυρίσουμε πίσω ζωντανοί, θὰ παραιτηθεῖς ἀπ' τὴ δουλειά σου καὶ θὰ σὲ πάρω μαζί μου.

—Θὰ μπορῶ νὰ σπουδάξω κιόλας; ρώτησα πιστεύοντας μ' ἀφέλεια τίς ὑποσχέσεις του.

—Ἀστετεύσαι; Θὰ βλέπομαστε μόνο ὅταν θὰ πίνουμε κανένα κρασί κ' ὄταν θάρχεσαι νὰ παίρνεις τὸ μισθὸ σου. Ὅλο τὸν ἄλλο καιρὸ θὰ πηγαίνεις ὄπου θές καὶ θὰ κάνεις ὅ,τι λαχταρᾷ ἡ ψυχὴ σου...

Σκέφτηκα πὼς ὁ καλὸς Θεός, ἀφοῦ με παίδεψε ὡς τὰ τώρα, ἀποφάσισε νὰ μ' ἀποζημιώσῃ κ' ἀντὶ νὰ κερδίσω τὸ λαχεῖο τοῦ στόλου, μοῦστειλε τοῦτον ποὺ εἶταν μεγαλύτερης διάρκειας λαχεῖο...

Στὸ μεταξὺ ἔμαθα καὶ κάμποσες λεπτομέρειες ἀπὸ τὴ συντριβὴ τοῦ κινήματος στὴν Ἀθήνα καὶ ἐγὼ τοῦ διηγῆθηκα καταλεπτῶς κείνα ποὺ ἤξερα ἀπ' τὴ διάσπαση τοῦ μετώπου στὸ Στρομῶνα καὶ τίς κακοήθειες ποὺ τὴν ἀκολούθησαν. Μιὰ-δύο φορές πήγαμε καὶ στὸ Ἀργυρόκαστρο, φυσικὰ ὄχι σὲ ὥρες βομβαρδισμοῦ. Ὅσοι πήγαν στὴν Ἀλβανία θὰ πρέπει νὰ θυμοῦνται τὴν ταχτικὴ τῶν Ἰταλῶν ἀεροπόρων ποὺ δὲν παραβίαζαν παρὰ πολὺ σπάνια τὸ πρόγραμμά τους: Ὅχι τὸ πρωὶ μὲ δώδεκα τὸ μεσημέρι κ' ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ ἀπόγευμα ὡς τίς πέντε τὸ βράδυ, αὐτὲς εἶταν οἱ ὥρες δουλειᾶς τους... Γράψαμε καὶ μερικὲς... κατοστιαριὲς γράμματα στὶς ἀμέτρητες «ἀδελφοῦλες» ποὺ ἤθελαν ἀλληλογραφία μὲ τοὺς ἥρωες τοῦ μετώπου.

Μιὰ βδομάδα ὕστερότερα ἡ γέφυρα τέλειωσε. Τὴ διάβηκαν βαρεῖα καὶ πεδινὰ κανόνια, ὑγειονομικὰ αὐτοκίνητα, κατοστιαριὲς μουλάρια, φορτωμένα μὲ κάθε εἶδους ὑλικά κ' ὅταν ἦρθε ἡ σειρὰ μας, τὴν διαβήκαμε καὶ μεῖς.

—Μὴν τρέχῃς πολὺ καὶ χαθοῦμε, παράγγειλε ὁ ὑπίλαρχος ὅταν κινούσαμε μὲ κατεύθυνση πρὸς τὸ Τεπελένι. Εἶχα τὴν ἐντύπωση πὼς δίχως ἐμένα ἔνοιωθε ὀλομόναχος στὸ κόσμο.

Πρὶν ξεμακραίνουμε δύο χιλιόμετρα ἀπὸ τὴ γέφυρα, χαθῆκαμε κιόλας. Στεκόμενα κάπου—κάπου καὶ τὸν περιμένα κ' ὅταν ἔβλεπα ἀπὸ μακρὰ τὰ τρία ἀστεῖα παιχιδάκια νὰ γλυστροῦν κωμικὰ στὶς ἀλυσίδες τοὺς φοβερίζοντας γῆ κ' οὐρανὸ, κινούσα ξανά. Μὲ τὸ ρυθμὸν αὐτὸ δὲν προχωροῦσα μῆτε τέσσερα χιλιόμετρα τὴν ὥρα. Ὑστερ' ἀπὸ δύο ὥρες τὸν ἔχασα ὀριστικά...

Δέκα χιλιόμετρα σχεδὸν κείθε ἀπ' τὸ γεφύρι συνάντησα μιὰ πεδινὴ πυροβολαρχία ποὺ εἶχε κιόλας τάξει τὰ δύο κανόνια τῆς στὸ κέντρο κάπου τριγωνικοῦ ἀνοίγματος, ἀνάμεσα στὸν παλιὸ, καμπυλωτὸ δρόμο πρὸς Τεπελένι, καὶ στὸν καινούργιο. Ὁ τόπος εἶταν γεμάτος μεγάλες πέτρες καὶ κροκάλες ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὴ χαράδρα, ἀνάμεσα σὲ δύο ὑψώματα, πλάι στὸ ποτάμι. Μεγάλα πλατάνια, δίχως φύλλα πιά, κάλυπταν ὅλο αὐτὸ τὸ ἀνοίγμα ἐνῶ δεξιὰ τῆς τοποθεσίας κυλοῦσε τὰ θολὰ νερά του, παράλληλα μὲ τὸ δρόμο, ὁ Δρίνος, Ὑστερότερα ἡ τοποθεσία αὐτὴ βαφτίστηκε «Κέντρον Ἰατροῦ», δὲν ξέρω γιὰ πιδὸ λόγῳ.

Σταθήκαμε με τὸ Διοικητὴ τῆς πυροβολαρχίας στὴ βορεινὴ κορυφὴ τοῦ τριγώνου, πασχίζοντας νὰ προσδιορίσουμε με τὴ φαντασία μας τὶς πιθανὲς θέσεις τῶν Ἰταλῶν. Κανένας ἀξιωματικὸς ἢ φαντάρος τοῦ πεζικοῦ δὲ βρισκόταν στὸ δρόμο μήτε πίσω, μήτε μπροστὰ μας. Ἄπ' ὅ,τι ἤξερε ὁ λοχαγὸς τῆς πυροβολαρχίας, οἱ δυνάμεις μας βρισκόντουσαν στὰ ὑψώματα τῆς Στεπίζας καθὼς καὶ κάπου, πρὸ ἀπὸ τὸ Δρίνο, στὶς πλαγιὰς τοῦ ἀντικρουνοῦ βουνοῦ ποὺ ὑψωνε τὶς γρανιτένιες κορφές του ὡς τὰ μπαμπακωτὰ σύνεφα.

— Νὰ προχωρήσω, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν δυνάμεις μας στὸ δρόμο, δὲ μπορῶ. Τὶ ν' ἀναφέρω στὸ Σύνταγμα μου; ρώτησα ἀπελπισμένος.

— Ἄν συνεχίσης, θὰ σὲ γτυπήσουν ἀπὸ κάπου οἱ Ἰταλοὶ καὶ τότε πῶς θὰ ξέρεις τὴ θέση ἐκείνων ποὺ θὰ σὲ... σκοτώσουν. Ἐκτὸς ἂν ἀνέβης στὴ Στεπίζα, πράγμα φρονιμώτερο, ὅποτε θὰ κατατοπισθεῖς ἀπὸ τὸ διοικητὴ τῶν πεζικάριων ποὺ βρίσκεται κάπου στὶς κορφές τῆς, με συμβούλεψε ὁ λοχαγὸς χαμογελώντας μ' ἓνα μακάβριο τρόπο. Κεῖνη τὴ στιγμὴ σίμωσε κι' ὁ ὑπίλαρχος ποὺ μόλις εἶχε φτάσει με τὶς κατσαρίδες του καὶ χωρὶς ν' ἀκούσει τὰ ὅσα εἶπε ὁ λοχαγός, συμφώνησε μαζί του.

— Ναι, ναί, ναί, ναί. ναί, ἔτσι πρέπει νὰ κάνεις, ἔτσι πρέπει νὰ κάνεις...

Δὲν πρόλαβα νὰ γελάσω, μήτε νὰ θυμώσω. Ἀπὸ τὸ ἀνικρυνὸ ὑψωματάκι, περ' ἀπὸ τὸ Δρίνο, τινάχτηκε ἓνας τρίδυμος καπνὸς κι' ἀμέσως ὕστερα ἀκούστηκαν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας τὰ στριγγὰ οὐρλιάσματα τριῶν ὀβίδων ποὺ ἔσκασαν μιὰ ὕστερα ἀπ' τὴν ἄλλη λίγα μέτρα πίσω μας, πλάι σχεδὸν στὰ κανόνια.

— Ὀλμοι, φώναξε κατάγλωμος ὁ ὑπίλαρχος καὶ πῆρε νὰ τρέχει κατὰ τὸ ποτάμι.

— Πυροβολικό, δήλωσε κοφτὰ ὁ λοχαγὸς καὶ πῆρε ν' ἀνηφορίζει πρὸς τὸ βορεινὸ ὑψωμα με βιαστικά, ἀλλὰ συγκρατημένα βήματα.

— Ὀλμοι ἢ πυροβολικό, συλλογίστηκα ἐγώ, γιὰ μᾶς εἶναι τὸ ἴδιο. Τὸ μέρος εἶναι ἐπισημασμένο, πρέπει λοιπὸν νὰ καλυφθοῦμε τὸ γρηγορότερο. Οἱ μοτοσυκλέτες ἀραδειασμένες στὸ δεξιὸ τοῦ δρόμου, με ἀποστάσεις εἴκοσι μέτρων ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἶταν σχετικὰ ἀσφαλισμένες. Οἱ στρατιῶτες ὅμως κάπου πρέπει νὰ καλυφθοῦν. Ἐβαλα τὶς φωνές:

— Καλυφθῆτε ε ε ε...

Πρὶν ἀποφασίω ἂν ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσω τὸν ὑπίλαρχο πρὸς τὸ ποτάμι ἢ τὸ λοχαγὸ πρὸς τὸ ὑψωμα, ἄλλα οὐρλιαχτὰ κι' ἄλλες ἐκρήξεις μπροστὰ καὶ πίσω ἀπ' τὴ θέση ποὺ στεκόμουν μ' ἔπεισαν νὰ τοῦ δίνω τὸ γρηγορότερο. Κίνησα τὴ στιγμὴ ποὺ μιὰ ὀβίδα ἔσκασε ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ τὸ λοχαγὸ τοῦ πυροβολικοῦ κι' αὐτὸ ἔπαιξε ἀποφασικτὸ λόγο. Ἐτρεξα πρὸς τὸ ποτάμι ἀκουσα νὰ φωνάζουν τ' ὄνομα μου. Εἶταν ὁ ὑπίλαρχος με τρεῖς ἄλλους στρατιῶτες μου κάτω ἀπὸ μιὰ παλιὰ πέτρινη γέφυρα, πράσινη ἀπὸ τὶς λειχῆνες καὶ τὰ χόρτα ποὺ φύτρωναν ἀνάμεσα στοὺς ἄρμους τῆς. Χώθηκα πλάι τους ἐνῶ σ' ὀλόκληρη κείνη τὴ στενὸμακρη ἔχταση ἄρχισε μιὰ τρομαχτικὴ βροχὴ ἀπὸ ὀβίδες κάθε διαμετρήματος ποὺ ἔπεφταν ἀπὸ δεκάδες κανόνια.

Νὰ μὴ μπῆξει τὰ νύχια του στὴν ψυχὴ σου ὁ φόβος. Εἶναι ἱκανὸς ν' ἀναποδογυρίσει κάθε ἀξία καὶ νὰ σὲ κατακυλήσει πολὺ βαθειά...

Κάτω ἀπὸ τὸ γεφύρι μείναμε ὡς τὶς πέντε. Κ' εἶταν σχεδὸν μιὰ ὄταν γυρέψαμε τὴν προστασία του. Ὅσο δυνατὰ κι' ἂν εἶταν τὰ νεῦρα μας, ἢ διάρκεια τοῦ βομβαρδισμοῦ κ' ἢ ἔντασή του δὲ μπορούσε παρὰ νὰ τὰ γαλαρώσει. Τὰ παρατράγουδα ὅμως ποὺ ἔγιναν κάτω ἀπὸ τὸ ἀπίθανο ἐκεῖνο «καταφύγιο» ποὺ σειώταν καὶ γκρέμιζε πάνω μας χόματα, πέτρες καὶ σουβάδες σὲ κάθε κοντινὴ ἐκρηξή, μήτε μπορούσα νὰ τὰ φαντασθῶ. Ὁ ἓνας, κουρέας κάποτε τῆς Ἰλῆς μας καὶ τώρα ὁδηγὸς μοτοσυκλέτας... ντρόπιασε τὴν Ἑλλάδα με τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ντρό-

πιασε τὴ Γαλλία ὁ μέγας ἐκεῖνος ἥρωας τῆς Ταρασκῶν, ὁ θαυμάσιος Ταρταρίνος. Ἐνας δεύτερος, ὁδηγὸς κι' αὐτὸς μοτοσυκλέττας, πάτησε τὰ κλάματα εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχή, φωνάζοντας τὴ μάνα του, καὶ δὲ σταμάτησε νὰ κλαίει μῆτε καὶ τότε πὺν φύγαμε. Τότε ὅμως ἔκλαιε ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὴν κατάντια του κι' ἄς μὴν τὸν κοροΐδεψε κανένας. Κεῖνος ὅμως πὺν ἔπαθε πραγματικὴ πανωλεθρία εἴταν ὁ ὑπίλαρχος. Ἄρχισε τοὺς σταυροὺς, τὶς ἐπικλήσεις καὶ τὰ ταξίματα λαμπάδων στὸν Ἀϊ-Λευθέρη πὺν εἴταν ἡ γιορτὴ του κι' ὅταν γιὰ μιὰ στιγμή πὺν τὸ παράκανε χαμογέλασα εἰρωνικά, θύμωσε, τράβηξε τὸ πιστόλι, σημάδεψε τὸ στήθος μου κι' ἄρχισε νὰ ξεστομίζει τοῦτα τ' ἀποκαλυπτικὰ λόγια:

— Παλιομπολσεβίκε, ἄθεε, γελᾶς; Θὰ σὲ σκοτώσω σὰ σκυλί, ἐξαιτίας σου τραβᾶμε ὄλα τοῦτα... Μὴ θαρρεῖς καὶ δὲν ξέρω ποιὸς εἶσαι καὶ τί ἔκανες; Ἐννοια σου, κακομοίρη, κι' ἂν γλυτώσουμε θὰ ἴδεις τί ἔχεις νὰ πάθεις...

Ἐξακολουθοῦσα νὰ χαμογελῶ χαζά, τοῦ χάιδεψα τὸ μπράτσο, μὲ τὴν πιὸ φιλικὴ ἔκφραση πὺν κατάφερα νὰ δώσω στὸ πρόσωπό μου, τὸν ὑποχρέωσα νὰ συνέλθει.

— Εἶναι καὶ φαντᾶροι κοντὰ μας, δὲν πρέπει νὰ μᾶς βλέπουν σ' αὐτὰ τὰ χάλια... τοῦ ψιθύρισα στ' αὐτί.

Φάνηκε νὰ ἤρμει καὶ τότε νόμισα πὺς μπορούσα νὰ καπνίσω, λαχταροῦσα τόσο πολὺ ἓνα τσιγάρο...

— Μὴ γιὰ τὸ Θεό, φώναξε κι' ἄρπαξε ἀπότομα τὸ τσιγάρο ἀπὸ τὰ χεῖλη μου. Θὰ ἴδουν τὸν καπνὸ καὶ θὰ μᾶς ἐπισημάνουν...

Δὲν κάπνισε κανεὶς μας ὡς τὴν ὥρα πὺν φύγαμε, κι' ἄς εἴταν καλυμμένος ὁ τόπος ἀπὸ ἓνα πυκνὸ σύννεφο σκόνης καὶ καπνοῦ ἀπ' τὶς χιλιάδες ἐκρήξεις.

Κατὰ τὶς πέντε ἀραίωσαν τὰ πυρὰ καὶ μετατοπίστηκαν νοτιώτερα, πίσω ἀπὸ τὰ ὑψώματα, πρὸς τὴ γέφυρα τοῦ Δρίνου. Βοήκαμε τὴν εὐκαιρία καὶ βγήκαμε ἀπ' τὸ γεφύρι. Ἄρχισε κιόλας νὰ νυχτώνει κι' ὡς νὰ μαζέψουμε τοὺς ἄντρες μας καὶ νὰ φύγουμε ἀπ' τὸ καταραμένο ἐκεῖνο μέρος, νύχτωσε γιὰ καλά. Οἱ ζημιές μας εἴταν ἀσήμαντες: ἀπ' τοὺς ἄντρες μας δὲ μάτωσε μύτη, ἀπὸ τὶς μοτοσυκλέτες μας μιὰ μόνο πὺν εἶχε ἀναποδογυρίσει εἶχε σπάσει τὸ φανάρι της. Ἐλλειπε καὶ μιὰ δίκυκλή μαζί μὲ τὸν ὁδηγὸ της, οἱ ἄντρες μου βεβαίωσαν πὺς τὸν εἶδαν νὰ τὴν καθαλᾶ καὶ νὰ φεύγει πρὸς τὴ γέφυρα τοῦ Δρίνου ἀπὸ τὶς πρῶτες κανονίες. Δὲν ἀνησύχησα, θὰ τὸν βρῖσκαμε ὡς τὸ πρωί, δὲ μπορεῖ νὰ εἶχε πάει μακριά.

Μεγάλες ζημιές εἶχαν πάθει τὰ μουλάρια τοῦ πεδινοῦ. Τὰ πέτυχαν συγκεντρωμένα στὴν παραδιπλὴν χαράδρα καὶ τὰ λιάνισαν κυριολεκτικὰ.

Διανυχτερεύσαμε σ' ἓναν κατεστραμμένο νερόμυλο. Ἐκανε κρύο, δὲν εἶχαμε ξύλα νὰ κάψουμε στὸ τζάκι, κάναμε καὶ μεῖς ὅ,τι κι' οἱ προηγούμενοι. Ἑλληνες κι' Ἰταλοί: ξηλώναμε τὸ πάτωμα καὶ ρίχναμε τὰ σανίδια στὴ φωτιά.

Ἐπρεπε νὰ συντάξουμε καὶ μιὰν ἀναφορὰ γιὰ τὸ Σύνταγμα, ὅλο καὶ θὰ μαθεύτηκε ἡ περπέτειά μας καὶ θ' ἀνησυχοῦσαν γιὰ μᾶς. Ὁ ὑπίλαρχος, ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα καὶ δὲ μ' ἔβλεπε νὰ παίρνω χαρτὶ καὶ μολύβι, καθόταν σ' ἀναμμένα κάρβουνα. Στριφογύριζε γύρω μου, μοῦ πρόσφερε τσιγάρα πὺν δὲν τᾶπαιρνα, ὅταν ἤρθε ἡ ὥρα νὰ φᾶμε τὸ βραδυνὸ μας τὸν ἄφησα κι' ἔφαγα συντροφιά μὲ τὸ Γιῶργο, τὸν ὁδηγὸ μου. Κατὰ τὶς ἐννιά σύρθηκε κοντὰ μου κι' ἄρχισε νὰ μὲ παρακαλεῖ νὰ ξεχάσω ὅ,τι ἔγινε, νὰ ὑπόσχεται ξανά τοὺς λαγούς μὲ τὰ πετραχειῖα του, νὰ γυρεῖ συγγνώμες.

— Δὲν ἔχεις καμμιά δουλειὰ ἐσὺ μὲ «ἄθεους παλιοκομμουνιστές», τοῦ εἶπα θυμωμένος.

Ὅσο δὲ μπόρεσα νὰ τοῦ κρατήσω ἄχτι μῆτε λεπτὸ ἀπ' ἐκεῖ κι' ὕστερα. Ἐγραψα τὴν ἀναφορὰ πὺν τὴν ὑπόγραψε βάζοντας μιὰν καταπληκτικὴ σὲ σχέδια ὑπογραφή καὶ τὴ στείλαμε στὴ Διοίκηση.

Τ' ἄλλο πρωὶ ἀνέβηκα στὴ Στεπίζα, συναντήθηκα μὲ τὸ Διοικητὴ, τοῦ ἀνάφερα καταλεπτῶς τὰ χτεσινὰ καὶ πῆρα ὅσα στοιχεῖα μοῦ χρειαζόντουσαν μ' ὅλες τὶς λεπτομέρειές τους. Τούτῃ τῇ φορᾷ ἡ ἀποστολή μας τέλειωσε ὀριστικὰ γιατί καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ στείλαμε εἶταν ὀλοκληρωμένα.

Δὲ θὰ συνεχίσω τὴν ἐξιστόρηση τῆς ζωῆς καὶ δράσης μου στὸ Ἄλβανικό, ὅσο κι' ἂν μοῦ εἶναι εὐχάριστο ν' ἀναπολῶ, σήμερα ποὺ ὁ χρόνος ἔσβησε τὶς φοβερὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴ σκληρὴ δοκιμασία μας, τὰ περιστατικὰ ποὺ ἔζησα. Κι' αὐτὸ ὄχι γιατί δὲν ἄξιζαν μιὰ περιγραφή, ἀλλὰ γιατί ἴσως θὰ ὑποπτευόταν κανεὶς πὼς ἤθελα νὰ κάνω ρεκλάμα στὸν ἑαυτὸ μου.

Πρὶν ὅμως κλείσω τοῦτο τὸ κεφάλαιο, νομίζω πὼς πρέπει ν' ἀναφέρω σύντομα τοὺς λόγους ποὺ μὲ πίκραναν καὶ μ' ἔκαναν νὰ βγάλω κι' ἄλλα συμπεράσματα, καθόλου τιμητικὰ γιὰ κείνους ποὺ κρατοῦσαν στὰ χέρια τους, τὶς τύχες τῆς πατρίδας καὶ γιὰ τὸ καθεστῶς ποὺ ἀντιπροσώπευαν.

Νομίζω πὼς:

Ὅταν ἀναποδογυρίσαμε τοὺς Ἴταλοὺς καὶ τοὺς πῆραμε φαλάγγι χτυπῶντας τους ὅπου δοκίμαζαν νὰ σταθοῦν κ' ἢ μιὰ νίκη ἀκολουθοῦσε τὴν ἄλλη μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσουν ἐκεῖνοι τὸ ἠθικὸ τους καὶ τὸ δικό μας ν' ἀνεβεῖ στὰ οὐράνια, οἱ ἡγέτες μας δὲν ἐκμεταλλεύτηκαν τὴν κατάστασι κι' ἀντὶ νὰ τοὺς κυνηγήσουμε ὥσπου νὰ τοὺς ρίξουμε στὴ θάλασσα, ἀρχίσαμε τὶς παρελάσεις καὶ τὰ σαλτανάτια μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ξαναγυρίσουν χωρὶς ἐνόχλησι ἀπὸ μέρους μας οἱ Ἴταλοὶ στὰ μέρη ποὺ ἐγκατέλειψαν, νὰ τινάξουν τὶς γέφυρες, νὰ κατασκευάσουν ὄχυρα ἀπὸ μετὶν-ἀρμέ, νὰ φέρουν καινούργιες ἐνισχύσεις καὶ νὰ μᾶς καθηλώσουν ὀριστικὰ, μετατρέποντας τὸν πόλεμο ἐλιγμῶν σὲ πόλεμο χαρακωμάτων. Ἐνας τέτοιος ἀγῶνας ὅμως χρειαζόταν πλούσιες προμήθειες σὲ τρῶφιμα, ἱματισμὸ, πυρομαχικὰ καὶ σύγχρονα μέσα ποὺ δὲν τὰ εἶχαμε.

Δὲν φέρνω καμμιά εὐθύνη γιὰ τοῦτο.

Καθημερινὰ πλημύριζε ὁ οὐρανὸς ἀπὸ κάθε λογιῆς ἰταλικὰ ἀεροπλάνα ποὺ βομβάρδιζαν ἢ πολυβολοῦσαν τὶς θέσεις μας καὶ τὶς μεταφορὲς μας. Καὶ δὲν εἶδαμε μήτε γιὰ δείγμα ἓνα δικό μας βομβαρδιστικὸ ἢ καταδιωχτικὸ. Κάτι «Χαρικαίην» ἐγγλέζικα, ἔκαναν κάπου—κάπου τὴν ἐμφάνισι τους ὅμως κι' αὐτὰ εἶταν λιγοστὰ καὶ δροῦσαν μὲ μεγάλη περίσκεψη.

Ἀντίκρου μας βρισκόντουσαν ἄπειρες ἐχθρικές πυροβολαρχίες, ἐφοδιασμένες μὲ ἀνεξάντλητα πυρομαχικὰ, Δὲν ἄφηνα εὐκαιρία ποὺ νὰ μὴ μᾶς ρίξουν χιλιάδες ὀβίδες. Κι' ὥστόσο, τὰ λιγοστὰ κανόνια μας ποὺ εἶταν ἐπανδρωμένα μὲ ἄξιους βαθμοφόρους καὶ στρατιῶτες, ἔμεναν βουβὰ βδομάδες ὀλόκληρες γιατί, λείπει δὲν εἶχαν παρὰ μόνο τὰ πυρομαχικὰ ἀσφαλείας κι' ἀπὸ κάποτε μήτε κι' αὐτὰ.

Γιὰ τὸν πόλεμο τῆς Ἄλβανίας μίλησαν πολλοί, πιδ εἰδικοί καὶ πιδ κατατοπισμένοι ἀπὸ μένα. Ἐγὼ δὲ γράφω παρὰ ὅ,τι εἶδα μὲ τὰ μάτια μου. Θὰ μιλήσουν κι' ἄλλοι, ἀργότερα. Κανένας ὅμως ἀπ' ὅσους μίλησαν δὲν ἀμφισβήτησε τὴ μεγάλη ἴσως ἀλήθεια πὼς, ἂν κρατήσαμε τόσον καιρὸ στ' ἀφιλόξενα ἐκεῖνα βουνά, ἂν δοξάσαμε τὴν πατρίδα γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα, τὸ χρωστᾶμε ἀποκλειστικὰ στὴν παλληκαριὰ καὶ τὸν ἥρωισμὸ τῶν φαντάρων καὶ ἀξιωματικῶν μας, καὶ στὴν ἀποφασιστικότητά τοῦ λαοῦ μας.

ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΩΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΑΙ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ

Ὁ Ἴπποκράτης ἀντιπροσωπεύει τὴν χρυσοῦν
περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Ἱατρικῆς Ἐπιστήμης
Siegerist

I

Σχολιαστὰὶ καὶ ἐρμηνευτὰὶ τῶν διασωθέντων ἔργων τοῦ Ἴπποκράτους ὑπῆρξαν πολλοὶ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων μέχρι τοῦ Littré, ὅστις ἔφερεν εἰς φῶς ἓνα ἔργον μνημειῶδες περὶ τοῦ Ἴπποκράτους μετὰ τὸν τίτλον *Denre d' Hippocrate* (Paris 1861).

Κατὰ τὸν Γάλλον Ἱατρὸν Siegerist, ὅστις ἐγένετο διεθνῶς γνωστὸς διὰ τὸν ρόλον του ὡς Ἱστορικοῦ τῆς Ἱατρικῆς Ἐπιστήμης, καὶ ἐγκατέλειψε μετὰ τὸν θάνατόν του (1957) μίαν Παγκόσμιον Ἱστορίαν τῆς Ἱατρικῆς ἐξ 783 σελίδων (1).

Σχολιαστὰὶ καὶ ἐρμηνευτὰὶ τῶν διασωθέντων ἔργων τοῦ Ἴπποκράτους ὑπῆρξαν πολλοὶ, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλέους τοῦ ἐκ Καρύστου κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα π.Χ., ὅστις ἐγκατέλειψε μάλιστα καὶ μίαν λεπτομερῆ περιγραφὴν περὶ Ὑγιεινῆς καὶ Διαιτητικῆς, περισωθεῖσαν εἰς τὸ *Corpus Hippocraticus*.

Εἰς τὴν ὡς ἄνω συγγραφὴν τοῦ Siegerist ἀφιερῶνται σπουδαῖον καὶ μακροσκελὲς κεφάλαιον διὰ τὴν συλλογὴν ἐπίσης τῶν Ἱπποκρατικῶν ἔργων, καίτοι εἶναι δυσχερῆς, κατὰ τὸν Siegerist, ὁ διαχωρισμὸς τῶν Ἱπποκρατικῶν ἔργων εἰς ἀυθεντικὰ καὶ μὴ, διὰ τὸν λόγον ὅτι διὰ κανὲν βιβλίον τοῦ *Corpus Hippocraticus* δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ἀποφανθοῦμε μετὰ ἀκριβείας περὶ τῆς γνησιότητός του.

Δύο διάλογοι τοῦ Πλάτωνος μιλοῦν γιὰ τὸ Ἱπποκρατικὸν ἔργον, ἀυθεντικὰ ὅμως στοιχεῖα γιὰ τὴν ζωὴν τοῦ Ἴπποκράτους δὲν ἔχομεν, καίτοι κατέχομεν τέσσαρας περὶ αὐτοῦ Βιογραφίας, ἀποφαίνεται (2) ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος διάσημος συγγραφεὺς τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς. ὁ Siegerist.

Πάντως:

Αἱ Ἱατρικαὶ Σχολαὶ τῆς Κῶ—Πατρίδος τοῦ Ἴπποκράτους καὶ τῆς Κνίδου, ἐπιλέγει ὁ Siegerist, διαπιστώνουν ὅτι ἤλθον εἰς φῶς κατὰ τὸν 5ον καὶ 6ον αἰῶνα π.Χ. περὶ τὰ 60 Ἱπποκρατικὰ ἔργα.

1) Siegerist, *Weltgeschichte der Medizin*, Zürich 1962.

2) Zwei Dialoge Platons bezengen uns den Namen und die Existenz Hippocrates.

Viel mehr Authentischea wissen wir aus Seinén Leben nicht, obgleich wir der Biographien über ihn besitzen.

Siegerist

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ προεισαγωγικῶς περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς διὰ μέσου τῶν αἰῶνων κληροδοτηθείσης παραδόσεως.

Ἀπὸ τῆς καθαρῶς δὲ μεταφραστικῆς πλευρᾶς τῶν Ἱπποκρατικῶν ἔργων—ἐκτὸς τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ—Ἡπειρῶται λόγιοι καὶ ἐπιστήμονες εἶναι:

Ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων

(Διευθυντῆς τῆς πάλαι ποτὲ Μπαλαναίας Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀντίπαλος τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδα εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα) καὶ ὁ Ἀκτινολόγος Ἰατρὸς καὶ μέλος Διεθνῶν Ἰατρικῶν Συνεδρίων:

Βασίλειος Χρήστου

ἀπὸ τὸ Ἀσημοχώριον τῆς ἱστορικῆς καὶ θρυλικῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης.

II

Καὶ ἡ μὲν Μεταφραστικὴ ἐργασία τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου περιωρίσθη μονάχα εἰς τοὺς Ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ τοῦ Ἰατροῦ Βασιλείου Χρήστου περιέλαβε:

Μετρικὴν ἀπόδοσιν «τῶν Παραγγελιῶν» τοῦ Ἱπποκράτους, ἐλευθέραν ἀπόδοσιν τοῦ Νόμου τοῦ Ἱπποκράτους, μετρικὴν ἀπόδοσιν τοῦ περὶ Τέχνης Ἱπποκρατικοῦ βιβλίου, νέαν διαίρεσιν καὶ τιτλοποίησιν καὶ ἐλευθέραν ἀπόδοσιν τοῦ περὶ Ἰητροῦ καὶ περὶ Ἑύσχημοσύνης τοῦ Ἱπποκράτους, ἐνῶ παραλλήλως συνεχίζεται ἡ μεταφραστικὴ του ἐργασία καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ Ἱπποκράτους,

Ἄπασαι δὲ αἰὼς ἄνω ἐργασίαι τοῦ ἱατροῦ Χρήστου ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον ἀνακοινώσεων εἰς Ἰατρικὰ Συνέδρια καὶ ἀναδημοσιεύσεων εἰς Ἰατρικὰ Περιοδικὰ (1).

Γύρω ἀπὸ τὴν μεταφραστικὴν ἐργασίαν τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου διὰ τὸν Ἱπποκράτην ἀνεῦρεν ἡ ταπεινότης μας χειρόγραφόν του, ἀποκείμενον εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην μετὸν τίτλον:

«Ἐρμηνεία εἰς τοὺς Ἀφορισμοὺς τοῦ Ἱπποκράτους καταστρωθεῖσα εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ Μπαλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων» (2).

Παραθέτομεν μετάφρασίν του γύρω ἀπὸ τὸν πρῶτον Ἀφορισμὸν τοῦ Ἱπποκράτους «εἰς κοινὴν φράσιν» ὡς ἀποκαλεῖ ὁ ἴδιος τὴν Νεοελληνικὴν ἀπόδοσίν του.

Τὴν μεταφραστικὴν ἐργασίαν του ὁ Μπαλάνος διαιρεῖ εἰς δύο κατηγορίας:

- 1) Εἰς ἐρμηνείαν κατὰ λέξιν, καὶ
- 2) Εἰς ἐρμηνείαν αἰτιώδη

ὅπως ἀποκαλεῖ ὁ ἴδιος τὲς δυὸ αὐτὲς μορφὲς τῆς μεταφραστικῆς του ἐργασίας καταστρωθείσης, ὡς λέγει, «εἰς κοινὴν φράσιν».

Ἴδου δεῖγμα τῆς μεταφραστικῆς του ἐργασίας γύρω ἀπὸ τὸν Αὐτὸν ἀφορισμὸν τοῦ Ἱπποκράτους:

1) Πρβλ. Δελτίον Ἰατροχειρουργικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, Πρακτικὰ ἔτους 1962, Σελ. 502—511 καὶ 525—533.

2) Χειρόγραφον ὑπ' ἀριθμ. 1498 ἐκ σελίδων 1—509 καὶ μετὰ πρόλογον τοῦ Μπαλάνου εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν διάλεκτον.

«Ὁ βίος βραχύς, ἢ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς, ἢ δὲ πείρα σφαλερὴ, ἢ δὲ κρίσις χαλεπὴ.
Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα καὶ τοὺς παρεόντας καὶ τὰ ἔξωθεν»

Ἱπποκράτους Ἀφορισμὸς
(Κατὰ Γαληνόν)

III

«Ἑρμηνεία κατὰ λέξιν

» Ἡ Ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὀλίγη καὶ ἡ τέχνη τῆς Ἱατρικῆς μεγάλη, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἰατρείας γρήγορος καὶ ἡ δοκιμὴ τοῦ ἱατροῦ σφ α λ τ ῆ, καὶ ἡ κρίσις τοῦ καὶ γνώσις δύσκολη, ἀλλὰ πρέπει ὄχι μονάχα ὁ ἱατρὸς νὰ δίδῃ ἐκεῖνα ὅπου πρέπει νὰ κάμνῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ, ἀ μ ῆ νὰ τὰ δέχεται καὶ ὁ ἀρρωστος καὶ νὰ τὰ κάνουν καὶ οἱ παρόντες καὶ νὰ εἶναι καλὰ κυβερνημένα καὶ τὰ ἔξωθεν».

Ἑρμηνεία αἰτιώδης

Βουλόμενος ὁ Ἱπποκράτης νὰ ἐρμηνεύσῃ κεφαλαιωδῶς καὶ ἐν περιλήψει περὶ παντὸς σχεδὸν εἶδους τῆς ἰατρικῆς τέχνης, τρία διδάσκει ὡς χρειωδέστερα διὰ τοῦ α' ἀφορισμοῦ, ὡς διὰ συντομωτάτου προσιμίου.

Καὶ Αὐν μὲν φανερῶναι περὶ τίνος μέλλει νὰ ἐρμηνεύσῃ, Βον δὲ παρασταίνει τὴν δυσκολίαν τῆς θεωρίας καὶ Γον παραγγέλλει πόσα πρέπει νὰ φυλάττωνται διὰ νὰ φανῇ τὸ χρήσιμον τῆς τοιαύτης θεωρίας.

Διαιρεῖται δὲ ὁ ἀφορισμὸς εἰς μέρη δύο, καὶ διὰ μὲν τοῦ αὐο συνάγεται τὸ αὐο καὶ τὸ βον, διὰ δὲ τοῦ βον τὸ γον, ὅ,τι λοιπὸν μέλλει νὰ ἐρμηνεύσῃ περὶ τῆς ἰατρικῆς τὸ φανερῶναι λέγων:

Ἡ δὲ τέχνη μακρὴ:

Ἐπειδὴ οὐδεμία τέχνη εἶναι μακροτέρα τῆς Ἱατρικῆς.—Ὅτι δὲ ἡ ἰατρικὴ εἶναι δυσκολωτάτη εἰς τὴν θεωρίαν, τὸ παρασταίνει διὰ τριῶν λέξεων:

Ὁ βίος βραχύς,
ἢ δὲ τέχνη μακρὴ,
ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς.

Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν ἔχει δυσκολίαν τὸ φανερῶναι καὶ τοῦτο λέγων:

Ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ,
Ἡ δὲ κρίσις χαλεπὴ.

Πόσα δὲ πρέπει νὰ φυλάττωνται εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς Ἱατρικῆς διὰ νὰ φανῇ τὸ χρήσιμόν της, παραγγέλλει διὰ τῶν λοιπῶν, λέγων:

«Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑαυτὸν...καὶ τὰ ἔξωθεν» (1)

ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐρμηνεία σαφεστέρα, ὡς ἐξ ε τ ᾶ ξ ω μ ε ν κάθε μέρος τοῦ ἀφορισμοῦ χωριστά:

A

Ὁ βίος βραχύς

Ἡ Ζωὴ δηλονότι τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου ἀρχίζει νὰ παιδευθῇ τὴν ἰατρι-

1) Τηροῦμεν κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν τὴν αὐθεντικὴν διατύπωσιν τοῦ χειρογράφου.

κήν είναι ὀλίγη συγκρινομένη με τὴν Ἱατρικὴν, διότι δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε εἰς ὄλην τοῦ τὴν Ζωὴν ὁ ἄνθρωπος νὰ μάθῃ ἐντελῶς τὴν ἱατρικὴν τέχνην.

B

Ἡ δὲ τέχνη μακρὴ.

Ἡ Ἱατρικὴ δηλαδὴ τέχνη εἶναι μεγάλη, διότι καὶ ἡ Ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς προείπομεν εἶναι ὀλίγη, καὶ ἡ θεωρία τῆς ἱατρικῆς τέχνης εἶναι **δυσκολοκατάληπτος** καὶ ἡ πρᾶξις τῆς χρειάζεται πολυκαίριαν εἰς τὸ νὰ γένη ὁ ἱατρὸς ἔμπειρος εἰς αὐτήν.

Γ

Ὁ δὲ καιρὸς ὀξύς

Ὁ καιρὸς δηλαδὴ εἰς τὸν ὁποῖον ἀρχίζει νὰ ἱατρεύσῃ ὁ ἱατρὸς τὸν ἀσθενῆ εἶναι γρήγορος, διότι τὸ κορμὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εὐκολομετάβλητον, καὶ πολλάκις στοχαζόμενος ὁ ἱατρὸς πῶς εὐρίσκεται ὁ ἀσθενής, δὲν προφταίνει νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ βότανον, καὶ ὁ ἀσθενής μεταβάλλεται εἰς ἄλλην διάθεσιν, καὶ χρειάζεται ἄλλο βότανον.

Αὕτη δὲ ἡ εὐκολὴ μεταβολὴ συμβαίνει ἢ ἀπὸ αἰτίαν τῆς κράσεως τοῦ ἀσθενοῦς ἢ ἀπὸ ἐξωτερικὰ συμβάντα καὶ **ἀκυβερνησίαις**.

Δ

Ἡ δὲ πείρα σφαλερὴ

Ἡ δοκιμὴ δηλαδὴ ὅπου ἤθελε **κάμη** (1) ὁ ἱατρὸς εἰς τὸν ἀσθενῆ, ὅταν δὲν ἔχει **προδικασμένον** τὸ βότανον, πολλάκις εἶναι **σφαλή** καὶ ἐπιζήμιος, διότι δὲν δοκιμάζει εἰς ἄλογα ζῶα, ὅπου καὶ τὰ βλάπτη δὲν φέρει μεγάλην ζημίαν, ἀμὴ δοκιμάζει εἰς τὸ λογικὸν ζῶον τὸν ἄνθρωπον, ὅπου καὶ ἂν δὲν εὐτυχῆσῃ φέρει φόνον.

Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει ποτὲ ὁ ἱατρὸς νὰ μεταχειρίζεται τὸν ἀσθενῆ, ἀνίσως δὲν γνωρίζει **πρωτῆτερα** τὸ πάθος ἀκριβῶς, καὶ τὸ βότανόν του ἂν εἶναι ἀρμόδιον εἰς τὸ πάθος ὅπου τοῦ δίδει.

E

Ἡ δὲ κρίσις χαλεπὴ

Κρίσις ἐννοεῖται ἐνταῦθα κατὰ δύο τρόπους:

Δηλαδὴ ἢ ἐννοεῖται ὁ λόγος μετὰ τὸν ὁποῖον δύναται ὁ ἱατρὸς νὰ γνωρίσῃ ποίαν **κυβέρνησιν** πρέπει νὰ κάμῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ διὰ ὠφέλειάν του, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ δυσκολώτατον, ἢ ἐννοεῖται κρίσις, ἢ γνώσις ὅπου ἤθελε γένη ἀπὸ ταῖς δοκιμαῖς τοῦ ἱατροῦ, ἢ ὁποῖα γνώσις εἶναι καὶ αὐτὴ δυσκολωτάτη, διότι ἐξ ὑποθέσεως, ἀνίσως ὁ ἱατρὸς δὲν γνωρίσῃ τὸ πάθος καὶ ἤθελε κάμῃ **πολλαῖς δοκιμαῖς**, βέβαια ἤθελε βλάβη, ἢ ἤθελε ὠφελήσῃ.

Πῶς λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ τόσας δοκιμαῖς ἤθελε γνωρίσῃ ὁ ἱατρὸς ποῖον βότανον ὠφέλησεν ἢ ποῖον ἐβλάπεν;

ΣΤ

«Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν.....

.....καὶ τοὺς παρεόντας καὶ τὰ ἔξωθεν».

1) Τηροῦμεν παραλλήλως κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν γραμματικῶν διατυπώσεων τοῦ χειρογράφου.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἰατρικὴ εἶναι δύσκολη καὶ καταγίνεται εἰς τὸ ἐξαιρετοῦ ζῶον τὸν ἄνθρωπον, διὰ τοῦτο συμβουλεύει καὶ ὁ Ἴπποκράτης, πόσα πρέπει νὰ φυλάσσωνται εἰς τὴν κυβέρνησιν (sic) τοῦ ἀσθενοῦς καὶ λέγει δὲν πρέπει μόνον ὁ ἰατρός νὰ δίδῃ ἐκεῖνα ὅπου χρειάζονται εἰς τὸν ἀσθενῆ, ἀλλὰ πρέπει καὶ ὁ ἀσθενὴς νὰ εἶναι ὑπήκοος καὶ οἱ ὑπηρέται τοῦ ἀσθενοῦς ἐπιτήδαιοι, διὰ νὰ κάνωσιν ὅσα προστάζει ὁ ἰατρός, καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ εἶναι καλὰ κυβερνημένα καὶ τὰ ἐξωτερικὰ δηλαδὴ τὸ σπῆτι καὶ ὁ τόπος ὅπου ἀναπαύεται ὁ ἀσθενής, νὰ εἶναι ἐπιτήδεια, ὅπου νὰ μὴ νυγχίζεται ὁ ἀσθενὴς οὔτε νὰ ὀργίζεται οὔτε νὰ λυπηῆται» (1).

Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος
ὁ ἐξ Ἰωαννίνων

IV

Καὶ τώρα μερικαὶ χαρακτηριστικαὶ ἀπόψεις τὰς ὁποίας διατυπώνει εἰς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὸν πρόλογον τῆς ὡς ἄνω μεταφραστικῆς ἐργασίας του γύρω ἀπὸ τοὺς Ἄφορισμοὺς τοῦ Ἴπποκράτους.

Ἴδου ἐπὶ παραδείγματι τί λέγει μὲ τὸν τίτλον:

«Τί τὸ χρήσιμον τοῦ παρόντος πονήματος»

A

«Ὅπερ εἶναι δοκεῖ τοῖς μουσικοῖς ὀργανοῖς ἡ ἀρμονικὴ καλουμένη ἀναλογία, τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἡ ὑγίεια τῷ ἀνθρωπίνῳ πέφυκε σώματι.

Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνα τῶν ἐν αὐτοῖς χορδῶν τὴν προσήκουσαν εὐαρμοστίαν τε καὶ εὐρυθμίαν ἀποδεξάμενα, ἐμμελείας πάσης καὶ μεγίστης ἡδονῆς εἰσὶν ἔμπλεα, παρὰ τοῦ ἐπιδεξίου μουσουργοῦ ἐντέχνως κρουόμενα, οὕτω γε καὶ τῷ τοῦ ἀνθρώπου σώματι, παρούσης μὲν ὑγείας χάρις οὐχ ἡ τυχοῦσα ἐπανθεῖ αὐτῷ τε καὶ ταῖς φυσικαῖς αὐτοῦ ἐνεργεῖαις, ἀπούσης δὲ ταύτης πᾶσά τε ἀδυναμία πρόσεστι καὶ τῶν ἄλλων λυπηρῶν οὐκ ὀλίγα συνεπιγίνεται».

B

Καὶ ἀλλαχοῦ παρατηρεῖ:

«Ὅσον περ τοῖνιν ἡ ὑγίεια τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι φύσει καλῶν ὑπερέχει καὶ ὅτι μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις ἀρετὴ οὔσα τυγχάνει, τοσοῦτον γε καὶ ἡ ἰατρικὴ τέχνη προτιμωτέρα ἐστὶ τῶν λοιπῶν τεχνῶν, ἅμα δὲ καὶ χρησιμωτέρα, ἵνα μὴ τι ταύτην καὶ ἀναγκαιοτέραν τολμιώτερον εἶπω».

Γ

Καὶ συνεχίζων ἐν τῷ ἰδίῳ προλόγῳ του τονίζει:

«Ταύτης οὖν τῆς χρησιμωτάτης καὶ βιωφιλεστάτης τέχνης πάντες σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων ἔγκριτοι:

Τὸν Ἀσκληπιὸν

Εὐρετὴν εἶναι λέγοντες ἐν τοῖς ἰδίῳ ἐκαστος συγγράμμασι τοσοῦτον ἀλλήλων διενηνόχασιν ὅσον ὅς μὲν παρὰ Χείρωνος τοῦ υἱοῦ φημὶ Κρόνου τὴν ἰατρικὴν διδαχθῆναι τὸν Ἀσκληπιὸν ἐθέλουσι, οἱ δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου παρὰ Ἀπόλλωνος παραλαβόντα ταύτην

1) Σελὶς χειρογράφου 1—4 εἰς τὴν ὁποίαν τελειώνει καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ Λουφορισμοῦ τοῦ Ἴπποκράτους κατὰ τὸ κείμενον τοῦ Γαληνοῦ.

δὴ ἀνθρώποις παραδοῦναι, ὥστε κατ' αὐτοὺς τὴν ἰατρικὴν τέχνην δῶρον θεοῦ καὶ θεῖον συνάγεται δίδαγμα».

Δ

Καὶ ἐπιλέγει:

Ἴπποκράτης δὲ τοσοῦτον ἐγκρατῆς τῆς κατὰ τὴν ἰατρικὴν τέχνην θεωρίας γέγονε, ὥστε μὴ μόνον παρὰ πᾶσι σχεδὸν ὁμολογεῖσθαι τοῖς παρ' Ἑλλησιν ἰατροῖς ἀρχαίοις τε ἅμα καὶ νεωτέροις, μηδὲν αὐτὸν διαλαθεῖν τῶν τὴν ἰατρικὴν ἀνηκόντων.

Καὶ ὅταν χάριν καγῶ—ὑπὸ φίλου καὶ ἰατροῦ (1) παροτρυνόμενος μεθ' ἡδονῆς τὸ παρ' αὐτοῦ προταχθὲν ἐδεξάμην καὶ ἔστρεξα, εἰς περὶ τὴν φράσιν τῶν ἀφορισμῶν ἐρμηνείαν καταστρώσασθαι, τὸν Γαληνὸν ἡγεμόνα ποιησάμενος, ὡς γνησιώτατον τοῦ Ἴπποκράτους ἐρμηνευτήν».

Μπαλάνος Βασιλόπουλος
ὁ ἐξ Ἰωαννίνων

V

Καὶ τώρα ἄς δοῦμε εἰκόνες μεταφραστικῆς τέχνης τοῦ ἑτέρου τῶν Ἡπειρωτῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων ὅστις ἠσχολήθη καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν μετάφρασιν ἔργων Ἴπποκρατικῶν, τοῦ Ἰατροῦ Βασιλείου Χρήστου.

A

Δείγματα ἐκ τῆς περὶ Ἰητροῦ μεταφραστικῆς του ἐργασίας ὡς καὶ τοῦ περὶ «Εὐσχημοσύνης» Ἴπποκρατικοῦ κειμένου.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ "ΠΕΡΙ ΙΗΤΡΟΥ,,

ΝΕΑ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ, ΤΙΤΛΟΠΟΙΗΣΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΑ
ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ (*)

1

Τὸ Γιατρὸ βοηθοῦν: Πρόσωπο-σῶμα καλόν, περιποιημένον.
"Ὅχι: Κακοφιαγμένον, κακοντυμένον-πολὺ καὶ μυρωμένον.

- 1 Γιατρὸ βοηθοῦν: Εὐχρωμος νᾶναι εὐσωμος-στὸ φυσικό.
Δὲν μπορεῖ κι' ἄλλους καλὰ νὰ βοηθῆ σῶμα ἀσθενικό.
Μετὰ κάλο-καθαροντυμένον, πουδραρισμένον,
εὐσμος νᾶναι· ἀλλ' ὄχι ὑποπτα ἀρωματισμένον.

2

Τὰ σωματικὰ θέλουν καὶ προσόντα ψυχικά: Ἥρεμος, τακτικός,
καλός, ἠθικός, φιλάνθρωπος, σεμνός—κι' ὄχι ἐπιπόλαιος, κακός.

- 5 Σ' ὄλα αὐτὰ ἄρρωστοι συμβαίνει νὰ διάκεινται εὐνοϊκά.

1) Δὲν κατονομάζει τὸν Ἰωαννίτην ἰατρὸν τῆς ἐποχῆς του, ὅστις τὸν παρώτρυνε νὰ ἀσχοληθῆ καὶ μὲ τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἴπποκράτους.

* Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου εἰς τὸ 18ον Πανελλήνιον συνέδριον τῆς 1. X. E. Ἀθηνῶν, ἐν Καβάλα. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τόμου τῶν πρακτικῶν τῆς Ἰατροχειρουργικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν τοῦ 1962, Σελ. 525—533.

- πρέπ' ὅμως ὁ σώφρων νὰ προσέξῃ καὶ τὰ ψυχικά:
 Λίγα νὰ μιλάς· νᾶσαι στὴ ζωὴ πολὺ τακτικός,
 (γιὰ φήμη μέγιστα ἀγαθά). Καλός; θᾶσαι κι' ἠθικός·
 πρὸς ὅλους καὶ φιλάνθρωπος καὶ ταπεινὸς θὰ εἶσαι.
 10 Πρόστυχα, πρόχειρα ποτέ· πολὺ κι' ἂν θ' ὠφελῆσαι,
 θὰ περιφρονῆσαι. Σκέψη θέλει καὶ πῶς θὰ φερθῆς.
 Ἴδια σ' ἴδιους νὰ μὴ πῆς· γιὰτι δὲν θὰ ἐκτιμηθῆς.

3

**Στὸ πρόσωπο νὰ δείχνῃς σοβαρὸς, μαλακὸς-γλυκὸς·
 κι' ὄχι σκληρὸς-μισάνθρωπος, φαιδρὸς-κουραστικός.**

- Στὸ πρόσωο νὰ δείχνῃς σοβαρὸς κι' ὄχι μοχθηρὸς.
 Νὰ μὴ μισάνθρωπος θεωρηθῆς κι' ἀναιδής· σκληρὸς.
 15 Γελοῖος μὴ-πολὺ φαιδρὸς καὶ γίνῃς κουραστικός.
 Σ' αὐτὰ νᾶσαι ἐπιφυλακτικός, πολὺ προσεκτικός.

4

**Πάντα δίκη νὰ μιλῆς. Μ' ἔργα δίκη ν' ἐπικρατῆς·
 καὶ μὴ καταχραστῆς. Σῶμα καὶ ψυχὴ νὰ συγκρατῆς.**

- Σὲ κάθ' ὁμιλία πρέπει τὸ Δίκηο νὰ κυριαρχῆ.
 Πρέπει ἢ δικαιοσύνη σου νὰ βοηθῆ πολὺ· νᾶν' Ἀρχή.
 Συναλλαγὴ γιτροῦ κι' ἄρρώστου δὲν εἶναι καὶ μικρὴ.
 20 Κάθ' ἂν αὐτὸς στιγμῆ, ὅλα στὸ γιτροῦ παραχωρεῖ:
 γυναῖκα, κόρη, κτῆμα ἀξίας· πλεῖστα· μὴ καταχραστῆς.
 Σ' αὐτὰ νᾶσαι ἐγκρατής. Σῶμα καὶ ψυχὴ νὰ συγκρατῆς.

9

**Φάρμακα, ἐπιδέσμους, καλύμματα—ὅλα πρέπει τὰ πρὸς χρῆση
 μόνος νὰ ἐπιβλέπῃς. Κι' ὅ,τι πιὸ πολὺ στὴν πληγὴ ἀγγίση.**

- Πρέπ' ὅλα νὰ ἐπιβλέπῃς τ' ἀπαραίτητα πρὸς χρῆση.
 Καὶ πιὸ πολὺ τὸ κάθε τι ποὺ στὴν πληγὴ θ' ἀγγίση:
 Φάρμακα, ἐπιδέσμους, γι' ἔλκη γάζες καὶ σκεπάσματα,
 γιὰ καταπλάσματα. Γι' αὐτὰ σὲ τόπους μὲ μιάσματα
 40 πολὺ ν' ἐπιμείνῃς. Ν' ἀφαιρέσῃς, μετὰ νὰ πλύνῃς
 μ' ἄφθονο νερό, νὰ τὰ στεγνώσῃς, νὰ μὴ βραδύνῃς.
 Πρέπει νὰ σκεφθῆς ποῦ πολὺ—ἢ μὴ—θὰ δώσῃς ἀξία,
 στ' ἀπλῶ αὐτὰ δύο. Θᾶχ' ἂν δὲν γίνῃ τρανὴ σημασία.

10

**Ὅταν θὰ ἐπιθέσῃς, ἐπιδέσῃς, ἀφαιρέσῃς ν' ὠφελήσῃς.
 Καὶ ἄλλους νὰ μάθῃς, ν' ἀσκήσῃς, καλὰ νὰ ὀδηγήσῃς.**

- Σ' ἐπίδεση εἰδικὴ ἰατρικὴ πρέπει ν' ὠφελήσῃς
 50 ἀσθενῆ. Δυὸ ὠφελοῦν πολὺ, νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσῃς.
 Νὰ πιέσῃς ὅπου πρέπει κι' ἀνάλαφρ' ἐπιδέσῃς·
 πότε θὰ ἐπιθέσῃς—πρόσεχε—πότε θ' ἀφαιρέσῃς.

- Μάθε καὶ στὸν ἄρρωστο πῶς νὰ τὰ κάμη-μερικά.
 Μὴ φανταχτὰ ἀνώφελα-δεσίματα θεατρικά.
 55 Μὴ τὸν κουράσης κι' ἐπιδείξεις πολὺ ἐγωϊσμό,
 κάμ' αὐτὸ κακό. Ζητεῖ καλὸ κι' οὐχὶ καλωπισμό.

17

Σ' ἐργαλεῖα κι' ὄργανα ν' ἀσκηθῆς πολὺ.
 Εὐκόλη νὰ γίνῃ ἡ χρῆση τους κι' ἀπλῆ.

Σ' ὄργανα ἀναγκαῖα ἰατρείου, πρέπει ν' ἀσκηθῆς πολὺ.
 Ὀδόντ' -ἀμυγδαλεκβολή, ἡ χρῆση σ' ὄλους νὰν' ἀπλῆ.

21

Ν' ἐπιστρατευθοῦν εἰδικοί γιατροί, στρατοὺς ν' ἀκολουθοῦν.
 Φίλους κι' ἐχθροὺς καλὰ νὰ χειρουργοῦν, ἂν τραυματισθοῦν.

- Καὶ τραύματα πολεμικά μ' αὐτὰ νὰ συσχετισθοῦν
 πῶς θὰ χειρουργηθοῦν, βλήματα στρατοῦ ν' ἀφαιρεθοῦν.
 130 Σπάνια αὐτὰ θὰ χρειασθοῦν στὶς κόλεις, γιὰ λαοὺς ἀστούς.
 Γιατὶ καὶ σπάνια συμπλέκονται πολῖτες μὲ στρατούς.
 Αὐτὰ πολλὰ σὲ στρατοὺς συμβαίνουν, συχνὰ σ' ἐχθρικούς.
 Γι' αὐτὸ πρέπει νὰχοῦν οἱ στρατοὶ χειρουργοειδικούς
 νὰ παρακολουθοῦν. Πρέπει αὐτοὶ ν' ἐπιστρατευθοῦν
 135 εἰδικὰ νὰ ἐξασκηθοῦν σ' ὅσα χρησιμοκοιηθοῦν.
 Πορίσματα ὅσα βγοῦν γιὰ χειρουργούς, ν' ἐφαρμοσθοῦν
 πῶς πολὺ γιὰ βλήματα πολεμικά ἐνσφηνωθέντα.
 Ἔτσι δὲν θὰ ποῦν ὅτ' ἀμελοῦν τὸν τραυματισθέντα,
 τὸν ἀγνοοῦν καὶ κανονικά αὐτὸς δὲν χειρουργεῖται
 140 ἀφοῦ ἀπὸ εἰδικούς κι' ἐμπείρους τοῦτο ἐκτελεῖται.
 Γι' ὅλα αὐτὰ κι' ἄλλοῦ ἔχουν γραφῆ, νὰ τὰ ἐκτελήτε.

B

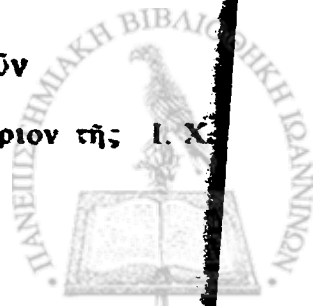
B. K. Χρήστου: Ἰπποκράτους «Περὶ Εὐσχημοσύνης». (Νέα δια-
 ρεσις, τιτλοποίησις κεφαλαίων καὶ ἐλευθέρη μετρικὴ ἀπόδοσις ὀλοκλήρου
 τοῦ ἀρχαίου κειμένου) (*).

2

Ὁ μὴ ἐπιστήμων θὰ εἶναι κι' ἀπρεπής·
 ποταπός, γελοῖος... εἶναι νὰ ντραπῆς.

- Τέχνη καλὴ, δὲν ἔχ' αἰσχροκέρδει-ἀ-σχημοσύνη.
 Θάξῃ κάποια μέθοδος κι' αὐτὴ τεχνικὴ θὰ δίνῃ.
 Δίκη νὰ καταργηθῆ, τέχνη αὐτὴ ἂν δὲν γίνῃ.
 16 Σ' αὐτὴ ξεπέφτουν μᾶλλον νεαροὶ κι' ὅταν ἀνδρωθοῦν

* Ἀνεκοινώθη ἐπὶ τοῦ ἰδίου εἰς τὸ 18ον Πανελλήνιον συνέδριον τῆς 1. Χ.
 Ἀθηνῶν. Τόμος πρακτικῶν 1962. Σελ. 502—511.

κι' ἰδοῦν, μ' ἰδρῶτες θὰ περιχυθοῦν ἀπὸ τῆ ντροπῆ.
 Γέροι καὶ μὲ πάθος νομοθετοῦν: Ν' ἀπαγορευθοῦν
 αὐτὰ στὶς πόλεις. Κι' οἱ ἴδιοι γυρνοῦν καὶ ἐπαιτοῦν ποταποὶ
 στὶς ἴδιες πόλεις· κι' ἐπαγγέλονται τὸν ὁμιλητῆ.
 20 Τοὺς διακρίνεις ἀπ' τῆ στολῆ-ποικιλοπεριβολῆ.
 Κι' ὅσο περήφανα στολίζονται, τόσο μισητοὶ
 καὶ σιχαμεροὶ, ἂν τοὺς ἰδῆς, θὰ γίνουν πιὸ πολὺ.

3

Ἄπιστῶν κι' εὐπρεπῆς, περιβολῆ θάχνη καὶ ἀπλῆ.
 Οὔτε προσποιητῆ...προβολῆ φανταχτερῆ καὶ παρδαλή.
 Ἄπ' τὴν ἐμφάνιση ὁ γιατρός, προσόντα τοῦ μᾶς τὰ φανερώνει.
 Πραγματικὸς γιατρός ἂν εἶναι· κι' ἂν τὴν ἀλήθεια θεμελιώνη.

Τ' ἀντίθετ' αὐτῶν πρέπει νὰ δῆς: Οὔτε περιβολῆ
 παραγγελτῆ—περιέργη· προβολ' εὐπρεπῆ κι' ἀπλῆ.
 25 Οὔτε φτιαχτῆ φανταχτερῆ. μᾶλλον νὰ δείχν' ὡς καλῆ.
 Μελετημένα—μυαλωμένα ἔξω θὰ βαδίσῃ.
 Ἄπ' τὴν περιβολῆ, ἂν εἶναι, θὰ φανῆ: Τυπικός,
 δίχως διαχύσεις—περιέργειες· ὅποιον συναντήσῃ
 σοβαρός· στὶς ἀπαντήσεις ἀκριβῆς καὶ θετικός·
 30 σ' ὁμοίους ὁμιλητικὸς κι' εὔστοχος· στὶς ἀντιρρήσεις
 σκληρός· πρὸς ὄλους γλυκομίλητος· ἡσυχαστικός
 στὶς ταραχές· σιωπῆς τεχνίτης—στὶς συγκρατήσεις·
 σ' εὐκαιρίες πρόσφορος καὶ ν' ὠφεληθῆ· βολικός
 35 στὴν τροφή κι' αὐτάρκης· τὶς περιπτώσεις θὰ κερδίσῃ,
 μ' ὑπομονή κι' ἐπιμονή· σκέψεις θὰ διατυπώνη
 πάντα μ' ἀποδειγμένα· καλλιέπεια ἂν θ' ὁμιλήσῃ,
 χάρη καὶ διάθεση. Κι' ἡ φήμ' αὐτῆ τὸν δυναμώνει·
 γιὰτὶ μὲ τὰ προσόντα τοῦ ἀλήθειας θεμελιώνει.

7

Ἡ Φιλοσοφία μὲ τὴν Ἱατρικὴ νὰ συνταυτισθῆ.
 Ὁ φιλόσοφος γιατρός κι' ἰσόθεος νὰ θεωρηθῆ.

Πρέπει ἡ Φιλοσοφία ἀπ' τὴν Ἱατρικὴ ν' ὀδηγηθῆ·
 κι' ἡ Ἱατρικὴ ἀπ' τὴ Φιλοσοφία· ὅσ' ἔχουν λεχθῆ.
 Γιατρός φιλόσοφος κι' ἰσόθεος νὰ θεωρηθῆ.
 65 Ἡ Φιλοσοφία ὅ,τ' ἔχει, τῶχει κι' ἡ Ἱατρικὴ:
 Ἀφίλαργυρία, αἴσθημα, ἐξαρση, συστολή.
 πρόγνωση, κρίση, ἡρεμία, ἀπάντηση, ἀγνή-λευκῆ.
 γνωμάτευς· ἀνακοίνωσ', ἂν χρειασθῆ κι' ὅπ' ὠφελεῖ.
 καθαρῆ καὶ δίχως προλήψεις· ὑπέροχη-θεία.
 70 Κι' ὅ,τ' ἔχουν τῶχουν νὰ πολεμοῦν: Τραχύ, ἀσωτεία,
 ζηλοφθονία, κλοπῆ, ἀναίδεια κι' ἀπληστία.
 Γνωστὸ θέν' πλούτη γιὰ καταχρήσεις-φιλαλητεία·
 παιδιὰ, χρῆμα-πορνεία, σ' ἰδιά-ξία. Κι' ἐξουσία
 πολὺ σ' ὄλ' αὐτὰ ἔχ' ὁ γιατρός κι' ἡ Φιλοσοφία.

8

**Ἡ Ἱατρικὴ πιστεύει ὅτ' ἀπ' τὸ Θεῖον τὸ πᾶν ἔχει συμβεῖ.
Καὶ ὁ γιατρός δὲν ἔχει τόση δύναμη...τὸ Θεῖον ν' ὑπερβῆ.**

- 75 **Κι' ὑψίστη Θεοῦ ἐπέμβαση ὁ νοῦς μας θ' αἰσθανθῆ.
Θεῖον ὕμνεϊ ἡ Ἱατρικὴ. Ἔχουν π' Αὐτὸ βελτιωθῆ,
γιατρευθῆ πολλοὶ. Κι' ὁ γιατρός, πρὸ Αὐτοῦ θὰ ὑποκλιθῆ.
Δὲν ἔχ' αὐτὸς δύναμη—ὅσο πολὺ κι' ἂν προσπαθῆ—
τὸ Θεῖον ν' ὑπερβῆ. Γι' αὐτὸ κι' ἔχουν πολλοὶ αὐτιαθῆ.**
- 80 **Κι' ἂν πλεονεκτῆ ἡ Ἱατρικὴ, ἔχ' ἀπ' τὸ Θεῖον δοθῆ.
Μπορεῖ καλὰ ν' ἐννοηθῆ π' Αὐτὸ πῶς θὰ ὀδηγηθῆ,
τὸ σῶμα νὰ μεταβληθῆ, βελτιωθῆ-θεραπευθῆ,
(μ' ἐγχείρηση, θεραπεία-δίαιτα) νὰ ἐνισχυθῆ.
Καὶ τὸ πιὸ σοβαρὸ ὅτ' ἔχουν αὐτὰ προσημανθῆ.**

9

**Εὐχαρῆς, σοβαρὸς, ὄχι αὐστηρὸς, φλυαροσαχλὸς, προκλητικὸς.
Οὔτε περίεργος, φαντασμένος, ἀκατάρτιστος καὶ ἀποκρουστικὸς,**

- 85 **Ἄν ἔτσι εἶναι ὅλα κι' εὐχαρῆς πρέπει νὰν' ὁ γιατρός·
κι' ὄχι αὐστηρὸς· πάσχων νὰ μὴ πλησιάζῃ κι' ὁ γιατρός.
Ἦξι καὶ γυμνός, ἀλλὰ κουμπωμένος καὶ σοβαρὸς.
Σ' ἰδιώτες ἄπὸς τ' ἀναγκαῖα κι' ὄχι φλυαροσαχλὸς.
Ἦξι βία νὰ κάμουν θεραπεία, προκλητικὸς.
Καταρτισμένος κι' ἐφωδιασμένος, προνοητικὸς.**
- 90 **Ἦξι περίεργος·φανατισμένος, ἀλλὰ σκεπτικὸς·
Ἦξι στὸ καθῆκον ἀγράμματος κι' ἀποκρουστικὸς.**

13

**Σ' ἄρρωστο πρὶν μπῆς ν' ἐνημερωθῆς, πῶς θὰ τὸν βοηθήσης.
Νὰ ἐφοδιασθῆς· καὶ πρόγνωση ἂν ὀρίσης, φήμη θ' ἀποκτήσης.**

- 110 **Στὸν ἄρρωστο σὰν πῦς μ' ὅλα αὐτὰ καλὰ ν' ἐφοδιασθῆς,
νὰ μὴ δυσκολευθῆς· κι' ὅ,τ' ἐφαρμόσης ν' εὐκολυνθῆς.
Καὶ πρὶν μπῆς, τί πρέπει νὰ κάμῃς, νὰ τὸ διευκρινίσης.
Δὲν θέλει συλλοῆ—πολὺ—πρακτικὰ νὰ βοηθήσης.
Πρέπ' ἐκ πείρας καὶ τὴν πρόγνωση νὰ προκαθορίσης.**
- 115 **Νὰ τὴ μελετήσης κι' ἐντύπωση βαθειὰ ν' ἀφίσης.**

14

**Μὴν ἀργοπορήσης, πολυλογίσης, νευριάσης καὶ μὴ καταφερθῆς.
Νὰ φροντίσης, νὰ ὠφελήσης, νὰ σκεφθῆς, γι' ὅλα νὰ ἐνδιαφερθῆς.**

Πρόσεξ' ἂν μπῆς: Νὰ μὴν ἀργίσης, νὰ τακτοποιήσης
τὴν περιβολή σου· νὰ συστηθῆς, βραχυλογίσης
κι' ἡρεμος κοντὰ του—πρὸς τὸ κρεβάτι—νὰ καθίσης,
νὰ φροντίσης, μὴν ἐναντιωθῆς στὶς ἀπαντήσεις·

- 120 ήσυχία νὰ συστήσης, βοήθεια ν' ἐτοιμασθῆς
ν' ἐξυπηρετήσης. Τέλεια ὄλα νὰ τὰ θυμηθῆς.
Κι' ὅ,τι συστήσης, γι' ὄλα κι' ὡς τὸ τέλος, νὰ ἐνδιαφερθῆς.

15

**Παρακολούθα τον ἐντατικά, νὰ προληφθῆ κάθε ἀπρόοπτη μεταβολή.
"Ἐγκαιρα κι' ἔμπειρα νὰ σωθῆ, ἂν εἶν' ἡ φύση κι' ἡ τύχη του καλή.**

- 125 Συχνές κάμε ἐπισκέψεις· κι' ὄλο βόηθα πιὸ πολὺ,
νὰ μὴ τυχὸν σ' αὐτοὺς ξεφύγη κακὴ μεταβολή.
Κι' ἄστατη κυκλοφορία, εὐκόλα δὲν προληφθῆ
νὰ ἐνισχυθῆ. Ἄν εἶν' ἡ φύση κι' ἡ τύχη του καλή.
Σ' ἀνάγκ' ἐπίβλεψ' ἐνίσχυσ' ἂν δὲν ἔχουν θὰ χαθοῦν·
ἂν ἔμπειρα κι' ἔγκαιρα κρίσεις κακὲς δὲν προληφθοῦν.

16

**Πρόσεχε κι' ἀρρώστου λάθη. Δὲν τὰ κάμει κι' ἄς τάχει μάθη.
Κι' ὅταν αὐτὸς κακὸ θὰ πάθη, στὸ γιαιτρὸ θὰ βροῦν τὰ λάθη.**

- 130 Κι' ἀρρώστων λάθη πρόσεχ' ἀπειθαρχοῦν σ' ὄσα δοθοῦν.
γιατρικά, ὑγρά-καθαρτικά, μισοῦν καὶ θὰ χαθοῦν.
Δὲν θὰ ποῦν ἔγινε ἀπ' αὐτοῦς· στὸ γιαιτρὸ θ' ἀποδοθοῦν.

18

**Σκληρὰ νὰ τὸν μαλώσης καὶ μαλακὰ νὰ τὸν χαϊδέψης.
Κίνδυνο ἂν δῆς νὰ μὴν τὸν πῆς καὶ τὸν καταστρέψης.**

- 135 Κάμε τὰ πάντα μ' ἡρεμία καὶ σταθερότητα.
Κρύψε τὰ πολλὰ στὸν ἄρρωστο, μὲ δεξιότητα.
Πρέποντα διάτασε μ' εὐγένεια κι' ἰλαρότητα.
Ν' ἀποτρέψης αὐστηρὰ μὲ θυμὸ καὶ τὸν χαϊδέψης.
Μὴ πῆς εἶναι θάρθη κακὸ καὶ πολλοὺς καταστρέψης.

20

**Στὴ Φιλοσοφία καὶ Ἱατρικὴ θὰ δίνουν αὐτὰ δόξα καὶ τιμή.
Καὶ σὲ κάθε τέχνη· σ' ὅποιον τὰ βρῆ, τὰ ζῆ, τὰ κληρονομεῖ.
Στὴ δόξα καθένας ἔχει ροπή. Νὰ μάθη γι' αὐτὸ κ' ἐπιθυμεῖ.**

- 145 Φιλοσοφίας κι' Ἱατρικῆς, Δόξα κι' Εὐπρέπεια αὐτά·
καὶ κάθε τέχνης. Βρὲς τα, κράτα, δόστα-σὲ μιά, πιστά.
Δόξα γονιοῦ παιδιοῦ, τ' ἄγνωστα ἂν 'π' αὐτοὺς γίνουν γνωστά.

Βασίλειος Κ. Χρήστου
Ἱατρὸς

(Συνεχίζεται)

ΑΙΩΝΑΣ ΠΑΕΙ!

Μὲ τίς μικρὲς μας τίς φωνὲς πῶς θὰ μπορέσουμε ποτὲς
νὰ στῆσουμε τ' ὀλόλαμπρο τῆς Καλωσύνης δῶμα;
Τῆς Ἀνθρωπιᾶς τὸ φωτεινὸ παλάτι πὸ τραγοῦδ' ἄγνῳ
χαρᾶς ἐντὸς του θ' ἀντηχῶ ἀπ' ὅλους μ' ἓνα στόμα;

Αἰώνας πάει, πὸ μιὰ τρανὴ συμπόνιας ξέσπασε φωνὴ
πάνω ἀπὸ κανονιῶν βροντὲς κι' ἀλλαλαγμοὺς θριάμβου,
τῶν λαβωμένων τὸ πνιχτὸ ν' ἀκούσει ὁ κόσμος βογγητό.
πιὸ δυνατὸ ἀπ' τίς ξέφρενες ἰαχὲς τοῦ διθυράμβου.

Ν' ἀκούση, καὶ νὰ στοχαστεῖ πῶς εἶν' ἀδέρφια του ὅλοι αὐτοὶ
πὸ ἀργοπεθαίνουν, στὴ φωτιά τῆς μάχης ξεχασμένοι,
κι' ἀκόμα ἐκεῖνοι πὸ σεισμοί, κι' ἀρρώστεια καὶ καταδιωγμοὶ
στὸ ἀπάντεχο τῆς συμφορᾶς βρόχι τοὺς ἀμποδένει,

Κι' ὕστερα, χέρι σπλαχνικὸ ν' ἀπλώσει τους, κι' ἀπ' τὸ κακό,
τὴν ἀγωνία, τὴ θλίψη, τὸν καιμὸ, νὰ τοὺς λυτρώσει,
νὰ τοὺς στεγνώσει ἀπαλὰ τὰ δάκρυά τους τὰ θολὰ;
καὶ τὸν ἀπέραντο, πικρὸ τους πόνο ν' ἀλαφρώσει.

Ἔτσι, ἡ φωνὴ πὸ μοναχὴ στὸν κόσμο ἀκούσκει ν' ἀντηχεῖ
ἐδῶ καὶ χρόνια τῶν χρόνων μὲ τ' ἅγιο μῆνυμά της,
ἔγινε Πίστις κι' Ἡθικὴ, καὶ Δύναμις, μὲ μιὰ λευκὴ
σημαία καὶ μ' ἓνα κόκκινο σταυρὸ γιὰ ἔμβλημα της.

Κι' ὅταν περάσουν οἱ καιροί, μιὰ μέρα θάρθει πιὸ ἱερὴ,
πὸ τῆς κακίας τὸ μόλεμα καὶ τοῦ πολέμου οἱ φοῖβες
ἀπὸ τῆς γῆς τὴν ὄψη αὐτὴ παντοτεινὰ θάχουν χαθῆ
μὲς τῆς Ἀγάπης τίς γιορτὲς καὶ τοῦ καλοῦ τίς νίκες.

Κι' ἔτσι οἱ μικρὲς μας οἱ φωνὲς κάποτε θ' ἀκουστοῦν τρανὲς
νὰ τραγουδοῦν στ' ὀλόλαμπρο τῆς καλωσύνης δῶμα
γι' ἀδελφωσύνη κι' ἀνθρωπιὰ κι' εἰρήνη αἰώνια τώρα πιά
ἔμνο χαρᾶς, πὸ ὅλοι οἱ λαοὶ θὰ λένε μ' ἓνα στόμα.

ΚΑΙΤΗ ΒΕΛΛΙΟΥ—ΤΣΟΥΓΓΙΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Φ Ω Σ Α Λ Η Θ Ε Ι Α Σ

Ὁ Κέννεντυ ἐπέθανε
ζήτω ὁ Κέννεντυ!
Φωνὴ δικαίου ἢ φωνὴ του
δὲν ἔσβησε ἀλλὰ ἐπεβλήθηκε
καὶ μέσα ἀπὸ τὸν τάφο του
διὰ τοῦ περιλαλήτου νομοσχεδίου του.
Στὸν «περὶ δικαιωμάτων
τοῦ ἀνθρώπου» ἀγῶνα
τὴν πρώτην Κιμώνειο Νίκη
ἐκέρδισε κατὰ τοῦ χρόνου.
—Τὸ οἰκοδόμημά του
ἀφοῦ ἔχτισε ἀνασχετικό,
μὲ βᾶση τὴν ταφόπετρό του—
Τὸ φῶς τῆς ἀληθείας του
ἀπ' τ' Ἀολιγκτων τὸ κοιμητῆρι
ἔλαμψε ψυχῆς καντήλι
δίς... ἐντὸς τῆς γερουσίας
κι' ἀνάνηψαν οἱ συνειδήσεις!
μὲ τὴν καταύγασή του.
Στὴν ἐντέλειά του ἐψηφίστηκε·
Ὁ διάδοχός του—εἰσηγητῆς
σφραγίδα στὴ βούλα του ἔβαλε
καὶ τὴν ὑπογραφή του
τέλος στὶς φυλετικὰς διακρίσεις
«οὐκ ἔνει Ἕλληνας ἢ βάρβαρος»,
κίτρινος μαῦρος, ἢ λευκός.
Μετὰ τοῦ καλοῦ σπορέα
τὸν θερισμὸ ἦρθ' ὁ καιρὸς
τοῦ πνεύματος καρπὸν γὰ φέρει.
Τὸ ροιδόστημα «τοῦ αἵματος»
μύρο σὰν ἔπεσε στὴν γῆ.
ἐκεῖνο... ἀνθὸς ἀνέβη στὸν οὐρανό!
Καὶ τώρα: Μᾶς ὑπαγορεύει
αὐτὴν του, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κυρίου
τὴν ἀπ' ἄνωθεν ἐπιταγή.

ΓΙΩΡΓΙΟΣ ΑΛΤΗΣ

ΣΤΟΝ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ ΤΟΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ

(Ἀφιερῶται)

Ἀπλὸς στὸ μεγαλεῖο Του κι' Εὐαγγελικὴ
Ἔχει ὁ σεβάσμιος Γέρον τὴν γλωσσὴν μορφή.
Κι' ὡς τὸν θεωρεῖς, εἶν' ὁρατὴ, πᾶ στή λευκὴ
Τὴν κορυφὴν τοῦ Σαβαώθ ἢ εὐχὴ.

Στὰ στιβαρὰ χέρια Του κρατεῖ,
Ἀκλόνητα τὸν στύλο τῆς Χριστιανοσύνης,
Καὶ γύρω Του, ἀπόδιωξε ἢ πολιτεία τὸν φόβο
Κι' ἀκολουθεῖ, μὲ ἐμπιστοσύνη.

Ὡ θεία εὐλογία ποῦ μᾶς δίνει
ἀπὸ τὸ λαμπρὸ Παλάτι ὡς τὸ καλύβι.
Στέκει ἐκεῖ ψηλά, καὶ γιὰ ταῖσι
Ἔχει τῆς Βηθλεὲμ τὸ λαμπρὸ ἀστέρι,

ΕΛΕΝΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

«Τοῦ Νίκου μου, τοῦ πρώτου παιδιοῦ μου»

Γιέ μου,
ὅταν ἦσουν βρέφος ἡμερῶν μετροημένων
κι' ἄπλωνες τ' ἀδύνατα χέρια σου
πάνω στὰ κάγκελα τῆς ἀπέριττης κούνιας
[σου!]

Τότε,
ποῦ τὸ κλάμα σου ἀντηχοῦσε στή στέγη μας,
ἴδιο μὲ κῶμα σὲ κατάσπρη ἀγχή.
ἴδιο μὲ τόνους μελωδίας αὐλοῦ,
ἔγερα πλαῖ σου,
νὰ σοῦ κρατῶ συντροφιὰ,
μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς καρδιάς μου!
Κι' ἤμουν τριαντάφυλλο χαρᾶς,
ποῦ ἀνθοῦσε μὲ τὴ λάμψη τῶν ματιῶν σου!
Κι' ὅμως!

Ὅλα τὰ δῶρα τῆς στοργῆς,
δὲ μπόρεσα μὰ μέρα νὰ σοῦ φέρω!..

Τι κι' ἂν ἔλιωνα στὸν ἰδρωτα τοῦ ἀγῶνα
[μου]
καθὼς ἀναμμένο κεράκι,
στὸ εἰκόνημα τοῦ «Ρόδου τοῦ Ἀμάραν
[του»

σὲ στιγμὲς ὀλονύχτιας δέησης;
Πάντα ὀφειλέτης ἔμενα
στοὺς πόθους μου γιὰ σένα!..
Ἄν μποροῦσες τότε νὰ ξεχώριζες
τὸ σχῆμα καὶ τὸ νόημα τῶν πραγμάτων!
Ἡ ἀγωνία μὲ τρυποῦσε μὲ τ' ἀγκάθια τι
κι' ἢ ντροπὴ μ' ἀγκάλιαζε ὡς τὸ τέλος!
Κι' ὕστερα ὅταν βημάτιζες δειλά,
πάνω ἀπὸ τὸ χόρτο τῆς αὐλῆς μας,
ἔτσι ὀλόστυγρες κυλοῦσαν οἱ στιγμὲς!

Γιέ μου,
τώρα μοῦ γίνηκες δεντροῖ

μέ ρίζες στην καρδιά τῆς γῆς
καὶ μέ κλαδιά στὸν ἥλιο!
Κι' ἔχεις δική σου τὴ ζωή!
Κι' ἔχεις καινούργιους δρόμους!
Γιέ μου,
γυιόκα μου,
ἂν στὶς μέρες τῶν πρώτων σου χρόνων,
ὅλα δὲν σοῦ τᾶδωσα τὰ δῶρα τῆς στοργῆς,
μὴ τὸ κρατήσεις γιὰ παράπονο πικρό.
Θὰ στὸ ξεπλύνω μετὸ δάκρυ τῶν ματιῶν
[μου!..

Γιέ μου,
φῶς μου ἴλαρό,

πάνω στ' ἄσπρο του ἄλογο
ἤρθε ἓνα παλληκάρι!
Μὲ τ' "Αἰ—Γιωργιοῦ τὸ πρόσωπο,
μέ τῆς αὐγῆς τὴν αὔρα.
Κι' εἶπε νὰ βρεῖς τὸν ἄνθρωπο!
Τὸν ἄνθρωπο ἀδελφό σου!
Γιέ μου,
γυιόκα μου,
τῆς ζωῆς μου φῶς!
Τὴν ἐντολή του μὴν ξεχνᾶς
μέσ' στὴν καρδιά σου νᾶχεις!

Π. ΤΣΟΥΤΑΚΟΣ

ΜΟΝΟΤΟΝΙΑ

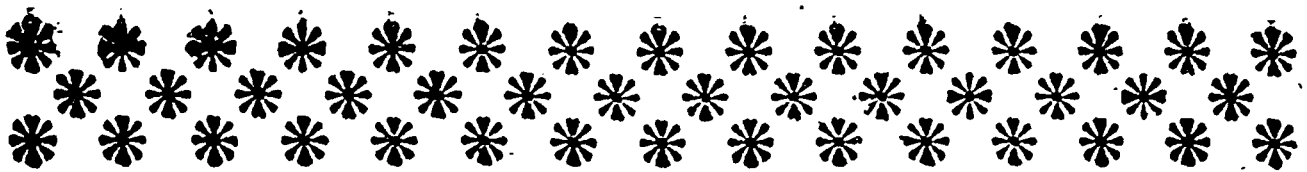
Πάλι χειμώνιασε.
Οἱ ἴδιες μορφές,
οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι
μᾶς περιζώνουν.

Ἴδια σκυμμένες,
σκεφτικές
τοῦ δρόμου οἱ ἀκακίες,
κρυφομιλᾶν γιὰ παγωνιές
κι ἀνατριχίλες.

Τὶ θλιβερὴ μονοτονία!
Πόνου περιδιαβάζοντας
μέσ τις χλωμές ἐσπέρες.
Νὰ περιμένουμε τὴν ἀνοιξή
στῆς μυγδαλιᾶς τὰ κλώνια.
Νὰ περιμένουμε νὰ ρθοῦν
ξανὰ τὰ χελιδόνια.

Γ. Π. ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Σὲ σένα ἀφιερώνω τοῦτο,
ἄγνωστε φίλε,
ποὺ μοιάζεις μὲ μέ,
ποὺ νιώθεις ὅπως ἐγὼ
καὶ ποὺ ἡ ἀνάμνηση εἶναι γιὰ σέ
βάλσαμο καλό,
ποὺ μὲ τὴν ἐλπίδα ζεῖς
νὰ βοῆς αὐτὸ ποὺ ἔχασες,
ἄραγε θὰ τὸ βρεῖς:

ΜΙΑ ΜΕΛΩΔΙΑ

Ἡ ἀπαλὴ ἡ μελωδία
ποὺ ἔρχεται ἀπὸ μακρὰ
ἐκφράζει ἓνα πόνο
ἔχει μιὰ μελαγχολία
σὲ κάνει ν' ἀναπολεῖς
νὰ ὀνειροδέσαι μιὰ χαρὰ
ποὺ κάποτε ἐνιωθες
καὶ ποὺ ἔφυγε γιὰ πάντα
ὅταν ἡ μελωδία σταμάτησε
ὅταν νύχτωσε καλὰ
καὶ γύρισες σπιτί
σφυρίζοντας τὴν μελωδία
μὲ μιὰν ἀνάμνηση γλυκειά.

ΜΑΤΑΙΟΣ ΚΟΠΟΣ

Μέσα στὶς στάχτες βλέπω
μιὰ τόση δὲ μικρὴ φλόγα
νὰ καίει μὲ τὴν μικρὴ της
τὴν ἀδύναμη καρδιά,
νὰ προσπαθεῖ ν' ἀνάψει
νὰ γίνεῖ πιὸ μεγάλη
νὰ φτάσει ψηλὰ στὸ οὐρανὸ
νὰ ἐγγίσει, νὰ μιλήσει μὲ τὰ σύννεφα,
νὰ κάνει θαύματα πολλὰ,
καὶ νὰ ποὺ ἓνας ἄνεμος φυσᾷ
σβύνοντάς της κάθε ἐλπίδα.

ΕΦΥΓΕΣ

Ἐφυγες σὰν τὰ πουλιὰ
μὰ δὲν γύρισες
ὅταν γύρισαν αὐτὰ
μ' ἔκανες νὰ κλάψω
νὰ νιώσω τὴν λησμονιὰ
κι' ὅμως πάντα ἐλπίζα
πὼς θαρροῦσαν πάλι, ξανά,
μὰ δὲν ἦλθες.

ΔΗΜ. ΚΑΠΕΤΣΩΝΗΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΦΙΛΟΠΤΩΧΟ ΤΑΜΕΙΟ

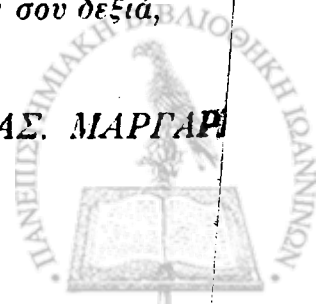
«Εἰς τὰ μεγάλα καὶ λαμπρὰ σαλόνια
τῆς «Μορφωτικῆς Λέσχης» δίδεται ἀπόψε
ὁ ἐτήσιος χριστουγεννιάτικος χορός.

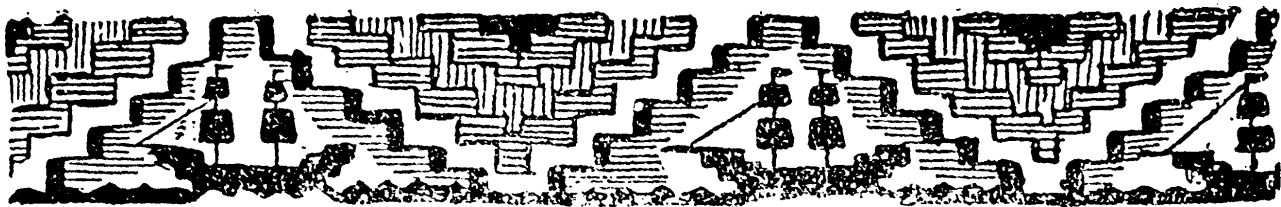
Γλέντι, κρασί καὶ ξεγνιασιά! Αἱ εἰσπράξεις
θὰ διατεθῶσι διὰ τὸ Φιλόπτωχον Ταμεῖον».
Αὐτὴ τὴν ἀγγελία ὁ τύπος γράφει σήμερον...

ΤΟ ΜΑΤΣ

— Ἀγοῦμε, ἀγαπητέμου, βιάσον.
τὸ μάτς σὲ λίγο θάχει ἀρχίσει
καὶ τότε θάναί πιά ἀοργά.
Ἄς ὁ κόσμος θάχει πλημυρίσει γύρω ἀπ'
[26]
Κι' εἶναι τὸ θέαμα σπάνιο:
μέχρι θανάτου ἡ πάλη θὰ κρατήσῃ.
Μονάχα λίγο τὸ πατιόν σου δεξιά,
κι' ἄς πᾶμε πιά....

ΒΑΣ. ΜΑΡΓΑΡ

† ΚΩΣΤΑ ΑΘ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

ΓΛΥΚΕΙΑ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ

Ὁρθρος βαθὺς κι' ἐγὼ «ἐν ἐργηγόρσει» καὶ σὲ λίγο ἔτοιμος γιὰ ὁδοιπορία.

Χάριν ἀναψυχῆς πῆρα τὸ κυνηγετικό μου ὕπλο κι' ὕστερ' ἀπὸ πορεία μισῆς περιόπου ὥρας ἀνέβηκα σ' ἓνα βουνό, ποὺ στὸν τόπο μου τὸ λέμε «Ψηλοβούνι» ἂν καὶ δὲν εἶναι τόσο ψηλό.

Ὁ νυχτερινὸς ἀέρας χაΐδευε ἀκόμα τὸ πρόσωπό μου κι' ἔδινε κάποια καινούργια ζωὴ στὴν φαινομενικὰ κοιμισμένη φύση. Λέγω φαινομενικὰ κοιμισμένη, γιατί δὲν κοιμόταν. Τὰ γανγίσματα τῶν κοπαδιάρικων σκυλιῶν ἀκούονταν καθαρὰ σὰ νὰ προειδοποιοῦσαν τὸ διαβάτη γιὰ τὴν ἀγρυπνὴ φύλαξη τῶν κοπαδιῶν, ποὺ ἦσαν σκορπισμένα στοὺς γύρω λόφους καὶ τοῦ γκιώνη ἢ θλιβερὴ φωνὴ ἀντηχοῦσε στὴν φαινομενικὴ σιγαλιὰ τῆς νύχτας, ποὺ διεκδικοῦσε ἀκόμη τὴν κυριαρχία της μὲ τὴν ξανθοπλόκαμη ἀδελφή της.

Οἱ ἀνθρωποὶ σηκωνόνταν ἀπ' τὸ βαθύ τους ὕπνο, ποὺ εἶναι τόσο γλυκὸς τὸ πρωί, καὶ πῆγαιναν στὶς δουλειές τους. Ἡ νύχτα, ἢ κατὰ τὸν ποιητὴ «ἀμβροσία» καὶ κατὰ τὸν Εὐριπίδη «μήτηρ μελανοπτεροῦγων ὀνείρων», ἔφευγε τώρα καὶ παραχωροῦσε τὴ θέση της στὴ λευχείμουσα ἀδελφή της. Πόσο ὠραία ἑναρμονίζονταν κατὰ τὶς μυστηριώδικες αὐτὲς πρωινὲς ὥρες μὲ στίχους κάποιου ἄγνωστου μου ποιητῆ:

Γεννᾶ τὸν Φοῖβον φωταυγῆ
ὁ τάφος τῆς Σκοτίας,
γίγνεται μήτηρ ἢ σιγῆ
τῆς μάγου Ἀρμονίας
καὶ ἐμψυχοῖ τὸ Ἀχανὲς
γαογενῆς πνοή.

Τώρα ὅλα πῆραν ζωὴ καὶ κίνηση.

Ὁ, ἀληθινὰ «ὅποιος σηκώνεται πρωί, ξαίρει καὶ νὰ ζεῖ».

Ἐνθουσιασμένος ἀποθαύμασα τῆς φύσης τὴ μεγαλοπρέπεια. Χαραυγῆ. Στιγμὴ ποὺ ἡ χαρὰ ἀπλώνεται παντοῦ προσπαθώντας νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν κτίση.

Ἀπ' τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ τῆς πατρίδας μου ὅπου καὶ νὰ γύριζες τὸ κεφάλι, θάμενες ἐκθαμβὸς ἀπ' τὴν ἁρμονία ποὺ βασίλευε στὴν φύση, ἀπ' τὴ μεγαπρέπεια καὶ ἀπὸ τὸ ἐπιβλητικὸ μεγαλεῖο της. Ἀπὸ κάτω του ρέει καὶ γλυκοκελαρύζει τὰ νερά του ὁ Καλαμᾶς. Περνάει ἀπὸ τόπον εὐφορο, ἀπὸ κάμπος μὲ κατάφορτα ἀμπέλια καὶ κατάσπαρτα χωράφια, ἀπὸ λιοστάσια καὶ περιβόλια, ἀπὸ λειμῶνες καὶ δάση καὶ τρέχει νὰ πέσει στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Ἴονιου Πελάγου, ποὺ σὰν κάποια λευκὴ ἀλυσίδα περιβάλλει τὸν ἀπέραντο κάμπο τοῦ Ραγίου μὲ τὶς τόσο μαγευτικὲς τοποθεσίες του καὶ μὲ τὴν ἐνδιαφέρουσα ἱστορικὴ Μονή.

Κοράκια βγαίνοντας ἀπὸ παρακείμενες ἐκεῖ κοντὰ σπηλιὲς καθόνταν ἐδῶ κι' ἐκεῖ κρώζοντας ἀπαίσια. Κάθε φωνὴ καὶ κάθε κίνηση ἀποτελοῦσαν ἐνωμένες κάποιο ψαλμὸ ἐωθινῆς προσευχῆς δοξολογώντας τὸν Πλάστη τους. Σὲ τέτοιες στιγμὲς ἀναλύεται ἡ ψυχὴ μας καὶ δέεται.

Ἀναβαπτίζεται στοῦ ἄπειρου τὴν ἔκταση. Κάποια ἀνατριχίλα περιχύνει τὸ κορμί μου. Ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ εὐλάβεια πρὸς τὸ θεῖο; ἢ ἀπ' τὸν ἄερα, ποῦ ἀπαλοσέρονται στὰ δένδρα; Ὅπου στραφεῖς, ὅπου κοιτάξεις, τὸ μάτι σου ἀναστάνεται ἀναστάνεται στὴ φύση ποῦ θωρεῖς. Ὁμορφὴ πολὺ, ἢ πλάση χαρούμενη, ὁ καιρὸς εἰρηνεμένος. Τὰ πουλιά κελαιδοῦν. Τὰ λούλουδα μωσκομουρίζουν. Σιγοψιθυρίζουν τὰ φύλλα, γλυκομουρμουρῶν τὰ ριάκια.

Ἡ λεύκα ἢ ἀψηλὴ τὰ συντροφεύει. Σὰ νὰ μὴν ἐγγίζω τὴ γῆ, σὰ νὰ πετάω...

Ἡ ψυχὴ μου, ὄλη ἢ ὑψὲς μου σὲ ἔκσταση. Ὀνειρεύεται, σέρονται στοῦ ἄπειρου τοῦ ἀτέλειωτου τ' ἀχνάρια...

Χαράζει, παίρν' ἢ μέρα. Παλεύει τὸ φῶς μὲ τὸ σκοτάδι. Παρακολουθῶ μάρτυρας τῆς πάλης αὐτῆς. Τὸ φῶς ὑπερισχέει, ξεδιαλύνονται τὰ θάμνη καὶ τὸ σκοτάδι ὑποχωρεῖ.

Ὁ ὀρίζοντάς μου τώρα ἀτέρμονος. Χάνεται στὸ μᾶκρος τῶν ἀποστάσεων.

Νά καὶ τοῦ Φοῖβου ἢ ἀδελφῆ. Σ' ἐνὸς βουνοῦ ψηλὴ κορφῆ, γλωμὴ νυχτοδαρμένη. Θὰ πέσει τώρα ν' ἀποκοιμηθεῖ. Δὲ θὰ τὴν προφτάσει ὁ Φοῖβος.

Νά κι' ἢ λίμνη μὲ τὴν πλούσια κι' ἀνατριχιαστικὴ βλάστηση στὶς ὄχθες τῆς. Τί νὰ πρωτοθαυμάσω τὸ νερὸ τῆς τὸ ἀτλαξένιο; τὴ φύση τοῦ νεροῦ τῆς; τὴν αὔρα ποῦ τὸ γλυκοφιλοῦσε; τὸ καλάμι τὸ ψηλόλιγνο ποῦ παράστεκε στὴν ὄχθη καὶ μιλοῦσε μὲ τὰ νερά τῆς; τὸν ἄερα ποῦ ψιθύριζε τὴν ἀγάπη του στὴν ἀνήσυχη τὴ γλῶσση ἢ τῆς γλῶσσης τὴν ἀνατριχιαστικὴ τῆς προστοιβή;..

Θαμπίζοντε τὰ ξέμακρα. Ὁ ἄερας, τὸ παντοτεινὸ ὁμοιόμορφο ροιζήμα του ἀλλάζει τὰ λήια ἀπ' τὰ χωράφια σὲ θάλασσ' ἀνεμόδαρτη. Τὰ κύματά τῆς τὰ στάχνα τῆς κι' αὐτὰ ἔχει κρυφῆς ἐλπίδες. Ὡ, ἀλήθεια, ὅποιος σηκώνεται πρωί, ἐκεῖνος ξαίρει γὰ νὰ ζεῖ.

Νά σου κι' ἔξαφνα χρυσοπόρφυρο σταχτηρόχρωμα ἀπλώνεται στὸ χάος.

Ὅπου ἀρχίζει τὸ ἀδύνατο, τὸ χρυσόχρῳδο τὸ χάος. Κύματ' ἀψηλάφητα ἀπὸ κάποιαν ἔλη διάφανη καὶ μὲ συνοχὴν ἀδιόρατη ταλαντεύονται στὸ ἄπειρο διάστημα.

Κυματισμοὶ ἀπροσδιόριστοι, ἀπαλοθώρητοι, ἀλλάζοντες χρώματα, κι' ἐναλλαγές, κι' ἀποχρώσεις χίλιες χιλιάδες...

Ἐφώτισε ἢ Ἀνατολὴ καὶ σκόρπισε στὴ δύση τὰ κράκουρα, τὰ σύθαμπα.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ μεγάλος ναὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ ἄπειρο φωτίσθηκε μὲ ἄπλετο φῶς.

Ὁ ἥλιος ἔβουσε μὲ τὸ χρυσὸ τοῦ φῶς πρῶτα τ' ἀπέναντι βουνὰ καὶ κατόπι ὄλο τὸν κάμπο κι' ὄλα τὰ ξέφωτα τοῦ τόπου μας. Βλέπω τὸν ἴσκιό μου μακρὺ. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἢ κουκουβάγια κι' ἢ νυχτερίδα φοβούμενες τὴν ἐκτυφλωτικὴ του λάμψη ἀποσυρόνταν στὶς τρῶγλες τους.

Ἐξαφνα κάποια φωνὴ ἀντήχησε, πλούσια, γλυκειά, παθητικὴ. Κάποιο τσομπανόπουλο τραγουδοῦσε:

Σὰ λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνὰ
στοὺς κάμπους τὸ φεγγάρι...

Ἦταν πολὺ καλὸς τραγουδιστής. Τραγουδοῦσε μὲ ὑπέροχη ἡδυπάθεια καὶ τὸ τραγούδι του, ὁ ἦχος τῆς φωνῆς του εἶχε μιὰ ἐξαιρετικὴ γλυκύτητα καὶ κάτι τὸ ἀπόκομο.

Δὲν εἶχε τελειώσει τὸ τραγούδι του ἀκόμη κι' ἄλλη φωνὴ ἀντήχησεν ἀπὸ ἓνα δάσος, φωνὴ γυναίκας ὁμῶς αὐτὴ τὴ φορὰ:

Δὲ μοῦ βαροῦν τὰ ξένα καὶ τὰ μακρυνὰ
μόν' μοῦ βαροῦν τ' ἀντρός μου τὰ μηνύματα...

Είχε πάει για ξύλα μ' άλλες γυναίκες κι' ἐνῶ καταγινόταν στην ἐργασία της τραγουδοῦσε ταυτόχρονα για νὰ αισθάνεται ἐλυφρότερο τὸν κάματο τῆς δουλειᾶς της. Ἡ προσοχή μου στράφηκε πρὸς αὐτή.

Κι' αὐτὸ τὸ τσομπανόπουλο σταμάτησε τὸ τραγούδι του κι' ἄκουε μὲ ἡδυσπάθεια φαίνεται τὸ γυναικεῖο τραγούδι. Πολὺ ὀρθὰ λοιπὸν εἶπε κάποιος πὼς τὸ γυναικεῖο μέλος ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ ἀφαρπάζει κάπως ιδιαίτερα τὴν προσοχὴ τοῦ ἄρρενα.

Κάποιος γέροντας περνῶντας ἀπὸ κεῖ καὶ προτρέποντας τὸ τεμπέλικο ζῶο του νὰ βαδίσαι τόνισε σὰ μὲ παράπονο τὴν ἐμφαντικὴ φράση «Καυμένα νιάτα!..».

Ἄλλὰ ποὺν βλέπω ν' ἀνεβαίνει καὶ νὰ κατεβαίνει τὰ διάφορα μονοπάτια κάποιου διασύλλιου στὸν ἀντικρινὸ λόφο κρατῶντας στὸ 'να του χέρι κυνηγετικὸ ὄπλο καὶ στ' ἄλλο ἓνα κλουβὶ πού μέσα του εἶχε πέρδικα θηλυκιά, «ἵνα, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα, οἱ πέρδικες πρὸς τὴν τῆς θηλείας φωνὴν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀφροδισίων φερόμενοι καὶ ἐξιστάμενοι τοῦ τὰ δεινὰ ἀναλογίζεσθαι ἐν τοῖς θηράτροις ἐμπίπτωσιν». (Ἀπομν. 4).

Ἦταν κάποιος γνωστός μου κυνηγός, πού τὸν εἶχαν ἀποκαλέσει τὸ φόβητρο τῶν ζώων τῶν δρυμῶν. Κατεβαίνω ἀπ' τὸ βουνὸ καὶ μεταβαίνω πρὸς συνάντησή του. Μόλις συναντηθῆκαμε καὶ χαιρετηθῆκαμε. «Γιὰ νὰ δοῦμε, μοῦ λέγει, ἐγὼ ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ σὺ ἐρασιτέχνης κυνηγός θὰ κατορθώσουμε νὰ κάνουμε χωριὸ ἢ θὰ τὸ πάθουμε σὰν στὴ Βαβυλωνία ὁ ἀνατολίτης καὶ ὁ λογιώτατος;». Τὸν καθυσάχασα καὶ τὸν βεβαίωσα πὼς ὄχι μόνον χωριὸ ἀλλὰ καὶ πόλη ὀλάκαιρη θὰ κάνουμε. Καὶ ξακολοιθῆσαμε μαζί πὰρ τὸ δρόμο μας.

Κάπου ἐκεῖ κοντὰ τὸ τσομπανόπουλο ξανάρχισε τὸ τραγούδι του σὲ νέο σκοπὸ:

Τίποτε δὲν ἐξήλεψα μέσ' στὸν ἐπάνω κόσμον
τὴ νιότη καὶ τὴ λεβεντιά καὶ τ' ὄμορφο κορίτσι
τῆς νύχτας τὴν περπατησιὰ καὶ τῆς αὐγῆς τὸν ὕπνον
τὸ γρηγόρο τὸ ἄλογο καὶ τ' ἄξιο τὸ ζευγάρι.
καὶ τὴ γυναίκα τὴν καλὴ ὁποῦ τιμᾶει τὸν ἄντρα...

Ὅταν φθάσαμε κοντὰ του εἶχε πάψει τὸ τραγούδι του. Τὸ κοπάδι του ἔβροσκε καὶ ἐν' ἀπλόχωρο λειβάδι πού ἐκτεινόταν μπροστὰ μας. Ἐκεῖνη τὴ στιγμή κάποια πεταλούδα τοῦ τράβηξε τὴν προσοχή. Τί ὄμορφη πού εἶναι! ἀναφώνησε. Χρυσὴ στίλβοντας ἀπ' τοῦ καλλιλαμπάτη ἄστρου τῆς μέρας τὶς φλογερὲς ἀχτίδες ἡ πεταλούδα πετάριζε ἀπὸ λουλούδι σὲ λουλούδι. Ὁ μικρὸς τὴν κυνηγᾷ, ἀλλὰ τί ἀτυχία. Ἡ πεταλούδα πέταξε ψηλά, πολὺ ψηλά καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὴ φθάσει. Ἄλλη ὅμως πεταλούδα ἦλθε νὰ χαροποιήσῃ τὸ μικρὸ. Πιὸ ὄμορφη καὶ πιὸ φανταχτερή. Βαδίζοντας πάνου στὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν του τὴ ζυγώνει καὶ ἀπλώνει τὸ χέρι του γιὰ νὰ τὴν πιάσει. Σὲ λίγο θὰ εἶναι δική του, ὀλότελα δική του καὶ τὴ στιγμή πού τὰ δάχτυλά του εἶχαν δαγκώσῃ τὰ φτερά της ἡ χαρὰ του δὲν ἔχει ὄρια, τὸ πρόσωπό του λάμπει ἀπὸ εὐτυχία καὶ τὰ μάτια του σπιθίζουν. Τὴν κρατοῦσε καλά, ἀλλὰ τί ἀνεπανόρθωτη καταστροφή!

Ἡ πεταλούδα σὴν προσπάθειά της νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπ' τὰ χέρια τοῦ μικροῦ νὰ φύγει, νὰ πετάξῃ μακρὰ, ἐκεῖ πού ἡ κακία καὶ ἡ σκληρότητα τοῦ ἀνθρώπου δὲν φτάνει, πέφτει κατὰ γῆς ἄψυχη ἀφίπνοντας στὸ χέρι τοῦ μικροῦ τὸ χνούδι τῶν φτερῶν της μόνον. Πάνου σὴ μορφή τοῦ μικροῦ διαχύθηκε τώρα ἡ λύπη καὶ ἡ ἀπογοήτεψη. Ὁ σύντροφός μου εἶχε πέσει σὲ βαθειὰ συλλογή.

«Λοιπὸν, τοῦ λέω, χτυπῶντας τον σὴν πλάτη, πόσα σοῦ πνίγηκαν;»—Σκέφτομαι, μοῦ λέγει, χωρὶς νὰ δώσει προσοχὴ σὴν ἀστειοτήτά μου, πὼς κάτι παρόμοιο συμβαίνει καὶ σὲ μᾶς. Καὶ μεῖς πολλὰς φορὰς ἀπογοητευόμεθα ἔτσι σὴ ζωὴ μας», καὶ βυθίστηκε πάλι σὲ σκέψεις. Εἶχε δίκιο.

Ἡ πεταλούδα παραβάλλεται μετὰ τὴν χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία ποῦ ἐνῶ νομίζουμε πὼς τὴν κατέχουμε, αὐτὴ ἢ εἶναι πολὺ μακρὰ ἢ χάθηκε παντοτείνᾳ γὰρ μᾶς. «Ἐτοί εἶν' ὁ κόσμος, καυμένη, ψεύτικος», τοῦ εἶπα: Καὶ γὰρ νὰ μᾶς διαψεύσουν ἢ γὰρ νὰ ἐπιβεβαιώσουν τίς σκέψεις μας αὐτὲς ἕνας δμιλος ἀπὸ καμμιὰ δεκαριά παιδιά, ποῦ εἶχε βγεῖ ἐκδρομὴ νὰ μάσει λουλούδια καὶ νὰ παίξει, εἶχε φθάσει λίγο μακρύτερ' ἀπὸ μᾶς καὶ εἶχε στήσει ἐκείνη τὴ στιγμὴ χορὸν τρικούβερο!

Φφφφφρούτ, ρούτ...φφφφφρούτ, φρούτ
 Δός του τοῦ χοροῦ καὶ ἄς πάει
 τοῦτ' ἢ γῆ θὰ μᾶς εἰσάγει
 τοῦτ' ἢ γῆς δπου πατοῦμε
 ὅλοι μέσα θεὸ νὰ μποῦμε (1)
 Φφφφφρούτ, ρούτ...φφφφφρούτ, ρούτ, φρούτ.

Καὶ ἀντηχοῦσαν τὰ γύρω ἀπ' τὰ ρυθμικά, ἀλλὰ καὶ βροντερὰ βήματα τῶν μικρῶν χορευτῶν...

Σηκωθήκαμε καὶ τραβήξαμε γι' ἄλλο λόφο, ὅπου φθάσαμε ὕστερ' ἀπὸ πορεία ἄλλης μισῆς ὥρας περίπου. Ὁ ἥλιος ἐξακόντιζε τώρα φλογερὸς καὶ καυστικὸς τίς ἀχτίδες του, ποῦ μόλις μπορούσαν ὡς τόσο νὰ διαπεράσουν τὰ πυκνὰ πράσινα φυλλώματα τῶν αἰωνόβιων δέντρων, ποῦ πάνον σ' αὐτὰ διάφορα καλλιζέλαδα πουλιὰ σκόρπιζαν τίς γλυκιές καὶ βαθύστονες μελωδίες τους.

Ἄερας εὐχάριστος ἔπνεε ἐκεῖ ἀπὸ παντοῦ καὶ ἀρώματα ἀπὸ διάφορα λουλούδια καὶ φυτὰ ξεχνόνταν στὸν ἄερα. Πεταλούδες πολύχρωμες καὶ μέλισσες ἀρίφνητες πετάριζαν ἀπὸ λουλούδι σὲ λουλούδι, ἔντομα διάφορα ποικιλόχρωμα βομβοῦσαν διασχίζοντας τὸν ἄερα. πουλιὰ διάφορα πετώντας ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ καὶ ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο κελαιδοῦσαν γλυκύτατα ἐνῶ κάπου-κάπου ἢ φωνὴ τοῦ κόρακα χρησίμευε γὰρ μπάσσο σ' ἄλλη αὐτὴ τὴ συναυλία. Τὰ ἄνθη φιλονικοῦσαν «τὸ ποῖδ ἦταν τὸ καλύτερο καὶ ποῖδ μύριζε κάλλιο».

Ὅλα στὸ μαγευτικὸ αὐτὸ λόφο τέρπουν τὰ μάτια καὶ τ' αὐτιά καὶ τὴν ὄσφρηση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ γοήτευαν. Ὁ πρῶτος ἐπάνω ἀνέφελος, γλαυκός, ἢ ἄλλη κάπου ντυμένη τὸ πράσινο καὶ ποικιλόχρωμο ντύμα ποῦ τῆς χάρισε ἢ φύση παρουσιάζουν μπροστὰ στὰ μάτια μας μεγαλόπρεπη φαντασμαγορία. Καὶ ἐδῶ φωνὲς καὶ τραγούδια ξεχνονταν στὸν ἄερα.

Κάποιος γεωργὸς ἀρωτριῶντας τὸ χωράφι του ἐκεῖ κοντὰ στίς ὑπώρειες τοῦ λόφου τραγουδοῦσε τὴν ἀγάπη ποῦ ἔχουν τ' ἀδέλφια μεταξὺ τους.

Ἀνάθεμά τον ποῦ τὸ εἶπει τ' ἀδέλφια δὲν πονοῦνται
 τ' ἀδέλφια σκίζουν τὰ βουνά, τὰ δέντρα ξεριζώνουν
 τ' ἀδέλφια κυνηγήσανε καὶ νίκησαν τὸ Χάρο...

«Πῶς μπορεῖ καὶ τραγουδάει» μοῦ ἔπε οὐνοδός μου. Δὲν ἔχει δυὸ μῆνες ποῦ ἔχει θάψει τὸν ἀδελφὸ του. Τοῦ παρατήρησα πῶς πολλὰς φορὲς ὁ ἀνθρώπος καὶ στὴ δυστυχία του καὶ στὴν πῶ μεγάλη λύπη του τραγουδάει. Τραγουδάει φαίνεται τὴν χαρὰ, τὴν εὐτυχία ποῦ τοῦφυγε.

Καὶ ἡ γιαγιά μου, τοῦ εἶπα, ποῦ ἀρρώσταινε βαριά, ἄλλοτε παραμίλαγε καὶ ἄλλοτε τραγουδοῦσε. Κατὰ προτίμησιν τραγουδοῦσε τὸ τραγούδι ποῦλεγε γὰρ μιὰ μικρὴ βοσκοπούλα ποῦ ἕνα βράδυ τῆς εἶχαν κλέψει ληστὲς τὰ πρόβατά της καὶ ἦταν ἀπαρηγόρητη...καὶ τὸ περιεργό εἶναι πῶς τραγουδοῦσε τόσο καλὰ ποῦ στεκό-

1. Παραπλήσιο μετὰ τῶν Ἐπικουρείων «Φάγωμεν, πίωμεν, αἴριον γὰρ ἀποθνήσκομεν».

ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗ

Καθηγητοῦ Φιλολογίας

ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΨΥΧΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

(ΔΟΚΙΜΙΟ)

Ἡ ὀργανωμένη συλλογικὴ ἐργασία εἰς τοὺς διαφόρους τομείς τῆς πολιτιστικῆς δραστηριότητος τοῦ καιροῦ μας, εἶναι μία προϋπόθεσις, μία σημαδιακὴ προϋπόθεσις, γιὰ τὶς σύγχρονες ἀποφασιστικὰς ἀντιμετωπίσεις τῶν πολιτιστικῶν προβλημάτων, ὄχι μόνον στὰ στενὰ πλαίσια τῶν Ἐθνικῶν ὀργανισμῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ παγκόσμια κλίμακα (Κοινὴ Ἀγορά). Ἡ παραπάνω προϋπόθεσις ἀπαιτεῖ πολλὰς ψυχοπνευματικὰς καὶ σωματικὰς δυνάμεις, ποὺ ἔχουν συνισταμένη τῆς διοχετεύσεως τοῦ δυναμικοῦ των, μία Α ἢ Β ἐπιτυχία. Ξεκινοῦν ἀπὸ ἓνα μελετημένο κοινὸ καὶ εὐρὸ πρόγραμμα, ἐνεργοῦν ὡς συνεργαζόμενα ἄτομα, καθένας στὸν τομέα του, καὶ παρουσιάζουν συνολικὸ ἄριστον ἐπίτευγμα. Ὅλα αὐτὰ στὰ πλαίσια τῆς οὐσιώσεως ἢ καὶ τυπικῆς ἱεραρχίας.

Μία δυνάμις σατανικὴ, ποὺ ἐνεργεῖ ὑπουλα καὶ καταλυτικὰ στὶς εὐγενεῖς συλλογικὰς προθέσεις, εἶναι ἡ ἀρνητικὴ ψυχικὴ παρουσία. Ἔτσι ἔχομε μερικὴ ἢ ὀλοκληρωτικὴ, ἀναιτιολόγητη πολλὰς φορὰς ἀποτελμάτωσι, μὲ πολιτιστικὰς ἐπιπτώσεις ἀπρόβλεπτες.

Πρὶν ἀσχοληθῶμε μὲ τὴν παραπάνω νοσηρὴ ψυχικὴ παρουσία, ὡς μιλήσωμε, μὲ λίγα, γιὰ τὴν θετικὴν τῆς ὑπαρξὸς μὲ τὴν διττὴν τῆς ὄψιν. Τὸ θετικὸ ψυχικὸ «εἶναι», ἔχει θετικὴ καὶ ἀρνητικὴ ὑπόστασις. Σὰν θετικὴ παρουσία, παρουσιάζει τὰ ὑπερ, συγκεκριμενοποιεῖ τὶς κατάδηλες καὶ ἄδηλες φωτεινὰς πτυχὰς τοῦ θέματος. Σὰν ἀρνητικὴ θέσις, εἶναι ἡ καλοπροαίρετη ἀρνήσις, ἡ καλωσυνάτη, ἡ οἰκοδομητικὴ, ἡ βασισμένη. Παρουσιάζεται μὲ θεμελιωμένα στὴ λογικὴ τεκμήρια, σὲ ὅ,τι δὲν στέκει, δὲν οἰκοδομεῖ καὶ καταλύει. Ἔτσι προχωροῦμε μὲ ἀνακατατά-

μασταν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα καὶ τὴν ἀκούαμε μ' εὐχαρίστηση παρ' ὅλη τὴ λύπη μας γιὰ τὴν ἀρρώστειά της.

Ἴσως καὶ νὰ τὴν παραξηγοῦσαμε νομίζοντας πὼς τραγουδῶντας ἔκλαιγε ποὺ θάφινε τὸν πρόσκαιρον τοῦτον κόσμον γιὰ τὸν ἄλλον ἐγγείνον τὸ μεγάλο, τὸν ἀληθινόν. Ἔτσι παραξηγοῦσαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ τὸ τελευταῖον τραγούδι τῶν κύκνων ποὺ νόμιζαν πὼς οἱ κύκνοι μὲ τὸ τελευταῖον ἄσμα τοὺς θρηνοῦνε γιὰ τὸ θάνατό τους, ἐνῶ κατὰ τὸ Σωκράτη, ὡς μᾶς λέγει ὁ Πλάτωνας «ἄδουσι γεγηθότες, ὅτι μέλλουσι παρὰ τὸν θεὸν ἀπιέναι, οὐπὲρ εἰσι θεράποντες».

Δὲν πρέπει λοιπόν, τοῦ εἶπα, νὰ παραξενευθῶμε ποὺ ὁ ἄνθρωπος ὡπως στὴ χαρὰ του ἔτσι καὶ στὸν πόνο του καὶ στὴν πικρὰ μεγάλη λύπη του τραγουδάει. Τὸ τραγούδι του τότε μοῦ φαίνεται πὼς εἶναι ὡς ἀντιπερισσασμὸς σὲ κάθε αἴσθημα ὀδυνηρὸ ποὺ τὸν πιέζει καὶ τὸν θλίβει...

Ὁ ἥλιος ἔγεργε πρὸς τὴ δύση του ὡς ἀποφασίσσαμε νὰ γυρίσουμε στὸ χωριὸ μας. Εἶχαμε δυὸ λαγούς στοὺς σάκκους μας, χωρὶς ψέματα αὐτῆ τῆς φορᾶ, καὶ τρεῖς τρυγόνες.

Ἡ θηλυκεῖὰ πέρδικα εἶχε σεβασθεῖ τὴ μέρα μας ἐκεῖνη.

Ξεις προγραμματικῶν σχεδίων ἀπὸ τοὺς «ὄντως» συνεργάτες νὰ ἔχωμεν τὸ «ἀνθρώπινως» θετικὸν ἀποτέλεσμα στὴν ἐργασία μας.

Τὸ ἀθύρσο σαράκι στὴν «πολιτισμένη» ἐποχὴ μας τοῦ «Τεχνικοῦ Ὑπερανθρώπου», ἢ κατάλυσις τοῦ δημιουργικοῦ συλλογικοῦ πνεύματος εἶναι ἡ Ἄρνητικὴ παρουσία. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀνέκφραστη, τὴν βουβὴ ἄρνησι. Εἶναι ἡ ἄρνησις τοῦ προβληματισμένου καὶ τεκμηριωμένου «πιστεύω» καὶ ἡ ψεύτικη ἀνευθρίαση ὁμολογία μιᾶς θετικῆς τοποθετήσεως, τοῦ «ναί» σὲ μιὰ ψεύτικη συναισθηματικὴ σφαῖρα, σὰν κάλυμμα τῆς ψευτιάς, χωρὶς ἐκδηλὰ σημεῖα παρουσίας τοῦ νοσηροῦ.

Τὸ σαθρὸ «φαίνεσθαι», ἢ ἀχαρακτήριστη καὶ ἀνανδρὴ αὐτὴ τοποθέτησι, ἐδράζεται σὲ χάριτη ψυχικὴ δομῇ, σὰν ὑλικὸ καὶ οἰκοδόμημα, εὐθυνοφοβίας, κολακείας, ὠχαδελφισμοῦ, ἀπιστίας τῶν ἀξιών καὶ γενικὰ σὲ ψυχικὸ ξεπεσμό. Τὸ ψυχικὸ αὐτὸ ξεχαρβάλωμα, εἶναι παρουσία ψυχικῆς σήψεως, ὅπου καταβάλλεται ἐπιμελημένη καὶ ἄγρυπνη προσπάθεια καλύψεως τῆς ἀποπνικτικῆς τῆς ὁσμῆς.

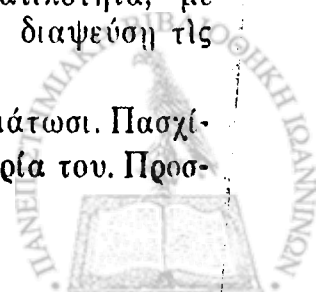
Ὑπάρχουν ὅμως οἱ ψυχικοὶ ἀδάμαντες, οἱ χαρακτήρες, οἱ προσωπικότητες. Ἀπὸ τὰ σημαδιακὰ τοὺς γνωρίσματα εἶναι καὶ ἡ γνωστικὴ εὐθύτης καὶ ἡ θαρρετὴ ὁμολογία τῆς εἰλικρινείας. Γνώμων ἢ ἀλήθεια, ἄξων ἢ ὑγίης παρουσία τῶν ἀξιών.

Πρόκειται γιὰ τὸ ἐπιφανειακὸ ποτάμι μὲ τὸ μεγαλεῖο τοῦ φυσικοῦ στοιχείου, τὴν πρωτόγονη ὁμορφιὰ σὲ ἀπλότητα, ποὺ σέρνει στὴν ἀγκαλιὰ του χῶματα, πέτρες, ξύλα, δένδρα καὶ προξενεῖ ζημιὰς καὶ εὐεργεσίας: Ζημιὰς πραγματώνει, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἄφησε τὴν πορεία του ἀδέσμευτη, ἀτιθάσευτη καὶ εὐεργετεῖ, ὅπου διοχετεύτηκε ἡ πληθωρικὴ δύναμις σὲ ἔργα προόδου. Ἀντὶ πλημμυρικῆς κατάρας, ἔχομε τὴν εὐχὴ τῆς πολιτιστικῆς προόδου, σὲ ἠλεκτρικὰς πηγὰς ἐνεργείας, ἐργοστάσια, ἀρδευτικὰ ἔργα. Ἀλλάζει ἡ πολιτιστικὴ φυσιογνωμία ὁλοκλήρων περιοχῶν, ἀπὸ ἄγονες σὲ γόνιμες, ἀπὸ ὑποανάκτυκτες σὲ πολιτισμένες, σύγχρονες. Ἡ βάρβαρη φυσικὴ ὁρμὴ γίνεται μαγικὴ δύναμις, ποὺ ἀλλάζει τὰ πάντα σὲ γῆ τῆς ἐπαγγελίας μὲ μόχθο καὶ ἰδρώτα.

Ἡ ἀρνητικὴ ψυχικὴ παρουσία εἶναι τὸ ὑπόγειο ποτάμι, τὸ ὑπόλο, τὸ ἄγνωστο, ποὺ κυλᾷ στὰ σπλάγχνα τῆς γῆς, χωρὶς σημάδια ὑπάρξεως. Ἴσως κάποια σεισμικὴ δόνησις, ἐλαφρᾶς μορφῆς, προσφέρῃ εἰς τοὺς γεωλόγους ὑποψίες καὶ ἐνδείξεις γιὰ τὴν ὑπαρξί του. Καταστρεπτικὴ παρουσία του ἔχομε σὲ φρικαστικὰς στιγμὰς ἀφανισμοῦ ὁλοκλήρου περιοχῆς. Εἶναι τὸ θλιβερὸ ἀποτέλεσμα, ποὺ ἐπέφερε ἡ σκοτεινὴ ὑπογεία δύναμις στὰ θεμέλια τῆς φύσεως, ὅπου ἀνύποπτα στὴν ἐπιφάνεια εἶχαν θεμελιωθῆ χωριά, πόλεις, πολιτισμός. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὸ παραδειγματικὸ σχηματικὸ σύνολο τῆς γεωλογίας δὲν μπορεῖ νὰ παραστήσῃ ἀνάγλυφα σὲ λεπτομέρειες καὶ πλάτος τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καταστροφικῆς μανίας τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῶν ὑπογείων ποταμῶν, μὲ τὴν ὀλεθρία ἐπενέργεια τῆς παρουσίας τοῦ ἀρνητικοῦ ψυχισμοῦ, ποὺ φέρει πολιτιστικὴν καταστροφήν. Προσφέρει ὅμως γενικὰς, χονδροειδῆ καὶ χαρακτηριστικὰς πινελιὰς γ.ὰ στοιχιῶδες βίωμα. Ζωντανεῖ κάπως τὸ μουντὸ φάσμα τῆς ἀρνητικῆς ψυχικῆς παρουσίας, ποὺ σκιαάζει καταλυτικὰ τὸ παρὸν, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ βάσεις ἀνασχετικῶν δυνάμεων τῆς πολιτιστικῆς μας ἀνόδου.

Σὲ περιπτώσεις συντάξεως καὶ ἐπεξεργασίας προγραμματικῶν σχεδίων ἀναπτύξεως, σὲ περιπτώσεις νέων, ὑγιῶν τεκμηριωμένων τοποθετήσεων, ὑποστηρίζει ἀπόψεις, ποὺ δὲν τὶς πιστεύει, μάλιστα μὲ ἔντονο ὕψος, μὲ δογματικότητα, μὲ κενότητα καὶ ἰδιαιτὰ μὲ θεατρικισμόν, ὥστε κοντεύει ὁ ἴδιος νὰ διαψεύσῃ τὶς μύχιες πεποιθήσεις του.

Οἱ ἐφαρμογὰς τῶν προγραμμάτων εἶναι ξένες πρὸς τὴν πραγματάωσι. Πασχίζει καὶ εὐρίσκει εὐλογοφανεῖς περιπτώσεις καὶ στηρίζει τὴν ἀδιαφορία του. Προσ-

φεύγει σὲ τυπικὲς νομικὲς βάσεις, πού ὁ νομοθέτης ὀρθά, ἀλλὰ καλοπροαίρετα ἐθέσπισε γιὰ τὴν ἐξαίρεσιν, ὄχι γιὰ τὸν κανόνα. Κέρδος ποτέ, πάντα παθητικόν, ἀλλὰ δικαιολογημένον!

Σὲ προφορικὲς καὶ γραπτὲς ἐντολὲς τῶν προϊσταμένων του, ἀπὸ εὐθυνοφοβίαν καὶ γενικὰ ἀπὸ ψυχικὸ ἄρρωστισμό, ὅπως μιλήσαμε παραπάνω, ἐνῶ ἔχει δικαίωμα στὰ πλαίσια τῆς κειμένης νομοθεσίας νὰ δράσῃ, ἄγετα μὲ μιὰ ἐνεργητικὴ στάσι, παίρνει παθητικὴ, χωρὶς πρῶτοβουλίες καὶ οὐσιαστικὰ χωρὶς ἔργο. Πληροφορεῖται τί εὐχαριστεῖ τὸν προϊστάμενο, ποῖο εἶναι τὸ «κουμπί» του, ἢ «Ἀχιλλεῖος πτέρνα» καὶ προσαρμόζεται κατάλληλα μὲ τὴν σχετικὴ παραλλαγὴ ἀποφάσεων καὶ ἐνεργειῶν. Δημιουργεῖ ψεύτικο περιβάλλον, ἀντίξοο γιὰ κάθε ἀνεμο ἀνελίξεως, μολυσμένη ἀτμόσφαιρα, ξένη ἀπὸ κάθε πραγματικὴ δημιουργία ἀξιομνημόνευτη.

Πόσες ζημιὲς ὀφείλονται σ' αὐτὴν τὴν τοποθέτησι, σ' αὐτὸ τὸ ψυχικὸ πάθος. Πρόκειται γιὰ «ὄντως» ἠθικὸν αὐτουργόν, μὲ ψυχικὸν εὐνουχισμόν. Εἶναι περίπτωσις παθολογικὴ, ξεπεσμοῦ καὶ νεκρῆς παρουσίας. Ἡ κατωχρωμένη συνωμοτικὴ ἐπέμβασις στὰ κοινὰ, παρουσιάζει τὴν ἐξῆς παραξενιά: ἀντὶ γιὰ ἐπιτίμησι, ἔχομε γιὰ τὸν ἀνώνυμο «κύριο» καλὴ γνώμη, «καθὼς πρέπει κύριος», «κύριος μὲ ὅλη τὴν σημασία τῆς λέξεως». Σὰν νὰ μὴ ἔφτανε ἡ καταγιγιστικὴ ἐκφραστικὴ ἀναγνώρισις, ἔχομε καὶ ἔμπρακτες ἐπαινετικὲς ἐκδηλώσεις τῶν ὑπηρεσιῶν του ἢ καλύτερα «τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν του» μὲ διαφόρους ἐκδηλώσεις.

Ποῖο εἶναι τὸ φάρμακο στὸν δηλητηριασμένον ψυχισμό; Κάθε ἐρώτησις ἀποτελεῖ ἓνα ἐννοιολογικὸ ξάφνιασμα, πού κάνει τὴν ἀπάντησι δύσκολη, ὅσο εἶναι ἐρώτησις οὐσίας. Ἀπαντοῦμε:

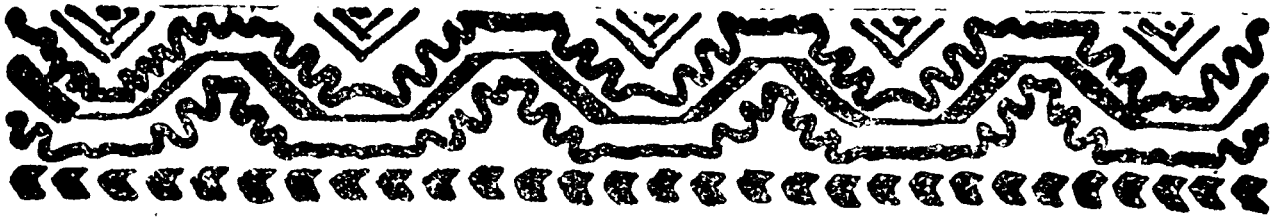
Τόσο ἡ διαπίστωσις τῆς ἀσθενείας, (διότι περὶ ψυχικῆς ἀσθενείας πρόκειται), ὅσο καὶ τὰ μέσα θεραπείας εἶναι κυριολεκτικὰ ἀτομικά, αὐστηρὰ προσωπικά, ἄκρως ἀπόρρητα. Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, τὶς πλέον παθολογικὲς, οἱ πάσχοντες μετὰ τὴν λήψι τῆς συντάξεως τῆς «εὐδοκίμου ὑπηρεσίας» ἀνερυθρίαστα διηγοῦνται τὶς κατάντιες, σὰν κατορθώματα. Εἶναι οἱ περιπτώσεις πορώσεως.

Ἐπάρχουν περιπτώσεις, πού ἡ ὑπηρεσία κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον «τοὺς τραβᾶει τὰ ὄφτια» καὶ συνετίζονται κάτω ἀπὸ τὸ πέλαμα τῆς ἀνάγκης. Εἶναι ὀδυνηρὴ ἢ συνέχεια, ἀλλὰ εἶναι μία λύσις.

Ἡ καλύτερη λύσις εἶναι ὁ οἰοσδήποτε «κύριος» νὰ ἐπισημάνῃ τὸ κακὸ μὲ τὸ ὑγιὲς κεφάλαιο τῆς ψυχῆς, πού διαθέτει μέσα του. Νὰ τὸ ἀπομονώσῃ καὶ νὰ ἀγωνισθῇ γιὰ τὴν λύτρωσι. Γιὰ νὰ ἀναστηθῇ. Θὰ περάσῃ τοῦ πόνου τὸ Γολγοθᾶ. Ὁ ἴδιος θὰ γίνῃ ἥρωας καὶ ὁ ἀντίπαλος. Εἶναι οἱ περιπτώσεις, πού οἱ ψυχολογίαι μᾶς ὁμιλοῦν γιὰ «διχασμένη προσωπικότητα».

Ἡ πῦρ ἀνδρική, ἀξιοπρεπής, ἀνθρωπίνη νίκη εἶναι ἐκείνη, πού ὁ καθένας μόνος του διώξῃ τὸν ψυχικὸ Ἀτίλα ἀπὸ τὰ στήθη του, μὲ ἀποφασιστικὴ κλωτσιὰ τῆς θελήσεως.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΜΗΝΥΜΑ

(Ἡπειρωτικὸ Χρονικὸ)

Τούτη τὴ χαρὰ τῆς λευτεριᾶς τὴν περίμεναν πεντακόσια χρόνια. Χρόνια σκοτεινὰ καὶ βυρσοκομμένα.

Τὴν περίμεναν οἱ τυραννισμένοι ἄνθρωποι, ἡ ματωβιαμένη Γῆ μας, τὰ ἥρωικά μας τραγούδια, τὸ φῶς κι' ἡ αὐγή.

«Ἀκόμα τούτη ἡ ἀνοιξη, ραγιάδες, ραγιάδες, τοῦτο τὸ καλοκαίρι...»

Κι' οἱ ἀνοιξες περνοῦσαν καὶ τὰ καλοκαίρια διάβαιναν, χωρὶς φῶς καὶ χαρὰ, καὶ μόνον ἡ ἐλπίδα πάντα θέρμαινε τὶς καρδιές κι' ἡ λαμπάδα ἢ κρυφῆ τῆς πίστεως δὲν ἔσβυνε ποτέ.

Αὐτὸς ὁ χρόνος εἶναι σημαδιακός. Λογαριασμένος καὶ βαλμένος ξεχωριστὰ ἀπὸ τὶς θεῖες βουλές πὸν μυστηριακὰ ἀποφασίζουν καὶ μονάχα σὲ κάποιους διαλεχτοὺς ἀποκαλύπτουν τὰ μεγάλα μυστικά τους.

Ναί! τῶπε κι' ὁ ἅγιος Κοσμάς, αὐτὸς ὁ φλογερὸς κήρυκας τῆς ἐλευθερίας.

—Ὅταν θὰ ρθοῦν οἱ δυὸ Πασχαλιές ἀντάμα, τότε νὰ περιμένουμε καὶ τὴν ἄλλη Πασχαλιά. «Τὸ ποθοῦμενον».

Καὶ τώρα, νὰ ποῦ στίς δικές μας τὶς μέρες, ὅστερα ἀπὸ τόσες ἑκατοντάδες δίσεχτα χρόνια, πέφτουν οἱ δυὸ πασχαλιές ἀντάμα. Ὁ Εὐαγγελισμὸς κι' ἡ Ἀνάστασις!

Τὰ κηρύγματα τοῦ Κοσμά κι' οἱ καταπληκτικὲς προφητείες του — ποῦ δὲν ἀστόχησαν — πετοῦσαν ζωντανεμένα ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ στέριωναν τὴν πίστιν.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, τὰ μεγάλα λόγια τοῦ γέροντος τοῦ Μωριά, εἰπωμένα τὸ 1821, πῆραν καινούργια ψυχὴ καὶ φτερούγιζαν πάλι χελιδόνια τῆς ἀνοιξῆς καὶ σὶνὸν δικό μας ἰδὸν τόπο καὶ γιὰ τὴ δική μας τῆμοῖρα.

«Τῶρα φε στα δεφτέρια του ὁ Θεὸς κι' ἔβαλε τὴν ὑπογραφή του. Θὰ λευτερω-

θοῦμε. Κι' ὁ Θεὸς δὲν παίρνει πίσω τὸ λόγο του, οὔτε σβύνει τὴν ὑπογραφή του».

Τὰ θούρια τοῦ Ρήγα, ποῦ ποτὲ δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ λαοῦ, ἀναβαν φωτιές στα σωθικά.

Τὰ κλέφτικα τραγούδια μας, γιγάντων τὶς ψυχές καὶ φούντωναν τοὺς πόθους.

Κοντὰ σ' αὐτὰ κι' ἄλλα πολλὰ σημάδια καὶ παράξενα, παλιὰ καὶ νέα κύκλοφοροῦσαν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ.

—Ὁ Δεσπότης (1), λέγανε, βγήκε μιὰ νύχτα ἀπὸ τὴ σπηλιά του, πῆγε στὴ Μητρόπολη καὶ λειτούργησε.

Ἡ Φροσύνη ἀναδύθηκε ἀπὸ τὸ βυθὸ τῆς Λίμνης καὶ χόρευε, μαζί μὲ τὶς δεκαεφτὰ πνιγμένες, πάνω στα κύματα.

Ἐνα μοναχικὸ, σὰν ἀπὸ θεριοῦ στόμα, ἔβγαινε ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ Ἀλῆ, ἐκεῖ πάνω στὸ Κάστρο.

Τὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Φανερωμένης χαμογέλασε.

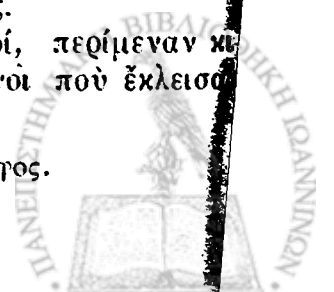
...Καὶ τὰ κανόνια βροντοῦσαν ἀδιάκοπα, πέρα στὸ φοβερὸ Μπιζιάνι κι' οἱ λεοντόκαρδοι Ἕλληνες, μάχονταν μέσα στα χιόνια, ἀνυπόμονοι, πότε καὶ πότε νὰ μποῦν στὴν πανώρια πολιτεία, τὰ πενεμένα, χιλιотραγουδισμένα Γιάννενα.

Ἀλήθεια, τί νὰ ἦταν τοῦτοι οἱ Ἕλληνες; Πῶς νὰ ἔλαμπαν τὰ ἥρωικά τους πρόσωπα; Θεέ μου καὶ Κύριέ μου, πῶς τοὺς ἔπλαθε ἡ φαντασία καὶ πῶς τοὺς λάτρευε ἡ τυραννισμένη καρδιά!

Ἀπὸ τὶς μακρυνές γενιές ἔρχονταν ὁ θρόλος τους κι' ὄλο μεγάλωνε κι' ἔρχονταν ὄλο καὶ πιδ σιμά μας.

Περίμεναν οἱ ζωντανοί, περίμεναν καὶ οἱ πεθαμένοι. Ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ ἔκλεισα

1. Διονύσιος ὁ Σκυλόσοφος.

τὰ μάτια τους, μ' αὐτὸ τ' ὄνειρο καὶ σώ-
πασε ἢ καρδιά τους μ' αὐτὸν τὸν παλμὸ
τοῦ ἀσίγαστου καὶμοῦ.

Κι' αὐτοὶ ὅλοι ἀφουγκράζονταν ἀλά-
ρωτοι, ἀπὸ τὸν κάτω κόσμον ν' ἀκούσουν
τὸ μεγάλο μήνυμα.

* * *

Μέσα σ' ὅλους περίμενε κι' ἡ Ἐλευθε-
ρία, ἡ δεκαοχτάχρονη Γιαννιωτοπούλα μὲ
τὰ γαλάζια μάτια, τὰ μακρὰ ξανθὰ μαλ-
λιὰ καὶ τὸ ὠραίο συμβολικὸ ὄνομα. Αὐτὸ
τὸ ὄνομα, τὸ εἶχε διαλέξει ὁ συχωρεμένος
ὁ παποῦς της, γιὰ νὰ συντελέσει κι' αὐτὸ
μυστικὰ στὴν πραγματοποίηση τῶν φλογε-
ρῶν πόθων του—Ἐλευθερία, εἶπε, νὰ τὴ
βγάλουμε, γιὰ νὰ φέρει τὴ λευτεριά.

Τῶξερε κι' ἡ ἴδια ἀπὸ μικρή, ἀπὸ τὸ
στόμα τοῦ ἴδιου τοῦ παπποῦ. — Γι' αὐτὸ
σὲ βγάλαμε Ἐλευθερία, μάτια μου, γιὰ νὰ
φέρεις τὴ λευτεριά.

—Ναὶ παππούλη, ἀπαντοῦσε ἠελῶντας,
ἐγὼ θὰ τὴ φέρω τὴ λευτεριά — κι' ὁ τόπος
τότε ἀνθίζε κι' ἡ καρδιά τοῦ γέρου γίνον-
ταν περιβόλι.

Βέβαια στὸ μικρὸ μυαλό της δὲν εἶχε
καμμιά ὠρισμένη μορφή, οὔτε συγκεκρι-
μένο νόημα, αὐτὸ ποῦ ὁ παποῦς τῆς ζη-
τοῦσε, κι' αὐτὴ τὸ ὑπόσχονταν τόσο πρό-
θυμα.

Τί νὰ ἦταν, ποῦ θὰ τὴν εὑρίσκε καὶ
πῶς θὰ τὴν κουβαλοῦσε στὰ μικρά της
χέρια;

Ὅπως ἴσως ὅμως, θὰ ἦταν κάτι πο-
λὺ σπουδαῖο, πολὺ ὁμορφο καὶ πῶς θὰ
ἰσορροῦσε νὰ τὰ καταφέρει.

Ἀφοῦ τῶλεγε ὁ παποῦς, ἔτσι καὶ θὰ
ἴνονταν.

Αὐτὸς κάτι ἤξερε.

Ὅταν ὕστερα μεγάλωσε καὶ κατάλαβε
ἦταν ἡ λευτεριά καὶ ποιοὶ θὰ τὴν ἔφε-
ραν, χαμογέλοῦσε μὲ τὰ λόγια ἐκεῖνα ποῦ
εὐθυμότανε σὰν παιδικὸ παραμῦθι. Ὅ-
πως ἦταν περήφανη γιὰ τ' ὄνομά της. Εἶ-
ναι ἕνα ὄνομα μὲ σημασία, διαλεγμένο ἐπί-
δες καὶ—ποῦς ξέρει—μὲ κάποια μυστι-
κὴ δύναμη. Δὲν τῶλεγε στὰ χαμένα ὁ παπ-
ποῦς. Κάτι πίστευε κι' αὐτός.

* * *

Ἡ Ἐλευθερία ἦταν δεκαοχτὼ χρονῶν,

ξανθὴ καὶ πεντάμορφη, σὰν τὸ μαγικὸ ὄ-
ραμα ποῦ προσδοχοῦσαν, δταν ἦρθε ἡ λευ-
τεριά.

Τυχερὴ ἡ γενιὰ π' ἀξιώθηκε μὴ τέτοια
χάρη.

Ἡ χαρὰ τῶρα κυλοῦσε ποταμὸς στοὺς
δρόμους.

Τὶς πίκρες, τὰ δάκρυα, τὰ αἵματα, τὰ-
πλυνε μὲ τὰ γάργαρα νερά της κι' ὁ τό-
πος ἀνθίσε. Ὁ κόσμος ξεχύθηκε σὰν τρελ-
λὸς τραγουδῶντας καὶ κλαίγοντας. Οἱ δρό-
μοι στρώθηκαν μὲ χαλιά, λουλούδια καὶ
δάφνες. Τὰ Γιάννινα κολυμποῦσαν σὲ γα-
λάζια κύματα. Ποῦ βρέθηκαν τόσες σημαί-
ες; Ποῦ ἦταν καταχωνιασμένες καὶ τῶρα
ξεδιπλώθηκαν κι' ἀνέμιζαν παντοῦ;

Γέροι, νέοι, παιδόπουλα, ὅλοι μὲ μιὰ
σημαία στὰ χέρια, ἔτρεχαν νὰ γιορτάσουν
καὶ νὰ καλωσορίσουν τὴ χιλιάρκιβη τὴ
λευτεριά.

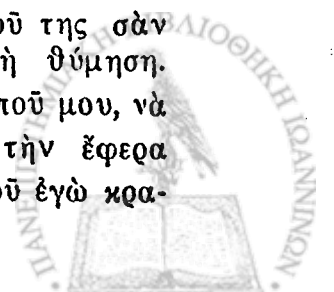
Ἀνάμεσα σ' ὅλους κι' ἡ Ἐλευθερία,
κρατῶντας μιὰ μεγάλη σημαία μὲ χρυσὸ
σταυρὸ—κειμήλιο ἱερὸ, ἀπὸ τὸν μακαρίτη
τὸν παποῦ—βγῆκε στοὺς δρόμους, τρελ-
λὴ κι' αὐτὴ ἀπὸ χαρὰ.

Φοροῦσε ἕνα λευκὸ μεταξωτὸ φόρεμα
κι' εἶχε τὰ μαλλιά ξέπλεκα στοὺς ὤμους.
Τὰ γυμνὰ χέρια ὑψώνονταν σὰν κύκνοι
κι' ἐσφιγγαν τὸ κοντάρι μὲ πολλὴ χάρη.
Ὅλα τὰ μάτια σταματοῦσαν ἐπάνω της
μὲ θαυμασμό. Καὶ διάβαινε καὶ διάβαινε
σὲ μιὰ θριαμβευτικὴ πορεία, ἡ σημαία κι'
ἡ κόρη εἰκόνα ἐξωτικὴ, ζωντανεμένη ἀπὸ
τὰ ὄνειρα καὶ τὰ παραμῦθια.

Τὴν ἔβλεπαν οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες
καὶ φώναζαν ζήτω ἢ Ἡπειρος. Τὴν εἶδε
κι' ὁ στρατηλάτης βασιλιάς πάνω ἀπὸ τ'
ἄλογο, Ἀηγιώργης καβαλλάρης, ἔσφιξε γιὰ
λίγο τὸ χαλινάρι καὶ φώναξε κι' αὐτὸς
ζήτω ἢ ὠραία Ἡπειρος.

Πίσω της ἀκολουθοῦσε πλῆθος πολὺ.
Εἶχε σχηματισθεῖ μιὰ μεγάλη πομπή, μὲ
πρῶτη τὴν πανέμορφη κοπέλλα. Ἐγίνε ἔ-
τσι ἡ ἐπίσημη σημαιοφόρος στὴ μεγάλη
παρέλαση.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ πέρασε ὁ νοῦ της σὰν
ἀστραπὴ κι' ἀπ' τοῦ παπποῦ τὴ θύμηση.
—Ποῦ νὰ ἦσουν, καὶ μὲνε παπποῦ μου, νὰ
μ' ἔβλεπες. Ναί, εἶναι σὰν νὰ τὴν ἔφερα
κι' ἐγὼ λιγάκι τὴ λευτεριά, ἀφοῦ ἐγὼ κρα-

τάω τῆ σημαία πρώτη καὶ τὴν πρώτη μέ-
ρα τῆς λευτεριάς. Σὰν κάτι νὰ μάντευες
καλέ μου.

Καὶ προχωροῦσε καὶ προχωροῦσε ἄς
σταμάτητα.

Ἄπὸ τὸν Κουραμπᾶ, ἀπὸ τὴν Καλού-
τσια, ἀπὸ τὸ Μῶλο, ἀπὸ τὰ Γάλατα...

Ὁ ἰδρώτας ἔτρεχε ἀπὸ τὸ λευκὸ περή-
φανο μέτωπο. Τὰ χέρια κάποτε ἄρχισαν νὰ
τρέμουν, τὰ μάτια νὰ θολώνουν. Μὰ ὄχι,
ὄχι, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ κουραστεῖ. Ἡ
χαρὰ τῆ φτέρωνε. Τὸ παιδικὸ ὄνειρο εἶχε
ζωντανέψει. Τὸ ὄνομα ποῦ τῆς ἔδωσαν δὲν
πῆγε χαμένο.

Ὅμως ὁ ἰδρώτας ἔτρεχε κι' ὁ ψυχρὸς
ἀέρας τοῦ Φλεβάρη τὸν πάγωνε πάνω της.
Σταματοῦσαν οἱ παγωμένες ριπές του στὰ
γυμνὰ χέρια καὶ τὰ χάραζαν μὲ κοφτερὲς
λεπίδες. Περνοῦσε ὑπουλα τὸ λεπτὸ φόρε-
μα καὶ τῆς τρυποῦσε τὸ σῶμα μὲ φαρμα-
κερὲς βελόνες.

Χλώμισσε, τὸ κορμὶ ἄρχισε ν' ἀνατρι-
χιάζει καὶ νὰ λυγᾶει σὰν καλαμιὰ. Μὰ πά-
λι ὄχι. Δὲν ἐγκαταλείπει τὴ σημαία. Δὲν
παραδίνει τ' ἄρματα.

Ἔχει μιὰ μυστικὴ ἀποστολή. Τί μπο-
ροῦν οἱ ἄλλοι νὰ ξέρουν; Κάποιος δοκί-
μασε νὰ πιάσει τὸ κοντάρι, μ' ἀντιστάθη-
κε.—Τῶχω ταμένο, εἶπε, δὲν τὸ δίνω. Ἡ
ψυχὴ στέκονταν ὀρθή, ὅμως τὸ κορμὶ σὲ
λίγο κλονίστηκε κι' ἐγειρε στὴ γῆ σὰν κομ-
μένη λεύκα. Ἐνας νέος ἄρπαξε τὴ σημαία
κι' ἄλλοι πεντέξη, σήκωσαν τὴν ὄμορφη

Γιαννιωτοπούλα καὶ τὴν πῆγαν σιὸ σπι-
τι της.

Ἡ καρδιά της χτυποῦσε ἄρρυθμα, τρελ-
λά, καθὼς οἱ ἀναστάσιμες καμπάνες σ' ὄ-
λη τὴν πολιτεία.

Τὸ αἷμα πυρωμένο κάπαζε στὶς φλέ-
βες σὰν τὸ κόκκινο ἄλογο τοῦ βασιλιᾶ, καὶ
πολεμοῦσε ἀπελπισμένα τὸν παγωμένο ἀέ-
ρα τοῦ Φλεβάρη, ποῦ φώλιασε μέσα της
καὶ τὴν παίδευε.

Τὸ μυαλὸ τυλιγμένο σὲ γαλάζια χρω-
ματα, δὲν ξεκαθάριζε τίποτε. Τὰ μάτια
της, ἀνοιχτὰ ἢ κλειστὰ, ἔβλεπαν δικὰ τους
ὄραματα.

Τρεῖς μέρες παραμιλοῦσε, γιὰ τ' ὄνομά
της, γιὰ τὴ σημαία, γιὰ τὸν παπποῦ.

—Τὴν ἔφερα παπποῦ τῆ λευτεριά, κα-
λὰ τὸ εἶπες ἐσύ, κάτι ἤξερες. Εἶσαι χαρού-
μενος τώρα;

Αὐτὰ τὰ ἴδια λόγια θὰ τὰ εἶπε χωρὶς
ἄλλο ἢ Ἐλευθερία, κι' ὅταν ἔπειτα ἀπὸ
τις τρεῖς αὐτὲς μέρες, θὰ βγῆκε ὁ παπ-
ποῦς νὰ τὴν προῦπαντήσῃ σιὸν κάτω κό-
σμο, φέρνοντας μαζί της καὶ τὴ σημαία.
Γιατὶ ἔτσι τὴν ξεπροβόδιζαν μὲ τὸ λευκὸ
φόρεμα σὰν νυφούλα καὶ σκεπασμένη μὲ
τὴ σημαία σὰν μιὰ μικρὴ ἡρωίδα.

Αὐτὴ τοὺς πῆγε πρώτη τὸ μεγάλο μῆ-
νυμα.

—Εἶσαι εὐχαριστημένος παπποῦ; Ὅ-
πως τὸ εἶπες ἔτσι κι' ἔγινε!

—Ναὶ Ἐλευθερίτσα μου, ὅπως τὸ εἶ-
πα...μὰ δὲν δὲν τὸ στοχάστηκα κι' ἔτσι μά-
τια μου...

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΛΚΙΝΗΣΙΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΑΙ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Στὸ νομοσχέδιο γιὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμιση, ποὺ ψηφίσθηκε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐξουσιοδοτήσεως, εἶχαν ἐπισημανθῆ ἀπὸ τὶς μελέτες εἰδικῶν συνεργατῶν μας ὠρισμένα ἀσθενῆ σημεῖα τοῦ. Πιστεύαμε πὼς τὰ σημεῖα αὐτὰ θὰ γίνονταν ἀντικείμενο σοβαρῆς μελέτης καὶ θὰ δίνονταν λύσεις ποὺ κατὰ κύριο λόγον θὰ ὠφελοῦσαν τὴν ἐκπαίδευση. Δυστυχῶς οἱ τροπολογίαι ποὺ ψηφίσθηκαν, ἀντὶ νὰ ἀναφέρονται στὴν ἐξυπηρέτηση γενικῶν καταστάσεων, ἀποβαίνουν εὐεργετικῆς μόνο γιὰ εἰδικὲς περιπτώσεις κατηγοριῶν, ἐνῶ οἱ τροπολογίαι ποὺ βοηθοῦσαν ἐποικοδομητικὰ στὴν ἀνύψωση τῆς Παιδείας, παραμερίστηκαν. Μιὰ ἀπ' αὐτὰς εἶναι ἐκείνη ποὺ ἀφορᾷ στὴν ἐπιλογή τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως. Τὸ εἰδικὸ ἄρθρο τοῦ νομοσχεδίου προέβλεπε τὴν ἐπιλογή τῶν στελεχῶν μόνο ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν δασκάλων ποὺ εἶχαν μετεκπαιδευθῆ στὸ Πανεπιστήμιο. Αὐτὴ ὁμῶς ἢ ἄποψις περιόριζε στὸ ἐλάχιστο τὴν βάση τῆς ἐπιλογῆς τῶν στελεχῶν, ἀφοῦ ἀποκλείονταν ἀπὸ τὴν κρίση ἢ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν δασκάλων, σχεδὸν 20.000 ἄνθρωποι. Τὶς ἐπιζήμιες ἐπιπτώσεις αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου, ἂν ψηφίζονταν ὅπως διατυπώθηκε—καὶ δυστυχῶς ἔτσι ψηφίστηκε—ἐπισήμαναν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τόσο οἱ ἴδιοι οἱ δάσκαλοι, ὅσο καὶ ἡ συνδικαλιστικὴ ἡγεσία τους καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς καὶ πνευματικὸς κόσμος τῆς χώρας. Καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας κ. Παπανοῦτσος, κατανοῶντας τὸν κίνδυνον ποὺ κρύβονταν γιὰ τὴν ἐκπαίδευση ἀπὸ τὴν τόσο στενὴν βάση ἐπιλογῆς, ὑποσχέθηκε ρητὰ στὴ Διδασκαλικὴ Ὁμοσπονδία πὼς θὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ τροπολογία, ποὺ αὐτὴ ζητοῦσε καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θάχαν τὸ δικαίωμα νὰ διεκδικήσουν τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὅλα τὰ ἱκανὰ καὶ ἄξια στελέχη τοῦ διδασκαλικοῦ κόσμου. Δυστυχῶς, ὅπως εἶπαμε, ἡ τροπολογία δὲν ψηφίσθηκε. Ἔτσι ἡ ἀξιοκρατία, ποὺ γι' αὐτὴν ἀγωνίζεται, ὅπως λέγει, ἡ Κυβέρνησις, δέχεται σκληρὸ πλήγμα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν βάση τοῦ νομοσχεδίου, ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴν ἀνόρθωση τῆς Παιδείας. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ πιστέψῃ κανεὶς πὼς τὴν ἀξία καὶ τὴν παρουσία ἐνὸς δασκάλου κατοχυρῶνει ἓνα τυπικὸ προσόν, (τὸ πτυχίον τῆς μετεκπαιδεύσεως), ποὺ σὲ ἐλάχιστες περιπτώσεις ἔχει οὐσιαστικὸ ἀντίκρουσμα. Καὶ νὰ σκεφθῆ κανεὶς πὼς οἱ προηγούμενοι νόμοι ἔδιναν τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς στὸ διαγωνισμὸ Ἐπιθεωρητῶν σ' ὅλους τοὺς δασκάλους... Τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας πρέπει νὰ μελετήσῃ σοβαρὰ τὸ ζήτημα, γιατί συνδέεται ἀμεσῶτα μὲ τὴν ὅλη προσπάθεια ποὺ καταβάλλει γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων, καὶ νὰ βρῆ τρόπο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ αἶτημα τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας τῶν δασκάλων, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὑπάρχουν στελέχη, ποὺ ἀποτελοῦν κοσμήματα γιὰ τὴν Ἐκπαίδευση, ἔστω κι' ἂν δὲν ἔχουν τὸ «χαρτί» τῆς μετεκπαιδεύσεως, ποὺ πολλοὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ ἀποκτήσουν γιατί ἡ κατοχὴ καὶ ὁ συμμοριτοπόλεμος τοὺς ἀπέκλεισαν τὶς δυνατότητες συμμετοχῆς τους στὸ σχετικὸ διαγωνισμὸ.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΤΣΑΚΑΛΩΦ

Πρόπερσι γκρεμίστηκε τὸ σπίτι ὅπου γεννήθηκε ὁ Τσακάλωφ καί, ἀπὸ τότε, ἀπόμειναν—κι' αὐτὸ χάρι στὶς διαμαρτυρίες πού, πρὸς τιμὴν τους, ἔκαμαν εὐλαβοῦμενοι τὴν ἱστορία συμπολίτες μας— κάποια ἀπομεινάκια μαζί με τὴν ἐντοιχισμένη ἀναμνηστικὴ πλάκα. Στὸ μεταξύ, δὲν ἔχει ληφθεῖ καμμιά μέριμνα καί, δυστυχῶς, τὰ ἔρεπια αὐτὰ κατάντησαν τώρα νὰ γίνουν μαρτυρίες—γιὰ δευτέρη φορὰ—τῆς δικῆς μας ἀδιαφορίας καὶ ἀσυγκινησίας (τοῦλάχιστο) μπροστὰ σ' ἓνα τόση ἀξίας κειμήλιο τῆς νεώτερης ἱστορίας μας. Ἡ θλιβερὴ αὐτὴ εἰκόνα, πού τόσο τραυματίζει τὴν ἱστορικὴ μας μνήμη καὶ πού τόσο ἀπάδει πρὸς τὴν πάτρια παράδοση τῶν Ἑλλήνων, εἶναι κάτι πού δὲν τιμᾷ καθόλου τὴν πόλη μας. Ξεχωριστά, ἡ Δημοτικὴ Ἀρχὴ καὶ οἱ ἄλλοι φορεῖς (ὅλοι μας γενικὰ) τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς δραστηριότητος (δραστηριότητα πού, δόξα τῷ Θεῷ, εἶναι πανελληνίας ἀκτινοβολίας καὶ πανελληνίου κύρους) ἔχουν γι' αὐτὸ εὐθύνη καὶ καθήκον. Ἄς κάνουμε κάτι, λοιπόν, ἔστω καὶ τώρα. Σὲ ἄλλες πόλεις, ἀκόμα σὲ ἄλλα κράτη (ὅπως π.χ. στὸ Βελιγράδι, στὴν Ὀδησσὸ) τὰ ἐνδαιτήματα τῶν Φιλικῶν μας εἶναι ἱστορικὰ μνημεῖα, πού, μετὴν κρατικὴ φροντίδα, ἔχουν μεταβληθεῖ σὲ θαυμάσια μουσεῖα διαιώνισης τῆς ἱστορικῆς μαρτυρίας τῶν ἀγώνων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας γιὰ τὴν Ἐθνικὴ μας Παλιγγενεσία.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ

Ἵψώνομε κι' ἐμεῖς φωνὴ καταδίκης καὶ στιγματίζομε τὴν ἀπάνθρωπη καὶ ἀναντρον ἐγκληματικὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων στὴν Κύπρο. Οἱ βομβαρδισμοὶ αὐτοί, πού ἐφόνευσαν ἀθῶα γυναικόπαιδα καὶ πού ἔκαψαν φτωγικὰ σπίτια, εἶναι ἡ πῦρ φοβερὴ ἀπογοήτευση γιὰ τὴν ἐποχὴ τούτη τῶν μεγάλων ὁραματισμῶν καὶ τῶν μεγάλων ἐπιτεύξεων τῶν ἀνθρώπων. Κι' αὐτὴ ἡ πράξις ἐγίνε γιὰτὶ οἱ Κύπριοι Ἕλληνες ζητοῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους. Ὅντως ὀδυνηρὴ καὶ ἐν ταυτῷ τραγικὴ διάψευση

τῶν ἐλπίδων γιὰ μιὰ εὐλιχρινὴν κι' ἐγκάρδια χειραψία τῶν ἀνθρώπων. Καὶ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς πῶς, γι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν χειραψία, ἡ ἀνθρωπότητα (ἰδιαίτερα ἡ πατρίδα μας) ἔχει τόσα ἑκατομμύρια νεκροῦς μονάχα στὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον.

* *

Διαμαρτυρόμαστε, ἀκόμα, καὶ γιὰ τὴν βάρβαρη ἐκπάτριση τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ἀπαράδεκτη πίεση ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὴν φήμιση κάθε πνευματικῆς καὶ δημοσιογραφικῆς ἐλληνοφωνῆς ἐστίας στὴν Τουρκία. Ἡ συστηματικὰ ὀργανωμένη ἐκρίζωση ἀπ' τὴν Πόλιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων διανοουμένων (μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τῆς συμπατριώτισσός μας Ἐλένας Ἀθανασιάδου), πού, μετ' αὐτὴν, οἱ Τούρκοι, ἐπιχειροῦν ἔτσι νὰ κόψουν τίς ζωντανὲς ἀρτηρίες μιᾶς ἐλληνικῆς Παραδόσεως χιλιάδων χρόνων, εἶναι ἐπίσης μιὰ πνευματικὴ γενοκτονία. Ὅμως, ἔτσι θὰ φτιάξουμε τὴν νεώτερην οἰκουμενικὴ συνείδηση τοῦ νέου ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς τῶν ὑπερεθνικῶν κοινοτήτων τῆς Εὐρώπης;

Η ΔΩΔΩΝΗ

Καὶ τὸ ἐφετεινὸ Φεστιβάλ Δωδώνης, («Ἐ' Δωδωναῖα») ὑπῆρξε ὑποδειγματικὰ ὀργανωμένο. Χωρὶς ἀντίρρηση, ἡ «Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν» κατόρθωσε ἤδη νὰ κατοχυρώσει αὐτὴν τὴν ὄντως πολύτιμη γιὰ τὴν Ἡπειρὸν κατ' ἀκρίβειαν τῆς («Ἐορταὶ Δωδώνης»). Τῆς ἀξίξουν τὰ συγχαρητήρια καὶ ὁ ἔπαινος. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ πρέπει—κατὰ τὴν γνώμη μας—νὰ τὴν βοηθήσουμε ὅλοι μας, γιὰ νὰ προχωρήσει ἀκόμα πῶς πολὺ. Δηλαδή στὴν ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερη ἀξιοποίησιν αὐτῆς τῆς ἐπιτυχίας. Γιατὶ, πιστεύομε πῶς δὲν φτάνουν μονάχα οἱ παραστάσεις ἀρχαίου δράματος. Βέβαια, τὸ γεγονός τῶν «Δωδωναίων», πολυθρόμβο καὶ κάπως συνταρακτικὸ γιὰ τὴν ἐπαρχιακὴ ζωὴν μας, δίνει ἓνα περιεχόμενο ἐντυπώσεων ἐκθαμβωτικοῦ θεάματος καὶ γόνιμης κίνησης, κάτι τὸ ἀκαθόριστο, ἀλλὰ πού, παρὰ ταῦτα, εἶναι καὶ πολυσήμαντο. Καί, ἀκόμα, φτάνει νὰ γί-

νεται μιὰ ἀκτινοβολία καὶ μιὰ ἐξαιρετὴ προβολὴ τοῦ τόπου μας. Κι' αὐτά, ἀ κ ρ ι β ῶ ς, εἶναι πού, κατὰ τὴν γνώμη μας, συνιστοῦν καὶ τὴν ἐγγύτησιν τῆς ἀντοχῆς. Γιατί, οἱ παραστάσεις, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἀκόμα—τοῦλάχιστον γιὰ τοὺς πολλοὺς—παρὰ μονάχα ἡ ἀφορμὴ, δὲν θὰ δύνονταν, αὐτὲς μονάχα, ν' ἀποτελέσουν κι' ἕνα σταθερὸ ὑπόβαθρον γιὰ τὴν ἀξιοποίησιν αὐτῆς τῆς ἐπιτυχίας. Κάτι, ἢ, πὶὸ σωστά, καὶ κάτι ἄλλο, πού νὰ συνδέει τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον καὶ πού νὰ χρωματίζει τὶς γιορτὲς μὲ τὴν ζωντανὴν παράδοσιν, πρέπει νὰ ἐνσωματωθεῖ στὰ «Δωδωναία». Κι' αὐτὸ δὲν θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἔξω ἀπ' τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ὀμαδικῆς ἢ τῆς ὑπερκοινοτικῆς ζωῆς στὴν Ἡπειρο. Ἐδῶ, θὰ εἶχαμε νὰ ποῦμε πῶς, ἕνας ἐμπλουτισμὸς ἐ κ ε ἰ σ τ ῆ Δ ω δ ῶ ν η, μὲ καλὰ ὀργανωμένα συγκροτήματα δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ λαϊκῶν χορῶν (ἐντεταγμένων σὲ γλέντια πού θὰ εἶχαν, ξεχωριστὰ τὸ κάθε διαμέρισμα τῆς Ἡπείρου), θὰ ἔφτιαχνε μιὰν ἐντονη λαογραφικὴ φυσιογνωμία. Ἀκόμα, πιστεύομε, πῶς θὰ δημιουργοῦσε καὶ μοναδικὰς προϋποθέσεις—γιατὶ θὰ ὀδηγοῦσε στὴν ἀμιλλα—γιὰ ἕνα γραφικὸ διαγωνισμό), π. χ. χορῶν, ἐπιτραπεζίων δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἀγῶνες σκοποβολῆς μὲ παλαιὰ ὄπλα, ἀγῶνες δρόμου μὲ «τοπικὰς ἐνδυμασίαις κ.λ.», πού νὰ εἶχαν ἐπίσης καὶ γραφικὰ ἔπαθλα (π. χ. πρόβατα, γελᾶδια κ.λ.). Πράγματα, δηλαδή, ἀντλημένα ἀπ' τὴν ἴδια τὴν παράδοσιν πού εἶναι—πῶς θὰ εἶναι ἀκόμα, ἀλήθεια; στὴν ψυχὴ δλων μας καὶ στὴ ζωὴ μονάχα τῶν χωριῶν μας. Ἐτσι, νομίζω, θὰ ἐπιτυγχάνονταν μιὰ πρᾶγματι ἀνιβίωσι τῶν ἀρχαίων Ναίων σὲ μορφὴ πού ν' ἀνταποκρίνεται στὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἠθικὴ τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων. Νομίζομε πῶς δὲν πρέπει νὰ στηρίζομε, ὅλ' αὐτὸ τὸ οἰκοδόμημα πού ἔφτιαξε ἡ «Ἐταιρεία Ἡπειρ. Μελετῶν», μονάχα στὶς παραστάσεις ἀρχαίας τραγωδίας, (προσπάθεια, ἄλλωστε, πού ἀκόμα δὲν ἔχει ξεπεράσει τὴν μορφὴ τῆς ἀναπαράστασης).

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΑΠ' ΤΑ Ε' ΔΩΔΩΝΑΙΑ

Οἱ λαϊκοὶ χοροὶ στὸ θέατρο τῆς Ε.Η.Μ.

Οἱ λαϊκοὶ (δημοτικοὶ) χοροὶ, ἀντίθετα μὲ τὶς παραστάσεις ἀρχαίου δράματος, εἶναι ἔκφρασις, φρόνημα καὶ βίωμα δικό μας, πού μᾶς συνδέει, περισσότερο ἀπ' ὅ,τιδήποτε ἄλλο, μὲ τοὺς ἀρχαίους προγόνους. Τὸ τραγούδι καὶ, πὶὸ πολὺ, ὁ χορὸς εἶναι τὰ μόνον στοιχεῖα πού δὲν πῆγαν ἀκόμα στὸ μουσεῖο. Βρίσκονται, ζωντανὰς ἀρτηριές χωρὶς μεγάλη φθορά, γιατί δὲν ὑπόκεινται στὸ νόμον τῆς ἀχρησίας καὶ τῆς γλωσσικῆς ἐξέλιξης ἢ ἀλλοίωσης. Στὸ σημεῖο τοῦτο, ἀκριβῶς, ἔγκειται καὶ ἡ ἐξαιρετὴ ἐπιτυχία (ἀπὸ ἀπόψεως ἐνδιαφέροντος κ' ἐπικοινωνίας τοῦ κοινοῦ) πού εἶχαν οἱ ἐπιδειξίαι τῶν χορευτικῶν συγκροτημάτων στὸ ὑπαίθριον θέατρο τῆς Ε. Η. Μελετῶν, τὴν τρίτην μέραν τῶν Ε' Δωδωναίων.

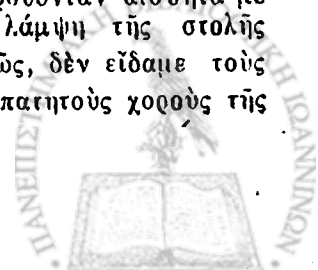
Δὲν ἀνήκει στὴν πρόθεσιν τοῦ σημειώματος τοῦτου ἡ πλατύτερη ἀνάπτυξίς μας γιὰ τὴν ἐμπνευσιν αὐτῆ. Περιοριζόμεσθε μονάχα σὲ μιὰ γενικὴ «κριτικὴ» παρουσίαση ἢ, πὶὸ σωστά, σὲ μιὰν ἀπλὴ καταγραφὴ ἐντυπώσεων.

Μὲ τὴν συμμετοχὴ λαϊκῶν χορευτικῶν ὀμίλων καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχάς, οἱ γιορτὲς μας πλουτίστηκαν καὶ χρωματίστηκαν. Ὅμως, ταυτόχρονα, δείχτηκε καὶ ἡ ἀναιμικότης—ἐννοοῦμε γενικώτερα καὶ ὅλ' ἀπ' τὴν Ἡπειρο—τῆς κίνησός μας στὸν ζωτικὸν αὐτὸν τομέα τῆς συγκρότησιν καὶ τῆς ἀξιοποίησιν τῆς ἐθνικῆς μας φυσιογνωμίας. Ἡ πρωτοβουλία τῶν διαφόρων συλλόγων, πού πασχίζουσι νὰ κάμουν κάτι τρανὸ μὲ τὰ ἱεράματα μᾶς βοήθειαις πού ὁμοιάζει νὰ εἶναι μᾶλλον φιλανθρωπικὴ, εἶναι δυστυχῶς περιορισμένης δυνατότητος. Ἐδῶ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ὄχι μονάχα ἠθικὴ καὶ ὕλικὴ ἐνθάρρυνσις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἡ παρουσία μᾶς ὑ π ε ῦ θ υ ν η ς Κ ρ α τ ι κ ῆ ς Ἀ ν τ ῖ λ η ψ η ς.

Κάτω ἀπ' τὸ πνεῦμα αὐτῆς τῆς ἐπίγνωσιν τοποθετοῦμε κι' ἐδῶ τὴν ἐπαινετὴν προσπάθειαν τῆς Ε.Η.Μ. Καὶ προτάξαμε ὅλ' αὐτά, γιὰ νὰ μὴν παρεξηγηθεῖ ἡ ἀναγκαία ἀντικειμενικότης, μὲ τὴν ὁποία θὰ κρίνομε πικρατὰ τὶς ἐμφανίσεις αὐτές.

Ὁμιλος Καρδίτσης

Στὸν ὄμιλον Καρδίτσης ὑπάρχει ἔκτυπη ἢ προσπάθεια γιὰ μιὰ ὀρθόδοξην ἀξιοποίησιν τοῦ πλούσιου λαογραφικοῦ στοιχείου τοῦ κάμπου τῆς Θεσσαλίας. Κι' ἐμελέτη καὶ ἡ γνώσις, ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν τῶν ἐξωτερικῶν στοιχείων (στολὴ κ.λ.) φαίνεται νὰ ὑπάρχει πρᾶγματι. Ἐν τούτοις, ὅμως, ὁ χορὸς (ὁ χορὸς πού εἶναι πάντα ἡ ἀπόλυτα ἐνσημονισμένη ἐννοία τοῦ συνόλου τῶν χορευτῶν) εἶταν φανερὸ πῶς καταδυναιστεύονταν ἀπ' τὴν περιφρημὴ κωδικοποίησιν τῶν «σχολικῶν» κανόνων (πρᾶγμα πού συγχροῦνταν αἰσθητὰ μὲ τὴν κρατημένη καὶ σιωπηλὴ λάμψην τῆς στολῆς τῆς Γκαραγκούνας). Ἀσφαλῶς, δὲν εἶδαμε τοὺς ὀμαδικοὺς ἐκείνους σιγοπερπατητοὺς χοροὺς τῆς

Θεσσαλικῆς Γκαραγκούνας πού κρατοῦν, σχεδόν δογματικά, τὴν πανάρχαια παράδοση ἑνὸς χοροῦ μὲ μορφὴ ἀρχαίας ἱεροπρέπειας. Μονάχα, στὸ κλασικὸ «Γκαραγκούνα», τὸ συγκρότημα τοῦτο εἶχε κάτι ἀπ' τὸν λαϊκὸ «ἀέρα», παρὰ τὴς ἀσυμβίβαστες τολμηρότητες στὴς κινήσεις. Πάντως, ἡ ἐμφάνιση τῆς Καρδίτσης μᾶς ἔδειξε μιὰ προχωρημένη προσπάθεια πού, μὲ τὸν καιρὸ, θὰ βρεῖ καὶ θὰ ξεπεράσει τὴς ἀπὸ κώδικος ἀδυναμίες τῆς.

“Ομιλος Κερκύρας

Ἡ Κέρκυρα μᾶς ἔδειξε πὼς ἔχει ἀξιοποιήσει ὄχι μονάχα τὴν λαογραφικὴ μουσικὴ παράδοση, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ φύσεως διάθεσιν τῶν Κερκυραίων στὸ χορὸ. Γι' αὐτὸ, τὸ συγκρότημά τῆς, καλοσχεδιασμένο μὲ φινέτσα γούστου, παρουσιάστηκε μὲ σοβαρὲς ἀξιώσεις. Τόσο ἡ μουσικὴ, ὅσο καὶ τὰ τραγούδια, συνδυασμένα ἀπόλυτα μὲ τὴν σύνθεσιν τῶν τοπικῶν χρωμάτων τῆς στολῆς, ἔδωκαν ἓνα ἐξαιρετικὸ ἀποτέλεσμα. Παρὰ ταῦτα, ὁμως, πολλὰς ἀπειθάρχες κινήσεις καὶ κάμποσες ἀνθαιρεσίες πού ἔγιναν ἀπὸ μερικὰς χορευτρίες, ἀφῆσαν τὴν ἐντύπωσιν καὶ μᾶς πλημμελοῦς χορευτικῆς ἀγωγῆς συνόλου. Γενικά, ὅμως, ἡ Κέρκυρα βρισκεται στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς κατὰ τόπους προσπάθειας γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνικῶν μας χορῶν.

“Ομιλος Ἀρτης

Οἱ ἐντυπωσιακὰς δεκάδες τῶν φουστανελλοφόρων, πού ἀπέτελεσαν τὸ χορευτικὸ συγκρότημα τῆς Ἀρτας, εἶναι βέβαια μιὰ πολὺ καλὴ ἀρχὴ καὶ μιὰ πολὺ καλὴ ἰδέα γιὰ τὴν δημιουργία ἑνὸς πρώτου χορευτικοῦ πυρήνα. Γιατί, παρὰ τὴν λευκὴ δωρικότητά καὶ τὸ περὶ φανὸ ἦθος πού ἔχει αὐτὴ ἡ γιομάτη ἑλληνικὸ φῶς στολῆ, δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ὁ ὄμιλος Ἀρτης δὲν εἶχε μιὰ προχειρότητα στὴν ὅλη συγκρότησίν του. Πάντως, ὁ «Σκουφᾶς» (τὸ λαμπρὸ σωματεῖο τῆς Ἀρτας) πού εἶχε τὴν πρωτοβουλία, ἔκαμε μιὰν ἀρχὴ, μιὰν ἀρχὴ πού βάζει σοβαρὲς ὑποχρεώσεις γιὰ τὴν σωστὴ μελέτη καὶ τὴν παρὰ πέρα καλὴ ὀργάνωσιν τῆς προσπάθειας αὐτῆς. Ἀπ' τὴν τωρινὴ του ἐμφάνισιν, ξεχωρίζομε τὴν ἐμπνευσιν γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ «καγγελάρι»—λέγεται καὶ «κάγγελλα», «διπλοκάγγελλα» κ.λ.—, γιατί, ὁ χορὸς αὐτός, εἶναι ἀπ' τοὺς ἐλάχιστους ἀρχαίους ἑλληνικοὺς χοροὺς πού διατηρήθηκαν, σχεδόν ἀπείραχτοι, ὡς τὴς δικῆς μας ἡμέρας. Εἰδικώτερα, ὁ χορὸς αὐτός, εἶναι ὁ κυριώτερος ἀπ' τοὺς διθυραμβικοὺς χοροὺς τῶν ἀρχαίων, πού κράτησε ἀκόμα τὴν ἀπαράβατην πειθαρχία σ' ἓναν ἄπλὸ καὶ μεγαλόπρεπο ἐν ταυτῷ ρυθμῷ, καθὼς καὶ τὸ μαιανδροειδὲς σχῆμα (πού σήμερα γίνεται καὶ κάπως ὀφιοειδές). Μόνον πού ὁ χορὸς, ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ, γιὰ τὸ σπάσιμον τῆς μονοτονίας, πολλὰ δίστιχα καὶ τετράστιχα πού ἀδονται, ἐν εἶδει διθυραμβικοῦ διαλόγου, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χοροῦ καὶ πού, στὸν ἴδιον ρυθμῷ, εἶναι φτιαγμένα μὲ τόνον καὶ διάθεσιν διαφορετικά.

“Ομιλος Λευκάδος

Τὸ χορευτικὸ συγκρότημα τῆς Λευκάδος ξεχώρισε πολὺ εὐκόλα, τόσο γιὰ τὴν θαυμάσια ὀργάνωσιν στὸ σύνολό του, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ὄντως ὑψηλὴ ἀπόδοσιν τῶν δύσκολων χορευτικῶν συνθέσεων πού ἐξετέλεσε. Πράγματι, ἡ ἐμφάνισιν αὐτῆ τιμᾷ ἐξαιρετικὰ τὸν τόπον μας γενικώτερα καὶ, ὅπωςδήποτε, στέκεται στὸ ἐπίπεδο τῶν φολκλορικῶν εὐρωπαϊκῶν μπαλλέτων. Σημειώομε—μόνον καὶ μόνο γιὰ νὰ τονίσωμε πόσα μπορούν νὰ γίνουν καὶ στὸν δικὸν μας νομὸ—τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς παραλλαγῆς ἑνὸς πωγωνησ.ακοῦ τραγουδιοῦ, πού ἔκαμε τὸ συγκρότημα τοῦτο, σὲ μουσικὴ καὶ ὀργανιστικὴ προσαρμογὴ δική του. Τὸ ἐπίτευγμα εἶταν καταπληκτικόν: κρατήθηκε ὁ ρυθμὸς, τὸ ὕψος καὶ ὁ βαρὺς τόνος, ἐνῶ ὁ χορὸς ἐξελίχθηκε σὲ μιὰ ἐντονὴ ἐναλλαγὴ δυνατῆς ἔκφρασης καὶ ἡρεμοῦ πάθους.

“Ομιλοὶ Ἰωαννίνων

Τὰ Γιάννινα, ἡ Κόνιτσα, τὸ Πωγωνί, τὸ Μέγασοβο θὰ δύνονταν νὰ παρουσιάσουν μιὰ μοναδικὴ σύνθεσιν ἀπὸ αὐτόνομα χορευτικὰ συγκροτήματα. Ἔχομε, δόξα τῷ Θεῷ, καὶ παράδοσιν καὶ καὶ στολὴ καὶ τραγούδια καὶ ξεχωριστὴ δημοτικὴ μουσικὴ. Ἐν τούτοις, ὁμως, δὲν μπορούμε νὰ μὴν ὁμολογήσωμε πὼς, μπροστὰ στὴ Λευκάδα καὶ στὴν Κέρκυρα, βρισκόμαστε πολὺ πίσω. Οἱ ἀξιέπαινες—καὶ πολύμοχθες, ἄλλωστε—προσπάθειες, πού καταβάλλονται ἀπ' τὸ Λύκειο Ἑλληνίδων καὶ τὴν Ἐταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν, χρειάζονται περισσότερη συμπαράστασιν. Ἔχομε ὅλοι μας καθήκον. Γιατὶ ἀπ' τὴν ἐμφάνισιν, στὸ θέατρο τῆς Ε.Η.Μ., διαπιστώθηκε πὼς, ἐνῶ ὑπάρχουν ὅλες οἱ προϋποθέσεις καὶ ἡ ἀναγκαία «ῥλη», καθὼς καὶ μιὰ πολὺ σοβαρὴ καλλιέργεια, δὲν κατέστη δυνατόν νὰ παρουσιάσωμε παρὰ μονάχα ἀποσπάσματα χορῶν, καὶ αὐτὰ ὄχι ἀπαλλαγμένα ἀπ' τὴν περιφρημὴ κωδικολογίαν. Βέβαια, τὰ Γιάννινα ἔδωσαν ἐκεῖ μιὰ στίλβη σ' ἓναν μητροπολιτικὸν τόνον. Περισσότερον, ὁμως, σὰν θέαμα.

Καταλήγοντας, ξανατονίζομε τὴν ἀνάγκη τῆς μετὰθεσης μεγαλύτερου βάρους στὴ ζωντανὴν μας παράδοσιν. Οἱ γιορτὲς τῆς Δωδώνης, κατὰ τὴν γνώμην μας, πρέπει νὰ πάρουν καὶ αὐτὲς τὴς ἐκδηλώσεις. Διαφορετικά, ἡ Ἐπίδαυρος θὰ ἔχει πάντοτε νὰ προσφέρει περισσότερα.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

●●●

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

ΑΠ' ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

Ἡ ἔκθεσιν ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, πού ὀργάνωσε τὸ Καλλιτεχνικὸ Σωματεῖο Ἑλληνίδων μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν «Φίλων τῶν Ἰωαννίνων» στὴν Στρατιωτικὴ Λέσχην, ὑπῆρξεν ἓνα πο-

λύ σημαντικό καλλιτεχνικό γεγονός για την πόλη μας.

Η στάση της έκθεσης τούτης είναι όμως υψηλή. Και το γεγονός αυτό, όπως είναι φυσικό, μας υποχρεώνει να είμαστε—όσο μπορούμε—πιο συγκεκριμένοι. Ακόμα, πρέπει να πούμε, πως η συμμετοχή τόσοων προσώπων (26) περιορίζει, κατ' ανάγκην, την επέκτασή μας για την κάθε μιὰ περίπτωση χωριστά. Γιατί, ο χρόνος και ο χώρος, που υπάρχει στην διάθεση της φωνής των διανοουμένων στην έπαρξία, είναι σχεδόν πάντοτε εκ του ύστερήματος.

Ζωγραφική

Η Μαρία Άγγελίδου, στον πίνακά της «Σύνθεση στα Γιάννινα», κατορθώνει να φτιάξει μιάν άδρη σύνθεση με «όρατο» κέφι από χρώματα και ύφος της Γιαννιώτικης παράδοσης. Παρά το λαογραφικό της θεματογραφίας, εδώ, έχουμε μιάν άρενωπή ζωγραφική αντίληψη που στέκεται σε μιὰ πολύ καλή συντηρητική αφαίρεση.

Η Μαρία Αναγνωστοπούλου, στα «Δέντρα της», δίνει μιὰ τολμηρή σύνθεση από κάποια ήμιακάλυπτη αφαίρεση σε λίγο ουνερωπά χρώματα, πράγμα που οδηγεί σ' ένα όπωοδήποτε έντυπωτικό αποτέλεσμα.

Η Έλένη Ζέρβα, στην έντελως άνεικονική σύνθεσή της, έχει φτιάσει ίσως στην πιο κρίσιμη κορύφωση της προσπάθειάς της, που είναι, όμως, κι' ένα θαυμάσιο έργο. Η όρθή χρήση της συμμετρίας στην άφαιρή και ή λιτότητα στα χρώματα, συνθέτουν εδώ έναν ίσορορημένο πίνακα μοντέρνας και «ψυχρής εύαισθησίας», που δέν μπορεί παρά να είναι μιὰ ολοκληρωμένη έκφραση.

Η Θάλεια Κλέωπα, δουλεύοντας με πλαστικό χρώμα, και με «άποσπαστική αντίληψη, παρουσιάζει μιὰ σύνθεση από άρχαία λύκηθο, που υποδηλώνει έναν γόνιμο προβληματισμό και μιὰ όπωοδήποτε ώριμη ζωγραφική όραση.

Η Πηνελόπη Οίκονομίδου, στον πίνακα «Τοπίο της Νάουσας», αναδημιουργεί, με την υπάρχουσα πραγματικότητα, την άμεση άτμόσφαιρα και την δική της παρουσία σ' αυτήν. Έχει, ο πίνακας αυτός, μιάν εύαισθησία και μιὰ ρομαντικότητα που υπάρχει άπ' τα προηγούμενα χρόνια μέχρι την δική της ψυχή.

Η Τζέννη Παπαδάκη, παρά την σκηνογραφική έντύπωση που, εκ πρώτης όψευς, κυριαρχεί στον πίνακά της «Νεκρή φύση με πουλιά», δίνει μιὰ προέκταση σε συναισθηματικό βάθος και άνειρωδή—όχι έξωλογική—συναίσθηση. Για το λόγο αυτόν, κατὰ την αντίληψή μας, θα χρειάζονταν πιθανόν μεγαλύτερος μόχθος ή, πιο σωστά, περισσότερη ύπομονή, προκειμένου να προχωρήσει σε πιο έντονες χρωματικές συνθέσεις.

Η Μαρία Σπέντζα, πιστεύοντας φανατικά στην δυνατότητα της όλοτελα άφηρεμένης Τέχνης, επιχειρεί να εκφράσει την άκροβασία χωρίς ίριδισμούς. Μοιραία λοιπόν, οδηγείται σ' ένα είδος χαώδους ιδεογραμματισμού, που ή «μον-

τέρνα» ζωγραφική όχι μονάχα δέν το άπόφυγε—πράγμα, κατὰ την γνώμη μας, που φέρνει ξανά στην άναζήτηση σχημάτων παραστατικών—άλλά που το καθιέρωσε για να μην είναι δίχως «γλώσσα» διανοητική. Πάντως, πιστεύω πως ο πίνακας αυτός συνιστά μιὰ σοβαρή συμβολή για την καλύτερη και για την άριώτερη μελέτη της έκθεσης τούτης.

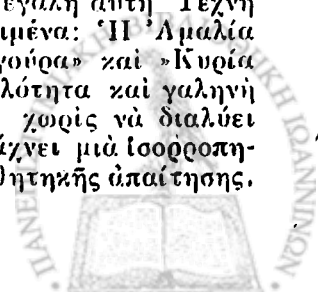
Η Άγλαΐα Παπα, γνωστή και από προηγούμενη έκθεση της στα Γιάννινα, ξαναπαρουσιάζεται με την ίδια πάντα στερεότητα και την έντονη ώριμότητα στην λυρική της ιδιοσυγγρασία. Στον πίνακά της Μητέρα και παιδί» δεσπόζει ή δυνατή φύση μιās βαθειάς τρυφερότητας και ξεχωρίζει ή πεποίθηση για την άνθρώπινη προνομία πάνω σε τούτον τον πλανήτη.

Μέσα σε μιὰ σύνθεση αντιπροσωπευτική, οι άλλες δεκατρείς άκόμα έκθέτριες, έχουν έξ ίσου την δική τους προσωπικότητα. Σε πάρα πολλές περιπτώσεις, μάλιστα, άρχετὰ έντονη (όπως ή Νίκη Καραγιάννη με κείνη την έξοχη τέπερα άπ' την πνευματώδη και όμορφη ύψη της προκυμαίας της Πύλου), ή καλλιτεχνική τους αυτή παρουσία, άποτελεί ένα όλόκληρο κεφάλαιο για την γενικώτερη καλλιτεχνική μας ζωή. Οι υπόλοιπες αυτές καλλιτέχνιδες, που έχουν έργα τους στην έκθεση (Λίντα Άντωνιάδου—Βασιρτζή, Χαρά Βιέννα, Άριάνδη Βορνόζα, Νίνα Έμμανουήλ, Νίκη Καραγάση, Ίουλία Παπανούτσου, Ζέννη Πετρούση, Μαρία Πώπ, Μαρία Ράμφου, Κική Τυπάλδου Λασκαράτου, Μάιρη Μαυρικίου, Πίτσα Φιλίππιδη και Μαρία Χατζηγάκη) είναι άπ' ό τι ξέρομε, γνωστά όνόματα και άρχετὰ αξιολογημένο δυναμικό μεταξύ των καλλιτεχνών στον τόπο μας. Μονάχα που, για τους λόγους που προτάξαμε, δέν μας είναι δυνατόν να άσχοληθούμε ξεχωριστά για την κάθε μιὰ. Κι' αυτό, όπως και να είναι, μας κάνει να παρουσιαζόμαστε στο σημείωμα τούτο όδυνηρά άνεπαρκείς.

Προτιμήσαμε να σταθούμε, σχεδόν έπιγραμματικά, σε όκτω μονάχα άπ' τους τόσους πίνακες, ώστε να δώσουμε—όσο μπορεί να γίνει, βέβαια, κάτι τέτοιο—δειγματοληπτικά μιὰ γενική εικόνα της έκθεσης του Καλλιτεχνικού Σωματείου Έλληνίδων, σαν έλάχιστη άπόδειξη της μεγάλης έκτίμησης στην προσφορά της προς την πόλη μας.

Γλυπτική

Έξ ίσου αξιόλογα είναι και τα γλυπτικά έργα που παρουσιάζονται στην ίδιαν αυτή έκθεση. Οι πέντε γλύπτριες, που έκθέτουν από ένα μέρος της εργασίας τους, δίνουν την πιο ένθαρρυντική δυνατήν εικόνα άνάμεσα στις γυναίκες που διακονούν την μεγάλη αυτή Τέχνη στον τόπο μας. Πιο συγκεκριμένα: Η Άμαλία Βαμβάζου, με τα έργα «Φιγούρα» και «Κυρία με καπέλλο» δίνει μιάν άπαλότητα και γαληνή ήμιαφηρεμένη μορφή, που, χωρίς να διαλύει την λογική συζρότηση, φτιάχνει μιὰ ίσορορημένη έκφραση σύγχρονης αίσθητηκής άπαίτησης.

Ἡ Ἀλεξ. Γ. Μυλωνᾶ, στὸν ἐξαίρετο «Σα-
ζάτη» της, κατορθώνει νὰ συνθέσει τὸν βουβὸ
ἀλλὰ «όρατό» πόνο ἀπὸνα ἀσηχρὸ βάρος ποῦ
συνθλίβει τὸ ξημέρωμα τῆς εἰρηνικῆς περιόδου
στὴν ἐποχὴ μας. Ὁ βαθεῖς ἀνθρωπισμὸς καὶ ἡ
φοβερὰ ἐκλεπτομένη εὐαισθησία τῆς καλλιτέ-
χνης, ἐδῶ, σάλωσαν πάνω στὰ δεκανίκια
τὴν νιότη ποῦ βγήκε ἀπ' τὶς στάγτες ἐνὸς ἀ-
νιστόρητα ἐγγληματισμοῦ πολέμου. Κι' αὐτὴ ἡ
ἀλήθεια, ποῦ τόσο ἐντονα καὶ χωρίς «ἐξωφύ-
λια» δυνήθηκε ν' ἀρχιτεκτονίσει ἡ Ἀλ. Μυλωνᾶ
πάνω σὲ $\alpha \theta \alpha \rho \alpha$ γλυπτικὴ ἀντίληψη, εἶναι
πράγματι συνταρακτικὴ. Πιστεύω πῶς τὸ ἔργο
αὐτό, ποῦ καὶ σὰν ἐκφραση εἶναι ἀπόλυτα ἰσορ-
ροπημένο στὴν ἀνεξαρτησία του (ἔξω δηλ. ἀπὸ
κωδικοποιημένες ἀποτιμήσεις «σχολῶν» κ.λ.).
θὰ μπορούσε νὰ στηθεῖ—φυσικά μὲ ἀνάκληση
μεγέθυνση—σὲ μιὰ πλατεῖα ἢ σ' ἓνα γῶρο ποῦ
νὰ τὸν περποτοῦν οἱ νέοι καὶ οἱ ἔχοντες τὴν
εὐθύνη γιὰ τὴν τύχη τῆς χώρας μας.

Ἡ Εἰρήνη Παρμαντιώτη—Χαριάτη προ-
σφέρει, πάλι, ἓνα θαυμάσιο σύμπλεγμα («Ξι-
φίες») γιὰ ἓνα μνημεῖο προστά στὴν χαριτω-
μένη ἑλληνικὴ θάλασσα. Οἱ «Ξιφίες» της, ἔργο
καλοζωγισμένο καὶ φτιαγμένο μὲ τὸ ἀνοιχτὸ κέ-
φι τῆς θάλασσας, συγκεντρώνει δύναμη καὶ ὡ-
ριμότητα σκέψης, ἀξιοποιώντας ἔτσι ἓνα τόσο
δύσκολο θέμα μέσα σὲ μιὰ πυκνὴ συνοπτικότη-
τα πρᾶγμα, ποῦ τὸ κάνει καὶ πολὺ πρόσφορο γιὰ
κάποια λαϊκότητα.

Ἡ Κάτη Σπέντζα, σ' ἓνα ἀνάλαφο δέσι-
μο μὲ λίγο ἀσχημέρα σχήματα, δίνει ἓνα τρυ-
φερὰ λυρικό ἔργο ἀπὸ σίδερο, τῆ «Φωλιᾶ».

Ἡ ἐργασία της αὐτῆ, χωρίς ἄλλο, δείχνει
καὶ προβληματισμὸ καὶ ἀποτέλεσμα ἀξιόλογο.

Ἡ γνωστὴ καὶ ἀπὸ ἄλλη ἐκθεσὴ της στὰ
Γιάννινα (Ἀ' Πανεπειρωτικὴ Ἐκθεση Εἰσαστι-
κῶν Τεχνικῶν, ποῦ ὄργάνωσε τὸ 1958 ἡ «Ἡ-
πειρωτικὴ Ἐστία») Τίτσα Χρυσοχοῖδου παρου-
σιάζει, τώρα, δύο θαυμάσια ἔργα της: τὸ «Πε-
ριστέρι», ποῦ εἶναι ἀνευματώδες καὶ δυναμικό
σύμβολο—χειραφία γιὰ τὴν εἰρήνη στὴν ἐποχὴ
μας, καὶ μιὰ καλοστημένη «Φυγούρα», ποῦ ἔχει
πάνω της ἐκείνον τὸν ὄρθρο τῆς ἀνθρώπινης
παρουσίας μέσα στὰ φοβερὰ μνηήματα τῶν και-
ρῶν μας. Ἀναντίρρητα, ἐδῶ ἔχομεν ἓνα ὑψη-
λόφρονο τόνο καὶ μιὰν ἀσταμάτητη φωνὴ γιὰ
τὴν φύλαξη τῆς τόσο σκληρᾶ καὶ τῆς τόσο αἰ-
ματηρᾶ κερδισμένης νίκης τῆς ζωῆς.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

●●●

ΑΠ' ΤΟ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ

(Γιορτὲς Λόγου καὶ Τέχνης)

ΜΙΑ ΛΑΪΚΗ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑ

Γιὰ νὰ γράφει κανεὶς—ἔτσι καὶ πολὺ πε-
νιχρὰ—γὰτι ἀπ' αὐτὸ τὸ πολὺ, ποῦ γίνεται στὴ
Λευκάδα (Γιορτὲς Λόγου καὶ Τέχνης), θὰ πρέ-
πει νὰ ἔχει ἐλεύθερο χρόνο, δυνατὴ πέννα καὶ,
πρὸ παντός, νὰ ἔχει ζήσει καὶ νὰ ἔχει ἀπο-

στραγγίσει πολλὰ ἀπ' τὰ διάφορα ἐκεῖνα στοι-
χεῖα ποῦ συνθέτουν αὐτὸ τὸ μοναδικὸ στὴ γῶ-
ρα μας πολὺχρωμο φεστιβάλ. Γιατί, οἱ «Γιορ-
τὲς Λόγου καὶ Τέχνης» στὴ Λευκάδα δὲν εἶναι
μιὰ ἀπ' τὶς τοπικὲς γιορτὲς, ποῦ, στὰ τελευ-
ταῖα χρόνια, γίνονται ὅλο καὶ πιο πυκνὰ στὴν
ἑλληνικὴ ἐπαρχία. Τὸ φεστιβάλ αὐτὸ τῆς Λευ-
κάδας ἀποτελεῖ σήμερα τὴν πιο χαριτωμένη,
τὴν πιο ἀκτινοβόλα καὶ τὴν πιο γοητευτικὴ
λαϊκὴ ἀμφικτυονία. Μὲ κάμποσους πρωτοπόρους
Λευκάδιους μ' ἐπιχειρήσει τὸν α . Ἄντ. Τζε-
βελέκη, καὶ μέσα στὴν ὄντως ἠλύσια ὁμορφιά
ἐνὸς τοπίου ἐνορχηστρωμένου μ' ἓνα κατακά-
θαρο φῶς, ἡ Λευκάδα γίνεται τώρα καὶ ἓνας
χώρος στὴν ἐποχὴ μας. Γιατί, οἱ ἐκδηλώσεις
ἐκεῖ δὲν εἶναι μονάχα δικές μας. Τὸ φεστιβάλ
τῆς Λευκάδας εἶναι καὶ ὅλα ἓνα φεστιβάλ κοι-
νῆς ζωῆς καὶ γνωριμίας τῆς λαϊκῆς ψυχῆς ὅ-
λων τῶν ἐθνῶν ποῦ τὸ ἀπαρτίζουν. Γιαὐτὸ
καὶ, παρὰ τὴν ἑλλειψη τῶν ἐργωπαϊκῶν ἀνε-
σεων καὶ, ἀκόμα, τῆς ἀναγκαίας ὑποδομῆς,
φούντωσε ἀμέσως—ἀμέσως σὰν ἡ φωτιὰ στὸ
δάσος. Μόλις στὸν τρίτο χρόνο του, τὸ ἐρετει-
νὸ Φεστιβάλ Λαϊκῶν Χορῶν καὶ Τραγουδιῶν
στὴ Λευκάδα, συγκέντρωσε πάνω ἀπὸ εἴκοσι
ξένα ἀντιπροσωπευτικὰ συγκροτήματα, καθὼς
καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπ' τὶς δικές μας
προσάθειες πρὸς αὐτὸν τὸν τομέα. Κι' αὐτό,
γιατὶ δὲν ἔγινε μὲ τὴν μορφή τοῦ διαγωνισμοῦ,
τῆς ἐκθεσῆς γιὰ τὴν ἐπίδειξη μονάχα. Ἄντα-
ποζοῖνται στὴν ἀνάγκη νὰ δώσουν οἱ λαοὶ τὰ
χέρια, νὰ γνωριστοῦν, νὰ γίνουν φίλοι καὶ νὰ
ζήσουν ἓνα κοινὸ πανηγύρι. Γιατί, σήμερα ποῦ
κατοργήθησαν οἱ ἀποστάσεις καὶ ἡ μόνωση, τὸ
βάρος ἀπ' τὸ ἄγχος τῆς ἐχθρότητας μεταξὺ
τοῦ δὲν ὑποφέρεται ἄλλο πάνω στὰ στήθη ποῦ
τόσο μάτωσαν καὶ ποῦ τόσο χτυποῦν γιὰ τὴν
ἀγία καὶ γιὰ τὴν εἰρήνη στὸν πλανήτη μας.
(Πόσο καλύτερα ἐκφράζεται αὐτὸ στὸ ἐξ οὐ-
ρανοῦ θεῖο ἐκείνο μήνυμα: «...ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»).

Ἄπ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ αἴτημα ἐξεπήγαγε
ἀνύστατα ἡ λαϊκὴ αὐτὴ ἀμφικτυονία. Καὶ οἱ
ζῶσε τόσο πολὺ ἐκεῖ στὸ φρετινὸ γῶρο τῆς
ἡμερῆς θάλασσας στὴ Λευκάδα. Ἔτσι, ἔχομεν
ἐδῶ ἓνα τεράστιο πολιτιστικὸ κεφάλαιο (τὸ
Φεστιβάλ Λευκάδας), ποῦ, ἂν δὲν δυνηθοῦμε
νὰ τὸ ἀξιοποιήσουμε πάνω σὲ κάποια εὐρύτερη
προοπτικὴ, εἶναι σχεδὸν βέβαιο πῶς θὰ καταρ-
γεῖται κατὰ τὸ βάρος τῆς ἰδίας τῆς ἐπι-
τυχίας του. Γι' αὐτὸ, λοιπόν, πιστεύομε, πῶς
τὸ φεστιβάλ Λευκάδας συνιστᾶ ἴσως μιὰν ἐκ-
δήλωση ἀνεκτίμητης ἀξίας ποῦ, γιὰ τὸ ἐξωτε-
ριζὸ τουλάχιστον, ἔχει καὶ τὴν ἀνάλογη ἀκτι-
νοβόλια της. (Ἐνῶ π.χ. τὸ φεστιβάλ Ἀθηνῶν,
ποῦ στέζεται ἀσθηρὰ σὲ μιὰ στάθμη κλασικῆς
καταβολῆς, δὲν ἔχει τὸ χῶμα, τὰ ζωντανὰ ὄ-
νειρα καὶ τὴν ἐθνικὴ φυσιογνωμία τῶν λαῶν
ποῦ ἀντιπροσωπεύουν αὐτοὶ ποῦ συμμετέχουν
σ' αὐτό, ἐκεῖ οἱ ἐκδηλώσεις εἶναι ὅπως ὅποτε
ἀποχρωματισμένες, ὑποταγμένες σὲ μιὰ κολ-
τούρα ἰστοκρατικῆς ποῦ δὲν ἦρθε ἀπ'
τὴν ψυχὴ τῶν ἀνώνυμων ἀνθρώπων). Γι' αὐτὸ

και δεν έχει παρά μιὰ πνευματικότητα ἐπόνυμη, πού, ὅσο κι' ἂν αὐτὴ στέκεται πολὺ ψηλά, φέρνει μαζί της τὴν χροῦ ἀτμόσφαιρα τῆς μητρῆς τοῦ σπουδαστηρίου καὶ τὴν ἀναπηρία τῆς αὐλικῆς ἐθιμοτυπίας. Στὴ Λευκάδα, βρίσκει κανεὶς τὴν ἀρχικὴν του καταγωγὴν—ἀφοῦ ὅλοι προερχόμαστε ἀπὸναν λαὸ καὶ κανέναν λαὸς δὲν προέρχεται ἀπὸναν ἄνθρωπο—καί, ἀποβάλλοντες τὸ φορτίο τῆς ἀτομικιστικῆς συνείδησης, μποροῦμε νὰ ζήσουμε τὰ ὄνειρα, τὴν πάλη καὶ τὴν ὁμορφιά τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Κι' αὐτό, φυσικά, δὲν εἶναι ἡ διάρκεια μιᾶς μικρῆς ζωῆς ἢ μιᾶς ἐποχῆς μονάχα, ἀλλὰ εἶναι ὁλόκληρη ἡ ζωὴ, ἡ ἱστορία ἐνὸς λαοῦ.

Ἔτσι, τὸ φεστιβάλ Λευκάδας, πού ἔχει ἓνα περιεχόμενο βαυῦνταις γοητείας καὶ πολυσήμαντης πνευματικῆς ἀξίας, εἶναι ὠραῖο καὶ γελαστὸ μήνυμα πάνω ἀπ' τὸν θολωμένον ὄριζοντα τῆς ἐποχῆς μας. Καί, γι' αὐτό, τὸ ἐπιτεῦγμα τοῦτο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ ἀφήσουμε πάνω στους ὄμους τοῦ κ. Τζεβελέκη καὶ τῶν συνεργατῶν του καὶ στὴν περιορισμένη ἀντοχὴ τῆς μικρῆς Λευκάδας.

Κάτω ἀπ' τὸ βάρος τῶν ἔντονων αὐτῶν ἐντυπώσεων καὶ μπροστὰ στὴ δυσκολίαν ἀπ' τὴν ἔκτασι καὶ τὸ βάθος τῶν ἐκδηλώσεων, πού εἶδαμε καὶ πού ζήσαμε γιὰ λίγο στὴ Λευκάδα, παρακολούθησα ἓνα μονάχα μικρὸ μέρος ἀπ' τὸ εἰκοσαήμερο πρόγραμμα: Τὴν χορωδία τῶν Τρικάλων—πού τὴν εἶδαμε καὶ στὰ Γιάννινα—, μουσικὴ τῆς Δανίας (μιὰ ἐξτρεμιστικὴ τζάζ πού ἀντικατροπτίζει ὄχι κολακευτικὰ τὴν Κοπεγχάγη), λαϊκοὺς χοροὺς καὶ λαϊκὴ μουσικὴ τῆς Οὐγγαρίας, τὸ χορευτικὸ συγκρότημα τοῦ Ἰσραήλ, λαϊκοὺς χοροὺς καὶ τραγούδια τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τὸν χορευτικὸν ὄμιλο τῆς Λευκάδας. Ἀπ' ὅλ' αὐτά, νομίζω, πῶς πρέπει νὰ ξεχωρίσουμε τὰ συγκροτήματα τῆς Οὐγγαρίας καὶ τοῦ Ἰσραήλ, γιατί, ἀφοῦ ἡ πρόθεσή μας δὲν εἶναι μόνον πληροφοριακὴ, τὰ δυὸ αὐτὰ δείγματα εἶναι τὰ πιὸ πρόσφορα γιὰ πλατύτερες προεκτάσεις. Τ' ἄλλα εἶναι, βέβαια, γνήσια φολκλόρ μὲ τὸ δικό τους ἱστορικὸ καὶ λαογραφικὸ βάρος, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἔτσι ἐνδεικτικὰ τὰ σημάδια τῆς μεγάλης προσπάθειας. Οἱ Οὐγγαρέζοι ἐδῶ, ἐκτὸς ἀπ' τὴν πυκνότητα πού εἶχαν τὰ προγράμματα παρουσιάσῃς τους, ἐξετέλεσαν ἓνα ἀριθμὸ γνήσιων λαϊκῶν χορῶν τέτοιας ποιότητος, ρυθμοῦ καὶ τέτοιας χρωματικῆς ἔντασης, πού γιὰ μᾶς εἶναι κάτι τὸ ἀδιανόητο. Τόσο ἀνάγλυφα ἀποτυπωμένη, στὸ συγκρότημα τοῦτο, εἶταν ἡ παρουσία τῆς λαϊκῆς ψυχῆς καὶ ἡ εὐλάβεια γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς παράδοσης αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, πού ἔφτανε νὰ τὸ ἴδει κανεὶς πάνω στὴν ἐξέδρα, γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ ἄμεσα μὲ τὴν ἴδια τὴν λαϊκὴν ψυχὴ τῆς Οὐγγαρίας. Ἀκόμα, πάνω στὶς πολυκέντητες καὶ πολύχρωμες στολές τῶν Οὐγγαρέζων, εἶταν ὁρατὸ τὸ ἦθος, τὸ ὕφος κι' ἡ λαϊκὴ μουσικὴ τους. Τὸ Ἰσραήλ, πάλι, πού τώρα συνθέτει τὴ νέα δικὴ του ἐθνικὴ φυσιογνωμία, ἔδειξε, κεὶ πάνω στὴν ἐξέδρα τῆς γνωριμίας τῶν λαῶν, πῶς ὁ λαὸς αὐτὸς πού ἄντεξε στὴν

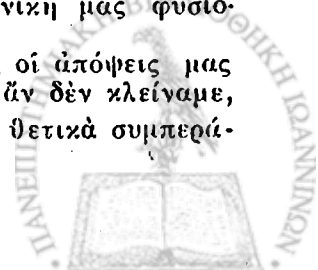
φθορὰ τῶν χιλιετηρίδων, φτιάχνει τώρα μιὰ νέα ρωμαλέα καὶ μεγαλειώβουλη παράδοση.

Οἱ χοροὶ του, δοκίμια γιὰ σύνθεσι βραβιῶν φολκλόρ, εἶναι τραβηγμένοι—ἔστω καὶ μὲ τὸ χάρακα τοῦ ἐπιστήμονα—ἀπ' τὴν μεγάλην του ἱστορία κι' ἀπ' τὴν ποίησι τῆς βιβλικῆς μαρτυρίας. Καί, μέσα στους χοροὺς αὐτοὺς, ὑπάρχει τὸ σφρίγος, ἡ ἀτιθάσσευτη ὀρμητικότητά ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐφηβεία πού κυριαρχεῖ σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ Ἰσραήλ. Ἀκόμα, οἱ στολές ἐδῶ ἔχουν πάνω τους τὰ οἰκόσιμα καὶ τὴν ἀνάμνησι τῶν ψαλμῶν, πράγμα πού εἶναι τὸ ἴδιο φανερὸ καὶ στὴν μουσικὴ τους.

Αὐτὲς εἶναι, σὲ πολὺ χοντρές γραμμές, οἱ κυρίαρχες ἀπ' τὶς ἐντυπώσεις μου, πού ἔφερα ἀπ' τοὺς χοροὺς καὶ τὴ μουσικὴ πού εἶδα στὸ ἐφετεινὸ φεστιβάλ τῆς Λευκάδας. Ἐνῶ οἱ δυτικὲς ἢ οἱ βορειοδυτικὲς χώρες τῆς Εὐρώπης, ἀπ' αὐτὲς πού παρουσιάστηκαν στὴν ἐξέδρα ἐκεῖ, παρά τὴν γνησιότητα καὶ τὴν καλλιεργημένη μορφὴ τῆς παράδοσῃς τους, εἶχαν μιὰν ἀπόχρωσι συντήρησης περισσότερο καὶ λιγώτερο εἶταν προσπάθειες γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς τόσο πλούσιας παράδοσῃς του. Τὰ πολλὰ χρώματα, π.χ., καὶ κεῖνος ὁ ὀπερατικὸς εὐθυμος τόνος, πού εἶχαν τὰ συγκροτήματα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας, εἶναι φυσικὰ ἓνα πλούσιο πάθος κι' ἓνα πλούσιο θέαμα, ἀλλὰ, δὲν προκαλεῖ τὸ γνήσιο λαϊκὸ αἶσθημα, δὲν εἶναι δηλαδὴ ἀπαλλαγμένα ἀπὸ μιὰ ζωὴ τους στὶς αἰλές τῶν πυργοδεσποτῶν. Στὸ σημεῖο τοῦτο, διατυπώνοντας ἀπλῶς εἰς σκέψεις μου ὡς διανοούμενος, ἐννοεῖται πῶς δὲν διακινδυνεύω παρὰ κάποιους πρόχειρους προβληματισμοὺς, πού μπορεῖ καὶ νὰ εἶναι ὁλότελα ἀβάσιμοι. Ὅμως, πιστεύω πῶς οἱ χώρες αὐτὲς, πού ἔχουν μιὰ πλούσια δημοκρατικὴ παράδοσι, θὰ δύνονταν νὰ εἶχαν ξεκαθαρίσει καλύτερα τὶς ἐκφάνσεις τῆς λαϊκῆς τους κολτούρας. Γνήσια λαϊκὴ παράδοσι, στὶς ἐκδηλώσεις τους, εἶχαν ἐδῶ κι' οἱ Ὀλλανδοί. Ἀλλὰ, ἡμεροὶ καὶ χωρὶς ἐξαρσεις φαντασίας καὶ δυνάμεις καθὼς εἶταν, ὑποσχελίστηκαν εὐκόλα ἀπ' τὰ συγκροτήματα πού ἀνάφερα σὰν παράδειγμα. Τέλος, γιὰ τὴν δικὴ μας ἀντιπροσώπευσι, δὲν θὰ εἶχαμε νὰ δειξοῦμε παρὰ κάποιες μονάχα ἀπόπειρες, εἴαν δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἡ περίφημη χορωδία Τρικάλων, πού κράτησε μιὰ πράγματι ἐξαιρετικὴ θέσι, καθὼς καὶ τὸ χορευτικὸ συγκρότημα τοῦ ὁμίλου Λευκάδος.

Ὅμως, ὡς πότε θ' ἀφήνοῦμεν ἔτσι, στὴν τύχη καὶ στὸ χρόνο, τὴν μεγάλη καὶ τὴν πολυτάραχη παράδοσι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Οἱ ἀτομικὲς προσπάθειες, πού ἀποτελοῦν τὰ μόνα βήματά μας, ἐκτὸς πού μένουν κι' αὐτὲς ἀβοήθητες, πῶς θ' ἀντέξουν τώρα, πού οἱ ἄνθρωποι προχωροῦν ὀργανωμένοι σὲ μεγάλες ἐνότητες; Εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ μιὰ πραγματικὴ σταυροφορία γιὰ νὰ σώσουμε τὴν ἐθνικὴ μας φυσιογνωμία.

Θὰ εἶταν ἀνολοκλήρωτες οἱ ἀπόψεις μας γιὰ τὸ φεστιβάλ Λευκάδας, ἂν δὲν κλείναμε, τὰ ὅσα γράψαμε, μὲ κάποια θετικὰ συμπερά-

σματα. Κι' αυτό ακριβώς θα επιχειρήσουμε έδω, χωρίς φυσικά να διεκδικούμε και χαμμιάν αναντίρρητη όρθότητα. Απλώς, νομίζουμε πως έχουμε χρέος να εισφέρουμε κι' έμεις την ταπεινήν μας γνώμη. Έτσι, θα είμαστε—κατά κάποια ανάγκη τεχνικής—όπωςδήποτε συνοπτικοί. Γι' αυτό, κάνουμε όρχη άρχή την δήλωση, πως δέν δίνουμε έδω τίποτα παραπάνω από μιá γνώμη—πιθανόν πρόσφορη—για κάποιαν άφορμηση προς γόνιμες συζητήσεις.

Όπως τονίσαμε (στην άρχή των δημοσιεύσεων), η Λευκάδα δέν έχει την αναγκαία ύποδομη (είναι μιá μικρή πόλη 7.000 κατοίκων) για να κρατήσει ύποφερτά κάπως αυτήν την όλοένα αναπτυσσόμενη πολυσήμαντη και πολυήμερη (κάπου 20 μέρες διάρκειας) πνευματική και καλλιτεχνική έκδηλωση. Θα πρέπει να πούμε, άκόμα, πως κι' οί δυνατότητες των ντόπιων έθελοντών, πού, κάτω άπ' την πνοή της Έπιτροπής (Τζεβελέκης, Φατούρος και λοιποί), έχουν φτιάξει αυτό το άπίστευτο θαύμα, θα είναι προβληματικό—για να μην πώ επικίνδυνο—τόν' άκολουθήσουν την ανάπτυξη πού, από χρόνο σε χρόνο, παίρνει τό ίδιο τό φεστιβάλ στη Λευκάδα. Με άλλα λόγια, η διεθνής αυτή πνευματική και καλλιτεχνική όμφικτυονία γνωριμίας των λαών βρίζεται τώρα πάνω στην αίχμη άπόνα ιδιάζον στάδιο κρισιμότητας. Γι' αυτό, είναι αναπόδραση πλέον η ανάγκη να πάρει την εύθύνη για την τύχη της τό ίδιο τό κράτος. Πρώτα για την κατοχύρωση και, κατόπιν, για την συστηματική παρατέρα ανάπτυξη των έορτών της Λευκάδας. Όχι—προς Θεού!—, βέβαια, να τις κατάρχει ή να τις αναθίσει «καθηκόντως», άς πούμε, στόν Ε.Ο.Τ. Αντίθετα, ξεκινώντας άπ' έδω πού είναι τώρα τά πράγματα, να φτιάξει μιá ειδικήν ύπηρεσία (μιá ύπηρεσία πού θα έχει ως άποστολή της την άξιοποίηση όλων των βιωσίμων στη χώρα μας φεστιβάλ (για την καλύτερη αντιμετώπιση του νέου αυτού για την εποχή μας προβλήματος. Κι' η ύπηρεσία αυτή—έννοούμε γενικότερα—να στηριχθεί, κατά κέριο λόγο, στα πρόσωπα αυτά πού έδημιούργησαν τά φεστιβάλ. Διότι, όπως όπωσδήποτε, η γέννηση των έορτών αυτών είναι συνυφασμένη—εύτυχώς, γιατί, διαφορετικά, θα ήταν δυνατόν να χάσουν τό έδαφος και τό κλίμα πού τις έθρεψε—μέ τά πρόσωπα και τόν τόπο τους.) Έν παρενθέσει, σημειώνουμε πως, και για τις παρόμοιες έκδηλώσεις στις διάφορες περιοχές, ισχύει τό ίδιο η άποψη μας αυτή). Συνεπώς, η Κρατική Αντίληψη έδω θα πρέπει να άξιοποιήσει τις έπιτεύξεις αυτές της Λευκάδας, οί όποιες, τώρα, συνιστούν πιά ένα άνέλπιστα μεγάλο κεφάλαιο για τη χώρα μας. Και, για να γίνει κάτι τέτοιο (όπως περίπου άφήσαμε να τό φαντασθεί κανείς), επιβάλλεται να γίνουν, εντός του διανοσμένου χρόνου, πάρα πολλά σπουδαία και κάπως διαπανερά πράγματα. Πρώτα πρώτα πρέπει να έξευραθεί και να διευθετηθεί κατάλληλα ό αναγκαίος για τις έκδηλώσεις αυτές (διαλέξεις, χοροί, μουσικοί) χώρος. Γιατί, η πλατεία της Λευκάδας, όπου γίνονται

τώρα, είναι τό έξ ανάγκης διέξοδο. Γι' αυτόν τό σκοπό, η Έπιτροπή έχει προγραμματίσει τό σχεδόν άπείραχτο έξωτερικά φρούριο της Λένκάδας, πράγμα πού, όμως, ύπερβαίνει τις οικονομικές δυνατότητες των προσώπων (μέ έξαιρέση, φυσικά, τους έφοπλιστές και τους βασιλείς των πετρελαίων). Και, πράγματι, με μιάν άμφιθεατρική μεταρρύθμιση στο έσωτερικό του φρουρίου αυτού, η Λευκάδα θ' άποκτήσει τόν ιδεωδέστερο χώρο πού θα είχε να ζητήσει για τις γιορτές της. Μάλιστα, όπως μου είπε ό κ. Τζεβελέκης, οί μελέτες και, γενικότερα, η τεχνική άποψη του θέματος τούτου, είναι σχεδόν έτοιμα για την έκτέλεση—εάν, βέβαια, τό κράτος ενδιαφερθεί για την τύχη του φεστιβάλ στη Λευκάδα—. Έπειτα, έξ ίσου αναγκαίο είναι να δώσει, η Κρατική Αντίληψη, την επιβαλλόμενη έκταση στην βοήθεια (έδω μέ πρόσωπα ειδικευμένα, με άνταποκριτές της στο έξωτερικό, με μιάν έντονη και ύψηλης στάθμης διαφήμιση κ.λ.) για την προβολή και για την άρτια λειτουργικότητα της βρογάνωσης γενικότερα του φεστιβάλ. Και, τέλος, πρέπει να έξοικονομηθεί, έστω περιοδικά, μιá δυνατότητα άνετης και προγραμματισμένης παραμονής όλων των ξένων και των δικών μας προσώπων πού συμμετέχουν στις γιορτές (όμιλητών, χορευτικών συγκροτημάτων, κινηματογραφιστών, δημοσιογράφων κ.λ.), καθώς και μιá δυνατότητα παρακολούθησης περισσότερων έπισκεπτών, κατά την περίοδο των έορτών Λόγου και Τέχνης στη Λευκάδα.

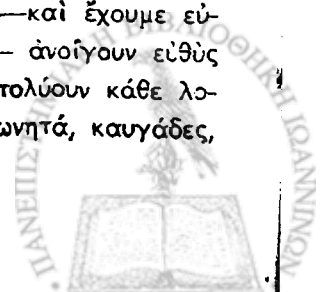
Αυτά, έν γενικαίς γραμμαίς, είναι τά συμπεράσματα πού, άπ' την όλιγοήμερη συμμετοχή μου στο φεστιβάλ Λευκάδας, έφερα μαζί με την τόσο βαθειά χαραγμένη μέσα μου εκτίμηση στην όμορφιά και στην άξία των έκδηλώσεων αυτών. Γιατί, στις 4—5 μέρες εκεί, έζησα τόσα πολλά πού, φεύγοντας, είχα την άίσθηση πως αυτά εκάλυψαν έναν όλόκληρο χρόνο ζωής. Κι' εύχαριστώ τόν κ. Τζεβελέκη και την Έκτελεστική Έπιτροπή (πρόεδρος κ.Δ. Φατούρος) πού μου έδωσε την άγκαιρία για αυτό.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΤΑ ΛΑΪΚΑ ΜΠΑΛΛΕΤΑ

Τά πιό παράξενα πράγματα συμβαίνουν στόν μοκάριο τόπο μας και τόν μεταβάλλουν, σιγά-σιγά, στην χώρα των θαυμάτων του Παραμυθιού. Όργανώνουμε, επί παραδειγματι διάφορα Φεστιβάλ· καλούμε ξένους θιάσους, όρχήστρες, χορευτικά συγκροτήματα, για να τά λσμπρύνουν. Όταν μως πρόκειται να χρησιμοποιήσουμε ντόπιες δυνάμεις, —και έχουμε εύτυχώς πολλές και έξαιρετες,— ανοίγουν ειθύς οί άσκοί του Αιόλου και έξοπολύουν κάθε λογής θύελλες: άντιδράσεις, ξεφωνητά, καυγάδες,

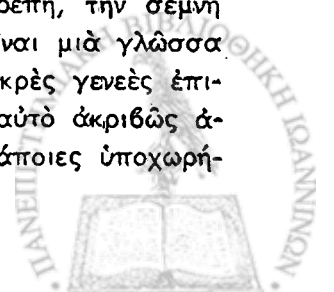
κίτρινες ζήλειες, ταπεινότητες όλων τῶν εἰδῶν. Καὶ αὐτό, μόνον καὶ μόνον, γιατί οἱ δυνάμεις αὐτὲς εἶναι ντόπιες. Ἔτσι ἔκαναν καὶ οἱ Ἄρχαῖοι. Νὰ λοιπὸν μιὰ νέα λαμπρὴ εὐκαιρία νὰ πανηγυρίσουμε γιὰ τὸ γνήσιο τῆς καταγωγῆς μας.

Ἄς θυμηθοῦμε τὸ τί ἔγινε μὲ τοὺς Ὀρνιθες τοῦ Κούν, ἄσχετα ἂν αὐτὸς ὁ λαμπρὸς καλλιτέχνης καταξιώθηκε νὰ δώσῃ, ἐκ τῶν ὑστέρων, μιὰ αἰματηρὴ διάψευση σ' αὐτοὺς ποὺ ἀρνῆθηκαν τὸ σκηνοθετικὸ του ἐπίτευγμα.

Ἄς θυμηθοῦμε τί ἔγινε μὲ τοὺς «Ἀτρείδες», ἄσχετα ἀπὸ τὴν πραγματικὴ ἀξία τοῦ ἔργου: Πόση χολή, πόση κοινωνιολογία, τί χαρτοπόλεμος, πόσοι φαρμακεροὶ ὑπαινιγμοί, τί προσπάθειες γιὰ νὰ μειωθῶν ὑπολήψεις. Μὰ, ἰδιαίτερα, πόσα σφάλματα τακτικῆς ἀπὸ ὄσους περιρίζονται τὰ θέματα τῆς κουλτούρας. Στὶς δύο ὁμως αὐτὲς περιπτώσεις, ἢ ἀντίδραση, μὲ τὶς ὁμηρικὲς ἔριδες ποὺ δημιούργησε, εἶχε τουλάχιστο τὸν ἀντρίκειο χαρακτήρα τοῦ πολέμου. Μὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος παραμερισμοῦ τῶν ζωντανῶν καλλιτεχνικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου: εἶναι ἡ δημιουργία γύρω τους φράγματος σιωπῆς, ἢ παγερῆ, σιωπηρῆ, μὰ συστηματικὰ οργανωμένη, ταφή.

Κοιτάχτε τί γίνεται μὲ τὰ λαϊκὰ μπαλέτα τῆς Ντόρας Στράτου. Ἡ γυναίκα αὐτή, μιὰ πραγματικὴ Κυρία, ἔτυχε νὰ διατηρήσῃ μέσα της δυὸ πράγματα δυσεύρετα στὴν ἐποχὴ μας, ἰδιαίτερα στοὺς κοσμικοὺς μας κύκλους: τὴν ἐλληνικότητα καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ φλόγα. Γι' αὐτὸ ἐδημιούργησε, ὠργάνωσε καὶ διατηρεῖ, πολλὰ χρόνια τώρα, τὸ συγκρότημα τῶν Λαϊκῶν Μπαλλέτων. Μὲ αὐτὰ προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ ἀλώβητη μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς προσφορὲς τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς στὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία τοῦ λαοῦ: τὸν λαϊκὸ χορὸ. Ὁ χορὸς σήμερα εἶναι θέαμα. Παλαιότερα, στοὺς καιροὺς τῆς σκλαβιάς, ἦταν κοινωνικὴ λειτουργία. Σήμερα εἶναι ὑπόθεση ἀτομικῆ· ἄλλοτε ἦταν ὑπόθεση τῆς Κοινότητος. Εἶναι βέβαια, καὶ ἦταν ἀπὸ κάποια ἀποψη πάντα, καὶ μέσο ἀτομικῆς προβολῆς ὁ χορὸς, ἀφοῦ ἡ ἐμφάνισή του κάθε χορευτῆ, ἀκόμη καὶ μέσα στὸν πιὸ πολυάριθμο ὄμιλο, εἶναι συνάρτηση τῶν δικῶν του ἀτομικῶν προσόντων, τῆς ὁμορφιάς του, τῆς εὐλυγισίας του, τῆς ἐκφραστικῆς ἰκανότητος τοῦ κορμιοῦ του. Μέσα ὁμως στὸν λαϊκὸ χορὸ, ὁ

σκοπὸς τῆς ὁμάδας ὑποτάσσει τοὺς ἀτομικοὺς σκοποὺς. Ὁ χορὸς γίνεται ἓνα θαυμαστὸ ὄργανο καὶ κοινωνικῆς πειθαρχίας καὶ ἐκφρασης τῆς ψυχῆς τῆς κοινότητος. Ἦταν κάτι ποὺ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ γέννηση καὶ στὸ θάνατο, μιὰ γλώσσα καθολικὴ, ἀπαραίτητη γιὰ νὰ ἐκφρασθῆ κάποιες ὥρες ἢ ζωὴ, ἐλευθερωμένη ἀπὸ τὸν καθημερινὸ κάματο, γιὰ τοὺς πόθους της καὶ τὰ ὄνειρά της. Ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ διαμαρτυρία, καλλιτεχνικὰ ἐκφρασμένη, ἐναντίον τῆς ἀσήμαντης καὶ μίζερης καθημερινῆς ζωῆς, μιὰ γεμάτη πάθος ἀνάταση πρὸς τὴν Ἐλευθερία. Γι' αὐτό, σὲ ὅλα τὰ Φοκλόρ τοῦ κόσμου, οἱ λαϊκοὶ χοροὶ εἶναι στοιχεῖο πρωταρχικό. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἐκφραστικὸ στοιχεῖο ὑψηλῆς τάσεως, ποὺ ἀπευθύνεται στὸν θεατῆ, ὄχι στὸν ἀκροατῆ ἢ τὸν ἀναγνώστη, εἶναι ἓνα θαυμάσιο μέσο ἀγωγῆς, μιὰ διδασκαλία ζωντανή, ποὺ βρίσκει, μέσα σὲ κάποια πτυχὴ τῆς διαλυμένης ψυχῆς τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, κάποιον ἀραχνιασμένον ἴσως μὰ ἀυθεντικὸν ἀποδέκτη. Ὑπηρετεῖ λοιπὸν ἡ προβολὴ τῶν λαϊκῶν χορῶν ὀργανικὴ ἀνάγκη τοῦ ἔθνους. Αὐτὸ στὸν τόπο μας τὸ ἐνοιῶσε καλύτερα ἀπὸ ὅλους ἡ Ντόρα Στράτου. Ὑπάρχουν φυσικὰ καὶ ἄλλες φιλότιμες καὶ ἀποδοτικὲς προσπάθειες, πολλὲς ὁμως ἀπὸ αὐτὲς νοθεύονται ἀπὸ τὸ ὑψηλὸ ποσοστὸ τῶν ἐνεργειῶν, ποὺ ἀναγκάζονται νὰ ἀφιερῶσουν στὸν τομέα: ἐπιχείρηση εἰς βάρους τοῦ τομέα: τέχνη. Αὐτό, φυσικὰ, τὸ ἐπιβάλλουν ἐπιτακτικὲς οικονομικὲς ἀνάγκες, ἀφοῦ ἐδῶ σὲ μᾶς ἡ ἀγαθὴ προαίρεση καὶ ὁ ἀγῶνας, ὄσων μὲ πάθος ἀφοσιώνονται στὴν τέχνη, δὲν συναντοῦν συνήθως ἀντίκρουσμα ἀπὸ ἐπίσημες κρατικὲς σκοπιεῖς. Ἡ νόθευση αὐτῆ, μικρὴ ἢ μεγάλῃ, ἔχει καὶ ἄλλους λόγους, ποὺ ἔχουν ὁμως μὲ τοὺς οικονομικοὺς στενώτατη συγγένεια: Ἡ Κα Στράτου, τοὺς θερινοὺς ἰδιαίτερα μῆνες, τοὺς ἀποδοτικώτερους ἀπὸ οἰκονομικὴ ἀποψη, ἔχει, μεταξὺ τῶν θεατῶν, ἓνα μεγάλο ποσοστὸ ξένων, ἀνθρώπων, δηλαδὴ, ποὺ ζητοῦν περισσότερο θέαμα, καὶ λιγώτερο ἐκφροισὴ κάποιας ἐθνικῆς ζωῆς. Προτιμοῦν, αὐτοί, τὶς ἀκροβατικὲς ἰκανότητες καὶ τὴν ἐπίδειξη τῆς σωματικῆς ὁμορφιάς, ἀπὸ τὴν ἱεροπρεπή, τὴν σεμνὴ καὶ ἐκφραστικὴ κίνηση, ποὺ εἶναι μιὰ γλώσσα εὐγλωττῆ, ποὺ μ' αὐτὴν οἱ νεκρὲς γενεὲς ἐπικοινωνοῦν μὲ τὴν τωρινή. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀναγκάζεται νὰ προβαίη σὲ κάποιες ὑποχωρή-

σεις, σε κάποιους συμβιβασμούς, χωρίς ποτέ να θυσιάσει την ουσία. Δεν ήταν, φυσικά, όλες οι μορφές οι κοπέλλες που έμπαιναν στο χορό την εποχή της σκλαβιάς, ούτε δυνατοί και λιγεροί όλοι οι νέοι, δεν ήταν καν όλοι νέοι. Μά ένα σημερινό χορευτικό συγκρότημα, που είναι συγχρόνως οικονομική μονάδα, δεν μπορεί να αγνοήσει το βάρος, που έχει το δέλεαρ όμορφιά και έλκυστικότητα και δεξιοτεχνία, για ένα σημερινό έτερόκλητο κοινό, όπως δεν μπορεί να αγνοήσει ο κινηματογράφος και το θέατρο. Γιατί ο άνωθυμος χορευτής του μέσου όρου θα δώσει θέαμα χωρίς θεατές, αφού ο σημερινός θεατής δεν συμμετέχει ψυχικά, όπως ο παλαιός, στο θέαμα που του προσφέρουν, δεν είναι ένεργος συμπαραστάτης εκείνων που δρουν σε μια εξέδρα ή σε μια σκηνή, είναι θεατής παθητικός, που βλέπει μόνον και απαιτεί. Ζητάει λοιπόν κατ' ανάγκη τον εξαιρετικό χορευτή, την όμορφη χορεύτρια, την χρυσοκέντητη καινούργια στολή και η Κα Στράτου. Δεν περιορίζεται όμως μόνον σ' αυτό, όπως άλλα προβλεπόμενα συγκροτήματα, που ντύνουν στο χρυσάφι, σαν να ανήκουν στη Τζάκια των Νοταραίων και των Σισιναίων, μερικά όμορφα κορίτσια που έχουν τόση σχέση με τη λαϊκή ζωή, όσο ο Φάντης με το ρετινόλαδο, που διδάχθηκαν τους λαϊκούς χορούς εις ηλικίαν γάμου, με την μέθοδο του ένα, δύο, τρία τέσσερα, και φρονούν ότι έτσι προβάλλουν το έλληνικό φολκλόρ. Η Κα Στράτου, τις υποχωρήσεις στους τύπους, τις εκμηδενίζει με την άκαμπτη επίμονή της στην ουσία. Έτσι το συγκρότημά της είναι πλάσμα οργανικό, που προξενεί κατάπληξη. Γιατί, παρά το ότι είναι αύστηρά επιλεγμένα τα στοιχεία του, πράγμα που δεν συνέβαινε ποτέ στον λαϊκό χορό, ή αύστηρή πειθαρχία και το φωτεινό δίδαγμα αναγκάζουν αυτούς τους δεξιότεχνες να θυσιάσουν εν μέρει την ατομικότητά τους και να μεταβληθούν σε ανώνυμη μάζα, ικανή να εκφράσει με την κίνηση αισθήματα και χαρές αιώνιες, να δώσει δηλαδή τ' άθάνατα με θνητά σχήματα:

Immortalia mortali sermone rotantes.

Για όλα αυτά ξενίζει και προκαλεί αγανάκτηση ο συστηματικός παραμερισμός των Λαϊκών Μπαλλέτων από τις επίσημες εκδηλώσεις των Φεστιβάλ και η κρατική αδιαφορία απέναντι των οικονομικών αναγκών τους. Θα πε-

ριμέναμε, αλήθεια, άλλη μεταχείριση μιάς τόσο καθαρής καλλιτεχνικής συνείδησης, όσο της Κα Στράτου, σε μια εποχή μάλιστα όπου επιπολάζουν οι μικρόχαροι εγωισμοί και η στενή συμφεροντολογία. Το Κράτος έχει την υποχρέωση να μην αντιπαρέχεται μπροστά στο ώραίο της έργο ή να τακτοποιείται απέναντί της με πενιχρές συμβολικές επιχορηγήσεις. Πρέπει να αγκαλιάσει το λαμπρό της επίτευγμα, που είναι μιά τόσο γενναία στροφή προς τις ρίζες της ψυχής του λαού μας. Καμιά αναισθησία, καμιάς λογής προσωπικές διαφορές, δεν επιτρέπεται να σταθούν εμπόδιο σε μιά συνεργασία ανάμεσα στην Πολιτεία και σε μιά γνήσια έλληνική καρδιά, που αναλίσκεται για να φέρη σε γόνιμη έπαφή τον σημερινό Έλληνα με την ιστορία του.

Όχι την ιστορία την συμβατική, που δουλεύει με αφαιρέσεις. Όχι την ιστορία των γενότων, που αγνοεί την μάζα, που επισημαίνει αστέρες και αγνοεί τον ούρανό, που σχηματοποιεί, σοφιστικεύεται και συχνά επιβουλεύεται την αλήθεια. Όχι αυτήν, που υπηρετεί σκοπιμότητες και συμφέροντα. Μά αυτήν, που με τον πλούτο των ένθυμύσεων που αναβλύζουν από την σάρκα της, δεν μιλάει, αλλά, όπως ο Άναξ ο έν Δελφοίς, σημαίνει και κυριεύει σαν υπαρξιακή ροή, και βρίσκει ανταπακρίσεις μέσα στα ψυχικά βάθη και του πιο πεπορωμένου σημερινού ανθρώπου.

Αυτήν την ιστορία χαρίζει το Φολκλόρ στους Έλληνές μας. Και την έχουν ανάγκη, πολύ μεγάλη ανάγκη.

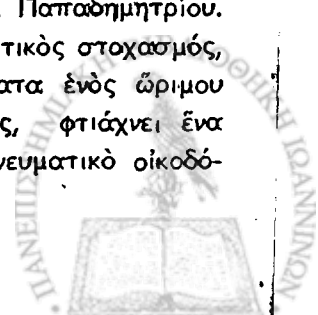
A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

I. Παπαδημητρίου: «Αύλωδιες» (ποιήματα), Πάτραι, 1963.

Ξεχωριστά αξιοπρόσεκτη ποίηση, που είναι συνθεμένη με το έλληνικό φώς και την γοητεία της κλασσικής παιδείας, έχει δώσει στα τελευταία χρόνια ο έφετης κ. I. Παπαδημητρίου. Ο στιλπνός λόγος κι' ο άσκητικός στοχασμός, καθώς εδώ ντύνει τα αισθήματα ενός ώριμου θεωρητή της ανθρώπινης ζωής, φτιάχνει ένα προσωπικής αρχιτεκτονικής πνευματικό οικοδό-

μημα, που θυμίζει έντονα την ακτινοβολία και την πειθαρχημένη αισθητική των αρχαίων αγάλματων. Κι' όπως, ή ποίηση του κ. Παπαδημητρίου, είναι πιο πολύ ανθρωποκεντρική και νοτισμένη με την καθαρά πνευματική συγκίνηση μιας ένατένισης εκ της θύραθεν παιδείας, μπορούμε να πούμε πως οι «Αύλωδιες» του αποτελούν μια περίπτωση στην ποίησή μας έντελως ξεχωριστή.

... ..

Νεφερτίτη,
 ως κυτιώ την εικόνα σου,
 τριγυρίζω σαν ἴσκιος στους ἴσκιους,
 κι' ως περνάς, μεγαλόπρεπος ἴσκιος,
 ταπεινότητας δούλος,

... ..

ὦ μέγαλε Θεέ των νεκρῶν
 την ψυχή ν' αναπαύσης τῆς Νέφερ
 εὐσεβῶς σου ζητῶ...

Αὐτὴν τὴν ἀρχαιογένεια, πού τόσο μαρμαρυγή και πού τόσο καθαρότητα πνευματικῆς ἀπόστασης δίνει στην ποίηση, ὁ κ. Παπαδημητρίου τὴν φέρει στὰ βιώματα και στὴ μόνωση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου με τὴν ἐμπέδωση μιᾶς Χριστιανικῆς ὠραιότητος και ἠθικῆς. Γι' αὐτό, ἡ συγκίνηση κι' ἡ ἐκλέπτυνση τῆς ἀνθρώπινης εὐαισθησίας σ' ἓναν ὄριμο και φιλοσοφημένο πνευματικὸ λόγο, γίνονται μιὰ καινούργια ὄραση και μιὰν ἀποστραγγισμένη ἀπὸ πάθη ἔκσταση. Βέβαια, στην ποίηση τούτη δὲν ἀποκλείονται και κάποιες ἀναθυμῆσεις ρωμαντικῆς στάσης, πού, ὅμως, εἶναι μιὰ φυγὴ τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ. Ἡ ὄνειροπόληση κι' ἡ ἐνόραση εἶναι πάντα στην ψυχή των ποιητῶν.

Μιχαῆλη Βαλκάνη: «Πέρ' ἀπ' τὰ φῶτα»
 (ποιήματα), Πύργος 1963.

Ὁ κ. Βαλκάνης ἔχει μιὰ ποίηση νοτισμένη ἀπ' τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ποίησης στην ζωὴ τῆς ἐπαρχιακῆς πόλης. Δίνει ἐκείνη τὴν γνώριμη γεύση κι' ἐκεῖνο τὸ ἀτακτο χάρμα εἰκόνων, πού, καθὼς εἶναι δεμένοι με μιὰ λεπτὴ αἴσθηση κι' ἓνα πολὺ ἀκονισμένο πνεῦμα, γίνεται στὸ βιβλίο του μιὰ ζωὴ και μιὰ ἐμπειρία. Κι' αὐτὰ εἶναι προσόντα, πού, χωρὶς ἀντίρρηση, τοποθε-

τοῦν τὴν προσφορά του στην οὐσιαστικὴ μορφή τῆς τωρινῆς μας ποίησης. Γιατί, ἐκτὸς ἀπ' τὴν εὐπάθεια τῆς δεκτικότητας, ὁ κ. Βαλκάνης διαθέτει ἐδῶ μιὰ ἐκλεπτυσμένη —ἀν και ὄχι ἐπαναστατικὴ— εὐαισθησία και ξέρεي νὰ ἐκφράζεται δίχως τὴν βαρετὴ ἐκείνη δυσκολία πού θέτουν, σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, οἱ διάφοροι προσανατολισμοί. Εἶναι, με λίγα λόγια, ἓνας ποιητῆς με ὀλοκληρωμένες τὶς δυνατότητές του και, συνεπῶς, μπορεῖ νὰ ὀργανώσει τὶς ἐμπειρίες, και τῆς ἀγωνίας του σ' ἓναν ἐξαιρετικὰ καλλιεργημένο τόνο. Ἐξ ἄλλου, ἡ μεγάλη εὐστροφία, ἡ ταχύτητα τῆς πνευματικῆς μεταλλαγῆς των συγκινήσεων κι' ἡ ὀπωσδήποτε χαριτωμένη πλαστικότητα, πού χαρακτηρίζουν τὸ ὄφος και, γενικῶτερα, τὴν ἐκφραση τοῦ κ. Βαλκάνη, συνιστοῦν τὴν μεγαλύτερη κατοχύρωση τῆς δυνατότητας γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ ταλέντου του. Μονάχα, θὰ εἶχε νὰ παρατηρήσει κανεῖς, πὼς ὑπάρχει —τούλάχιστο στὴ συλλογὴ τούτη— μιὰ στάση ὄχι ἀπόλυτα ἀγωνιστικὴ, (ὄσο θὰ περίμενε κανεῖς), ἐκεῖ ὅπου αὐτὴ δὲν γίνεται μιὰ σκυθρωπὴ ντελικάτη διαμαρτυρία. Ἐπίσης, και μερικὲς εἰκόνες ἢ και θέματα ὀλόκληρα, πού κάνει ἀφορμῆσεις, εἶναι ἀπὸ κείνα πού, κατὰ τὴν γνώμη μου, δὲν προάγουν ἢ, πὶο σωστά, δὲν δίνουν τὴν καλύτερη συγκίνηση και τὰ βαρύτερα αἰσθήματα στην ποίηση.

... ..

Γέμισα μέσα μου ἓνα χῶρο με ἴσκιους
 ἀπὸ ὄρθιους νεκρούς.

... ..

Στὴν ἐπαρχία ξεμπάρκαρα με
 κάποιο θαμπὸ πρωῖνὸ
 ἔχοντας διπλοκλειδωμένα τὰ ὄνειρά μας

... ..

Στοές,
 γιὰ νὰ κρατήσουμε χαμηλὰ τὶς μικρές μας
 (λύπες
 και βροχή, πολλὴ βροχή, χειμῶνες και
 (φθινόπωρα.

Πάνου Σκλιᾶ: «Ἡ σημερινὴ και ἡ αὐριανὴ Ἑλλάδα» (ἔρευνα), Ἀθῆνα, 1964.

Τὸ βιβλίο τούτο τοῦ ξεχωριστοῦ δημοσιογράφου κ. Πάνου Σκλιᾶ, δίνει μιὰ υπεύθυνη

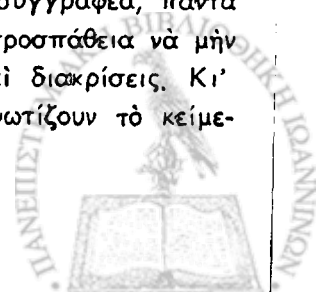

γνώμη και μιὰ πλατύτατη θεώρηση για τὴν διαμόρφωση γνώμης πάνω στο πρόβλημα τοῦ καιροῦ μας —τὴν οικονομικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου. Ὁ συγγραφέας, ἀπ' τοὺς πιὸ ξεχωριστοὺς και κί' ἀπ' τοὺς πιὸ γνωστοὺς στὴν Ἑλληνικὴν ὑπαιθρο, ξέρει ὅσο λίγοι τὴν φυσιογνωμία, τὴν ἔκταση και τὸ βάθος τοῦ προβλήματος ποὺ ὀρθώνει μπροστὰ στὴν ἐποχὴ μας ἡ ἀδήρητη ἀνάγκη τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξιοποίησης τῶν δυνατοτήτων τῆς χώρας μας για τὴν οικονομικὴ τῆς ἀνάπτυξη. Πῆρε τὴν εὐκαιρία μιᾶς μεγάλης δημοσιογραφικῆς ἀποστολῆς, ποὺ τοῦ ἀνάθεσε ἡ ἔφημερίδα «Τὸ Β ἡ μ α», και γνωρίστηκε καλύτερα μὲ τὸν ζωντανὸ κορμὸ και μὲ τὶς χλωρὲς φλέβες τῆς ἐπαρχίας. Ἔτσι, κατάφερε νὰ ἀξιοποιήσει τὴν ἐμπειρία, ποὺ ἀποκόμισε ἀπ' τὴν οὐσιαστικὴ αὐτὴ ἐπαφὴ του μὲ τὴν ἔξω ἀπ' τὴν Ἀθῆνα πραγματικότητα και νὰ συνθέσει μιὰ εὐρύτατη μορφή ἔρευνας κί' ἐποπτείας, ὄχι μονάχα πάνω τὸ θέμα τῆς καθαρὰ οικονομικῆς φύσης, ἀλλὰ και στὴν ἐν γένει ζωὴ τῆς ἑλληνικῆς ὑπαιθρου. Ἔτσι, ἐκτὸς ἀπ' τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα και τὰ θεωρητικὰ σχήματα, ὁ κ. Σκλιᾶς φύσηξε στὰ κείμενα και τὴν δικὴ του σκέψη (μιὰ σκέψη ποὺ διακρίνεται για τὴν θετικότητα και για τὴν πληρότητά της) και παρατήρηση, πράγμα ποὺ ἔδωκε ὄντοτητα και, ὡς ἓνα σημεῖο, αὐτάρκεια —τουλάχιστο ὡς πρὸς τὴν ἔκταση— στὴν ἐρευνητικὴ του αὐτὴ θεώρηση. Γιατί, πέρ' ἀπ' τὴν παρουσίαση (ἀπ' τὴν δημοσιογραφικὴ παρουσίαση) τῶν προβλημάτων, ὁ κ. Σκλιᾶς βλέπει, κρίνει και προβληματίζεται πάνω σ' αὐτά. Κί' ἔρχεται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ, παύει νὰ εἶναι οὐδέτερος καταμετρητῆς, γίνεται πρῶτα συνείδηση και μετὰ ἔκφραση τῶν ἀνθρώπων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Ἀπ' τὸν Ἔβρο μέχρι τὸν Τρίναρο, ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα τὴν περπατᾶει και συνομιλεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους και μὲ τὸν τόπο τους. Γι' αὐτό, βλέπει κανεῖς, πῶς, στο βιβλίο του, ὑπάρχει μιὰ πάγια ἀντιδικία μὲ τὴν κρατικὴν ὑπεύθυνη ἀντίληψη για τὴν ἐγκατάλειψη και για τὴν ἐπιπόλαια ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων, ποὺ τῶρα γίνονται κρίσιμοι αὐχομοὶ για τὴν ἐπιβίωση και τὴν ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς στὴν ἑλληνικὴν ὑπαιθρο. Κί' αὐτὰ ὄλα τοποθετημένα μέσα στὴν ἀδιλλαξία τῆς προοπτικῆς ποὺ θέτει ἡ ἐποχὴ μας. Τίποτε δὲν εἶναι ἀληθινότερο ἀπὸ μιὰ τέτοια ἔρευνα —περιήγηση, ὅπου

οἱ ἀριθμοὶ κί' οἱ προσωπικὲς ἐντυπώσεις δέονται μὲ τὴν ἀγάπη και τὴν πονεμένη εὐαισθησία ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἀναλώνεται ἀπ' τὴ σκοπιὰ τῆς δημοσιογραφίας. Κί' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ βιβλίο τοῦτο τοῦ κ. Σκλιᾶ. Μιὰ πολὺ σημαντικὴ προσφορὰ και μιὰν αὐθεντικὴ μαρτυρία για ἓνα παρὸν μέσα στο πρίσμα τῆς αὐριον ἐνὸς τόπου κί' ἐνὸς λαοῦ μὲ τὸ μεγαλύτερο ἱστορικὸ βάρος. Κί' εἶναι εὐτύχημα ποὺ, ὄλ' αὐτά, δημοσιεύθηκαν και διαβάστηκαν στο «Β ἡ μ α», πρὶν γίνουν ξεχωριστὸ βιβλίο. Γιατί, ἔτσι εἶναι τουλάχιστον δικαίωμένα ἀπόνα εὐρύτατο κοινό, πράγμα ποὺ, για τοὺς σημερινούς κυβερνήτες τῆς χώρας μας, ἀποτελοῦν μιὰ δέσμευση προσοχῆς στὴν κοινὴ γνώμη.

Τάκη Δόξα: «Ἑλειακὴ Γραμματολογία», Πύργος, 1963.

Ὁ κ. Δόξας (ἀπ' τὰ πιὸ σημαντικὰ πνευματικὰ κεφάλαια ποὺ ἔχει ὁ τόπος μας), ποὺ τόσα πρόσφερε στὴν ἀναγνώριση τῆς μεγάλης πνευματικῆς προσφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας και ποὺ, σχεδὸν ἱεραπόστολος τῆς ιδέας αὐτῆς, μᾶς ἔδωκε πέρσι κί' ἓνα πολύτιμο ἀποθησαύρισμα τῆς πνευματικῆς ἱστορίας και ὑπόστασης τοῦ τόπου του: τὴν «Ἑλειακὴ Γραμματολογία». Πρόκειται για ἓνα ἔργο, μοναδικῆς χρησιμότητος για τὴν ἱστορία, τὴν πνευματικὴ φυσιογνωμία και τὴν ἰδιαίτερη παρουσία τῆς Ἑλίας μέσα στὴν γενικώτερη σύνθεση τοῦ τωρινοῦ μας πολιτισμοῦ, ποὺ εἶναι φτιαγμένο μὲ τὸ βάρος και μὲ τὰ κριτήρια τοῦ ἴδιου αὐτοῦ συγγραφέα και ποιητῆ. Ἔτσι, τὸ βιβλίο τοῦτο, ποὺ εἶναι ὑποδειγματικὰ ὀργανωμένο μὲ βάση τὴν ἐποχὴ, τὰ πρόσωπα και τὸν χώρο τους, ἔχει τὴν ἀξία ἐνὸς ξεχωριστοῦ κόσμου ποὺ ὑπάρχει μὲ τὶς δικές του πνευματικὲς διαστάσεις μέσα στὴ ζωὴ τῶν γενεῶν ποὺ ἐκφράζει. Εἶναι ἓνα πνευματικὸ πάνθεο τῆς πατρίδας τοῦ κ. Δόξα, ἓνα πάνθεο, ὅμως, ποὺ δὲν κρατεῖ μονάχα τὴν καταξιωμένη μνήμη, ἀλλὰ ποὺ διατηρεῖ τὶς ἀρτηρίες τῆς ζωῆς αὐτῆς τῆς πατρίδας. Γι' αὐτό, ἡ ἀγάπη και ἡ συγκίνηση τοῦ συγγραφέα, πάντα ὀρατές, χαρακτηρίζουν τὴν προσπάθεια νὰ μὴν ὑπάρξουν κενὰ, ἀπουσίες και διακρίσεις. Κί' αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, ποὺ χυτίζουν τὸ κείμε-

νο, δίνουν στην «Ήλειακή Γραμματολογία» μιὰ προσωπικότητα που είναι παρμένη ακριβῶς ἀπ' τὴν ἀξία τοῦ συγγραφέα. Αὐτὴν τὴν ἰδιαίτερη πνευματικὴν ἱστορία, ξεχωριστὰ γιὰ τὸ κάθε διαμέρισμα τῆς χώρας, πρέπει νὰ τὴν ἀποκτήσουμε τὸ γρηγορότερο. Ὁ κ. Δόξας δίνει ἐδῶ ἓνα θαυμάσιο ὑπόδειγμα κ' ἓνα ἀξιόμιμητο παράδειγμα ποὺ ὁ Πύργος, (ἡ πατρίδα του) τὸ ἀξιοποιεῖ. Ἡ ἀποθησαύριση αὐτή, κατὰ τὸν τρόπο ποὺ ἔγινε, δὲν συνιστᾷ μονάχα τὴν περισυλλογὴ καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῶν πνευματικῶν κεφαλαίων ἐνὸς τόπου, ἀλλὰ συνθέτει καὶ τὴν ἀληθινὴν ἱστορία καὶ τὴν καταβολὴ τῆς πνευματικῆς του φυσιογνωμίας.

ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ΕΝΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟ ΕΙΚΟΣΑΗΜΕΡΟ

Ἐπιδοφόρος καὶ μὲ προοπτικὴν ἀναπτύξεως καὶ ἐξελίξεως τῆς ἀνοδικῆς καλλιτεχνικῆς στάθμης τῆς πόλεως, πρόβαλε ἡ καλλιτεχνικὴ δραστηριότης καὶ δημιουργία τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου, μὲ τὴν ἐκθεσὶν τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τοῦ «Συλλόγου Καλλιτεχνῶν Ἰωαννίνων», δραστηριότης ἡ ὁποία βρῆκε τὴν σωστὴν τοποθέτησίν της στὴν ἐκθεσὶ τοῦ Συλλόγου, ἡ ὁποία φιλοξενήθηκε στὴν αἴθουσα τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης Ἰωαννίνων ἀπὸ 17—5—64 μέχρι 31—5—64.

Πλούσια σὲ ἐκθέματα ἢ ἐκθεσεὶς ζωγραφικῆς τοῦ Συλλόγου Καλλιτεχνῶν, μᾶς ἔδωσε τὸ μέτρον τοῦ καλλιτεχνικοῦ δυναμικοῦ τῶν συμπατριωτῶν μας, παράλληλα ὅμως θέριψε μέσα μας τὴν ἀδιάφραστη ἐλπίδα γιὰ μιὰ ἀνθισμένη καλλιτεχνικὴ ἀνοιξὶ στὸν τόμον μας καὶ στὸν τομέα ὄλων τῶν ἀποχωρήσεων τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, στὸν ὁποῖο ὁμολογῶ ὅτι ἡ πόλις μας παρουσιάζει μιὰ κάπως αἰσθητὴ καὶ ἀδικαιολόγητη καθυστέρησι.

«Κάθε ἐκθεσὶς ἔργων τέχνης εἶναι ἓνας Ναός» λέγει κάποιος ποιητὴς Παλαμᾶς. Καὶ ἡ ἐκθεσὶς τοῦ Συλλόγου Καλλιτεχνῶν Ἰωαννίνων, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ προβάλλεται στὸ κοινὸ τῆς πόλεως, ὑπῆρξε πράγματι ἓνας ναὸς τῆς τέχνης, μὲ ἱερούργους καὶ ἱεροφάντας τοὺς εὐγενεῖς καλλιτέχνους συμπατριώτας μας ζωγράφους οἱ ὁποῖοι ἀδίστακτοι ἐξέθεσαν τὰ ἔργα τους, καὶ προσκυνητὰς τοὺς φίλους τῆς τέχνης.

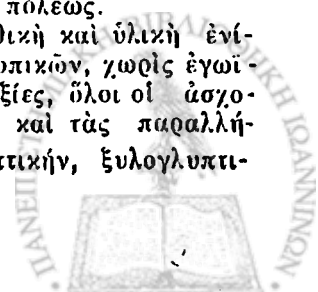
Εἰς τοὺς ὀγδοήκοντα καὶ πλέον πίνακες ζωγραφικῆς τῆς ἐκθέσεως βλέπουμε ὀλοζώντανη τὴν ἐμπνευστρία Ἡπειρωτικὴ φύσι καὶ τὰ ἠπειρωτικὰ ἔθιμα. Παράλληλα ὅμως διακρίνουμε τὸν ἐσωτερικὸν δυναμισμό τοῦ καλλιτέχνη, τὴν καλλιτεχνικὴν του διάθεσι, τὴν ἀναισθησίαν σὲ χρῶμα, ὅπως παρετηρήσαμε εἰς ἔργα τῆς Δίδος Κατίνης, ὅπως τοῦλου, τὴν ὁποία αὐτὴ ἠενάισθησία κάπου—κάπου τὴν παρασύρει εἰς βάρος τοῦ σχεδίου καὶ κάνει τὰ ἔργα τῆς περισσύτερο—«ποίησι», τὴν αὐ-

στηρότητα τοῦ σχεδίου, τὴν καλλιτεχνικὴν συνείδησι καὶ πειθαρχίαν ποὺ παρετηρήσαμεν εἰς τοὺς πίνακες ἔργα τῆς Δίδος Ἀθηνᾶς Μέτζου, τὴν ἀπλότητα καὶ—χάρι ποὺ παρετηρήσαμεν εἰς τοὺς πίνακες ἔργα τῆς καλλιεργημένης πλέον ζωγράφου κ. Ἀρτέμιδος Μανέκα, τὴν ὀριμητικότητα, τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν βαθύτερη σκέψιν ποὺ παρετήσαμεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἐπίσης καλλιεργημένου ζωγράφου κ. Δημοσθ. Κόκκινου, τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ τὸ θάρρος ποὺ παρετηρήσαμεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ αὐτοδιδάκτου ζωγράφου Δημ. Σακκά καὶ τέλος τὴν λεπτότητα τῶν αἰσθημάτων καὶ τὴν σταθερότητα εἰς τὴν «ἐκ τοῦ φυσικοῦ» ἀπόδοσιν ποὺ παρετηρήσαμεν εἰς τὰ ἔργα τῶν ἐρασιτεχνῶν καὶ ἐν πολλοῖς αὐτοδιδάκτων ζωγράφων Βασ. Δρόσου, Καζάκου Βασιλείου, Χριστοῦ Καζομάνη, Εὐδοκίας Παπαγεωργίου καὶ Λημητρίου Ράτσινα.

Ἦεραν ὅμως τούτων ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο τὸ ὁποῖον διεπιστώσαμεν: Διεπιστώσαμεν τὴν θερμοφρογὴν πνοὴν τοῦ καθηγητοῦ τῶν τεχνικῶν τῆς Ζ.Π.Α. Ἰωαννίνων, διπλωματούχου τῆς Α. Σχ. Καλῶν Τεχνῶν ὁ ὁποῖος ἀνεγάλυψε καὶ συνεζήτησε ὅλον αὐτὸ τὸ ἔμπνηχον καλλιτεχνικὸν ὕλικόν τοῦ τόπου (αὐτοδιδάκτους ἐρασιτέχνους καὶ καλλιτέχνους ζωγράφους), τὸ ἐνεθάρρυνε εἰς τὴν προβολὴν καὶ ἐπίδειξιν τῆς ἰκανότητος των εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἐμπνευμαστὴς τῆς ἐκθέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκθεσὶν δὲν ἐδίστασεν—ἂν καὶ εἶναι ἐξαιρετὸς ὑπευθίστος καὶ μάστορας τοῦ πορτραίτου καὶ τῆς συνθέσεως—νὰ μετάσχη τῆς ἐκθέσεως μόνον μὲ ἐκκλησιαστικὰς εἰκόνας αὐστηρῆς Βυζαντινῆς τεχνοτροπίας, σὲς ὁποῖες διαφαίνεται ἡ πίστις τοῦ καλλιτέχνη καὶ ἡ προσήλωσί του εἰς τὴν Βυζαντινὴ ἀγιογραφικὴ παράδοσι.

Δὲν ἀρκοῦν ὅμως οἱ διαπιστώσεις, δὲν ἀρκεῖ ἡ πίστις εἰς τὴν τέχνην τοῦ κ. Καζάκου, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται ἀθόρβα—ἀφοσιωμένος ἱερούργος τῆς τέχνης.—εἰς τὸ ἐργαστήριον—φντωρεῖον τῆς ζωγραφικῆς—τὸ ὁποῖον τοῦ προσέφερε τὸ πάντοτε προτοπόρον σὲ κάθε καλλιτεχνικὴ ἐπίδωξι τῆς πόλεώς μας Λύκειον τῶν Ἑλληνίδων Ἰωαννίνων. δὲν ἀρκεῖ ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ὁ αὐθορητισμὸς τῶν εὐγενῶν ἐρασιτεχνῶν ζωγράφων, δὲν ἀρκοῦν οὔτε τὰ τυπικὰ συγχαρητήρια τῶν ἐπισήμων καὶ τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς ἐκθέσεως γιὰ τὴν φροντίσιν τὸ καλλιτεχνικὸ δένδρον καὶ στὸν τόπον μας στὸν τομέα τῆς ζωγραφικῆς. Ἐπιβάλλεται ἡ κίνησις αὐτὴ νὰ μὴ νεκρωθῇ καὶ νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὴν ἀγνοίαν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀδιαφορίαν ποὺ παρουσιάζονται σὲ τέτοιες περιπτώσεις θλιβεροὶ συντέλειαι εἰς τὴν πνευματοκαλλιτεχνικὴν καθυστέρησιν τῆς πόλεως. Ἀντιθέτως ἡ εὐγενικὴ αὐτὴ προσπάθεια πρέπει νὰ ἐνθαρρυνθῇ καὶ νὰ ἐνισχυθῇ πρῶτ' ἀπ' ὅλα οἰκονομικὰ καὶ ἠθικὰ ἀπ' τὸν Δῆμον Ἰωαννιτῶν, τὴν Ε.Π.Μ. τὴν Τράπεζαν τῆς πόλεως, τὴν Ἱερὰν Μητροπόλιν, τῆς Δημοσίας Υπαρχειάς, τοὺς εὐτόρους καὶ τοῦ φιλοτέχνου ἀγοραστικοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως.

Παράλληλα δὲ μὲ τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν ἐνίσχυσι τῶν παραγόντων τῶν τοπικῶν, χωρὶς ἐγωισμοὺς καὶ ἀπύθμενες φιλοδοξίας, ὅλοι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ζωγραφικὴν καὶ τὰς παραλλήλους πρὸς αὐτὴν τέχνους—γλυπτικὴν, ξυλογλυπτι-

κὴν κ.λ.π.—περειαρμένοι, ἐπιστήμονες καὶ ἐρασιτέχνη πρέπει νὰ πυκνώσουν τὶς τάξεις των, νὰ συσπειρωθοῦν καὶ νὰ πλαισιώσουν τὸν νεαρὸν Σύλογον τῶν Καλλιτεχνῶν Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος ποορίζεται νὰ ἀποτελέσῃ τὴν συνισταμένην πᾶ-

σης κινήσεως εἰς τὸν τομέα τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀνοιξὶν εἰς τὸν τόπο μας.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Α. ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ἐπὶ Θρόνου

Ἔργον τοῦ Ζωγράφου κ. Γ. Καζάκου

Ἐξετέθη μετ' ἄλλων ἔργων του εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ Συλλόγου Καλλιτεχνῶν Ἰωαννίνων ἐπωλήθη εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Δικαιοσύνην Ἰωαννίνων καὶ κοσμεί τὴν αἴθουσαν συνεδριάσεων αὐτῆς.

